

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Бајо М. Цмиљанић

**ТРГОВИНА ЉУДИМА У СВЕТЛУ
МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА И ПРОПИСА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Докторска дисертација

Београд, 2015.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF LAW

Bajo M. Cmiljanić

**HUMAN TRAFFICKING IN THE LIGHT
OF INTERNATIONAL LAW AND THE
REGULATIONS OF THE REPUBLIC OF
SERBIA**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2015.

МЕНТОР И ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Ментор:

Проф. др Бојан Миљисављевић, ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Чланови комисије:

Проф. др Миленко Крећа, редовни професор Правног факултета Универзитета у
Београду;

Проф. др Бојан Миљисављевић, ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду;

Проф. др Милан Палевић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у
Крагујевцу;

Резиме

Рад утврђује да ли је норма која забрањује трговину људима норма уговорног или обичајног права и да ли је иста општеобавезујућа норма, односно да ли је та норма из корпуса *ius cogens* норми.

Структура рада је садржана у шест поглавља, која су резултирала одређеним закључцима.

У првом делу рада дат је осврт на развој норме о забрани трговине људима. Развој те норме кретао се од доктринарних ставова познатих правних писаца и филозофа, до обичајноправних норми, које су касније кодификоване у мултилатералним међународним уговорима-конвенцијама. Иако је ропство као друштвени положај појединца одавно правно забрањен како обичајноправним тако и уговорноправним нормама међународног права, многи облици ропског односа у коме се и данас може наћи појединац нису фактички елиминисани. Ти перфидни односи данашњице у коме се нарушавају слобода и живот појединца представљају „савремено ропство“. То модерно ропство назива се трговина људима.

У другом делу рада дата је одредница појма трговине људима, њене карактеристике и облици, кроз призму релевантних међународних уговора. Трговина људима је прешла границе националних држава и региона, чиме је постала међународни проблем. Отуда је уследила реакција међународне заједнице у циљу елиминисања односно сузбијања те појаве. У тој борби први корак је био нормативно уређење односно дефинисање појма трговине људима. Након дефинисања појма трговине људима, нужно је било утврдити узроке те појаве, како би се иста сузбила. Из тих разлога, забрана трговине људима постала је норма међународног права.

У трећем делу рада дат је осврт на везу трговине људима и транснационалног организованог криминала. Трговина људима је један од облика транснационалног

организованог криминала, како по својим узроцима, тако по својој структури, карактеристикама и начину свог испољавања као друштвене појаве. Отуда је трговина људима нераскидиво везана за организовани криминал.

У четвртом делу дат је приказ борбе међународне заједнице против трговине људима, како на универзалном тако и на регионалном нивоу. Нормативни оквир који обухвата релевантна универзално-правна докуманта, има за циљ да обезбеди стварну заштиту људских бића, кроз предузимање различитих активности како би се спречила трговина људима. Државе су кроз та међународноправна документа обавезне на сарадњу у гоњењу и кажњавању учинилаца трговине људима. Међународна заједница захтева посебну заштиту жртава трговине људима, што се нарочито испољава кроз некажњавање жртава. Превенција у борби против трговине људима има посебно место у сузбијању те појаве.

У петом делу рада дат је приказ правно-политичких и законских аката у нормативној сфери борбе против трговине људима у Републици Србији. Република Србија је преузела значајне међународне обавезе у области спречавања трговине људима, те је донела одговарајуће прописе у вези трговине људима. Забрана трговине људима је уставна норма Републике Србије. Трговина људима је утврђена као кривично дело нацинаним законодавством Републике Србије. Отуда је у раду дат приказ кривичноправне природе овог деликта као и однос овог кривичног дела са сродим кривичним делима из позитивно-правног законодавства Републике Србије.

Шести део рада обрађује нормативно-правни и институционални ниво борбе Републике Србије против трговине људима. Република Србија је својим стратешким и законским документима уредила питање носилаца борбе против трговине људима, како на стратешком тако и на оперативном нивоу. Посебан задатак имају судови Републике Србије у кажњавању учинилаца тог кривичног дела. Отуда је дат приказ праксе рада националних судова по питању борбе против трговине људима.

Анализом релевантних међународноправних и националноправних докумената, као и судске праксе Европског суда за људска права и судова Републике Србије, дошло се до о закључка да је забрана трговине људима норма *ius cogens* карактера.

Кључне речи: трговина људима, организовани криминал, људска права, *ius cogens*

Научна област: право

Ужа научна област: међународно правна област

УДК број: 341.24:341.231.3

Abstract

This study determines whether the norm that forbids human trafficking is a contractual norm or a common law norm and whether it is the same universally binding standard or whether this norm is *ius cogens* norm.

The study consists of six chapters that have resulted in certain conclusions.

The first part of the study deals with the origin of the norm on placing a ban on human trafficking. The development of the norm ranged from doctrinal views of well-known law-authors as well as philosophers to common law norms that were later codified in multilateral international agreements-conventions. Though slavery as a social position of a person had legally been banned long ago by means of both common law and contractual acts of the international law, many forms of conditions akin to slavery in which a person can find themselves even today, were actually not eliminated. Those perfidious relationships of the present, where freedom and life of a person are endangered, represent "modern slavery". This "modern slavery" is called human trafficking.

The second part of the study defines the concept of trafficking in human beings, its characteristics and forms, seen in relation to relevant international agreements. As there are no borders and frontiers for human trafficking, the issue has become international problem. That explains the international community reaction with the aim to eliminate, that is, to suppress this phenomenon. The first step of the battle has been the normative work, in other words, definition of human trafficking concept. After defining the concept, it is necessary to find out the root causes for human trafficking in order to suppress it. For these reasons, the prohibition of human trafficking has become a norm of international law.

In the third part, a survey is given with regards to the connection between human trafficking and transnational organized crime. Human trafficking is one of the forms of transnational organized crime by its root causes and its inner structure its characteristics and the way it manifests itself as a social phenomenon. Hence human trafficking has permanent ties with organized crime.

The fourth part is a survey of the international community fight against human trafficking at both general and regional levels. Normative framework that includes relevant universal legal documents serves the objective of obtaining real protection by means of undertaking various activities in persons. By these international legal instruments States are required to cooperate in prosecution and punishment of perpetrators. The international community protection of human trafficking victims which is especially visible through non-punishment of victims. Prevention in the fight against human trafficking has a special place in suppressing this phenomenon.

The fifth part outlines political and legal provisions as well as legal acts in the sphere of normative regulation on fighting against human trafficking in the Republic of Serbia. The Republic of Serbia has enacted significant international standards in the sphere of human trafficking prohibition as well as relevant acts concerning trafficking in persons. Ban on human trafficking is a constitutional norm of the Republic of Serbia. Trafficking in human beings is considered criminal offence according to the national legislative of the Republic of Serbia. Therefore this study deals with criminal law aspect of this misdemeanour as well as relationship between this criminal offence and akin criminal offences of positive current legislation of the Republic of Serbia.

The sixth part deals with normative- legislative work and institutional levels of the battle against human trafficking of the Republic of Serbia. The republic of Serbia has by its strategic and legal documents defined the holders of the struggle at both strategic and operational level. Courts of the Republic of Serbia have special task in punishment perpetrators of that criminal offence. For that reason the study presents the work practice of the national courts in the struggle against human trafficking.

The analysis of the relevant international and national legislative documents as well as court practice of the European Court for Human Rights and the Courts of the Republic of Serbia, it has been concluded that prohibition of human trafficking is the norm of *ius cogens* character.

Key words: human trafficking, organized crime, human rights, *ius cogens*

Scientific field: legislation

Narrower scientific field: international legislation

UDK No: 341.24:341.231.3

САДРЖАЈ

У В О Д	1
I - ДЕО	6
РАЗВОЈ НОРМЕ О ЗАБРАНИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА	6
1. Забрана ропства и принудног рада	6
1.1. Конвенција о ропству	8
1.2. Допунска конвенција о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличне ропству	10
1.3. Конвенција о присилном раду (Конвенција МОП-а бр. 29)	12
2. Потребa доношења посебних међународноправних докумената о забрани трговине људима	14
3. Права човека и трговина људима	17
3.1. О појму људских права	17
3.1.1. Универзална декларација о љуским правима	19
3.1.2. Међународни пакт о грађанским и политичким правима	21
3.1.3. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима	23
3.2. Теоријска схватања о људским правима и трговини људима	23
3.3. Трговина људима као негација основних људских права	25
4. Извори међународног права о трговини људима и међународни механизми заштите од трговине људима	27
4.1. Међународни обичај	27
4.2. Међународни уговор	28
4.3. Одлуке међународних организација	30
4.4. Остали извори	31
4.5. Механизми за заштиту од трговине људима	33
II - ДЕО	37
ТРГОВИНА ЉУДИМА КАО ДЕЛИКТ SUI GENERIS	37
1. Појам, елементи и карактеристике трговине људима	37
1.1. Дефиниција трговине људима	37
1.2. Елементи трговине људима	39
1.3. Карактеристике трговине људима	42

2. Облици трговине људима	44
2.1. Трговина људима у односу на вид експлоатације.....	44
2.2. Трговина људима у односу на пол жртава.....	51
2.3. Трговина људима у односу на територију извршења	53
2.4. Трговина људима према положају у коме се налази жртва	55
3. Узроци трговине људима.....	56
3.1. Друштвено-политичке прилике	56
3.2. Глобализација и трговина људима	58
3.3. Економско – социјални фактор	58
3.4. Тржишни фактор код трговине људима.....	60
4. Однос трговине људима и других сличних појава.....	61
4.1. Трговина људима и кријумчарење мигрантима	61
4.2. Трговина људима и тероризам	62
4.3. Трговина људима и отмица	63
5. Криминализација и кажњавање свих облика трговине људима	63
5.1. Криминализација трговине људима	63
5.2. Специфичност поступања у процесуирању дела трговине људима.....	65
6. Трговина људима као међународно кривично дело.....	66
6.1. О појму међународног кривичног дела	66
6.2. Трговина људима као међународни злочин.....	70
6.3. Елементи трговине људима као међународног кривичног дела.....	71
7. Забрана трговина људима као <i>ius cogens</i> норма међународног права	76
7.1. Уговорни аспект норме о забрани трговине људима.....	78
7.2. Обичајноправни аспект норме о забрани трговине људима	81
7.3. Интермедијарни карактер норме о забрани трговине људима	82
III - ДЕО.....	84
ТРГОВИНА ЉУДИМА И ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ..	84
1. Појам, елементи и карактеристике организованог криминала	84
2. Узроци организованог криминала	91
3. Појам, елементи и карактеристике транснационалног организованог криминала	93
4. Узроци транснационалног организованог криминала	97

5. Трговина људима као облик транснационалног организованог криминала	98
IV - ДЕО.....	101
МЕЂУНАРОДНА БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА	101
1. Универзалне организације у борби против трговине људима	101
1.1. Уједињене нације.....	101
1.1.1 Резолуција Генералне Скупштине Уједињених нација о трговини женама и девојчицама 63/156.....	102
1.1.2. Остали документи органа УН у борби против трговине људима.....	104
1.2. Међународна организација рада	105
2. Регионалне организације у борби против трговине људима	105
2.1. Европа.....	106
2.1.1. ОЕБС-Организација за европску безбедност и сарадњу	106
2.1.2. Европска унија	107
2.2. Остале регионалне организације у борби против трговине људима.....	107
3. Улога невладиног сектора у борби против трговине људима.....	108
4. Међународноправни документи против трговине људима.....	109
4.1. Универзални ниво.....	109
4.1.1. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала.....	111
4.1.2. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала.....	114
4.1.3. Протокол против кријумчарења миграната	118
4.1.4. Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена.....	121
4.1.5. Конвенција о праву детета.....	123
4.1.6. Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета.....	125
4.1.7. Римски Статут Међународног кривичног суда	127
4.2. Регионални ниво (Европски ниво).....	128
4.2.1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода	128
4.2.2. Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима.....	130

4.2.3. Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма	133
4.2.4. Оквирна одлука Савета Европске уније о борби против сексуалне експлоатације деце и дечије порнографије	136
4.2.5. Оквирна одлука Савета Европске уније о положају жртава у кривичном поступки	137
4.2.6. Оквирна одлука Савета Европе о превенцији и борби против трговине људима којом се ван снаге ставља Оквирна одлука 2002/629/ЈНА	138
4.3. Пракса Европског суда за људска права	141
1. <i>Силиадин против Француске</i>	142
2. <i>Ранцев против Кипра и Русије</i>	146
3. <i>Предмет Зорица Јовановић против Србије</i>	149
4. <i>Случај М. и други против Италије и Бугарске</i>	153
5. <i>Случај ЦН против Велике Британије</i>	155
5. Сарадња држава у гоњењу и кажњавању учинилаца деликта трговине људима	159
5.1. Просторно важење националних кривичних права	162
5.1.1. Територијални принцип	163
5.1.2. Пресонални принцип	164
5.1.3. Реални принцип	165
5.1.4. Универзали принцип	165
5.2. Екстрадиција и трговина људима	166
5.2.1. О појму екстрадиције	166
5.2.2. Основ екстрадиције	167
5.2.3. Екстрадиција према Међународној конвенцији о транснационалном организованом криминалу	169
5.2.4. Регионалне организације и екстрадиција (Европски ниво)	171
6. Идентификација жртава трговине људима	175
6.1. Значај идентификације жртава трговине људима	175
6.2. Врсте индикатора	178
7. Некажњавање жртава трговине људима	180
8. Превенција и заштита трговине људима	184

8.1. Истраживање и прикупљање података о трговини људима у циљу превенције	186
8.2. Образовање у улози превенције против трговине људима	187
8.3. Информисање јавности у борби против трговине људима	187
8.4. Смањење тражње за жртвама трговине људима у циљу превенције	188
8.5. Улога приватног сектора у превенцији трговине људима.....	189
8.6. Борба против корупције у превенцији трговине људима.....	190
8.7. Контрола граница и путних исправа у превенцији трговине људима	190
8.8. Заштита жртава трговине људима према Протоколу	191
V - ДЕО	193
ТРГОВИНА ЉУДИМА У ПРОПИСИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	193
1. Утицај међународног права на националне приписе.....	193
2. Правно – политичка документа у борби против трговине људима.....	195
2.1. Устав Републике Србије	195
2.2. Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма.....	195
2.3. Национална стратегија за борбу против организованог криминала	197
2.4. Стратегија борбе против трговине људима	199
2.5. Национална стратегија против корупције.....	200
3. Законска регулатива у борби против трговине људима	202
3.1. Кривичноправна заштита од трговине људима у националном законодавству Републике Србије	202
3.1.1. Трговина људима као кривично дело	202
3.1.2. Инкриминације које су у уској вези са трговином људима	206
3.1.3. Инкриминације које су у широј вези са трговином људима	214
3.2. Остала законска регулатива у борби против трговине људима.....	219
3.2.1. Закон о одговорности правних лица за кривична дела.....	219
3.2.2. Законик о кривичном поступку.....	220
3.2.3. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела	227
3.2.4. Закон о организацији надлежности државних органа у сузбијању организовано криминала, корупције и других тешких кривичних дела.....	228

3.2.5. Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма.....	230
VI - ДЕО.....	232
РЕПУБЛИКА СРБИЈА У БОРБИ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА	232
1. Нормативни ниво борбе против трговине људима	232
1.1. Породични закон у функцији превенције против трговине децом.....	233
1.2. Правни положај странаца у вези са њиховим боравком у функцији спречавања трговине људима.....	236
1.3. Социјална заштита становништва у борби против трговине људима.....	240
1.4. Здравствена заштита и трговина људима.....	241
1.5. Остали национални прописи у превенцији против трговине људима	242
2. Институционални ниво борбе против трговине људима.....	243
2.1. Централно-стратешки ниво	244
2.2. Оперативни ниво	247
2.2.1. Правосудни органи.....	247
2.2.1.1. Пракса домаћих судова у борби против трговине људима	249
2.2.2. Полиција	263
2.2.3. Други органи оперативног нивоа	264
3. Заштита жртава трговине људима и превенција	266
3.1. Активности на заштити трговине људима.....	266
3.2. Привремени боравак жртава страних држављана.....	268
3.3. Заштита жртава као оштећених и сведока у кривичном поступку.....	268
3.4. Превенција трговине људима.....	269
3.5. Идентификација жртава трговине људима	271
ЗАКЉУЧЦИ.....	273
ЛИТЕРАТУРА	279

УВОД

Термин *трговина људима* се често употребљава у свакодневном животу. У зависности од потребе оних који га користе и од нивоа њихове упућености у ту проблематику, том термину се придају различита значења. Овакве терминолошке дилеме могу се објаснити чињеницом да није лако дефинисати тај појам, у ком прилогу говоре и неодређености тог појма у многим међународним документима.

Иако је ропство укинато, неспорно је да и у XXI веку људска бића могу бити доведена у ропски положај или положај слична ропском. Та појава названа «трговина белим робљем» је супротна свим начелима хуманости и човечности. Поставља се питање како то да се скоро цео век након формалне забране ропства, људима може трговати.

Постоје бројни међународни документи који забрањују експлоатацију људи. Дуго времена није постојала јединствена дефиниција трговине људима. Трговину људима је тешко свеобухватно одредити а још теже открити у пракси. О томе сведоче бројни међународни уговори којима је ова област регулисана.

Предмет дисертације је да се утврди да ли је забрана трговине људима норма утврђена релевантним међународним документима, или је она утврђена обичајним правом и међународним документима. Такође је предмет рада и то да се утврди да ли је трговина људима деликт из *ius cogens* норме, и какве су последице како за починиоца тог деликта, тако и по државу, као субјекта међународног права за непримену тих норми.

Потребно је утврдити примарну норму која намеће обавезу државама да то дело пропише као злочин својим националним законодавством и да исто санкционише. Међународни обичај као извор међународног права, подразумева извесну проблематику нарочито у погледу неодређености обичаја и доказивања његовог настанка. Значајан део правила о забрани трговине људима садржај је и у

инструментима који представљају такозвано «меко право» или *soft law* чије је својство формалног извора међународног права оспораван.

Циљ тезе је да се кроз анализу уговорне праксе на међународном нивоу и анализе правних докумената на националном нивоу Републике Србије боље упозна природа појма трговине људима са њеног правног аспекта, како би се иста спречила и како би било олакшано њено препознавање, а тиме и гоњење и кажњавање починилаца тог деликта. Циљ дисертације је и да се да одговор на питање хоће ли постојећа начела и институти међународног права у области забране трговине људима дати адекватне одговоре на специфичне захтеве заштите човека и његовог људског интегритета. Рад треба да допринесе утврђивању адекватних превентивних и репресивних мера у борби против трговине људима.

Основне хипотезе од којих се пошло при изради рада

Како је тешко одредити а посебно препознати појаву трговине људима, а многобројним међународним документима (конвенцијама и протоколима) утврђени су облици људског деловања који представљају деликте против људских права и предвиђено је кривично гоњење учинилаца истих, потребно је доћи до битних обележја тог појма. Сагледавање битних елемената и обележја појма трговине људима, нужан је услов за одређивање акције и мера борбе против те појаве, како би та борба била делотворна.

Посебно је потребно утврдити разделну линију између трговине људима и других појава и облика организованог транснационалног криминала.

Ропство и други односи слични ропству су забрањени Конвенцијом против ропства, чије одредбе су императивног-*ius cogens* карактера. Данас имамо многобројне међународне конвенције које одређују кажњиве облике односа према људима, који су слични ропском. То је условило да се у раду пође и од тезе да постоје многи односи према људима слични ропским, мада су прикривеног

облика испољавања, те је то условило опис тих деловања, откривање и кажњавање њихових починилаца.

Како норме утврђене за кажњиве деликте трговине људима нису непосредно примењиве од стране једног ауторитативног судског међународног органа, кренули смо од хипотезе одговорности држава које су дале свој пристанак на конвенције и друге међународне уговоре којима су одређени деликти трговине људима, за примену тих норми у својим националним прописима. Пошло се од хипотезе да је одговорност починилаца деликта утврђена међународним документима, а гоњење и кажњавање починилаца је у надлежности националних законодавстава. Потребно је утврдити којим принципима се државе руководе при утврђивању своје надлежности као и питање како трговина људима има утицај на право азила и екстрадицију за осумњичене или починиоце деликта трговине људима.

Посебан осврт дат је питању како Република Србија, као потписник многих међународних докумената против трговине људи, спроводи своје међународне обавезе у борби против трговине људи. Пошло се од тезе да у извршавању својих међународних обавеза, Република Србија предузима нормативне, институционалне и оперативне мере за борбу против трговине људима. Да би се утврдиле те мере, мора се извршити анализа правно-политичких и законских аката Републике Србије из области заштите људских права и њихов међусобни, узрочно-зависни однос. Потребно је дати и анализу институционалних решења Републике Србије која имају за циљ борбу против трговине људи.

Научна оправданост теме

За одабир ове теме за докторску дисертацију постоје бројни разлози. Пре свега, заштита људских права, а посебно заштита живота и интегритета човека спада у оне области међународног јавног права, за чије проучавања је одувек постојало интересовање. Како последњих година питање трговине људима, а посебно трговина људским органима заокупља пажњу не само правника него и међународне јавности, жеља нам је била да се детаљније и озбиљније позабавимо питањем трговине људима у светлу међународног права.

Актуелност ове теме потврђује међународна уговорна пракса о својеврсној пролиферацији уговора и других аката којима се уређује материја забране трговине људима и појавама у којима се испољава. Међународна заједница постаје свеснија потребе да у овом домену преузме јасне обавезе. Иако су међународни документи који се односе на ову проблематику бројни, они су са недовољно прецизним одредбама, а посебно нема адекватне заштите жртава те трговине након учињеног деликта.

Идеја нам је да, полазећи од постојећих принципа и института међународног права, анализирамо прилагођеност и применљивост међународних докумената на област заштите основних људских права, као што је право на живот и слободу у основном значењу те речи.

Анализом позитивних правних и политичких националних докумената желимо да укажемо о односу Републике Србије према овом проблему. Тиме ова тема има како теоретске тако и практичне разлоге за њено проучавање.

Методи при изради тезе

Предмет докторске дисертације је тема која захтева ангажовање не само појединачних држава као субјеката међународног права и међународних односа, већ и међународне заједнице као целине, а посебно међународних међудржавних организација и невладиног сектора. Отуда израда ове тезе, која се бави посебним друштвеним феноменом какав је трговина људима, није могућа применом само једног научног метода.

У изради тезе ћемо се служити пре свега **историјским методом**, у циљу проучавања трговине људима као динамичне друштвене појаве.

Социолошки метод ће се применити ради сагледавања одређених законитости о узроцима и настанку трговине људима, те постизање начуних решења за елиминисања или пак сузбијање ове појаве из међународне заједнице а самим тим и њених чланова.

Незаобилазан метод у проучавању криминолошких појава, каква је трговина људима, јесте и **статистички метод**. Он спада у заједничке и опште научне методе, те ћемо у раду користити приказивање података о трговини људима у нашем региону и земљи

Догматски и позитивно-правни метод нужно је користити кроз правну анализу постојећих међународних правила и националних правних норми које регулишу забрану трговине људима као правну чињеницу и њеним појавним облицима.

Како трговина људима има значајне импликације не само на политичком већ и на економском и социјалном плану сваке државе, самим тим и међународне заједнице, отуда се свеобухватним приступом може на правилан начин разумети ова друштвена појава, те је коришћен и **мултидисциплинарни приступ** код овог рада.

I - ДЕО

РАЗВОЈ НОРМЕ О ЗАБРАНИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

1. Забрана ропства и принудног рада

Од формирања организованог људског друштва, кроз досадашње друштвено-економске формације, постојали су различити видови деградације и дехуманизације људских бића. Најтежа деградација и дехуманизација је оно стање где се људско биће сматрало робом која се могла продати односно купити, као свака ствар са употребном вредности. То је стање ропства.

Хуманизацијом људског друштва, која настаје цивилизацијским развојем, сазрева идеја да се заштите људска бића од свих поступака деградације и дехуманизације. Рађају се идеје да су сви људи једнаки у парву на живот и слободу, као природном праву. Полазећи од тога, прво се у развијеним земљама на националном нивоу усвајају одређена права документа у том смислу, да би касније, кроз међународне обичаје а потом и норме међународних уговора, настале међународне норме о заштити људских бића од свих облика деградације и дехуманизације. Тако начело хуманости израста у начело међународног права, на коме почивају многа правила међународног права.¹

Процес конституисања позитивноправних правила о забрана трговине људима суштински започиње забраном ропстава, да би преко забране трговине белим робљем данас достигао широку лепезу правила о тој забрани.

Почетком XIX века је закључено више међународних уговора са циљем да се спречи стање ропства и трговина робљем.² Тим уговорима ропство је квалификовано као супротност принципима правде и хуманости, што је неприхватљиво за просвећену еру европске политике. Ти међународни акти нису

¹ Schwarzenberger G., *The legality of nuclear Weapons*, London, 1958, p.53.

² Ту спадају: Парски мировни уговор од 1814; Декларација Бечког конгреса-Анекс XV који је укључен Финални акт Бечког конгреса од 9. јуна 1815; Декларација из Вероне од 1822;

предвиђали заједничке механизме или овлашћења која би се применила на прекршиоце те забране,³ већ су уговорнице предузимале одвојене акције, на основу своје слободне процене.

Касније долази до закључивања међународних уговора⁴ са истим циљем, уз предвиђање заједничке акције са означањем поступака, као што је заустављање, претресање и узапћење бродова за које се сумњало да се баве трговином робљем. Средином XIX века, трговина робљем бива окарактерисана као пиратски акт, па је сваки брод услед чињенице да се бави трговином робљем, губио право заштите коју је имао по класичном међународном праву. Циљ тих одредаба је био у укидању трговине робљем.⁵

Крајем XIX века долази до закључења мултилатералних уговора, који на ефикаснији начин приступају борби против трговине робљем. Тако се уговорима легислативног карактера,⁶ ропство више не означава као супротност моралним начелима и хуманом поступању, већ се ропство и трговина робљем забрањују самим принципима међународног права. Тиме су потписнице уговора дужне да примене сва расположива средства, ради елиминисања тих појава, уз кажњавање њихових починилаца. Са друге стране, извесним међународним уговорима се разрађују поступци у спречавању трговине робљем, са циљем ефикаснијег спровођења те забране.⁷

Формирањем Друштва народа настављена је борба против ропства. Пре свега, у оквиру мандатног система имали су се примењивати сви општи међународни уговори који су забрањивали ропство и трговину робљем. Друштво народа је имало у задатак општи надзор над применом споразума који се односе на трговину женама и децом. Са друге стране, Друштво народа је настојало да се

³ М. Бартош, *Обавезно универзално међународно право*, МАНУ, 1974. стр.24

⁴ Уговор између Француске и Велике Британије од 1831. и 1833; Лондонски уговор од 1841. закључен између Аустрије, Велике Британије, Пруске, Русије и Француске

⁵ Лондонски уговор из 1841.године

⁶ Генерални акт Берлин-Конго конференције од 1885. године

⁷ Генерални акт Бриселске конференције од 1880. год. (чл.5.) предвиђа обавеза држава да националним прописима инкриминишу напади на људску личност, организовање или подстрекавање лова на робове те њихове превозиоце и трговце

донесу што бољи међународни инструменти у том смислу. Тако је у оквиру те међународне организације донета и Конвенција о сузбијању ропства од 1926. године, која се у преамбули позива на раније међународне инструменте, дајући при томе дефиницију ропства и установљава обавезу потписника да спрече и сузбију ропство односно да га укину у свим видовима.

1.1. Конвенција о ропству

Први међународноправни документ који установљава забрану ропства у свим његовим облицима је Конвенција о ропству, закључена под окриљем Друштва народа у Женеви, 25. септембра 1926. године, са Протоколом о изменама и допунама Конвенције о ропству од 07.12.1953. године. Наша земља је ратификовала Конвенцију⁸ и Протокол.⁹

Циљ овог међународног документа¹⁰ је да се допуни, развије и детаљније изрази намера међународне заједнице да се забрани ропство и трговина робљем¹¹ у односу на дотадашња међународна документа.¹² Конвенција одређује појам ропства као стање или положај једне особе над којом се врше сви атрибути својине, док се трговина робљем одређује као сваки акт хапшења, куповине или уступања неке индивидуе у циљу да се иста доведе до ропства.¹³

Чланице Конвенције се обавезују да предузимају све мере ради потпуног укидања ропства у свим његовим облицима, те да предузимају мере ради спречавања и елиминисања трговине робљем на њиховим територијама. Конвенција помиње ропство у свим његовим облицима, не наводећи ближе одређење тих облика. То

⁸ Закон о Конвенцији о ропству закљученој под окриљем Друштва народа у Женеви, 25 септембра 1926. године, „Сл. новине Краљевине Југославије“ бр. 234-ХСVII/29, са Протоколим

⁹ Уредба о ратификацији Протокола о изменама и допунама Конвенције о ропству, „Сл. лист ФНРЈ - Међународни уговори и други споразуми“ бр. 6/55

¹⁰ Циљ и предмет уговора у међународном јавном праву налазимо у чл. 19. Бечке конвенције, где се одређују општи услови пуноважности ревизије: *Yearbook of the Law Commission, Report of the Commi-Ssion to the General Assembly, Vol. I 1962, p. 141 para 35* У: Б. Милисављевић, *Предмет и циљ уговора у међународном јавном праву*, Правни живот бр. 13/2008, стр. 627

¹¹ Конвенција, чл 1. оп. цит.

¹² Потписници Конвенције у Сен-Жермену из 1919. и Општег акта Бриселске декларације из 1890. године, потврдили су намеру да потпуно униште ропство у свим његовим облицима

¹³ Члан 1. Конвенције

говори о тежњи твораца Конвенције да истој приступи што више чланица међународне заједнице, а уопштеност је карактеристика и ове конвенције, као и других међународних докумената. Конвенција наводи да ће чланице предузети све неопходне мере како би избегле да принудни или обавезни рад не погодује стварању облика сличних ропству.¹⁴ Одреднице Конвенције о принудном или обавезном раду које могу довести до положаја сличних ропству, стављају овај међународни документ као претечу каснијег одређења појма трговине људима.¹⁵ Конвенцијом се елиминише принудни или обавезни рад на основу кога би неко стицао корист експлоатацијом туђег рада.¹⁶

Потписнице Конвенције су се обавезале да националним законодавствима предвиде инкриминацију радњи које представљају ропство или трговину робљем те да предвиде строге казне за њихове починиоце. Уговорнице су се обавезале на одређени вид међусобног и екстерног обавештавања¹⁷ о националним прописима које доносе у циљу примене овог међународног документа.¹⁸

Одредбе ове Конвенције о забрани ропства у свим облицима и принудног или обавезног рада који може погодвати положају сличног ропству, имају карактер уговорне норме међународног права. Као уговорна норма, она пре свега обавезује државе уговорнице, по начелу обавезности уговора за странке *pacta sunt servanda*. Према акту где је одређена ова норма, ради се о норми из вишестраног мултилатералног уговора. Међутим, ова норма је временом прерасла и у обичајну међународноправну норму. Прихватице су је и они међународноправни субјекти који нису потписници ове Конвенције, уз оба елемента међународног обичаја као извора међународног права: *corpus-a* и *animus-a* односно *opinio iuris-a*.

¹⁴ Члан 5. Конвенције

¹⁵ Допунски протокол Конвенције о транснационалном организованом криминалу

¹⁶ Забрана принудног или обавезног рада се не односи на рад за народне циљеве, који се употребљава изузетно, без наметања промене сталног места становања и уз адекватну награду за тај рад

¹⁷ Mc Nair, A. D. *The Law of Treaties*, Oxford, 1961, p.104.

¹⁸ Обавештавање је између чланица уговорница те обавештавање Генералног секретара Друштва народа

1.2. Допунска конвенција о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличне ропству

Овај међународноправни документ¹⁹ донет је под окриљем Уједињених нација, инициран је од стране Економско-социјалног савета, а наша земља је исти ратификовала. Карактеристично за доношење овог документа је и чињеница да су у његовом сачињавању учествовале одређене невладине организације, које су имале саветодавни статус код Економско-социјалног савета.²⁰ Учествовање бројног невладиног сектора у изради овог документа говори о настојању да се постигне што већа сагласност релевантних чинилаца за израду једног документа,²¹ којим би се укинули сви најсуровији облици нарушавања слобода људских бића и њихове експлоатације.

Циљ доношења овог документа је да се појачају напори на националном и на међународном нивоу како би се у свим областима света укинули ропство, трговина робљем и установе и пракса слична ропству.²² Наша земља је ратификовала овај међународни документ.²³

Допунска конвенција се позива на одредбе Опште декларације о правима човека, Конвенције о ропству и Конвенције о принудном раду, са циљем да потписнице, путем законодавних и других адекватних мера, потпуно укину установе и праксе које су самом Конвенцијом наведене као забрањени облик људске потчињености.

¹⁹ Овај међународни уговор је донет на Конференцији представника Уједињених нација 07. септембра 1956. год. у Женеви, коју конференцију је сазвао Економско-социјални савет Уједињених нација резолуцијом 608 (XXI) од 30. априла 1965. године

²⁰ Те невладине организације су: Друштво против ропства; Међународна католичка унија за социјалну службу; Комисија цркава за међународне послове; Међународни савез жена; Међународни комитет црвеног крста; Међународна конференција католичких добротворних друштава; Међународна конференција универзитетски образованих жена правника; Комитет за везу великих међународних женских удружења; Међународни социјални и политички савез Света Јованка Орлеанка; Међународни савез жена за мир и слободу; Светска унија женских католичких друштава;

²¹ Kelsen H., *The Law of the United Nations*, 1950, pp.330

²² То се наводи у ст. 7. и 8. Допунске конвенције

²³ Уредба о ратификацији завршног акта и Допунске конвенције о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличних ропству, «Службени лист ФНРЈ-Међународни уговори и други споразуми» бр. 7/58

Допунска конвенција проширује појам ропства у односу на дефиницију ропства према Конвенцији о ропству.²⁴ Проширење у *materiae ratione* састоји се у томе, што се поред ропства, њоме забрањују „установе и пракса сличне ропству“. Иако изричито не говори о трговини људима, овај међународни документ садржи одредбе које се могу уподобити забрани трговине људским бићима. То налазимо у одредби Допунске конвенције која забрањују сваку установу и праксу сличну ропству.²⁵ Из садржаја описа појма »сваке установе и праксе сличне ропству« Конвенција забрањује коришћење личности или рада женских бића без њихове воље, а деце без обзира на њихов пристанак. Допунска конвенција лице над којим се врши ограничење његове слободе, а које ограничење има за последицу његову експлоатацију, означава као «лице у потчињеном положају.»²⁶ Лице у потчињеном положају²⁷ је оно лице које је стављено у статус или положај гаранта дуга за друго лице, принуђено да даје своје личне услуге или услуге неког другог лица које је под његовим ауторитетом, или ако реална накнада његових услуга није усмеране на враћање дуга који није одређен ни у времену ни по природи. Без утицаја је да ли је лице роб или је у статусу односно положају о којима је реч у члану 1. Допунске конвенције.

Допунска конвенција предвиђа да државе потписнице пружају једна другој помоћ и да сарађују са Уједињеним нацијама ради примене одредаба Конвенције. Потписнице су у обавези да Генералном секретару Уједињених нација доставе копије сваког закона, другог акта или административне одлуке а имају за сврху

²⁴ Чланом 1. тачка а) ропством се сматра и потчињеност због дуга, а тачком б) ропством се сматра и робовање, као облик живљења и рада на земљи која припада другом лицу, без могућности промене тог положаја

²⁵ Члан 1. тачка ц) гласи:

» Свака установа или пракса на основу које:

i) је нека жена обећана или удата за накнаду у новцу или натура која се даје њеним родитељима, њеном тотору, њеној породици, или ком другом лицу или групи лица, а да при томе она нема право да одбије;
ii) муж неке жене, његова породица или његов члан имају право да је уступе неком трећем лицу, уз наплату или без;
iii) жена, по смрти свога мужа може, бити предата у наслеђе другом лицу;

Тачка д) тога члана гласи:»Свака установа или пракса према којој родитељ, или један од њих, или тотор предаје дете или одраслу децу млађу од осамнаест година неком трећем лицу уз наплату или без, ради коришћења личности или рада поменутог детета или одрасле деце»

²⁶ Члан 7. тачка б) гласи: »лице у потчињеном положају « је оно лице које је стављено у статус или положај који проистиче из једне од установа или праксе о којима је реч у првом члану ове Конвенције»

²⁷ Члан 7. тач. б) Допунске конвенције

примену Конвенције. Та обавештења Генерални секретар Уједињених нација доставља другим потписницима и Економско-социјалном савету у циљу доношења нових препорука за укидање свих облика ропства, трговине робљем и установа и праксе које су предмет Конвенције.

У преамбули Допунске конвенције се констатује да је утврђено да ропство, трговина робљем и пракса слична ропству још нису уклоњени у свим областима света, те је доношење Допунске конвенције предузето у намери да се појачају национални и међународни напори да се те појаве укину. Њоме се, поред забране ропства и трговине робљем, забрањује и потчињеност због дуга, уз давање дефиниције лица у потчињеном положају.

Лезичким тумачењем ове норме, да се закључити да је такав положај лица противан његовој слободној вољи, јер се нормирац послужио термином да је лице стављено а не изабрало такав положај. Да се ради о положају којим је анулирана слобода човека, говори и одредба да тим положајем такво лице бива експлоатисано јер личним услугама враћа дуг неодређен ни по вмену ни по природи. Као установа слична ропству одређена је ситуација или пракса продаје деце до осамнаест година старости од стране родитеља или стараоца, уз накнаду или без накнаде, а у циљу коришћења личности или рада деце.²⁸

Значајно је напоменути да за разлику од Конвенције о ропству, Допунска конвенција не допушта било какву резерву на исту.²⁹

1.3. Конвенција о присилном раду (Конвенција МОП-а бр. 29)

Ову међународну конвенцију усвојила је Међународна организација рада 28. јуна 1930. године у Женеви. Њоме се обавезују чланице МОП-а,³⁰ које ратификују

²⁸ Члан 1. тач. д) Допунске конвенције

²⁹ Члан 9. Допунске конвенције

³⁰ Sulkowski P., *Competence of the International Labor Organisation under the UN System*, American Journal of International Law, 1951. pp. 27

Конвенцију, да укину присилни или обавезни рад у свим његовим облицима у што краћем року,³¹ уз прелазни рок од пет година од њеног ступања на снагу.

Конвенцијом се даје уопштена одредница присилног или обавезног рада. Та дефиниција је доста широко постављена како би била пријемчива да се ратификује од већине земаља. Под појмом присилног или обавезног рада Конвенција означава сваки рад или услугу која се захтева од неке особе уз употребу претње било каквом казном и за који рад та особа није добровољно дала пристанак.³²

Према Конвенцији МОП-а,³³ принудни рад, као изабљивачки, састоји се из два елемента: прво, да је рад или служба захтевана под претњом казне и друго, да су рад или служба присилно предузимани. То значи да је принудни рад недобровољан рад уз примену средстава принуде. Према одредби те конвенције, казна не мора бити „казна у ужем смислу“ и може се испољити у предузимању других санкција као што су губитак привилегија или бенефиција. Поред тога, претња може бити у разним облицима, упућена жртви или неком члану њене породице. Претње могу бити какао физичке тако и психичке.

Иако је овако одређење принудног или присилног рада доста неодређено, ипак је значајно са становишта изградње норме међународног права о заштити људских бића од радне експлоатације. Из овакве дефиниције може се закључити да се за ову врсту рада не добија било каква накнада или ако се добија она није адекватна резултатима рада и радном ангажовању људи. Начин како се добија рад или услуга људи, јасно указује да се ради о инкриминисаној активности, јер је употребљена претња казном за извршиоца рада или услуге. Све ово указује да је при обављању тога рада нарушена слобода људског бића, које је основно људско право садржано у обавезујућој међународној норми, како обичајног тако и уговорног права.

³¹ Члан 1. ст.1. Конвенције

³² Чланом 2. Конвенције наведено је да принудни или присилни рад не обухвата рад у вези војне службе, рад као последица судске пресуде, рад у случају изненадне опасности и рад који се односи на уобичајене обавезе држављана суверене државе

³³ Конвенција о принудном раду, 1930 (Бр.29), оп. цит.

Постоји разлика између присилног рада и ропства, а разлика је у њиховом конститутивном елементу. Присилни рад у својој конститутивности не укључује основ власништва, као конститутивног обележја ропства. Разлика између ропства и принудног рада је у правној квалификацији тих појава, а заједничко им је то што обе те појаве имају експлоататорски циљ. Ропство и принудни рад се разликују по степену ограничења права на слободу кретања, права на личну имовину неке особе као и постојање свесног пристанка жртве на такав однос. Присилни рад је саставни део трговине људима. Такав рад може имати више облика.

Забрану принудног или обавезног рада предвиђа и Конвенција МОР број 105 која се односи на укидање принудног рада, коју је ратификовала и наша земља.³⁴

Забрана принудног или обавезног рада је у директној вези са спречавањем трговине људима, јер је један од облика те трговине радна експлоатација људских бића, о чему ће бити више речи у наредним излагањима овога рада.

2. Потреба доношења посебних међународноправних докумената о забрани трговине људима

Доношењем наведених докумената, а посебно Конвенцијом о ропству, ропски положај није у потпуности укинут. Након доношења ових докумената ропство је било привидно укинуто, док је неформално и даље егзистирало. Иако је већина држава на основу тог документа, формално укинула ропство, аболиционисти ропског односа, штитећи своје интересе, неформално су га подржавали и дозвољавали разне форме принудног рада заснованог на ропском односу. Ранији власници робова, прекомпоновани у послодавце, своје раднике обавезују дужничким уговорима, како би остварили профит. Све то чине кроз различите

³⁴ Закон о потврђивању Конвенције МОР број 105 која се односи на укидање принудног рада, “Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 13/02

облике односно технике сарадње са државним органима, како би се створио привид добровољности и законитости тих послова.³⁵

Доношењем тих аката у основи није решен на нормативни начин проблем трговине људима, јер је та деградација и дехуманизација људских бића остала иста, само осавремена према друштвеним токовима и потребама тржишта. Отуда је настала потреба да се овај глобални феномен ефикасније проучи ради његовог искорењивања. То се могло учинити закључењем међународних уговора којима би се регулисало то питање.³⁶ Глобализација је условила међународну комуникацију и сарадњу у свим областима друштвеног живота, како на легалном тако и на илегалном плану. У том процесу своје упориште налазе организоване међународне криминалне групе, које кроз међусобну сарадњу успевају да удовоље захтевима нелегалног тржишта. Висока организованост, хијерархијска структура, употреба насиља и стицање профита учинили су савремени криминалитет горућим проблемом светских размера. То је условило потребу за систематско и организовано деловање међународне заједнице. Како је трговина људима најпрофитабилнији бизнис, тиме је постала део нелегалне глобалне економије.

Трговина људима постаје озбиљна претња свим државама, као развијеним тако и земљама у транзицији, што је условило строгу друштвену реакцију на ту појаву. Јавља се потреба да се мобилише сва стручна јавност кроз активно учешће стручњака из области социологије, социјалне антропологије, криминологије, међународних односа, политичких и правних наука, како би обезбедили међудисциплинарни теоријску и емпиријску анализу, ради померања граница сазнања о тој појави и креирања мера за сузбијање исте.

Како је организовани криминалитет добио несхватљиво глобално ширење и продирање у политичку сферу, а тај облик криминалитета је своје деловање прилагодио новом начину испољавања, то је резултирало доношењем

³⁵ Treshsel S., *Human Rights in Criminal proceedings*, New York: Oxford University Press, 2005. pp.34

³⁶ Brigs H. W. *The Law of Nations*, New York, 1952, p.95

међународноправних докумената о борби против транснационалног организованог криминалитета.

Забрана трговине белим робљем улази у оквир забране ропства из претходног излагања. Принуда жена и девојака на проституцију и друге неморалне радње је повреда достојанства личности и њених основних права и слобода.

Први међународни документ који целовито регулише забрану трговине белим робљем донет је почетком XX века.³⁷ Након тога, донета је Конвенција,³⁸ која прецизно утврђује систем санкција за починиоце те забране. Тај документ предвиђа кажњавање како починилаца тог деликта, тако и кажњавање за покушај, припремање, наговарање и навођење са намером њихове употребе у забрањене сврхе. Касније је донета и Конвенција³⁹ ради сузбијања трговине лицима у циљу сексуалне експлоатације, са настојањем потпуног укидања трговине белим робљем. Забрана трговине белим робљем данас је заступљена у свим правним системима савременог света, што представља општи правни принцип. Тај базични принцип је основни оквир конвенција које су касније донете, са циљем забране трговине људима у свим њеним облицима.

Како је међународна заједница увиђала опасност од ове појаве, поступно је доносила друга међународна документа у циљу превенције и борбе против тог деликта. Дуго година овај облик савременог ропства људи није био дефинисан, иако је многим међународним документима била забрањена трговина људима. Тек доношењем Протокола о трговини људима, дата је јасна и прецизна дефиниција те појаве.

³⁷ Споразум закључен у Паризу 18. маја 1904. г. између Немачке, Белгије, Данске, Шпаније, Француске, Велике Британије, Холандије, Португалије, Русије, Шведске, Норвешке и Швајцарске

³⁸ Међународна конвенција о сузбијању трговине женама и децом од 1921. године

³⁹ Конвенција о сузбијању трговине лицима и о експлоатацији проституције других из 1949. године

3. Права човека и трговина људима

3.1. О појму људских права

Скуп правила по којима се људи имају владати а која правила су створена од надлежног законодавца и чију примену обезбеђује држава или међународна заједница чине појам објективног права.⁴⁰ За разлику од објективног права, субјективно право почива на норми објективног права којим се та права зајемчују. Субјективна права која се стичу под условима које прописује правни поредак, зависе од воље творца норме тог правног поретка. Отуда човек нема неко претходно право, осим оног које прописује држава или међународна заједница, према којим се та права стичу или губе. Тиме се сматра да су сва права која човек стиче у потпуној зависности од државе или међународне заједнице којој је човек потчињен.⁴¹

Свођење свих човекових права на она која му подари држава негира основне људске квалитете. То би било у нескладу са људском слободом и једнакошћу. Зато се људска права издвајају из субјективног права јер се она не дугују држави и њеној вољи, већ их људско биће има самим тим што је људско биће, независно од државе. Тако се долази до појма људских права.⁴²

Људска права нису позитивноправног већ моралног порекла. Она потичу из нормативног поретка који је изнад државе и држава их мора поштовати без обзира да ли је на то пристала. То је либерално схватање човека као аутономног и рационалног бића које има нека права која му се не могу одузети.

Људска права припадају свим људима без разлике. Та права су пре свега морална права, док сва морална права нису људска права. Ово произилази из разлога што се људска права као морална права остварују у држави те су она отуда и

⁴⁰ A. Cassese, *Human Rights in a Changing World*, 1990, pp.59

⁴¹ В. Димитријевић, *Општи (међународни) стандарди људских права*, Зборник, 1989, стр.67.

⁴² За ова права постоји у правној терминологији и синтагма «права човека» иако се њоме означава исти појам

политичка права. Највећи број људских права усмерен је искључиво према држави. Тим правима се ограничава држава или се од ње тражи конкретно деловање. Једно од тих права је право слободе. Од државе се захтева да спречава слободу човека, као и да штити људска бића која користе своје слободе од напада других.

Међу правним теоретичарима и филозофима постоји разлика у погледу означања која права спадају у корпус људских права. Отуда се основна људска права могу схватити као постулати и начела која надахњују сва људска права.⁴³ Неки правни теоретичари сматрају да се сва људска права изводе из права на слободу.⁴⁴

За утемељење људских права довољне су основне назнаке о потреби и природи тих права и основних мерила за њихово утврђење, а не њихов списак.⁴⁵ Каталогизација људских права, да би били утицајни и прихватљиви, до сада су се утврђивали политичким договорима у облику политичких декларација, устава, закона и међународних уговора.⁴⁶ Ови документи представљају извор права. Међу њима нарочити ауторитет имају неке историјске повеле, декларације и уставни.⁴⁷ За утврђивање основног каталога људских права од посебне су важности међународни документи, јер они показују сагласност о томе која су то општа, универзална људска права. Док унутрашњи, национални прописи, регулишу и друга субјективна права појединаца, то се међународним документима регулишу универзална права појединца. У тим међународним документима нема коначног списка људских права, али се утврђена права не могу одузимати и њима ће се додавати нова људска права. Људска права се временом шире и та незаокруженост не доводи у питање основни став да људска права постоје сама од себе а да су извори тих права доказ о сагласности тог става.

⁴³ Ти постулати су послужили као инспирација за Декларацију о правима човека и грађанина од 1789.године, а то су: слобода, једнакост и братство

⁴⁴ Н.Л.А Hart у: М. Матуловић, *Људска права*, Ријека, 1992, стр. 67

⁴⁵ В. Димитријевић, М. Пауновић, *Људска права*, Досије, Београд, 1997. стр.30

⁴⁶ Brownlie I., *Principles of Public International Law*, 7. izd. 2008. pp.87

⁴⁷ Ту спадају: Декларација о правима човека и грађанина од 1789. године; америчка Декларација о независности од 1776.године, Универзална декларација о људским правима од 1948. године, Пактови о људским правима од 1966. године и Европска конвенција о људским правима од 1950.године

3.1.1. Универзална декларација о људским правима

Један од основних циљева међународне заједнице након Другог светског рата је поштовање и заштита људских права. Уједињене нације, настале 1945. године, као нова универзална организација, наводи у свом оснивачком акту-Повељи, «унапређивање и подстицање људских права» међу својим циљевима.⁴⁸ Године 1948. Генерална скупштина Уједињених нација усваја Универзалну декларацију о људским правима. Тај документ има епохални значај јер је први међународни покушај да се каталогизирају основна људска права која признају све државе. Иако су и раније постојали међународни уговори чији је предмет људска права, а која су потписнице обавезне да поштују, тек под окриљем Уједињених нација почиње велики подухват озакоњивања и заштите тих права. Њега прате и регионални напори, од којих је први и најважнији доношење Европске конвенције о људским правима из 1950. године. Тако се људска права изузимају из искључиве надлежности држава. Ниједна држава не може приговарати међународним организацијама да вређају њен суверенитет тиме што указују на непоштовање међународно признатих права. Иницијативе за признавање нових људских права селе се из унутрашње у међународну надлежност.⁴⁹ Тако се прво у Уједињеним нацијама и другим међународним организацијама усвајају међународне декларације које на сумаран и начелан начин прокламују неко право, да би се када оне наиђу на прихватање приступило изради међународних уговора које ће о том праву садржати обавезне и подробне одредбе.⁵⁰ Највећи допринос томе дале су Уједињене нације, које су, полазећи од своје Повеље, дефинисале садржај људских права кроз више међународних докумената, који чине Међународни закон о људским правима.⁵¹ Заштита људских права обезбеђена је, не само на универзалном већ и на регионалном нивоу.⁵²

⁴⁸ Члан 1. Повеље УН

⁴⁹ Donnelly J., *Universal Human Rights in theory & Practice*, 2. izd. 2003.

⁵⁰ Schechter A. H, *Interpretation of Agreements and World Public Order*, 1967, pp. 257.

⁵¹ Њега чине: Универзална декларација о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима са Факултативним протоколом и Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима

⁵² То су: Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Европска социјална повеља, Америчка декларација о правима и обавезама човека, Америчка конвенција о људским правима и Афричка повеља о правима човека и народа

Универзална декларација о људским правима је први свеобухватни међународни документ о људским правима. Њу је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација у облику резолуције. Отуда тај међународни документ није правно обавезујући, мада има и другачијих схватања.⁵³ Њен циљ је да постави заједнички стандард за све народе и нације, да би сваки појединац и сваки орган друштва тежио да допринесе поштовању у њој наведених права и слобода. Како тај документ има облик резолуције, то исти није упућен државама на ратификацију, па неки правни писци на томе заснивају став о њеној необавезности.⁵⁴ Иако је Декларација по својој правној природи необавезујућа, она је временом, скоро у целости, постала извор међународног права. Та обавезност је везана кроз обичај и општа правна начела призната од цивилизованих народа. И поред тога, њоме је извршен значајан утицај не само на касније донете међународне конвенције легислативног карактера, већ и на националне правне системе држава.

Декларација садржи одредбе о грађанским и политичким правима, као и одредбе о економским и социјалним правима, полазећи од тезе да људи та своја права могу користити у пуној мери тек ако имају пристојан животни стандард, адекватну социјалну заштиту, као и могућност да се школују и културно развијају. Њена конкретизација извршена је кроз више основних међународних докумената Уједињених нација.⁵⁵ Ти документи су легислативног карактера, те представљају обавезу властима државе чланице да их примењују, пре свега за њихове судске и управне органе.

⁵³ Final Act of the International Conference on Human Rights 3, par. 2. UN Doc. A/CONF/32/41; UN Publ.E.68, VII.2, где се наводи да „Универзална декларација о људским правима утврђује опште схватање (common understanding) народа света у погледу неотуђивих и неповредивих права свих чланова људске породице и конституише обавезу за чланице међународне заједнице“.

⁵⁴ H. Kelsen, *The Law of the United Nations*, 1950, pp.39-42

⁵⁵ Ту спадају: Међународни пакт о грађанским и политичким правима; Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима; Други факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима који има за циљ укидање смртне казне; Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима; Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака; Опциони протокол уз Конвенцију против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака; Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације; Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена; Опциони протокол уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена; Конвенција о правима детета; Факултативни протокол о продаји деце, дејој проституцији и дејој порнографији уз Конвенцију о правима детета; Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета; Међународна конвенција о заштити права радника миграната;

Најшира заштита људских права обезбеђена је Међународним пактом о грађанским и политичким правима⁵⁶ и Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима.⁵⁷ Тим документима су таксативно наведени сетови људских права која се њима штите.

3.1.2. Међународни пакт о грађанским и политичким правима

Овај међународноправни документ је усвојен под окриљем Уједињених нација,⁵⁸ а наша земља је исти ратификовала.⁵⁹ Повеља Уједињених нација људска права одређује начелно и свеобухватно. Са једнаком пажњом су означена: политичка, грађанска, економска, социјална и културна права човека. Пакт представља даљу разраду и правну конкретизацију принципа о правима човека који се налазе у Повељи и Општој декларацији о правима човека.⁶⁰

Општа декларација о правима човека и грађанина није могла да рачуна на јединствен став Запада и Истока, због идеолошких спорења између демократских и тоталитарних режима појединих држава. Тако су се јавиле и непремостиве резлике у погледу питања грађанских и политичких права и слобода, којима је Декларација посвећена. Декларација представља успешан почетак у дугом процесу кодификације права човека. Она је утврдила први целовитији попис тих права, уз одређивање њихових садржаја. Овим међународноправним документима питање људских права је из стварне надлежности националних држава пренето на стварну надлежност међународне заједнице.⁶¹

⁵⁶ «Службени лист СФРЈ-Међународни уговори», бр. 7/1971

⁵⁷ «Службени лист СФРЈ-Међународни уговори», бр. 7/1971

⁵⁸ Пакт је усвојен и отворен за потписивање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966. године

⁵⁹ Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима, „Службени лист СФРЈ“ бр. 7/1971, стр. 73

⁶⁰ Б. Јанковић, *Међународно јавно право*, научна књига, Београд, 1981, стр. 194.

⁶¹ М. Lippman: *Human Rights revisited: The protection of Human Rights under the Internatuional covenant on Civil and political rights*, Natherlands International LawReview, 1979, No 3.pp. 249-250

Пактом је изричито забрањено ропство, као и трговина људима у свим њеним облицима.⁶² Такође је забрањено држање људи у зависном положају, као и принудни или обавезни рад.⁶³ Њиме је утврђено право човека на слободу и личну безбедност,⁶⁴ као и право на слободу кретања и избора места боравка.⁶⁵ Пактом се забарањује лишење слободе човека због неизвршења неке уговорне обавезе а забрањен је и принудни брак.

Пактом је успостављен Комитет за људска права,⁶⁶ као орган надзора⁶⁷ над спровођењем мера у циљу остварења права човека признатих овим Пактом. Што се тиче надлежности *ratione materie*, где Комитет врши надзор, ту се истичу две главне области. То је надзор над применом права утврђених Пактом и надзор по питању сагласности националних законодавстава уговорница са обавезама из Пакта.⁶⁸

Уз овај документ треба поменити Факултативни протокол који се односи на Међународни пакт о грађанским и политичким правима. Овим документом се обезбеђује боље постизање циљева утврђених у Пакту о грађанским и политичким правима, као и боља примена одредаба тог пакта. Њиме се установљава примање и разматрање представки која појединци достављају Комитету за људска права, а којим исти указују да су жртве кршења неког од права из Пакта, која кршења су починиле државе уговорнице.⁶⁹

⁶² Члан.8. ст. 1. Пакта

⁶³ Члан 8. ст. 2. и 3. Пакта

⁶⁴ Члан 9. ст. 1. Пакта

⁶⁵ Члан 12. ст. 1. Пакта

⁶⁶ Комитет броји 18 чланова и чине га држављани држава уговорница Пакта

⁶⁷ Према чл. 40. Пакта, државе уговорнице су у обавези да подносе годишње извештаје о мерама које буду усвојиле а у циљу спровођења одредби Пакта, као и да те извештаје подносе кад Комитет то захтева. Извештаји се подносе Комитету, преко Генералног секретара Уједињених нација.

⁶⁸ С. Миленковић, *Међународни надзор над применом Пактова о правима човека*, Просветни преглед, Београд, 1984. стр. 145.

⁶⁹ Члан 1. Факултативног протокола

3.1.3. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима

Овај међународни документ,⁷⁰ донет је у циљу разраде, унапређења и спровођења поштовања људских права и слобода утврђених Повељом Уједињених нација. Наша земља је ратификовала овај Пакт.⁷¹

Пактом се утврђује право сваког лица на правичне и повољне услове рада, минималну и правичну накнаду за рад, обезбеђење пристојног живота за раднике и њихове породице. Посебно је утврђена брига међународне заједнице за положај породице те жена-мајки у вези социјалног осигурања.⁷²

Као и у Пакту о политичким и грађанским правима, тако и у овом Пактом, предвиђен је међународни надзор⁷³ над спровођењем овог документа од стране држава уговорница. Тај надзор се постиже подношењем извештаја држава уговорница о мерама које предузимају у циљу поштовања права човека из овог Пакта.⁷⁴

3.2. Теоријска схватања о људским правима и трговини људима

Према присталицама *природног права*, постоје правне норме и субјективна права изнад и ван позитивних прописа и воље законодавца. То право, које није позитивно, назива се природним правом,⁷⁵ или натурализмом. Према присталицама тог правца, природно право је изван позитивног права било да почива на вредностима које су очигледне и аксиоматичке, или на теистичким

⁷⁰ Пакт је усвојен резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200 А (XXI) од 16. септембра 1967. године

⁷¹ Закон о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, „Службени лист СФРЈ“ бр. 7/1971 стр. 88

⁷² А. Н. Robertson, *Human Rights in the World*, 1972. pp. 33.

⁷³ А. Н. Robertson: *Human Rights in the World*, Manchester 1972, str. 43

⁷⁴ Ове извештаје подносе државе чланице Генералном секретеру Уједињених нација, а он њихов препис доставља Економско социјалном савету ; Економско социјални савет може Генералној скупштини подносити извештаје о мерама и постигнутом напретку у циљу поштовања људских права из Пакта

⁷⁵ Тако Цицерон сматра да је то истински закон, закон разума, у складу са разумом, општи, непроменљив, вечан... (*О републици*, III, *Енциклопедијски речник филозофије*, Београд/Нови Сад, 1993. стр.185

разлозима,⁷⁶ или пак да почива на друштвеном договору.⁷⁷ Према присталицама тог друштвеног договора сваки човек има право на најшири систем основних људских права и да друштвене установе и положаји буду доступни свима под истим условима.

Насупрот правном позитивизму, суштина људских права није позитивистичка. Та права имају дубље, етичке изворе и не смеју доћи у опасност да их законодавац, попут обичних субјективних права, укине по свом нахођењу. Извори права су само поуздан доказ о њиховом постојању, што говори да су та права у категорију природних права.

Према *позитивистичком схватању*, људска права су права која су утврђена неким извором права високог ранга, као што је устав, међународни уговор или обичај. То практично значи да су људска права део универзалне идеологије.⁷⁸ Тако се људска права схватају као «јача» од обичних субјективних права јер им је дат виши уставни или међународни ранг.⁷⁹ Ипак, поред тог филозофског утемељења људских права, мора постојати извесна сагласност око неког извора права у коме је утемељено то право.

Строги позитивисти не познају друге правне норме од оних које је створио суверени законодавац. Позитивисти отуда разликују у праву оно што јесте од онога што треба да буде. Тако је правна норма оно што јесте а тврдња о томе шта треба да буде је правна вредност. То што треба да буде није у домену права, али може да утиче на законодавца да правну норму промени. Ипак, умерени позитивисти сматрају да правни систем треба у целини да има моралну подршку и да одговара неким основним мерилима склада и стабилности.⁸⁰

⁷⁶ Да је природно право трансцендентално или божанско, сматрао је католички свештеник Тома Аквински

⁷⁷ Велики утицај на развој људских права имало је тумачење друштвеног уговора енглеског политичког филозофа Џона Лока (John Locke, 1603-1704)

⁷⁸ D. Weisbrodt, Human Rights: An Historical perspective, u P. Davids (ur), *Human rights*, Londona 1988, tr.1

⁷⁹ В. Димитријевић, М. Пауновић, оп. цит. стр. 43

⁸⁰ В. Димитријевић, *Страховлада*, Београд, стр. 31

Људска права нису права зато што су наведена у изворима права, јер она постоје независно од њих. Правни позитивисти сматрају да је неко право щудско зато што је тако одлучио надлежни законодавац, национални или међународни. Позитивизам у постојању права познаје само једно мерило, а то је да ли је овлашћени законодавац у прописаном облику донео правну норму.

Поред наведених теоријских схватања природе щудских права, постоји и *утилитаристичко* схватање тог појма. Порастом отпора теорији природног права, дошло се до враћања правном позитивизму у домену щудских права, али без става да држава постане апсолутистичка и свемоћна у одређењу щудских права. Под тим околностима долази до либерализма у деветнаестом веку, према коме држава треба да је прожета начелом корисности.⁸¹

3.3. Трговина щудима као негација основних щудских права

Први документи којима се прокламују щудска права потичу из 18. века. Ранији документи којима се утврђују одређена права не односе се на све људе и на она права која су истакнута у претходном излагању.⁸² У тим средњовековним документима⁸³ говори се о ограничавању свемоћи монархове власти, али не и о признању да људи имају права независно од воље суверена. Давање неких права властели и слободним људима било је супротно основној идеји щудских права, према којој их људи имају зато што су људи и имају их сва щудска бића. Сва та права у том добу су се могла одузети вољом суверена. Многа документа која се помињу као претеча савремених извора щудских права, иако успостављају нека правична начина владања, не признају основна щудска права људима.⁸⁴ Ера признавања щудских права у законодавствима почиње грађанском револуцијом у

⁸¹ Представник овог схватања је енглески правник и филозоф Џереми Бентам (Jeremy Bentham, 1748-1832), према коме је задатак државе постизање задовољства грађана и смањивање њиховог бола и непријатности (J. Bentham, *Principles of Morals and Legislation*, New York, 1962)

⁸² Велика повеља о слободама (Magna carta libertatis) од 1215. године представља погодбу енглеског краља и побуњеног племства, којим документом се племству признају одређене привилегије.

⁸³ И у Законику цара Душана из 1349. налазимо одредбе о ограничењу цареве власти

⁸⁴ Енглески Закон о правима (Bill of Rights) од 1689. иако успоставља уставну монархију не признаје основна щудска права поданицима.

Америци и Француској. Тим револуцијама су утврђена нека основна права,⁸⁵ али њихов каталог није дат. У акту француске револуције указује се на постојање људских права, као природних и неотуђивих права човека.⁸⁶

Уставне одредбе о људским правима почињу од краја 18. века, где се констатује да људска права нису дар уставотворца, већ да су она независна од устава.⁸⁷ Грађанске револуције и рушење апсолутизма у другим земљама доводи до тога да се уставима или законима шири и обогаћује круг људских права.

Трговина људима је означена као кршење људских права, посредно или непосредно, у многим међународним документима. Та документа су најчешће правна⁸⁸, а неретко и правно-политичка.⁸⁹ Неким конвенцијама је изричито наведено да насиље над женама представља кршење њихових људских права и слобода⁹⁰ и да је облик тог насиља трговина људима.⁹¹ У више аката међународних организација, било универзалног или регионалног карактера, наводи се да насиље над женама представља кршење основних људских права. Тако Европска унија указује да је трговина људским бићима кршење основних људских права и људског достојанства,⁹² предивљајући и одговарајуће мере за њено сузбијање.⁹³

⁸⁵ Проглас независности тринаест држава Америке (*«Декларација независности»*) од 1776. године, истиче да је очигледна истина да су људи створени једнаки и да их је Бог обдарио неотуђивим правима, међу која спадају живот, слобода и тражење среће, у: *«Темељи модерне демократије-избор декларација и повеља о људским правима»*, Београд, 1989. стр.107

⁸⁶ Француска Национална скупштина је усвојила *Декларацију права човека и грађанина од 1789.г.* која истиче да су права човека природна, неотуђива и света, У *«Темељи модерне демократије-избор декларација и повеља о људским правима»*, Београд, 1989. стр. 137

⁸⁷ Амандмани од 1791.год. на Устав САД-а од 1787.год. у *«Темељи модерне демократије»* оп.цит. стр.107

⁸⁸ Ту пре свега спадају међународне конвенције

⁸⁹ Ту спадају препоруке међународних организација и други акти из корпуса *«soft law»* - (тзв. меко право)

⁹⁰ Међуамеричка конвенција о спречавању, кажњавању, и сузбијању насиља над женама-Прембула

⁹¹ Међуамеричка конвенција, оп. цит. члан 2.

⁹² Оквирна одлука Савета о борби против трговине људским бићима од 19.07.2002.год., ст.3.

⁹³ Одлука бр.557 Сталног савета ОЕБС-а и Акциони план за борбу против трговине људским бићима од 24.07.2003.године

Релевантна тела Уједињених нација трговину људима сматрају обликом кршења људских права.⁹⁴ И римски Статут Међународног кривичног суда, трговину људима сматра обликом злочина против човечности.⁹⁵

4. Извори међународног права о трговини људима и међународни механизми заштите од трговине људима

Интернационализација људских права довела је дотле да је утицај међународног права у овој области нарочито наглашен. Норме унутрашњег права морају бити у складу са међународним и морају се тумачити према међународним стандардима.⁹⁶ Да би се утврдило које норме у том погледу обавезују државу и користе појединцима, морају се познавати извори у којима се налазе те норме. Извори међународног права о људским правима исти су као и извори међународног јавног права.⁹⁷

4.1. Међународни обичај

Обичај је неписан извор права, који важење налази у непротивуречној пракси субјеката и у њиховом уверењу да су дужни да поступају по обичајном правилу. Обичај као извор права је много чешћи и важији но у већини унутрашњих правних система, мада у неким националним правима⁹⁸ та правила задржавају свој значај. Извесна људска права су загарантована међународним обичајним правилима. То се пре свега односи на апсолутну заштиту човековог интегритета

⁹⁴ То су Комитет за људска права и Комитет за елиминацију дискриминације жена, као тела УН за праћење споразума из области људских права

⁹⁵ Чланом 7. Статута наводи да «за сврху овог статута,»злочин против човечности» значи било које од наведених дела када су она извршена као део широко распрострањеног или систематског напада на било какво цивилно становништво, са пуном свешћу о напду (...) (ц) Поробљавање; (...) које «значи примену неког или свих права која произилазе из права власништва над особом и обухватају примену таквих права у току трговине особама, нарочито женама и децом»

⁹⁶ Kelsen, *Principis of International Law*, New York, 1967, стр. 314

⁹⁷ Према чл. 38.Статута Међународног суда правде, изворе права чине: међународни обичаји, међународни уговори, општа правна начела просвећених народа и одлуке међународних организација

⁹⁸ То се пре свега односи на англосаксонско право (*common law*)

(забрану тортуре) и забрану геноцида, ропства и расне дискриминације. Да су та обичајна правила обавезна и применљива говори и чињеница да иста примењује и Међународни суд правде при доношењу свјих одлука.⁹⁹ Обавеза важења ових правила у вези са људским правима потиче из забране агресије и геноцида као и из начела правила о основним правима људске личности, укључујући ту и заштиту од ропства и расне дискриминације. Отуда многи сматрају да је Универзална декларација о људским правима, макар у основним одредбама, временом прерасла у обичајно право.

Значај обичајних правила у међународном праву јесте у томе што се у погледу обавезности обичајним нормама не прави разлика између признатих и непризнатих субјеката и *de facto* и *de iure* признања. Све државе су везане обичајима који се тичу гаранција људских права. Још увек постоје државе које нису ратификовале многе међународне уговоре о заштити људских права или су прихватиле врло мало таквих уговора, па је од великог значаја ова обавезност обичајних правила.¹⁰⁰ Важење међународних обичајних правила не зависи од воље државе. Посебно су значајна обичајна правна правила из домена људских права. По томе су познате неке резолуције Генералне скупштине Уједињених нација, усмерене на успостављање новог међународног економског поретка.¹⁰¹

4.2. Међународни уговор

У погледу доношења односно закључења међународних уговора о људским правима исти се не разликују од осталих међународних уговора. Међутим, у суштинском смислу међународни уговори из ове области се разликују од осталих међународних уговора. Та суштинска разлика се пре свега огледа у томе што, иако их закључују државе, као и остале уговоре, закључују их ради индивидуалних корисника. Бенефициар тих права¹⁰² су људска бића у власти и надлежности држава које закључују те међународне уговоре. Људи су у власти и

⁹⁹ Пресуда у случају *Barcelona Traction* (Белгија против Шпаније) од 05. фебруара 1970, пар.34

¹⁰⁰ D. Amato, *The Concept of Custom in International Law*, 1971, str. 68.

¹⁰¹ Резолуција ГС 3281 (XXIX) од 12. децембра 1974. којом је усвојена Повеља о економским правима и обавезама држава

¹⁰² H. Lauterpacht, *International Law, Collected papers*, 1. General works 1970, pp. 136. i 134.

надлежности држава. Државе уговорнице су се међусобно обавезале да ће зајемчити, поштовати и штитити права корисника. Тако корисници стичу низ субјективних права која им гарантују све уговорнице. Тиме је постигнуто да људска права престану да буду унутрашња ствар државе. Према међународном суду правде, уговор о људским правима делује и ван круга саговорница, успостављајући обавезе према свакоме и за њега су легитимно заинтересоване све државе (обавезе *erga omnes*). Отуда су уговори о људским правима уговори-закони а не уговори -погодбе. Тим уговорима државе не размењују престације већ успостављају објективни режим људских права, на који свако може да се позива. То има разне последице у које спада и она која се односи на сукцесију таквих уговора.¹⁰³

Главни извори савременог међународног права о људским правима, па тиме и о забрани трговине људима, су међународни уговори. Ови писани извори међународног права, створени су сагласношћу држава. Посебно место заузимају вишестрани међународни уговори који обавезују велики број држава.¹⁰⁴ Ти вишестрани међународни уговори о људским правима су универзалне природе, те су отворени свим државама и теже да их обухвате како би успоставили светски режим људских права. Најзначајнији и најобухватнији од тих међународних уговора закључени су под окриљем Уједињених нација. Поред Уједињених нација, највише иницијативе у припремању универзалних уговора о људским правима пружиле су МОР и УНЕСКО.

У овој области су важни и регионални вишестраначки уговори. Најразвијенији такав систем је у Европи.¹⁰⁵ И земље Америке¹⁰⁶ и Африке¹⁰⁷ створиле су систем људских права.

¹⁰³ Према чл.34. Конвенције о сукцесији држава у погледу уговора од 23. августа 1978. године, сви уговори-закони преносе се на државе које у случају промене територијалног суверенитета дођу на место државе претходнице, без обзира да ли држава претходница и даље постоји

¹⁰⁴ Најобухватнији међународни уговори те врсте су: Конвенција о правима детета од 1966. године, Конвенција о расној дискриминацији и Међународни пакт о грађанским и политичким правима

¹⁰⁵ Тај систем је успостављен Европском конвенцијом о људским правима од 04. новембра 1950. године и протоколима уз њу

¹⁰⁶ Америчка конвенција о људским правима од 22. новембра 1969. године из Латинске Америке

¹⁰⁷ Афричка повеља о људским правима и правима народа од 27. јуна 1981. године

4.3. Одлуке међународних организација

Мада Статут Међународног суда правде не помиње одлуке међународних организација у изворе међународног права, утицај ових одлука на међународно право је све већи, а нарочито у области људских права. Неке од одлука међународних организација су правно обавезујуће, јер потичу од органа који су статутом тих организација овлашћени за такво одлучивање.¹⁰⁸ И ако су ове одлуке обично појединачне, нису ретке одлуке које садрже читав систем општеобавезних норми.¹⁰⁹

Немерљив допринос напретку у области људских права дале су међународне организације,¹¹⁰ које се баве нормирањем, унапређивањем и заштитом људских права.

Нормирање је врста законодавног деловања и представља учешће тих организација у стварању међународних правила и стандарда. Међународне организације то чине доношењем одлука и декларација у којима се дефинишу људска права или што припремају и усвајају нацрте уговора о људским правима, који се подносе члановима организације и другим државама на ратификацију и приступање.¹¹¹

У области људских права од огромне је важности Универзална декларација о људским правима, за коју се сматра да је један од најважнијих докумената XX века. Велики значај за људска права имају и препоруке међународних организација. Њима се може дати ближи значај правно обавезним нормама, као што је учинила Универзална декларација у односу на уопштену обавезу чланица

¹⁰⁸ Тако Савет безбедности, према Повељи, може да доноси правно обавезујуће одлуке у случају агресије или претње миру

¹⁰⁹ Таква је Резолуција Савета безбедности бр. 827 (1993), којом је успостављен Међународни трибунал за суђење лицима одговорним за озбиљна кршења међународног хуманитарног права на територији бивше Југославије од 1991. године

¹¹⁰ Тај допринос су дале, како међудржавне-међувладине организације тако и међународне невладине организације чији су чланови појединци и удружења из разних држава

¹¹¹ Тако је Генерална скупштина УН прво изгласала Универзалну декларацију о људским правима 1948.г. да би на основу ње у органима УН били сачињени нацрти Пактова о људским правима које је Генерална скупштина усвојила 1966.године а ступили су на снагу 1976. године

Уједињених нација да поштују права из Повеље и неке обичајне норме.¹¹² Ако се неке одлуке међународних организација усвоје великом и репрезентативном већином и ако им је речник категоричан, те одлуке се могу сматрати као израз општег тј. обичајног права.¹¹³

Унапређење људских права је делатност међународних организација усмерене на ширењу идеје о тим правима, прихватање обавезе држава да штите и поштују људска права и стварају предуслове за уживање људских права. Ту спадају и сви облици међународне сарадње ради пружања одговарајуће помоћи за развој тих права.

Међународне организације доприносе заштити људских права тако што њихови органи или органи створени под њиховим окриљем, надзиру поштовање међународних обавеза држава да штите и поштују људска права.

4.4. Остали извори

А. Општа начела која признају просвећени народи

Овај извор међународног права је опште природе јер не садржи конкретна правила већ начела која треба примењивати ако подробнијих правила нема. Ова начела се изводе из принципа заједничких свим или већини признатих правних система света. Она су заснована на самој природи човека као рационалног и социјалног бића.¹¹⁴

У области људских права најважнија је примена ових начела да би се објаснили и описали стандарди и појмови који су садржани у нормама међународног права, без посебног дефинисања.¹¹⁵ Ова начела се нарочито често срећу када су у питању

¹¹² Органи УН који могу да покрећу поступак за испитивање масовних кршења људских права у неким земљама заснивају своје одлуке на критеријумима из Универзалне декларације

¹¹³ Пракса је да уговорима о људским правима обично претходе декларације о истој материји, да би се државе прво сагласиле о уопштенијим начелима и правилима те да би се за њих придобила и на њих навикла међународна јавност пре израде прецизних уговорних правила

¹¹⁴ V.O. Schachter, *International Law in Theory and Practice*, 1991. str. 50

¹¹⁵ Такве су нпр. речи: «арбитран», «разуман», «најтежа кривична дела», «сурово и понижавајуће поступање» и др.

процесна правила.¹¹⁶ Нека правила која потичу из необавезних аката, као што су препоруке међународних организација, преко ових начела посредно стижу у међународно право, ако је већина држава усвојила препоруке и пренела их у своја законодавства. Из њих се онда уопштавањем образују начела која постају извор међународног права.

Б. Једнострани акти држава

Држава може једнострано преузети међународноправне обавезе па и оне из области људских права, давањем одговарајуће изјаве. Та изјава обавезује државу даваоца исте као и да та обавеза проистиче из неког другог извора међународног права.¹¹⁷

Ц. Политички споразуми или «меко право»-soft law

«Меко право» чине врста међународних споразума политичке природе који нису међународни уговори у правом смислу, а значајни су за савремени међународни живот и међународно право. Њих закључују политички органи, владе или шефови држава, али они у државама у чије име су закључени не пролазе кроз поступак усвајања међународних уговора.¹¹⁸ Обавезе преузете тим актима нису правне него политичке, па у случају непоштовања тих споразума, санкције нису правне већ политичке природе. Ова разлика у пракси не мора да буде од великог значаја јер политички притисак партнера може да буде врло јак.¹¹⁹ Многи документи донети на такав начин везани су за људска права.¹²⁰

¹¹⁶ Такав је стандард «правично суђење» који се не може тумачити без основне сагласности свих правних система

¹¹⁷ Тако се у Декларацији о смерницама за признање нових држава у Источној Европи и у Совјетском Савезу, као услов за та признања наводе и поштовање људских права из Повеље, Хелсиншког завршног акта и Париске повеље

¹¹⁸ Klabbers J., *Undrsirablity of Soft Law*, Nordic Journal of International Law, Volum 67, Number 4, April 1998.

¹¹⁹ За људска права у Европи од највећег су значаја правила КЕПС-а, сада ОЕБС-а, јер ауторитет његових одлука почива на консенсусу свих учесника

¹²⁰ То су пре свега: Завршни акт КЕПС-а од 1975. године, Париска повеља за нову Европу од 1990.г. Копенхагенски документ из 1990. године и Московски документ из 1991. године

Д. Судска пракса

Овај извор представља како јуриспруденцију међународних судова,¹²¹ тако и праксу националних судова по међународним питањима. Овај извор своју позицију заснива на материјалном и формалном ауторитету судова, у првом реду међународних судова.¹²² Посебан значај судска пракса има при чињеници да се у случају постојања обичаја суд ослања на раније судске одлуке, чиме суд својим ауторитетом утврђује постојање обичаја као правног извора.¹²³

4.5. Механизми за заштиту од трговине људима

Механизме за заштиту од трговине људима можемо посматрати у односу на нивое те заштите, који могу бити на универзалном или регионалном нивоу.

Систем за заштиту људи од трговине људима на нивоу Уједињених нација су, пре свега, тела за заштиту и унапређење људских права, основана Повељом Уједињених нација, као и тела која су основана међународним конвенцијама из области заштите људских права као и друга тела и агенције Уједињених нација.

Тела основана Повељом Уједињених нација из ове области су: Комисија за људска права, Савет за људска права, Поткомисија за заштиту и унапређење људских права и Комисија за положај жена.

Комисија за људска права основана је 1946. године и заснива се на одредби чл. 68. Повеље Уједињених нација. Чине је представници 53 државе, које бира Економско-социјални савет уз принцип равномерне географске заступљености. То је политичко тело које поступа по инструкцијама влада својих чланова. Најчешће подноси предлоге, препоруке и извештаје у вези са закључивањем и спровођењем међународних инструмената у области заштите људских права. Она представља форум где представници држава, невладиних организација и активисти за људска права разматрају ситуације из области њихове заштите и унапређења.

¹²¹ Међународне судове чине: Међународни суд правде и арбитрани судови

¹²² Н. Lauterpacht, *The Development of International Law by the International Court*, 1982, str. 69

¹²³ М. Крећа, оп. цит. стр. 102

Савет за људска права, установљен је Резолуцијом Генералне скупштине од 15. марта 2006. године, као тело које ће заменити Комисију за људска права и преузети њене надлежности, а пре свега у односу на Канцеларију високог комесара за људска права. Он има 47 чланова и представља главни форум Уједињених нација за дијалог и сарадњу у области људских права.

Поткомисија за заштиту и унапређење људских права, је супсидијарно тело Комисије за људска права, која је основана 1947. године под тачним називом Поткомисија за спречавање дискриминације и заштиту мањина. Садашњи назив је добила 1999. године. Састоји се из 26 независних експерата које бира Комисија и који делују у личном својству. Чланови овог тела се бирају на период од 4 године.

Комисија за положај жена, утемељена је на одредби чл. 68. Повеље Уједињених нација. Сачињавају је овлашћени представници 45 држава које бира Економски и социјални савет према равномерној географској заступљености.

Постоје и друга тела, уговорног карактера, установљена међунродним уговорима-конвенцијама, а улога им је вршење надзора над применом уговора у области људских права. Ту спадају следећа тела: Комитет за људска права, Комитет за економска, социјална и културна права, Комитет за укидање расне дискриминације, Комитет за елиминисање дискриминације жена, Комитет против мучења, Комитет о правима детета и Комисија за заштиту права свих радника миграната и чланова њихових породица.

Као тела Уједињених нација која делују у области заштите и унапређења људских права а која имају улогу у сузбијању трговине људима су: Генерална скупштина, Трећи комитет Генералне скупштине, Канцеларија високог комесара за људска права, Економски и социјални савет и Међународни суд правде. Поред тих, постоје и друга бројна тела Уједињених нација која су укључена у заштиту и унапређење људских права, као: UNCHR, UNDP, HABITAT, UNESCO, ILO и друга.

Да би се утицало на државе да испуњавају своје међународне обавезе у оквиру Уједињених нација постоје различити механизми надзора. Ти механизми надзора предвиђени су међународним конвенцијама из области људских права. Надзорни механизми се спроводе по специјалним процедурама које се примењују у складу са правилима релевантних тела Уједињених нација.¹²⁴

Свака држава чланица међународноправних аката о спречавању трговине људима одређује националне механизме и мере које предузима у циљу извршавања преузетих међународних обавеза, а ради заштите људских права свих људи који су под њеном јурисдикцијом. Са интернационализацијом људских права те настојањем међународне заједнице да спречи трговину људима, а полазећи од чињенице да заштита људских права није искључиво у националном домену, то је легитимни интерес међународне заједнице да обезбеди поштовање људских права и њихову заштиту у складу са међународно признатим стандардима.

Механизми надзора над остваривањем људских права а тиме и надзора над спречавањем трговине људима могу бити тројаки. Пре свега то су они механизми предвиђени међународним конвенцијама о људским правима, формирањем уговорних тела,¹²⁵ затим специјалне процедуре које се примењују одлукама релевантних надзорних органа Уједињених нација и надзорни механизми који имају *quasi*-судски карактер.

Најчешћи надзорни механизам који се примењује је извештавање¹²⁶ по међународним конвенцијама. Комитети примају националне извештаје¹²⁷ о

¹²⁴ Та тела су: Комисија за људска права, Поткомисија за заштиту људских права и канцеларија Високог комесара за људска права

¹²⁵ Уговорна тела, најчешће комитети, састављени су од појединаца, који делују у личном својству, иако их бирају чланице Конвенције

¹²⁶ Тако је систем извештавања везан за следеће међународне документе: Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације, Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, Конвенција о правима детета, Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији уз Конвенцију о правима детета, Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета и Међународна конвенција о заштити права радника миграната

¹²⁷ Извештаји се упућују Генералном секретару Уједињених нација који их доставља релевантним комитетима на разматрање

мерама које државе предузимају ради остваривања права која садрже конвенције и о напретку оствареном у реализацији преузетх обавеза. Други вид надзора врше тела¹²⁸ која се заснивају на одредби чл. 68. Повеље Уједињених нација. Њихова надлежност се најчешће темељи на резолуцијама Економског и социјалног савета. Специјалне процедуре¹²⁹ имају обавезу да подносе извештај о свом раду Комисији за људска права. Надзорни механизам који има квази-судски карактер предвиђају неки међународни акти,¹³⁰ тако што уговорним телима, најчешће комитетима, дају могућност странама у спору да поднесу доказе у писаној или усменој форми и у случају да се не може постићи мирно решење спора, комитет износи своје ставове да ли је држава повредила право загарантовано конвенцијом.

¹²⁸ Ти комитети за разматрање су политичка тела која поступају по инструкцијама својих влада

¹²⁹ Специјалне процедуре су општи назив за механизме које је Комисија за људска права успоставила да би могла да прати стање људских права или стање одређеног права у једној земљи

¹³⁰ Овај вид надзора предвиђа Опциони протокол уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена

II - ДЕО

ТРГОВИНА ЉУДИМА КАО ДЕЛИКТ SUI GENERIS

1. Појам, елементи и карактеристике трговине људима

1.1. Дефиниција трговине људима

Проблем трговине људима на међународној сцени нарочито је добио на актуелности последње деценије XX и првих деценија XXI века. Отуда је међународна заједница уложила значајне напоре на изналажењу механизма у борби против ове опасне друштвене појаве. Да би борба против те појаве била делотворна, морају се утврдити механизми за њено откривање, а пре тога нужно је утврдити параметре да се иста одреди. Зато питање одређења појма трговине људима заузима значајно место у борби међународне заједнице против ове појаве.

Да би сагледали елементе и карактеристике трговине људима као друштвене појаве, нужно је поћи од одређења исте. Неспорно је да је свака дефиниција, а посебно дефиниција било које друштвене појаве, скопчана са тешкоћама. Проблем је то што се сваком дефиницијом ограничава свеобухватност друштвене појаве која је предмет разматрања. Ниједна дефиниција не може да обухвати све аспекте и појавне облике неке друштвене појаве. То се посебно рефлектује на чињеници да се друштвене појаве брзо мењају и да свака дефиниција временски заостаје за стварном садржином појаве на коју се односи. Са друге стране, свака дефиниција друштвене појаве је боља него њено одсуство, јер делотворност борбе против једне појаве битно је условљена њеним одређењем односно дефинисањем исте.

Да би боље схватили карактеристике трговине људима, поћи ћемо од њеног одређења односно њене дефиниције. Први међународноправни документ који даје дефиницију трговине људима је Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање

трговине људским бићима, нарочито женама и децом,¹³¹ који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала. Протокол наводи да „трговина људима“ значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације“.¹³²

Када се анализира ова дефиниција појма трговине људима из Протокола, јасно је да је иста дата доста широко, што је карактеристика одредби већине међународноправних докуманата, из два разлога. Прво, таквим дефиницијама се даје могућност да тај документ буде прихвљив за већину држава чланица међународне заједнице. Друго, тим начином одређења једне појаве, не спречава се дорада и ближе дефинисање исте од стране националних прописа.

Наведена дефиниција трговине људима, иако не настоји да буде свеобухватна, има више позитивних аспеката, који су значајни за њену примену у националним кривичним законодавствима.¹³³ Дефиниција не прави разлику у погледу пола жртава, њихове старости нити облика експлоатације. Као основни елементи и обележја бића кривичног дела прописани су одеђени начини утицаја на вољу пунолетног лица у циљу њеног искривљења. У дефиницији се изричито истиче да за постојање кривичног дела није од значаја постојање сагласности жртве на сопствену експлоатацију уколико је употребљено неко од стредстава принуде.

Сагледавајући дату дефиницију трговине људима, може се закључити да се наводи једна лепеза активности при извршењу овог дела. Такође се наводи више врста начина на који се те радње могу извршити. На крају се истиче да се предузете активности, без обзира на начин на које су извршене, предузимају са

¹³¹ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање људским бићима нарочито женама и децом, који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, "Службени лист СРЈ-Међународни уговори", бр. 6/2001

¹³² Члан 3. подстав а) Протокола

¹³³ Kartusch A., *Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe*, Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights, OSCE/ODIHR, Warshaw, 200, str.47,69

једним циљем, а то је експлоатација лица као људских бића. Ово јасно указује да се кроз дефиницију појма трговине људима могу уочити три сегмента те појаве. То су: радња извршења, средство извршења и циљ. То су уједно и елементи трговине људима.

1.2. Елементи трговине људима

Трговина људима, као друштвена појава има три конститутивна елемента: радњу извршења, средство (начин) извршења и циљ. Изстанак било ког од ових елемената негира постојање трговине људима у смислу наведене дефиниције те појаве из Протокола о трговини људима.

Радња извршења, су дела односно активности која се чине или предузимају у остварењу те трговине. Радња је прописана алтернативно: врбовање, превозење, пребацивање, сакривање или примање лица. Свака од ових дела представља радњу извршења, као први конститутивни елемент трговине људима. Национални прописи могу означити и друга дела као радње извршења ове трговине.¹³⁴ Протокол о трговини људима захтева да се кривично дело трговине људима дефинише као комбинација ова три елемента, мада они у неким случајевима, могу представљати посебна кривична дела, независно један од другог.¹³⁵ Дакле, радња извршења су све активности које се предузимају ради постизања циља, а то је експлоатација људских бића.

Врбовање подразумева подстрекавање пасивног субјекта било којом радњом која је подобна да код њега створи или учврсти одговарајућу одлуку да изврши ову инкриминацију. Оно се остварује указивањем на наводне добре стране пребацивања у другу земљу, бављења проституцијом или навођењем на друге

¹³⁴ Тако Кривични законик Републике Србије (чл. 388. ст.1.) предвиђа и ове активности као радње извршења: предаја, продаја и куповина лица, посредовање у предаји или продаји, те држање другог лица

¹³⁵ Тако нпр. отмица или недобровољна примена силе (напад) могу представљати посебна кривична дела према националним законима

радње које ће довести одређено лице да постане пасивни субјект овог кривичног дела.

Превожење представља транспортовање пасивног субјекта са једног на друго место. Без утицаја је начин и средство којим се то транспортовање обавља.

Пребацивање означава омогућавање или обезбеђење илегалног уласка или изласка из једне земље. То у суштини значи обезбеђење или омогућавање илегалног преласка државне границе.

Предаја представља предузимање одређених активности којима се омогућава стављање пасивног субјекта на располагање другом лицу.

Порадаја је отуђење пасивног субјекта уз одређену новчану или другу накнаду, а куповина је стицање права својине над пасивним субјектом уз одређену накнаду. Посредовање у продаји подразумева довођење у везу лица која су на одређени начин укључена у предају или продају пасивног субјекта. Код продаје, куповине и посредовања у предаји или продаји пасивног субјекта ради се о заснивању одређеног уговорног односа чији је предмет искључен из правног промета, те је исти ништав и не може имати правно дејство у смислу заснивања одређених права и обавеза.

Сакривање представља смештај и камуфлирање пасивног субјекта на погодном месту, које је непознато ширем кругу људи. Оно може бити извршено на различите начине.

Држање другог лица представља његово противправно лишење слободе, а пре свега слободе кретања пасивног субјекта. Том лицу се онемогућава да својом вољом промени место где се налази.

Средство (начин) извршења, као конститутивни елемент трговине људима, представља начин на који се предузима једна или више радњи у процесу те

трговине. Протокол наводи широку лепезу средстава као начина извршења радње: претња силом или употреба силе или других облика присиле, отмица, превара, обмана, злоупотреба овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи. Национални прописи могу одредити и друге начине као средство извршења.¹³⁶ Протокол предвиђа да је пристанак жртве на намеравану експлоатацију ирелевантан ако је пристанак издејствован преваром, принудом, силом или другим недозвољеним средством. У случајевима трговином децом, није потребно доказивати средство извршења тог деликта.¹³⁷

Начин извршења овог дела може се постићи: силом или претњом; довођењем у заблуду или држањем у заблуди; злоупотребом овлашћења, поверења односно зависности, тешких прилика другог; задржавање личних исправа; давањем или примањем новца или друге користи.

Сила је свака употреба физичке снаге или другог подобног средства којим се елиминише отпор пасивног субјекта како би се исти принудио на одређено понашање. Употреба хипнозе и омамљујућих средстава такође се сматра употребом силе. Сила мора бити одређеног интензитета подобна да принуди пасивног субјекта на одређено понашање, што се процењује на основу физичког и психичког стања лица према коме се сила примењује.¹³⁸ Сила треба да се примењује према пасивном субјекту или према њему блиским лицима.¹³⁹

Претња је стављање у изглед неког зла пасивном субјекту уколико не прихвати одређено понашање. Она треба да буде озбиљна и стварна, што значи да се њоме може произвести последица дела.

Заблуда представља стварање погрешне представе код пасивног субјекта у односу на одређене чињенице које се односе на предузимање радње извршења.

¹³⁶ Тако Кривични законик РС (чл. 388.), као начин извршења радње овог дела још предвиђа: довођење у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом поверења, задржавање личних исправа и др.

¹³⁷ Члан 3. подстав (ц) Протокола о трговини људима

¹³⁸ Дело је могуће извршити применом апсолутне или компулзивне силе, посредне или непосредне

¹³⁹ То су пре свега: деца, брачни друг, родитељи, браћа и сестре и др.

Одржавање у заблуди значи да се пасивни субјект већ налазио у заблуди по питању тих чињеница, а учинилац кривичног дела код њега ту заблуду само учвршћује.

Злоупотреба овлашћења, поверења, односно зависности или тешких прилика другог, постојаће као радња извршења, ако је учинилац за њено остварење искористио то овлашћење, поверење, прилику или стање у којима се налази пасивни субјект.

Циљ због чега се предузима радња извршења, је трећи, конститутивни елемент трговине људима. Као циљ трговине људима дефиницијом је одређена-експлоатација људи. Експлоатација у значењу искоришћавања људи, може да се манифестује на разне начине. Протокол одређује као минимум експлоатације људи, три облика: експлоатацију проституције и других облика сексуалне експлоатације, принудни рад или службу и уклањање органа. Протокол оставља националним законодавствима да дају дефиниције појединих облика експлоатације људи, као битног елемента трговине људима и друго.

Циљ који се жели постићи извршењем овог дела може бити: експлоатација рада; принудни рад, вршење кривичних дела; вршење проституције или друге врсте сексуалне експлоатације; просјачење; употреба у порнографске сврхе; успостављање ропског или њему сличног односа; одузимање органа или дела тела; коришћења у оружаним сукобима.

1.3. Карактеристике трговине људима

Карактеристике трговине људима одређене су чињеницом да се ради о сложеној и транснационалној активности, чије извршење захтева изузетну организованост. Трговина људима, као специфична друштвена појава, има своје карактеристике, које су условљене њеним елементима, које смо напред навели. Испољавање те појаве у реалном свету, чини је посебном и суштински различитом од других појава, те скуп тих битних обележја чине карактеристике трговине људима. Иако

је утврђивање карактеристика једне друштвене појаве релативна ствар, не узимајући у обзир строго утврђена правила, сматрамо да битне карактеристике трговине људима чине:

- противправност те појаве;
- да је то међународно кривично дело;
- да је та трговина облик организованог криминалитета;
- да је та трговина негација основних људских права утврђених међународним правом;
- да се трговином људима крше норме међународног права *ius cogens* карактера.

За трговину људима кажемо да је злочин. Тај израз употребљавају и многи међународноправни документи. Злочин се најчешће схвата као појединачно криминално понашање, који се у садржинском смислу подудара са појмом кривичног дела и представља најтежи облик кршења норми кривичног закона уопште.¹⁴⁰ Статутом сталног Међународног кривичног суда, предвиђена су одређена дела као злочини,¹⁴¹ те трговина људима означава облик злочина против човечности.

Трговина људима је злочин бланкетног карактера, јер се смисао и домашај истог може схватити тек уз примену већег броја других правила међународног права. Проблем утврђивања норме којом се попуњава садржина бланкета настаје у томе што постоје бројни извори међународног права, те није једноставно утврдити која правила у конкретном случају треба консултовати.¹⁴²

О наведеним карактеристикама трговине људима појединачно ћемо указати у даљем току рада, кроз анализу међународноправних норми о тој појави.

¹⁴⁰ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Сл. гласник, Београд, 2011. стр. 765.

¹⁴¹ Према чл. 5. Статута, у надлежности Суда су поступци поводом најтежих кривичних дела, која су за таква проглашена од стране целокупне међународне заједнице

¹⁴² З. Стојановић, *Кривично право-посебни део*, Сл. гласник, Београд, 2000. стр. 36

2. Облици трговине људима

Протокол о трговини људима, који даје међународноприхваћену дефиницију тог појма, истиче различите облике те трговине кроз помињање различитих облика експлоатације

људи. Међутим, тај међународноправни документ не даје ближе одређење тих облика експлоатације. Отуда је на националним законодавствима да својим нормама прецизније одреде те облике, у складу са корпусом међународних конвенција које уређују питање трговине људима.

Полазећи од Протокола¹⁴³ и других међународних докумената која обрађују овај проблем, могу се ближе одредити поједини облици трговине људима, која подела је условна јер је заснована само на облику експлоатације жртава те трговине.

Протокол о трговини људима, даје минимум облика експлоатацијом, као битним елементом трговине људима, кроз три облика и то: експлоатацију проституције других лица, све облике принудног рада и ропства те трговину органама.¹⁴⁴

2.1. Трговина људима у односу на вид експлоатације

Трговина људима у циљу сексуалне експлоатације обухвата: експлоатацију проституције других људи, сексуалну експлоатацију путем порнографије, сексуални туризам, сексуално оријентисане представе и друге сексуалне активности комерцијалног типа. Трговина људима у некомерцијалне сексуалне сврхе може бити у виду склапања раних бракова, присилних и ропских бракова, уговорених бракова, бракове ради рађања деце и друго.

Трговина радном снагом може бити: домаћи сервитут, рад у пољопривреди, радионицама, грађевинарству и другим тешким или прљавим пословима, као и принудна регрутација у оружаним снагама најчешће паравојног типа, као и за вршење кривичних дела или просјачења.

¹⁴³ Протокол о трговини људима

¹⁴⁴ Члан 3. подстав а) Протокола

Трговина људима кроз уклањање органа и ткива, подразумева трансплантацију људских органа и ткива на основу комерцијалних трансакција и мимо пристанка донора.

Протокол не даје дефиниције наведених облика експлоатације, тако да је тиме остављен простор националним законодавствима да то прецизирају уз коришћење дефиниција из других међународноправних докумената. У краћим цртама ћемо дати приказ неких од облика експлоатације, чиме се неће исцрпети „листа“ свих тих облика.

Ропство, као правна установа, још није искорењено¹⁴⁵ иако је забрањено. Забрану ропства предвиђају најзначајнија међународноправна документа¹⁴⁶ као и међународни обичаји. Отуда је норма о забрани ропства *ius cogens* норма. Ропство је такав положај људског бића над којим се врше сви или неки од атрибута својине. То је положај или стање лица над којим се спроводе неки или сви облици моћи засновани на праву власништва.¹⁴⁷ *Трговина робовима* је облик трговине људима који обухвата сва дела усмерана на затварање, прибављање, располагање, отуђење, размену, трговање или превозење робова.¹⁴⁸

Однос сличан ропству, је онај положај људског бића у коме је оно противно својој вољи лишено потпуне личне слободе. Овај облик трговине људима може бити: дужничко ропство, робовање, принудна удаја женске особе или њена продаја или давање у наслеђе, као и предаја детета од стране родитеља или старатеља другом лицу уз или без накнаде, ради његовог искоришћавања. *Дужничко ропство* је стање неког лица којим се оно као дужник обавезало да ће лично или од стране лица које је под његовом контролом, пружати услуге, где се разумна вредност тих услуга не умањује од дуга или уколико трајање или природа тих услуга није ограничена ни одређена. *Робовање* је стање неког лица на основу закона, обичаја или споразума, према коме оно мора да живи и ради на земљи другог лица коме

¹⁴⁵ Правна енциклопедија II део, „Савремена администрација“, Београд, 1989, стр.1442

¹⁴⁶ Универзална декларација о правима човека из 1948. године, прокламује право човека на слободу и слободан избор рада

¹⁴⁷ Конвенција о ропству Лиге народа из 1929. године (чл. 1.)

¹⁴⁸ Исто, чл. 1. ст.2.

мора обављати и друге услуге, уз или без накнаде, али уз немогућност да свој положај промени.¹⁴⁹

Сервитут је статус или стање зависности неког лица које је на противправан начин присиљено од другог лица да том или другим лицима пружа било какве услуге, а које нема разумну алтернативу да те услуге не чини. Овај облик трговине људима најчешће се остварује као помоћ у кући и дужничко ропство. Радници у домаћинству у стању принудног рада постоје у случају када су исти спречени да напусте домаћинство свог послодавца или када им буду одузета документа. Жртве овог облика принудног рада најчешће су деца из сеоских подручја која раде по домаћинствима у градовима. Поред тога, и жене су жртве овог облика принудног рада, јер је рад у домаћинству за многе једини начин запослења ван своје земље.

Принудни или обавезни рад је положај неког лица које свој рад или услуге даје за друго лице без своје слободне воље, уз принуду или присилу. То је сваки рад или услуга која се захтева од неког под претњом било какве казне и за који дато лице није добровољно дало пристанак, нити такав рад има упоришта у националном или међународном праву.¹⁵⁰

Слобода од ропства и принудног рада спада у корпус права на слободу и независност људског бића. Универзална декларација о људским правима слободу од ропства и принудног рада предвиђа одмах до права на живот, слободу и сигурност лица.

Појам принудног рада се у литератури најчешће преузима из Конвенције бр.29. о принудном или обавезном раду донете у оквиру Међународне организације рада. Према тој Конвенцији, принудни или обавезни рад означава сваки рад или услугу која се захтева од неке особе под претњом неке казне или под принудом, а за који

¹⁴⁹ Допунска конвенција о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличних ропству из 1956. године (чл. 1.)

¹⁵⁰ Конвенција МОР број 29 о принудном или присилном раду од 1930. године (чл.2.)

се та особа није пријавила добровољно.¹⁵¹ Дакле, принудни рад карактеришу два елемента: прво, рад или услуга који се захтевају од неког лица под претњом неке казне или принуде и друго, да тај рад није предузет добровољно.

За постојање принудног рада није неопходно да казна има облик кривичне санкције, већ је довољно да она означава губитак права или привилегија. Претња казном може имати различите облике.¹⁵² Принудни рад се може обављати и под претњом казни које су финансијске природе.¹⁵³

Проблемом принудног рада бави се више међународних докумената, међу којима се издвајају две конвенције међународне организације рада. То су: Конвенција бр. 29 о принудном или обавезном раду из 1930. године и Конвенција бр. 105. о укидању принудног рада из 1957. године.

Конвенција бр. 29. поред тога што даје дефиницију принудног или обавезног рада, поставила је правило да се такав рад укине у што краћем року. Изузетно је допуштено да се неки облици принудног рада користе у прелазном периоду, искључиво у јавне сврхе а под условом да тај рад обављају одрасли мушкарци старости од 18 до 45 година, под условом да су здравствено способни за исти. Школско особље (ученици, професори и управно особље) мора бити ослобођено тога рада.

Конвенција бр. 105 о укидању принудног рада¹⁵⁴ из 1957. године прописује обавезу сваке државе која ратификује конвенцију, да укине принудни рад и да истом не прибегава под било којом формом.¹⁵⁵ Посебно рањиве категорије у вези

¹⁵¹ Члан 2. ст.1. Конвенције бр.29 МОП-а

¹⁵² Ту спадају различити облици психичког насиља и притиска, претња смрћу жртви или њој блиским особама, претња потказивања жртве имиграционим властима за незаконит рад и др.

¹⁵³ То су економске казне у вези дуга, неисплаћивање или губитак зараде уз претњу отказом и др.

¹⁵⁴ Конвенција бр.105 о укидању принудног рада, „Службени гласник РС“–Међународни уговори, бр. 13/2002

¹⁵⁵ Конвенција принудни рад забрањује у следећим случајевима:1) као меру принуде или политичког преваспитавања, 2) као казну према особама због држања или изражавања политичких или идеолошких гледишта супротних званичној политици, 3) као методу мобилизације и употребе радне снаге у циљу економског развоја, 4) као дисциплинску меру и 5) као казну због учешћа у штрајковима или као средство расне, социјалне, националне или верске дискриминације

принудног рада су жене и деца, као и мушкарци посебно у секторима грађевинарства и рударства.

Међународна организација рада дала је типологију принудног рада. Ти појавни облици су груписани у три основна типа: принудни рад наметнут од стране државе, принудни рад наметнут од стране приватних чинилаца у циљу комерцијалне сексуалне експлоатације и принудни рад наметнут од стране приватних чинилаца у циљу економске експлоатације.¹⁵⁶ Следи краћи приказ појавних облика принудног рада.

Дужнички рад је појавни облик принудног рада, познат под називом дужничко ропство. Према неким међународноправним документима,¹⁵⁷ потчињеност због дуга је стање или положај који произилази из чињенице да се дужник обавезао да за гаранцију дуга пружи своје личне услуге или услуге неког лица које је под његовим ауторитетом, ако вредност његових услуга није намењена гашењу дуга или ако трајање услуга није ограничено нити су те услуге одређене по својој природи. Овај вид ропства према подацима МОР-а заснива се на религиозним и друштвеним односима карактеристичним за кастински систем, какав постоји у делу Азије.¹⁵⁸

Присилни рад у домаћинству је обављање рада везано за простор у коме радник живи. Ту органи власти не могу вршити инспекцијске надзоре ни прегледе на начин како се то врши код радног односа у пословном простору. Ту се најчешће ради о обављању задатака кућних послуга. У тим условима особа која обавља такав рад може бити у условима потчињености сличне ропству, јер кућна послуга не ужива исти квалитет правне заштите коју имају страни радници у другим секторима рада.

¹⁵⁶ ИО, *A global alliance forced labour*, str.10

¹⁵⁷ Допунска конвенција о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличне ропству из 1956. године, „Службени лист ФНРЈ-Међународни уговори“ бр. 7/1958.

¹⁵⁸ ИО, *Forced Labour: Definitions, Indicators and Measurement*, str.5

У случајевима када су радници ограничени на кућни боравак, физичким спутавањем или одузимањем личних и путних исправа, онда им је отежано или пак онемогућено да ступе у контакт са органима власти и са невладиним сектором, како би затражили помоћ.

Проституција је активност особе женског пола, којом та особа врши полно општење или друге радње са индивидуално неодређеним бројем особа у циљу задовољења њиховог полног прохтева, уз новчану или другу материјалну накнаду.¹⁵⁹ Проституција није дефинисана Протоколом о трговини људима, већ он користи изразе „експлоатација проституције других лица“ и „други облици сексуалне експлоатације“.¹⁶⁰ Тиме се оставља националним законодавствима да уреди питање проституције. Тако наше кривично законодавство познаје кривично дело посредовање у вршењу проституције, које дело је сврстано у групу кривичних дела против полне слободе,¹⁶¹ и не сврстава га у кривично дело трговине људима. Нека законодавства навођење на проституцију као и навођење или учествовање у скарадним публикацијама или скарадним приказима, утврђују као биће кривичног дела трговине људима.¹⁶²

Трговина људским органима представља облик трговине људима према Протоколу, ако је циљ тог уклањања комерцијални разлог или без пристанка донора. Овај облик трговине људима има за циљ трговину људским органима за новац, јер људско тело и његови делови не могу бити предмет комерцијалних трансакција.¹⁶³ То не значи да се људски органи не могу давати и примати. Давања и примања људских органа морају се обављати по прихваћеним условима и процедурама надлежних здравствених институција и установа, које прописује

¹⁵⁹ Правна енциклопедија, оп. цит. стр. 1341

¹⁶⁰ Члан 3. тач. а) Протокола

¹⁶¹ Члан 184. ст.1. КЗ каже: “Ко наводи или подстиче другог на проституцију или учествује у предаји неког лица другоме ради вршења проституције или ко путем средстава јавног информисања и других сличних средстава пропагира или рекламира проституцију, казниће се новчаном казном или затвором до три године

¹⁶² Закон о забрани трговине људима Израела (чл. 12.) у: Борба против трговине људима, Публикација УН (заједничка публикација UNODC и UN.GINT-a) бр. 16-2009, тач. 2.8.- у даљем: **Публикација**

¹⁶³ То је један од водећих принципа Светске здравствене организације о трансплантацији људских органа

законодавство сваке државе, без примања новца.¹⁶⁴ Поред националних законодавстава, забрану трговине људским органима својим актима одређују и неке међународне организације.¹⁶⁵

У односу на то да ли је од жртве узет орган или делови тела, може се говорити о трговини људским органима и трговини деловима људског тела. У погледу сагласности или несагласности жртве са узимањем органа или делова тела, могу се разликовати добровољно или насилно узимање органа или делова тела. Могућа је подела узимања органа или делова људског тела са живе особе, са кадавера¹⁶⁶ или са давно умрлог лица, у зависности да ли се органи или делови тела узимају од живе особе или од преминулог лица. Према разлогу зашто се узимају органи или делови тела људи, може се учинити подела те трговине на ону која се врши ради задовољења потребе лица прималаца тих органа или делова тела, или се то чини ради извођења научно-истраживачких активности.

Напред наведени видови трговине људима на основу облика експлоатације су минимум који је утврђен Протоколом о трговини људима. Државе својим националним прописима могу утврдити и друге облике експлоатације и одредити друге облике трговине људима и као такве инкриминисати својим законима. Нека законодавства утврђују списак видова експлоатације.¹⁶⁷ Навешћемо неке од других облика експлоатације људи.

Принудни брак је облик трговине људима, где се жртва експлоатише тиме што преузима позицију брачног друга у браку који је склопљен принудном. Принудни брак може бити хетеросексуални или хомосексуални, моногамни или полигамни, моноандни или полиандни, као и брак са женом, дететом или мушкарцем.

¹⁶⁴ Под пријемом новаца за дате органе не сматра се исплата разумних трошкова везаних са донацијом, узимањем, чувањем или набавком органа за трансплантацију

¹⁶⁵ Члан 22. Додатног протокола о људским правима и биомедицини, на трансплантацију органа и ткива људског порекла - Савет Европе, гласи: "забрањена је трговина органима и ткивима" - Публикација, оп.цит. тач. 2.7.

¹⁶⁶ Свеже умрло лице

¹⁶⁷ Члан 12. Закон о забрани трговине људима Израела, оп. цит.

Трговина ради усвојења, је вид експлоатације која се врши над дететом, а може се манифестовати на различите начине. То усвојење може бити обављено на незаконит начин, након чега усвојено дете живи са новим родитељима без додатних облика експлоатације. Међутим, сам положај тог лица у односу на начин на који је доведен у ситуацију да буде са другим родитељима и у другој средини, ван своје матичне породице и без биолошких родитеља, сматра се да је исто експлоатисано. Поред тога, може се десити да дете након незаконитог усвојења, бива експлоатисано другим облицима експлоатације: сексуално, радно и друго, што је свакако облик трговине људима .

Принудно учешће у оружаним сукобима, је облик трговине људима, где се жртве експлоатишу приморавањем на учествовање у оружаним борбама. То учешће може бити директно, као непосредни учесници оружаних борби, или индиректно, кроз учешће у санитетским службама, извођењу физичких радова, транспорту и друго.

Принудно вршење кривичних радњи, је такав вид експлоатације где се жртве трговине људима приморавају на вршење одређених противправних радњи у циљу стицања противправне имовинске користи за експлоататоре- трговце жртава. Те противправне радње жртаве трговине људима могу бити вршене као прекршаји и као кривична дела.

Трговина људима у ужем смислу је облик трговине људима где се експлоатација жртава врши њиховом продајом трећим лицима. Тако трговац људима остварује противправни профит на основу разлике у цени куповине и продаје жртве те трговине. Жртву у том случају надаље експлоатише нови „власник“.

2.2. Трговина људима у односу на пол жртава

Облици трговине људима могу се класификовати и у односу на биофизиолошке карактеристике односно порема полу жртве те трговине. Отуда се може говорити о трговини мушкарцима, трговини женама и трговини децом (мушког и женског

пола). У оквиру ове класификације, могуће је разликовати трговину људима и према животном добу жртава. Национални прописи имају различите приступе у решавању овог проблема. Тако се у појединим националним прописима искључиво санкционише трговина децом, док се у другим искључиво санкционише трговина женама при чему се трговина децом сматра тежим обликом ове појаве. Поједини национални прописи трговину децом и млађим пунолетним лицима одређују као квалификовани облик овог кривичног дела.¹⁶⁸ Овакав приступ може представљати сметњу у полицијској и судској сарадњи држава као и код упоређивања података према утврђеним стандардима на међународном нивоу. Уколико се код трговине људима ради о жртвама различитог пола, онда је то трговина људима у најширем смислу или пак трговина мешовитог вида.

Иако се одредбе Протокола односе на трговину људима као свих људских бића, међународна заједница у појединим међународноправним и другим документима даје посебан осврт на трговину женама и децом, као особама које су посебно рањиве на поједине видове експлоатације или је та експлоатација карактеристична за поједине полове. И сам Протокол против трговине људима у свом називу истиче свој циљ, а то је превенција, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, а нарочито женама и децом. Тиме се указује на повећану бригу међународне заједнице да се од трговине људима посебно заштите ове две људске популације.

Протокол о трговини људима даје одређење појма детета, истичући да је то особа млађа од осамнаест година.¹⁶⁹ Подизање старосне границе за одређење појма детета желело се постићи адекватна заштита што већег броја припадника младе популације од овог опаког деликта. Та заштита се постиже тиме што за постојање трговине људима када су у питању деца, није од утицаја то што су радње предузете у сврху експлоатације детета остварене и без средстава,¹⁷⁰ као начина

¹⁶⁸ Ђопић С., Николић-Ристановић В., *Кривично дело трговине људски бићима-међународни документи, савремена законска решења и Кривични закон СР Југославије*, „Темида“, бр. 1, стр. 38-43

¹⁶⁹ Члан 3. подстав д) Протокола.

¹⁷⁰ Члан 3. подстав б) Протокола о трговини људима

извршења радње (претња, употребе силе, отмице, преваре и др.) а која средства су један од битних елемената бића трговине људима.

Појединим међународноправним документима је предвиђена обавеза држава да предузимају све мере на националном, билатералном и мултиратералном плану како би спречиле отмицу, продају, експлоатацију и трговину деце у било ком облику.¹⁷¹ Са друге стране, има међународних конвенција које посебан акценат стављају на превенцији и сузбијању свих облика трговине женама,¹⁷² што ће посебно бити приказано анализом неких од тих конвенција.

Поједини облици експлоатације људи условљени су полом жртве. Тако су радној експлоатацији и коришћењу у оружаним сукобима најчешће изложени мушкарци и деца, сервитуту и сексуалној експлоатацији жене и девојчице, а деца су изложена дечјој порнографији, трговини ради усвојења и просјачењу. Код других видова експлоатације пак није битан пол жртве (пример је трговина људским органима и ткивима). Тако су поједини међународноправни документи донети ради заштите људи од појединих облика експлоатације.¹⁷³

2.3. Трговина људима у односу на територију извршења

Ова класификација трговине људима извршена је према географском нивоу извршења овог дела. Трговина људима може да буде извршена у границама једне државе, у ком случају нема прелажења државне границе од стране жртава, па се одређује као трговина на националном нивоу. И код овог облика трговине, починиоци овог деликта могу бити појединци и организоване групе са ино елементом. Зато је код ове класификације одлучујући елемент кретање жртве, а не и просторно деловање носилаца овог деликат.

¹⁷¹ Члан 35. и 36. Конвенције о правима детета

¹⁷² Један од тих међународних докумената је и Опциони протокол уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена

¹⁷³ Конвенција МОР број 182 о најгорим облицима дечјег рада, закључен 17. јуна 1999. у Женеви

Са друге стране, трговина људима може прелазити националне границе, и тада се ради о трговини људима на наднационалном односно међународном нивоу. Тај облике ове трговине подразумева пребацивање жртава ван националне државе жртве односно ван земље порекла жртве. У том случају жртве су експлоатисане на подручју више земаља или више континената.

Трговином људима могу да се баве појединци, криминалне групе и организоване криминалне групе. Протокол о трговини људима се односи на деликт трговине људима у случају када је то дело по својој природи транснационално и када укључује групу за организовани криминал.¹⁷⁴ Транснационални карактер трговине људима према Конвенцији је широко постављен. Сматра се да трговина људима има транснационални карактер ако је: а) учињена у више држава,; б) учињена у једној држави али је већи део припрема, планирања, руковођења, или контроле обављен у некој другој држави; ц) учињена у једној држави, али је у њу укључена група за организовани криминал која се бави криминалним активностима у више држава; или д) учињена у једној држави, али су битне последице наступиле у некој другој држави.¹⁷⁵

Према Конвенцији о транснационалном организованом криминалу, кривична дела се сматрају транснационалним и у случају када се лице чије се издавање тражи налази на територији замољене државе потписнице, под условом да је учињено дело кажњиво по кривичним законима како државе молиље, тако и замољене државе.¹⁷⁶ Транснационалност кривичног дела се подразумева и код пружања међународне правне помоћи држава потписница Конвенције, у случају да се жртве, сведоци, добит, инструменти или докази о таквим делима налазе у замољеној држави.¹⁷⁷

Утврђивање трговине људима као кривичног дела у националним законодавствима није условљено транснационалном природом дела нити учешћем

¹⁷⁴ Члан 4. Протокола о трговини људима

¹⁷⁵ Члан 3. ст. 32. Конвенције

¹⁷⁶ Члан 16. ст.1. Конвенције, који се односи на екстрадицију лица

¹⁷⁷ Члан 18. ст.1. Конвенције, који се односи на узајамну правну помоћ потписница Конвенције

групе за организовани криминал.¹⁷⁸ У том случају транснационалност и учешће групе за организовани криминал могу бити утврђене као отежавајуће околности, које резултирају строжом казном за учиниоце тог дела.

2.4. Трговина људима према положају у коме се налази жртва

Према критеријуму какав је лични однос жртве према положају у коме се налази, трговина људима може бити добровољна и присилна.

„Добровољна“ трговина људима је такав облик овог деликта где је жртва дала пристанак да буде експлоатисана. Тако се код сексуалне експлоатације неке жртве рационално одлуче да прихвате ту експлоатацију, јер у знатној мери контролишу шта и колико раде и за коју новчану надокнаду. Нису ретки случајеви да се жртве задовоље својим статусом и положајем у оквиру мреже експлоатације. У овај облик трговине људима не спадају случајеви у којима су лица преваром и обманом доведени у положај и експлоатисање, које није у складу са датим обећањима и понудама на које је жртва пристала.

Присилна трговина људима подразумева одсуство пристанка жртве да буде предмет трговине и експлоатације. Код овог облика експлоатације присутна је употреба разних облика принуде према жртви.¹⁷⁹ И у случају када је жртва свесно и вољно прихватила да буде експлоатисана, постојаће кривично дело трговине људима, ако је при том коришћена нека од мера из Протокола о трговини људима (превара, обмана, злоупотреба овлашћења и друго).¹⁸⁰ Ако су у питању деца као жртве трговине људима, њихов пристанак као и пристанак лица која имају контролу над њима у погледу експлоатације је ирелевантан.

¹⁷⁸ Члан 34. ст.2. Конвенције

¹⁷⁹ Сви облици принуде и присиле према чл. 3. ст.2. Протокола о трговини људима

¹⁸⁰ Исто

3. Узроци трговине људима

Да би се дошло до узрока овог озбиљног друштвеног проблема, потребно је извршити озбиљну анализу овог деликта кроз дужи период, на националном и на међународном плану. Систематизовањем тих истраживања могу се извести валидни закључци о основним узрцима ове друштвене појаве.

До трговине људима, доводе различити фактори, а најчешћи су економски, социјални и културни. Они се испољавају кроз различите облике: сиромаштво и презадуженост, неписменост и низак степен образовања, недоступност пристојног запослења, дискриминација на тржишту рада по родној основи. Трговину људима подстиче и олакшава растућа неједнакост између и унутар држава, недостатак информација о могућностима безбедних миграција, смањење препрека кретања лица и робе, повећане баријере за легалну миграцију у развијене земље, профитабилност експлоатације путем рада и секса, жеља за бољим животом, низак ниво развоја инспекцијског надзора и друго.

3.1. Друштвено-политичке прилике

Политичке, економске и социјалне промене земаља у транзицији, које су довеле до прерасподеле политичке моћи, повећања незапослености и пада стандарда већине становништва тих земаља, знатно утичу на појаву трговине људским бићима.

Сви облици криминалних активности, па и трговина људима, није независна и ван утицаја од друштвених односа, посебно у домену економског и политичког живота. Корени и друштвени узроци ове делатности садржани су у друштвено материјалним условима и постојећим привредним, политичким, социјалним и другим односима у једном друштву и на међународном плану.

Промене које су вршене и које се врше у земљама у процесу транзиције, условавају појаву појединих облика организованог криминала, у које спада и

трговина људима. Како организовани криминалитет тежи профиту и богаћењу, то се организовани криминалитет све више инфилтрира у легални бизнис, што условљава да он стекне и међународни карактер.

Свака криза погодује настајању и развоју организованог криминалитета, а нарочито ако је криза присутна у сфери економских, политичких или социјалних односа. Отуда су правни прописи од великог значаја за елиминисање одређених криминалних фактора.

Посебна је својственост организованог криминалитета, а тиме и трговине људима, да испољава тенденцију сталног ширења и преласка националних граница и успоставе криминалних веза на међународном плану.

Процес глобализације, погодује настанку и ширењу овог деликта. Ту су проблеми трансформације политичког и економског система земаља у транзицији, који су условили економски криминалитет који је произвео несигурност код грађана а тиме и кризу на економском и политичко-безбедносном плану. Свакако да у те факторе спада неусклађеност кривично-правних решења са криминалистичким и криминолошким приступима у циљу обезбеђења адекватних превентивно-репресивних мера за откривање, спречавање и контролу овог вида криминалитета. Либерализација економског тржишта на глобалном плану условила је да код одређених држава, које у тим околностима нису имале разрађене правне и заштитне механизме за усмеравање и контролу, носиоци криминалних активности буду инкорпорирани у руководеће структуре државне власти.

Поред правног, криминолошког и политичког аспекта, овај деликт се може посматрати и са економског аспекта. Тиме ће се боље разумети подстицај који се налази у основи одлуке о извршењу овог деликта, што на крају треба да омогући ефикасну превенцију за сузбијање тог инкриминисаног понашања.

3.2. Глобализација и трговина људима

Процес глобализације условио је крупне промене у свим сегментима друштва. Глобализацију карактерише хомогенизација и унификација света према општим принципима, те узајамна повезаност и условљеност између појединих земаља, региона и транснационалних компанија. Глобализација је погодовала продубљивању историјске и постојеће неједнакости по полној, расној, етничкој, националној, класној и економској основи унутар и изван држава, чиме се подрива могућност правичног и одрживог развоја за све.¹⁸¹ Овај процес развоја снажно је утицао на пораст миграције становништва, посебно на тзв. маргинализованим групама, које спас из тешке економске и социјалне ситуације виде у промени места пребивалишта унутар једне државе или на територији других држава, тзв. земље дестинације. Талас миграција, покренут глобализацијом, иницирао је увођење разних мера ограничавања прилива становништва у земљама дестинације. Та имиграциона ограничења, подстакла су илегалне миграције, које погодују трговини људима.

3.3. Економско – социјални фактор

Трговина људима представља глобални проблем, који опстаје упркос координираној акцији на националном и међународном нивоу. Са процесом глобализације, број жртава трговине људима постаје све већи. Тај растући тренд трговине људима говори да овај облик криминалног понашања доноси велику економску корист. Овај облик трговине сврстава се у групу најпрофитабилнији облика зараде, одмах иза трговине дрогом и оружјем.

Трговина људима је често повезана са принудним радом,¹⁸² где је обухваћен огроман број људи.¹⁸³ Поставља се питање како трговина људима опстаје и поред

¹⁸¹ М. Докмановић, *Економска глобализација и парадокси*, „Темида“ (6) бр. 4, 2003, стр. 15

¹⁸² Принудни рад, као негација слободе, врши се под физичком принудом, односно под претњом санкцијом

¹⁸³ Према подацима наведеним у реферату проф. др Срђана Голубовића са Правног факултета Универзитета у Нишу, у публикацији „Трговина људима-правна заштита у међународним и националним оквирима“, Ниш, 2011. стр. 132. у 2011. години у замку принудног рада је

координиране акције на националном и међународном плану. Тежак економски и социјални положај одређује велики број елемената који се са становишта трговине људима сврставају у групу потисних фактора (*push factors*). Међу њима су најзначајнији сиромаштво и незапосленост.

Сиромаштво је важан фактор који доводи до трговине људима. Оно подразумева недостатак материјалних добара или непостојање могућности за остваривање права на живот у достојанству што значи приступ ресурсима и механизмима за остваривање и заштиту људских права као и учешће у одлучивању.¹⁸⁴ Трговини људима посебно је изложен слој сиромашних у економски неразвијеним земљама. Процес глобализације допринео је проширивању јаза између богатих и сиромашних, између развијених и неразвијених земаља и унутар појединих друштвених слојева држава и региона, укључујући и најбогатије државе света.

Незапосленост је уско повезана са сиромаштвом. Висока стопа незапослености и бесперспективност су фактори који подстичу људе на миграцију. И у условима глобализације тржиште није либерализовано, јер свака земља настоји да ограничи слободан приступ тржишту рада. Услед немогућности да се миграција обави на легалан начин услед рестриктивних миграционих правила, то се користе разни канали илегалне миграције, чиме се стварају погодни услови за трговину људима.

У групу потисних фактора убрајају се: расна, верска и етничка нетрпељивост, ратови као и природне катастрофе. Сви наведени фактори представљају плодно тле за миграциона кретања. У таквим условима одлазак из земље ради спаса, чини угрожену популацију осетљивом и рањивом на трговину људима.

Проблем трговине људима може да се сагледа и кроз однос понуде и тражње за радном снагом, односно услугама трафикованих лица. Трговина људима представља облик илегалног тржишта. Док постоји тражња за људима као стварима које се користе и препродају, дотле ће постојати и трговци који нуде

обухваћено око 12 милиона људи, од чега 1/5 чине жртве трговине људима, од којих су 80% жене и деца, са 50% малолетних жртава

¹⁸⁴ М. Докмановић, оп. цит, стр. 15-17

такву робу ради остварења профита.¹⁸⁵ Ограничена могућност легалне миграције значи шири круг људи у земљама порекла, који се са становишта трговине људима сврставају у категорију угрожене популације односно потенцијалних жртава и висока, константна тражња за јефтином, неквалификованом рданом снагом на тржишту рада земаља дестинације. Нелегална миграциона индустрија врбује потенцијалне жртве, предузима радње у циљу њиховог пребацивања у место одредишта и на крају продаје или посредује у продаји купцима ради њихове експлоатације. У оквиру нелегалне миграције, трговина људима представља изузетно лукративан посао за криминалне групе. Трговина људима подразумева експлоатацију жртава у дужем периоду што значи прилив континуиране добити.¹⁸⁶

Са економског становишта трговина људима је привлачна за криминалне групе и појединце. Почетни капитал за бављење овом актиношћу није висок. Трговина људима доноси висок профит, јер се људска бића могу продавати више пута. Поред тога, ризик од ове активности за њихове носиоце је знатно нижи од ризика са којима се суочавају извршиоци других кривичних дела. Овоме доприноси и чињеница да жртве трговине људима често нису спремне да пријаве трговце људима, јер се тиме суочавају са депортацијом и осталим консеквенцама.

3.4. Тржишни фактор код трговине људима

Трговина људима се обавља на илегалном тржишту, а та трговина је повезана са другим криминалним тржиштима. Специфичност трговине људима се састоји у томе што она укључује посреднике-трговце људима, који повезују носиоце тражње са робом-људима који се третирају као роба, а које чине појединци који траже запослеље и који формирају понуду радне снаге (жртве трговине људима).

¹⁸⁵ Д. Долежал, *Превенција трговања људима*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Риједи, вол. 28, бр. 2, 2007, стр. 1404

¹⁸⁶ Према извештају Уједињених нација, експлоатација жртава трговине људима у 2007. години, доносила је актерима профит који се процењује на 32 милијарде УСД, United Nations offis on Drugs an Crime, *An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action*, 2008, p. 106.

Поред ових учесника¹⁸⁷ врло често се у анализи овог феномена узима у разматрање и ефикасност правне државе на сузбијању корупције и поштовање закона.

Главни мотив за обављање трговине људима је профит. Ширење овог деликта у међународним оквирима погодују услови између тешких економских прилика популације која миграцију види као једини излаз и миграционих препрека у земљама дестинације. Трговина људима доноси корист која превазилази трошкове, што утиче на спремност већег броја субјеката да се баве овим послом. Жртва трговине људима није у позицији да слободно одлучи да ли ће да обавља одређени посао, колико времена ће га радити и коју врсту посла ће обављати. Формирање цена на овом тржишту зависи од обима понуде, висине тражње, карактеристика производа, доступности и количине сличних производа и друго.

Економски приступ трговини људима подразумева узимање у анализу и понашање учесника на илегалном тржишту, који се јављају као носиоци тражње за радом, односно услугама жртава трговине људима. Експлоатацијом жртава трговине, трговци људима желе да максимизирају профит. Трафикованим особама не признаје се право по основу радног односа, нити им се пружа било каква социјална сигурност, што знатно смањује трошкове њиховог ангажовања. Са друге стране, трошкове трговине људима увећавају трошкови у вези са корумпирањем државних чиновника, као и других појединаца, који су посредно или непосредно, укључени у трговину људима.

4. Однос трговине људима и других сличних појава

4.1. Трговина људима и кријумчарење мигрантима

Трговина људима има сличности са другим деликтима којима се нарушавају личне слободе људи. У првом реду ту је сличност са деликтом кријумчарења

¹⁸⁷ E. M. Wheaton et. Al, Economics of Human Trafficking, „International Migration“, 2010. p. 117.

мигрантима. За оба ова деликта карактеристично је да исти представљају незакониту делатност, тј. оба ова деликта су противправна. Њихова разлика је у томе што се трговина људима врши против воље људи, док кријумчарење миграната подразумева да се исто врши са вољом кријумчареног, али противправно. Код кријумчарења миграната нема елемента експлоатације, као конститутивног елемента трговине људима. Кријумчарењем се остварује зарада од пребацивања кријумчареног преко границе, док се код трговине људима стиче добит било које врсте, као експлоатација трафикованог. Кријумчарење људима временски знатно краће траје од трговине људима. Код трговине људима ствара се посебна међузависност између жртве трговине и саме групе за организовани криминал. Код трговине људима, жртва не мора увек да пређе границу илегално, као код деликта кријумчарења људи. То значи да се трафикованим, као жртвом, може трговати унутар једне државе. Трафиковани може али не мора дати пристанак за прелаз преко границе, док кријумчарена особа даје пристанак за прелаз преко границе. Однос између трговца и жртве не престаје прелазом трафикованог преко границе. Код кријумчарења људима, преласком кријумчареног преко границе престаје сваки однос између кријумчара и кријумчареног.

4.2. Трговина људима и тероризам

Тероризам, као друштвена појава, је деликт утврђен међународним правом. И њиме се нарушавају основне вредности људског бића, а у првом реду живот, телесни интегритет и слобода људи. Нарушавање тих права човека врши се противно вољи жртава тероризма. Тероризам као и трговина људима може бити националног и транснационалног карактера. У наведеним елементима тероризам има исте карактеристике као и трговина људима. Основна разлика између тероризма и трговине људима јесте у циљу који се жели постићи тим деликтима. Док је код тероризма основни циљ политичке природе, дотле је основни циљ трговине људима- експлоатација људског бића. Вршење тероризма се предузима са *animus terrorandi*, а трговина људима се врши са циљем експлоатације човека. Наравно да има и других разлика између ових појава, као што је разлика у објекту

према коме је усмерена радња деликат. Док је код тероризма радња тог деликат усмерена према одређеној држави или међународној организацији, дотле је трговина људима усмерена према конкретној жртви- пасивном субјекту-људском бићу, које се експлоатише.

4.3. Трговина људима и отмица

Отмица је кривично дело против слободе и права човека, које се састоји у одвођењу или задржавању неког лица употребом претње, силе, обмане или на други начин, са циљем да се од тог или од другог лица изнуди новац или каква друга имовинска корист или да се иста принуде на неко чињење, нечињење или трпљење. Дакле, ту се радња извршења предузима применом силе, претње, обмане или на други начин. Намера због које се предузима радња извршења је изнуда новца или друге имовинске користи од отетог или њему блиског лица.

Насупрот овоме, код деликта трговине људима отмица је само средство, начин извршења радње тог кривичног дела. Поред тога, циљ трговине људима није да се од неког лица изнуди новац, већ је циљ експлоатација људи, без обзира у ком облику се та експлоатација остварује.

5. Криминализација и кажњавање свих облика трговине људима

5.1. Криминализација трговине људима

Високи комесаријат Уједињених нација за људска права, у својим смерницама и принципима о људским правима и трговини људским бићима, нагласио је значај дефинисања националног правног оквира за борбу против трговине људима. Он је указао на потребу да се законске дефиниције, процедуре и сарадња на националном и регионалном нивоу ускладе са међународним стандардима. Циљ тог усклађивања је постизање што бољих резултата у певенцији трговине људима.

Протокол о трговини људима, предвиђа да потписнице истог морају као минимум, криминализовати све облике трговине људима, која криминализација се односи како за извршиоце, тако и за све који покушају или саучествују у том делу. Од усвајања Протокола, све је више држава донело законе о трговини људима. Неке државе забрану трговине људима одређују својим кривичним законима, док друге усвајају свеобухватне законе, којима поред забране те трговине утврђују превентивне мере као и мере заштите жртава.¹⁸⁸

Национални прописи против трговине људима, према Протоколу, треба да дефинишу трговину људима као тешко кривично дело, за које је предвиђена казна слична казнама за трговину дрогама, оружјем или пак за силовање. Кривичне санкције, поред високих затворских казни, могу бити и новчане казне и конфискација имовине.¹⁸⁹

Закони о борби против трговине људима треба да садрже и одредбе којима би се казне за починице учиниле строжијим, услед постојања одређених отежавајућих околности. Отежавајуће околности могу се односити: на починиоца дела,¹⁹⁰ на жртву трговине људима¹⁹¹ или на само дело трговине људима.¹⁹² Неке земље су у својим уставима икорпорирале забрану трговине људима.¹⁹³

¹⁸⁸ САД-Закон о изменама и допунама Закона о заштити жртава трговине људима, 2005. година, одељак 104 (е) (2)-преузето из Публикације, оп. цит. тач.3.2.

¹⁸⁹ Конфискацију добити стечену извршењем кривичног дела, те имовине, опреме или других инструмената који су коришћени или намењени коришћењу кривичних дела предвиђа чл. 12. Конвенције против транснационалног организованог криминала

¹⁹⁰ Отежавајуће околности које се односе на починиоца: ако је дело учињено у оквиру криминалне организације, ако је починилац лице које има овлашћење над лицем којим се тргује, ако је починилац у позицији одговорности или поверења према жртви, ако је дело извршио државни службеник и др.

¹⁹¹ Отежавајуће околности у односу на жртву: ако је дело учињено намерно или услед тешког немара, ако је дело за последицу имало смрт или самоубиство жртве, ако је дело узроковало тешке повреде или тешке болести жртвама, кад је жртва трговине дете и др.

¹⁹² Отежавајуће околности које се односе на дело трговине људима: у извршењу дела су употребљени оружје, дрога или лекови; ако је дело учињено злоупотребом овлашћења или искоришћавањем неспособности жртве; ако је дело учињено давањем или примањем новца или других добити и др.

¹⁹³ То је учинила Република Србија (чл. 26. Устава)

5.2. Специфичност поступања у процесуирању дела трговине људима

Жртве трговине људима треба да добију одговарајућу заштиту када се одлуче на сарадњу са органима који се баве кривичним гоњењем учинилаца тог дела. Та заштита је неопходна како би се избегло застрашивање или одмазда починилаца тог дела према жртвама, а са друге стране како би жртве биле безбедне и добиле душевни мир. Таквом заштитом жртве би биле охрабрене на сарадњу са органима кривичног гоњења. У правлима поступања морају бити предвиђене потребе деце жртава трговине људима. Тим мерама се тежи осигурању да жртве не трпе било какво злостављање током судског поступка.

Заштита сведока је од кључне важности за обезбеђење сигурности жртава трговине људима. Конвенција предвиђа дужност потписника да предузму одговарајуће мере које би биле гарант за делотворну заштиту од одмазде и застрашивања сведока или њима блиским лицима.¹⁹⁴ Одредба о опструкцији правде захтева криминализацију различитих облика опструкције, укључујући и употребу физичке силе, претњи и застрашивања.¹⁹⁵

Државе су дужне да заштите приватност жртве као и њен идентитет. Отуда су државе усвојиле различите мере за заштиту жртава и сведока, које се не примењују искључиво на жртве трговине људима, али се могу применити и на њих. С обзиром да су жртве трговине људима често жене, потребно је осигурати да закони против трговине људима буду родно сензитивни, што занчи да би жене требало да учествују у свим фазама поступка који се односе на случајеве те трговине.

Државе треба да уреде питање овлашћења и технике органа гоњења учинилаца дела трговине људима, како би се омогућила ефикасна истрага и кривично

¹⁹⁴ Члан 21. ст.1. Конвенције против транснационалног организованог криминала

¹⁹⁵ Исто, чл. 23.

гоњење осумњичених за та дела. Република Србија је Планом акције за борбу против трговине људима дала адекватне препоруке на том плану.¹⁹⁶

Конвенција предвиђа обавезу држава да националним прописима предвиде дуге застарне рокове за кривично гоњење као и за извршење казни за дело организованог криминала, односно за трговину људима. Државе могу установити својим законима да кривично дело трговина људима не застарева, што би била јасна порука потенцијалним учиниоцима тог дела да се уздрже од истог. Овакав став је утемељен на одредби Римског статута Међународног кривичног суда, према којој се на кривична дела за која је Суд надлежан, а ту спада и трговина људима, неће примењивати рок застарелости.¹⁹⁷

У оквиру специфичности поступања кривичног гоњења учинилаца трговине људима може бити предвиђено националним прописима више мера. У те мере спадају: формирање посебне полицијске јединице за борбу против трговине људима, обезбеђење жртвама трговине људима адекватне правне помоћи, именовање посебног тужиоца за рад на тим предметима, модернизовање истражних техника у циљу ефикаснијег откривања трговине људима и друго.

6. Трговина људима као међународно кривично дело

6.1. О појму међународног кривичног дела

У правној теорији нема јединственог одређења међународног кривичног дела. Једни сматрају да је то дело које је уперено против међународног правног поретка. Дрги сматрају да је то дело којим се напада на основе међународних односа, који је предвиђен међународним актом. Трећи аутори истичу да је то дело

¹⁹⁶ Тако се у Плану акције за борбу против трговине људима наводи: “Влада ће размотрити могућност коришћења анонимних сведока у случајевима трговине људима. Влада ће такође размотрити могућност посебних начина испитивања да би избегли притисак и поновно испитивање посебно угрожених оштећених страна у случајевима трговине људима. То може обухватити испитивање путем видео линка, нежније начине испитивања... или снимањем изјава датих у првостепеном поступку”

¹⁹⁷ Члан 29. Римског Статута

којим се повређују интереси заштићени међународним правом. Отуда међународно кривично дело представља повреду универзалних међународних интереса или вредности, кроз повреду међународне норме, а које државе инкриминишу и санкционишу према преузетим обавезама из прихваћених међународних правних аката.¹⁹⁸ Полазећи од исказаних ставова разних аутора у погледу појма међународног кривичног дела, може се закључити да исто представља противправно понашање виног учиниоца којим се повређују или угрожавају добра заштићена међународним правом, које је прописима одређено као кривично дело и за чијег учиниоца је прописана кривична санкција.¹⁹⁹

Без обзира на разлике у теоретском погледу, за означавање појма међународног кривичног дела, битно је да се већина аутора слажу у погледу одређења заштитног објекта тих дела. Заштитни објекат код међународних кривичних дела је, пре свега, добро које је од интереса за целу међународну заједницу.²⁰⁰ Међународна кривична дела се деле на међународна кривична дела у ширем и међународна кривична дела у ужем смислу.²⁰¹ Кривичним делима у ширем смислу се не повређују највише вредности међународне заједнице и питање њихове незастаривости се не поставља. Отуда се ти деликти означавају као неправда или мешовита међународна кривична дела, *delikta iuris gentium*. Међународна кривична дела у ужем смислу чине она дела иза којих стоје когентне норме међународног права, те се она називају и деликтима *stricto sensu*. То су она дела која се одређују општим међународним правом или *crimina iuris gentium*.²⁰² Отуда је вршење ових дела забрањено као обавеза *erga omnes*.²⁰³

У међународном праву све до скоро, није постојао адекватан акт који би донекле представљао пандан националним кривичним законцима у погледу питања шта

¹⁹⁸ В. Камбовски, *Примена супранационалних норми Међународног казненог права*, Саветовање «Релевантна питања Међународног кривичног права», Тара, 2003, стр. 261

¹⁹⁹ Д. Јовашевић, оп.цит. стр.243

²⁰⁰ Међународно кривично дело је забрањена радња којом се нападају вредности и заштићени интереси међународне заједнице, а забрањена радња има транснационални карактер

²⁰¹ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, «Службени гласник» Београд, 2011, стр. 244

²⁰² Исто, стр. 244

²⁰³ То су дела садржана у Нирнбершкој и Токијској пресуди, као и дела која су забрањена нормама Хашких и Женевских конвенција. За њихово извршење одговарају како појединци тако и државе. Њима се крше основна људска права, а њихово гоњење и кажњавање не застарева. То су дела из надлежности Међународног кривичног суда.

је све предвиђено као кривично дело трговине људима. Правила која се односе на забрану трговине људима налазе се у бројним међународним уговорним нормама, као и у оквиру међународних обичаја, општих правних начела признатих од стране просвећених народа и у једном броју одлука међународних организација. Отуда неки правни писци сматрају да у материји међународне кривичне одговорности није могућа примена начела *nullum crimen sine lege* у његовом класичном облику, истичући да се у међународном праву не може поћи од једног конкретног правног акта, већ треба узети у обзир свеукупност извора, обичајних, уговорних правила као и општих начела.²⁰⁴

У новије време је присутна тежња да се и у међународном кривичном праву уведу приближни стандарди који постоје у националним законодавствима у погледу начела законитости како би био поштован принцип *nulla poene sine lege scripta*.²⁰⁵

Највећи допринос у увођењу принципа «законитости» у међународно кривично право даје Статут Међународног кривичног суда. Статут је предвидео елементе злочина који спадају у надлежност Суда, чиме је учинио значајан корак на плану њихове кодификације. Статут је прихватио начело *nullum crimen sine lege*.²⁰⁶ Данас се све више инсистира на непосредној примени међународних норми у погледу забрањених дела, те је разумљиво да треба поштовати начело *nullum crimen sine actu*, што захтева постојање адекватног међународног акта, којим ће кривична дела и санкције за иста бити прецизно одређени.

Национална кривична дела, према критеријуму извора, су она дела која свој извор имају у националној кривичноправној сфери. То су она дела која су настала и развијала се унутар националног система. Међутим, савремени национални кривични системи познају и све већи број кривичних дела чији се корени налазе у сфери међудржавне интеракције. Та дела национални законици нису иницијално

²⁰⁴ S. Glaser, *International a l' Etude du Droit International Penal*, Pariz, 1954, p. 77-82, 151, цит. у: С. Аврамови М. Крећа, *Међународно јавно право*, Научна књига, Београд, 1990, стр. 269

²⁰⁵ Један од четири принципа кривичног права који чине садржину начела законитости, којим се искључује примена неписаног, пре свега обичајног права. Види: З. Стојановић, *Кривично право- општи део*, Сл. гласник, Београд, 2001, стр. 39-40

²⁰⁶ Члан 22. Статута

инкриминисали, већ су то учинили транспоновањем међународних кривичноправних норми у свој систем.²⁰⁷ Након овог транспоновања међународне норме и та дела постају национална кривична дела.

Питање међународних и немеђународних кривичних дела покрећу неколико питања. Пре свега, поставља се питање шта је то што једна кривична дела чини међународим а друга националним. Потребно је утврдити разлоге због којих су одређена понашања забрањена од стране државе, а друга су забрањена на међународном нивоу. Треба уочити разлике и сличности ових дела а тиме и сагледавање услова када забрањена понашања на међународном плану постају забрањена и на националној равни и обрнуто.

Настанак концепта међународног кривичног дела везује се за међународну забрану пиратства до које је дошло почетком седамнаестог века и који се сматра међународним злочином.²⁰⁸ Настанак овог првог међународног кривичног дела имало је за циљ спречавање ове појаве на отвореном мору, тј. на оном делу морског пространства које не потпада под власт ни једне државе. Каснија еволуција међународних кривичних дела развијала се упоредо са свешћу о томе да одређена понашања повређују универзалне људске вредности, односно право иманентно целом човечанству. Реч је о прагматичној потреби да се међународна заједница заштити од одређених понашања која заштита није могла бити адекватно остварена у националним оквирима. Постепено се развијала и свест о постојању наднационалних злочина. Јачање уверења о постојању понашања која су супротна самом људском роду, доводи временом до удаљавања од концепта по коме се појам кривичног дела своди на појам државног кривичног дела.

²⁰⁷ М. Мајић, *Примена међународног кривичног права у национални правни систем*, Службени гласник, Београд, 2009.

²⁰⁸ J. Sundberg, *Piracy*, in : Ch. Bassiooni, *International Criminal aw. Crimes* (2nd rev.ed,) 1999, str. 803

6.2. Трговина људима као међународни злочин

Трговина људима је опасност којом се нападају заједничке вредности међународне заједнице. У претходном излагању смо истакли како Повеља Уједињених нација а посебно њени Протоколи одређују положај човека као људског бића у међународној заједници, а норме тих међународних докумената су норме *ius cogens*. Поред тога, трговина људима има транснационални карактер, јер се планира или извршава у више држава или су извршиоци или жртве различитих националности. То је деликт који се због своје природе најадекватније може спречити путем међународне криминализације.²⁰⁹

Трговина људима је предвиђена међународним конвенцијама и имплицитно²¹⁰ и експлицитно,²¹¹ као међународни деликт. Имплицитно предвиђање кажњивости радње међународним документима, подразумева дужност држава које прихвате та документа да те радње забране, спрече и да кривично гоне и казне њихове починиоце. Кажњивост радње подразумева право или обавезу на кривично гоњење починилаца, као и њихово кажњавање. Међународним документима се уређује и питање екстрадиције, као и међународна сарадња држава у кривичном гоњењу и кажњавању починилаца тог деликта. Тако је међународним документима створена основа за међународно инкриминисање тог деликта, како би национални правни системи у својим законодавствима преузели кораке на инкриминисању тог деликта и кажњавање за исто.

Према систематизацији и категоризацији дела која су инкриминисана²¹² међународним документима, правни писци дају различите поделе међународних кривичних дела. Тако се наводе: злочини који прете очувању мира и безбедности, злочини којима се напада заједничка вредност међународне заједнице, злочини који су планирани или извршени у више држава или су извршиоци или жртве

²⁰⁹ Ch. Bassiouni, *International Criminal Law*, оп. цит. стр. 115

²¹⁰ Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, оп. цит.

²¹¹ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима нарочито женама и децом и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, оп. цит.

²¹² Ђ. Игњатовић, *Криминологија*, Правни факултет у Београду, Београд, 2010. стр. 143 (инкриминација као процес уношења нових, дотада некажњивих понашања у материјално кривично законодавство)

различитих националности, злочини којима се наноси штета лицима или интересима под међународном заштитом и злочини који се најадекватније могу спречити и сузбијати путем међународне криминализације.²¹³ Други аутори сва међународна кривична дела сврставају у две групе: прву групу би чинила „класична,, међународна кривична дела (пиратерија, трговина робљем, трговина опојним дрогама, кршење неутралности и сл.) а друга категорија би обухватала „злочине рата“ која кривична дела су предвиђена чланом 6. Статута међународног војног суда у Нирнбергу.²¹⁴ Неки поделу кривичних дела врше према статутима међународних судова који су судили због неких од међународних кривичних дела.²¹⁵

При одређивању појма међународног кривичног дела постоје различити приступи. Неки аутори сматрају да појам међународног кривичног дела обухвата све елементе као и општи појам кривичног дела: радњу предвиђену законом, противправност и кривицу.²¹⁶ Међутим, међународно кривично дело има своје специфичности, како у погледу начела законитости,²¹⁷ тако и у погледу кривичне одговорности.

6.3. Елементи трговине људима као међународног кривичног дела

Пошли смо од тезе да трговина људима представља међународно кривично дело, те да садржи све елементе које има било које кривично дело. Да би смо потврдили ту тезу, анализираћемо елементе трговине људима упоређујући га са елементима било ког кривичног дела, а то су: радња дела, противправност, одређеност у закону и виност учиниоца.

²¹³ Bassiouni Ch., *International Criminal Law*, New York, 1999. str.323

²¹⁴ М. Марковић, *Међународна кривична дела и развој међународног кривичног права*, ЈРМП, бр. 1/1972, Београд, стр. 1-6

²¹⁵ Тако: међународна кривична дела према Римском статуту, међународна кривична дела према Статуту Хашког трибунала, међународна кривична дела по Статуту међународног војног суда, међународна кривична дела према Статуту Трибунала за Руанди и др. (Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2011. стр.235-236.)

²¹⁶ З. Стојановић, *Међународно кривично право*, Правна књига, Београд, 2008, стр.67

²¹⁷ Исто, стр. 22

Радња, као први елемент међународног кривичног дела, је људско понашање у спољном свету које изазива одређену последицу у физичком смислу. Та радња својим узрочним односом, мора да произведе последицу. Радња је објективна компонента међународног кривичног дела и представља његов *actus reus*, што као елемент међународног кривичног дела предвиђа и Римски статут Међународног суда при дефинисању појма међународног кривичног дела.

Радња овог кривичног дела одређена је алтернативно, што значи да ово дело може бити извршено предузимањем било које од наведених делатности (врбовање, првожење, претње силом или употреби силе).²¹⁸ Последица радње овог кривичног дела манифестује се као повреда или угрожавање неког добра људског бића, а најчешће је то повреда слободе, повреда телесног интегритета и достојанства људског бића. Док повреда представља уништење или оштећење неког добра, угрожавање је стварање опасности да наступе повреде тог добра. Те радње морају бити предузете ради остварења одређеног циља, а то је да се од пасивног субјекта дела добије рад или услуга било које врсте, ради његове експлоатације.

Противправност као општи елемент међународног кривичног дела означава чињеницу да се тим делом крше одређене норме утврђене међународним правом а које имају за циљ заштиту одређених вредности међународне заједнице. Забрана трговине људима је прохибитивна норма, која је садржана у многим међународноправним конвенцијама, у статутима међународних судова и у међународном обичајном праву. Специфичност овог општег елемента међународног кривичног дела јесте у томе што ти извори права не садрже потпуну инкриминаторну норму о трговини људима, јер тим нормама није предвиђена санкција за наведену забрану. Међутим, ипак се може говорити о противправности трговине људима као кривичном делу. Иако међународне норме које забрањују трговину људима нису потпуне инкриминаторне норме, довољно је то што оне то дело забрањују, иако не предвиђају санкције за исто. Санкције за ту забрану су предвиђене у националним кривичним законима. Тако се принцип *nulum crimen sine lege* у међународном праву допуњава преко националних

²¹⁸ Члан 3. Протокола о трговини људима (као и чл. 388. ст.1. КЗ РС)

кривичних прописа принципом *nulla poene sine lege*.²¹⁹ Тако је трговина људима са становишта међународног права, забрањена делатност, а прогон и кажњавање учинилаца тог деликта остављено је у надлежности националних кривичних законодавстава.

Одређеност дела у пропису изражава принцип законитости, по коме једно дело представља кривично дело само ако је као такво предвиђено у закону. Међународна кривична дела, па ни трговина људима није предвиђена као кривично дело у једном међународном кривичном закону. То дело, као забрањено, је предвиђено експлицитно и имплицитно, у низу међународноправних докумената-конвенција, споразума и друго. Активност међународне заједнице код трговине људима није усмерена на обезбеђење репресивног супранационалног апарата, већ на примени међународних инструмената кроз хармонизацију законодавстава и интензивну узајамну сарадњу држава.²²⁰ Отуда међународни судови суде за дела која су одређена као забрањена дела у међународноправним актима. Међутим, и национални судови могу судити на основу међународноправних аката, било да те акте примењују непосредно, или да исте примењују када одредбе међународних аката, након ратификације, државе преузму у своје позитивно законодавство. Отуда и овај основни елемент међународног кривичног дела има и трговина људима.

Виност је психички однос учиниоца према делу и означава скривљеност односно кривицу починиоца дела. Тај однос учиниоца према делу представља психичку страну кривичног дела и чини његову субјективну компоненту- *mens rea*. Отуда виност постоји само ако су материјални елементи кривичног дела почињени са намером и свесно.²²¹ Савремено кривично законодавство усвојило је принцип субјективне одговорности, јер не постоји одговорност без виности. Трговина људима може се извршити само умишљајно. Виност код трговине људима обухвата: свест о делу и хетње дела, односно намера да се постигне неки од

²¹⁹ Б. Чејовић, *Међународно кривично право-општи и посебни део*, Досије, Београд, 2006. стр. 83

²²⁰ В. Камбовски, *Примена супранационалних норми међународног казненеог права*, Зборник радова: Релевантна питања међународног кривичног права, Тара, 2003. стр. 18

²²¹ М. Шкуић, *Примена међународног кривичног права у националним законодавствима*, Тара, 2005. материјал Скупа, стр. 105

наведених циљева (да се кроз рад или услуге било које врсте жртве те трговине, постигне неки од облика њене експлоатације). Намера постоји када је учинилац свестан у односу на радњу извршења као и у односу на наступање последице те радње. Воља постоји у односу на радњу извршења, када извршилац жели извршење дела, а у односу на последицу, када жели наступање исте.

Објекат кривичног дела трговине људима, је оно што чини предмет кривичноправне заштите. Тако се код кривичног дела разликује објекат радње и објекат кривичног дела.

Објекат радње кривичног дела је предмет према коме треба да се предузме радња да би то дело било извршено. Код трговине људима објекат радње је човек, као жртва те трговине. Код трговине људима, као кривичног дела, човек је пасивни субјект. Овде се поклапа објекат радње са пасивним субјектом овог кривичног дела. Тако је човек, као жртва трговине људима, пасивни субјект јер је он носилац интереса чија заштита чини суштину извршеног кривичног дела.²²²

Објекат кривичног дела је заштитни објекат за чију заштиту постоји исказани интерес међународне заједнице. Заштитни објекат код трговине људима је људско биће и његова људска права. Дакле, кривичноправна заштита код овог кривичног дела пружа се људском бићу као друштвеном добру, што је у интересу међународне заједнице. То практично значи да је објекат заштите код трговине људима човечност. Заштита човечности обухвата заштиту основних људских добара: живот, телесни интегритет и здравље човека, достојанство личности, основна људска права и слободе. Трговином људима се крше правила међународног права о људском, хуманом и моралном односу према интегритету човека, као појединца и као члана социјалне, друштвене групе. Међутим, иако се трговином људима крше норме међународног права, само међународно право није вредност или добро које је предмет односно објекат овог кривичног дела. Ово из

²²² Ј. Таховић, *Кривично право-општи део*, Београд, 1961, стр.90

разлога што је међународно право грана права и није добро у смислу да је заштитни објект овог кривичног дела.²²³

Напред наведени елементи морају постојати јединствено и међуповезано, чиме чине битне елементе трговине људима као међународног кривичног дела. Отуда можемо констатовати да трговина људима, са становишта међународног права, чини опште биће кривичног дела, као и биће самог кривичног дела. Та трговина је опште биће међународног кривичног дела јер садржи све напред наведене, објективне и субјективне елементе, који су међусобно повезани и без којих не може постојати ниједно међународно кривично дело. Са друге стране, трговина људима је и биће међународног кривичног дела, јер је чине скуп свих посебних елемената, те је она специфично дело које се разликује од других међународних кривичних дела. Утврђивање бића међународног кривичног дела је класификација дела и то чине кривични судови у сваком конкретном случају.²²⁴ Те специфичности су ближе наведене у делу овога рада где смо указали на елементе и карактеристике трговине људима.

За трговина људима кажемо да је међународно кривично дело. Пре свега, она је као инкриминисана делатност предвиђена, експлицитно или имплицитно у више међународних докумената. Постоји значајан број међународноправних докумената који експлицитно забрањују трговину људима. Први такав инструмент је Конвенција о ропству из 1926. године са Протоколом о изменама и допунама из 1953. године. Тим документом је трговина људима изричито одређена као међународни деликт односно као тешко међународно кривично дело. Легислативна активност у овој области је врло широка, је су усвојене многе специјализоване међународне конвенције у овој области.

Анализом међународноправних докумената, која су обрађена у овом раду, у одељку међународноправних конвенција, као и у другим међународним документима, предвиђена је обавеза потписника тих међународних докумената да својим националним законодавствима предвиде мере ради сузбијања тог деликта.

²²³ Б. Чејовић, оп. цит. стр. 87

²²⁴ Члан 9. Римског статута Међународног кривичног суда-„Елементи бића кривичног дела“

Након што је дата дефиниција трговине људима, Протоколом о трговини људима као и Конвенцијом о транснационалном организованом криминалу, предвиђена је инкриминација организованог криминала, као широком спектру кривичних дела која врши организована група у циљу стицања профита, а трговина људима је један од облика тог криминала. Потписнице тих докумената су у обавези да кривично гоне учиниоце трговине људима, као и да им изричу врло високе казне за исто.

Међународноправним документима који се односе на трговину људима доста је широко постављена јурисдикција држава уговорница, како не би постојала могућност да починиоци трговине људима остану некажњени. Тим међународноправним документима одређена је обавеза потписника на сарадњу у кривичном гоњењу и кажњавању учинилаца овог деликта, укључујући и међународну кривичноправну помоћ.

На основу напред наведених елемената, произилази закључак да трговина људима има све елементе међународног кривичног дела.

7. Забрана трговине људима као *ius cogens* норма међународног права

Латински термин *ius cogens* означава општеобавезно, принудно, неопозиво право од којег ниједна држава не може бити ослобођена. Ради се о оним кривичним делима чије кажњавање је обавезно у свим националним правним системима, без обзира да ли њихово законодавство то изричито предвиђа, па чак и без обзира да ли је односна држава у том правцу преузела међународну обавезу.

Савремено међународно право прихвата *ius cogens* као обавезну норму, али се поставља питање шта оно заиста представља. Неки правни писци изједначавају изворе *ius cogens* и обичајно међународно право,²²⁵ док други ту праве разлику.²²⁶ Мишљења су подељена и у погледу тога да ли овакав статус међународног

²²⁵ A. D' Amato, *The Concept of Custom in International Law*, 1975, p. 13, s.n. 159

²²⁶ M. Janis, *Ius cogens: An Artful Not a Scientific Reality*, 3 Conn. J. Int'l L, 1988, p. 370.

кривичног дела пред националне правне системе представља *obligatio erga omnes* или само државама даје одређена права у погледу гоњења њихових извршилаца.²²⁷

Иако постоје недоумице при одређивању овог појма, ипак постоје прилично одредиви показатељи према којима се може одредити *ius cogens* карактер одређеног међународног кривичног дела. Најчешће се наводе следеће карактеристике: постојање међународног *opinio iuris* који препознаје ове злочине као део општег обичајног права; употребљене формулације у одредбама међународних уговора које указују да је реч о кривичним делима која имају већи значај у међународном кривичном праву; велики број држава који је ратификовао међународне инструменте који се односе на наведене злочине и 4) *ad hoc* међународни поступци који се воде против њихових извршилаца.²²⁸

На основу наведених критеријума, може се закључити да статус *ius cogens* злочина у међународном кривичном праву има ропство и установе сличне ропству, где спада и трговина људима. Иако је данас ропство у свом класичном облику као појава готово употпуности искорењено, установе сличне њему²²⁹ представљају све већи проблем савременог света. Да трговина људима има катактеристике *ius cogens* потврђује и постојање значајног броја међународних инструмената који забрањује ову појаву, а који су анализирани у овом раду.

Неки аутори поистовећују изворе *ius cogens* и обичајно међународно право,²³⁰ док други у том погледу праве разлику. Разликују се и мишљења у погледу тога да ли овакав статус међународног кривичног дела пред националне правне системе представља *obligato erga omnes* или само државама даје одређена права у погледу гоњења њихових извршилаца.²³¹

²²⁷ Ch. Bussiouni, *International Criminal Law*, op. cit. p. 198

²²⁸ Исто, стр. 172

²²⁹ То су, пре свега, трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације, или држање у подређеном положају особа услед зависности од употребе наркотика

²³⁰ A.D, Amato, *The Concept of Custom in International Law*, 1971, p.132

²³¹ Ch. Bassiouni, *Internation to International Criminal law*, op. cit. P. 168

7.1. Уговорни аспект норме о забрани трговине људима

Сам појам *ius cogens* норме налази основ у римском праву односно у латинском термину који означава општеобавезно, принудно и неопозиво право, од којег ни једна држава не може бити ослобођена. Дужност држава да буду везане таквом нормом не заснива се само на обавези поштовања такве норме ако је садржана у националном законодавству. Везаност за такву норму не зависи од питања да ли је односна држава у том правцу преузела међународну обавезу.

Наведене међународне конвенције, као мултилатерални уговори, садрже одредбе о забрани трговине људима. Међународни уговори од Бечког конгреса 1815. године постају доминантан инструмент развоја међународног права, уместо дотадашњег обичајног права. Тако се и међународна заједница оријентише на стварање свог права као *lex scripta*.²³² Пошто међународна заједница нема супранационално законодавно тело, то се њена воља и свест изражава у тим мултилатералним уговорима.

Савесно испуњење обавеза из мултилатералних уговора, у међународном поретку се заснива на правилу *pacta sunt servanda*. То је позитивна норма општег међународног права, која има за циљ да обезбеди поштовање и извршење уговорних обавеза у доброј вери.²³³ Како су чланице многих међународних конвенција прихватиле обавезу да својим националним законодавствима трговину људима третирају као кривично дело и да гоне починиоце истих, уз обавезу на међусобну сарадњу у тој области, јасно је да су чланице конвенција везане том нормом. Чланице конвенција за ту норму нису везане само по правном основу-*pacta sunt servanda*. Извршење уговорних обавеза државе заснивају и на етичком начелу, као вредносном атрибуту-*bona fides*.

Међународним конвенцијама се уређује и питање извршења преузетих обавеза те санкције за кршење истих. Санкције могу бити правне и моралне природе. Тим

²³² М. Крећа, *Апсолутно обавезне норме (ius cogens) у међународном јавном праву*, Научна књига, Београд, 1989. стр. 75,

²³³ М. Крећа, *Међународно јавно право*, Службени гласник, Београд 2009. стр. 457

уговорима се најчешће установљавају контролни механизми у циљу провере извршавања тих уговора.²³⁴ Тако пактови о правима човека и остали акти који се односе на људска права предвиђају периодично извештавање надлежних органа међународне заједнице о мерама предузетим на националном нивоу ради извршења уговора.

Општи интерес међународне заједнице да се забрани трговина људима није у супротности са појединачним интересима држава. Отуда конституисање таквог општег односно универзалног интереса, у условима међузависности држава у очувању фундаменталних вредности, у које спада човекова слобода и право на живот, опредељују међународну заједницу, као релативно самосталан ентитет који може изразити општеобавезну норму. Отуда и међународни уговори који забрањују трговину људима представљају вољу претежне већине чланица међународне заједнице, којим се изражавају фундаментални ставови у погледу заштите основних људских права.

Поред бројности чланица међународне заједнице које су усвојиле међународне мултилатералне уговоре о забрани трговине људима, значајна је и чињеница што су те конвенције прихваћене од репрезентативних и моћних група држава. Отуда ти уговори производе последице и ван странака тих уговора, те су њихови ефекти *erga omnes*.²³⁵

Мултилатералним међународним уговорима о забрани трговине људима, чланице међународне заједнице, руководе се општим интересима хуманитарне природе, стварају фундаменталну норму каква је норма о забрани трговине људима. Наравно да је немогућ апсолутни консензус у међународној заједници о некој норми па и о забрани трговине људима. Довољно је што о забрани трговине људима постоји општи консензус међународне заједнице, као израз воље те заједнице.

²³⁴ Тако је МОР овлашћена да предузме мере економског карактера против чланица које крше одредбе њеног Устава

²³⁵ Mc Nair, *The Law of treaties*, 1964. str.255 у: М. Крећа, оп. цит. 77

Дејство *erga omnes* међународних уговора о забрани трговине људима заснива се и на чињеници да су ти уговори донети у општем интересу, да нису супротстављени интересима појединих субјеката међународног права, те се ради о уговорима у корист трећих. Ти мултилатерални уговори се темеље на начелима Повеље Уједињених нација²³⁶ и на декларацијама²³⁷ и пактовима²³⁸ Уједињених нација, као општеприхваћеног а тиме и општеобавезујућег оквира ради остварења и заштите права човека. Те норме о људским правима које су негација трговине људима, су норме чија је основна карактеристика перемпторност, што значи да су когентне норме, јер се њима штите виши интереси међународне заједнице као целине.

Међународни мултилатерални уговори о забрани трговине људима не предвиђају стављања резерви на те уговоре, које би се односиле на предмет и циљ уговора, а и када су резерве предвиђене, оне се односе на *inter se* режим чланица, а не дира у садржај норме *ius cogens*. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, не предвиђена резерву за потписнице, изузимајући резерву која се односи на решавања спорова у вези тумачења и примене ове конвенције.²³⁹ Такав случај је и са Протоколима²⁴⁰ на ту конвенцију. Резерву не предвиђа ни Конвенција о ропству ни њена Допунска конвенција и низ других међународних аката из области заштите људских права.²⁴¹

Оцену карактера норме мултилатералних уговора о забрани трговине људима, сагледаћемо из угла Конвенције о уговорном праву. Према тој конвенцији, перемпторна норма општег међународног права је норма прихваћена и призната од стране целокупне међународне заједнице, као норма од које није допуштено

²³⁶ Повеља УН (Преамбула, те чланови:1,13,55,56,62. и 76.)

²³⁷ Универзална декларација о правима човека (преамбула, чл. 3.) и Декларација о правима детета (Преамбула и чл. 1. и 2.)

²³⁸ Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (Преамбула, те чланови:3,5,6,7,13), и Међународни пакт о грађанским и политичким правима (Преамбула, те чланови: 8. ст.2,9, 11,23.ст.3, 24.)

²³⁹ Члан 35. ст.3. Конвенције

²⁴⁰ Члан 15. ст. 3. I Протокола, те члан 20. ст.3. II Протокола

²⁴¹ Тако према члану 28. ст. 2. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, од 18. децембра 1979. године, утврђује да резерва која није спојива с предметом и циљевима ове конвенције није дозвољена

никакво одступање.²⁴² Одредбу међународне заједнице као целине треба схватити као вољу претежне већине, а прихваћеност и признатост норме подразумева да је то уговорна норма из мултилатералних уговора или пак норма међународног обичаја.

Конвенција о праву уговора не садржи листу когентних норми. У међународном праву нема хијерархије формалних извора међународног права. До когентног карактера норме долази се на бази материјалног критеријума којег чине позитивна пракса држава у контексту интереса међународне заједнице као целине.²⁴³ Основна карактеристика *ius cogens* норми је то да су исте перемпторне, што значи апсолутно обавезне, да не трпе дерогацију и да изражавају безусловну заповест и да њима супротстављени режим не може имати правну снагу.

Међународноправне конвенције које смо поменули у овом раду, а које забрањују трговину људима, донете су у општем интересу међународне заједнице. Основ на којима почивају те конвенције представљају базичне принципе општег међународног права когентне природе. Отуда, са гледишта формалних извора међународног права-уговора, норма о забрани трговине људима је когентне природе.

7.2. Обичајноправни аспект норме о забрани трговине људима

У претходном излагању истакли смо како се норма о забрани трговине људима сагледава у односу на писане изворе међународног права-мултилатералне уговоре. Сада ћемо сагледати да ли забрана трговине људима има своју основу у међународном обичају.

У навођењу међународних аката који *exempli causa* представљају когентна правила међународног права, означена је и Универзална декларација о правима човека. Она је представљала почетак кодификације права човека, иако је по својој природи правно необавезујућа. Међутим, временом је ипак превагнуло схватање

²⁴² Члан 53. Конвенције о уговорном праву, оп. цит.

²⁴³ М. Крећа, *Међународно јавно право*, Београд, 2009. оп. цит. стр. 470

да је Декларација у скоро свим одредбама извор међународног права.²⁴⁴ Такав карактер Декларације није везан за међународни уговор, већ за обичајна правила и општа правна начела цивилизованих народа.²⁴⁵ Тако је Декларација постала извор права на основу дуге и систематске праксе и односа чланица Уједињених нација према том документу, те је формирана и свест о њеној обавезности, чиме је створено обичајно право.²⁴⁶ Тако је Декларација пресудно утицала на стварање других системских аката, одређујући њихов садржај. Кршење људских права кроз деликт трговине људима, крши се и обичајноправна норма когентне природе из ове Декларације.

Бројност међународних докумената који говоре о забрани трговине људима, као и бројност држава које су прихватиле те документе, а све повезано са дуготрајном и систематском праксом држава да инкриминишу трговину људима, да гоне и кажњавају њихове починиоце, рађа подлогу за обичајноправну норму да је забрана трговине људима општеобавезна норма и као таква норма когентне природе. Тако долазимо до правог карактера норме о забрани трговине људима, како са аспекта међународног уговорног права тако и са аспекта међународног обичаја. Ако је пракса материјална подлога обичају, а та пракса не може постојати без сагласја са постојећом нормом *ius cogens*, онда се несумњиво може констатовати да је забрана трговине људима по својој бити перемпторног карактера те је то и чини нормом *ius cogens*.

7.3. Интермедијарни карактер норме о забрани трговине људима

У ситуацији када нема хијерархије међународноправних извора когентне норме, оптималну комбинацију налазимо у интеракцији постојећих формалних извора права- уговора, обичаја и резолуција Уједињених нација и других међународних организација.

²⁴⁴ В. Димитријевић, *Општи (међународни) стандарди људских права*, Зборник Правног факултета у Загребу, бр. 5-6, 1989, стр. 601

²⁴⁵ Исто, стр. 601

²⁴⁶ М. Милојевић, *Свеопшта декларација о људским правима и њен значај*, ЈРМП бр. 2-3, Београд, 1965. стр. 221-222

Тако је норма о забрани трговине људима настала као допринос наведених извора права, те је постала интермедијарна или мешовита норма. Налазећи свој основ у наведеним изворима права, норма о забрани трговине људима попримила је своје специфичности. Та норма, као принцип обичајног права, отелотворена је у више међународних уговора тако да има конвенционалну снагу за чланице закључених мултилатералних уговора док су исти на снази.²⁴⁷ Међутим, та норма постаје обавезна и за друге државе као норма обичајног права. Са друге стране, поступном кодификацијом формалних извора међународног права, уговорне норме, бивају прихваћене од стране осталих држава, кроз дугу и систематску праксу, чиме се успоставља обичајно правило. Протеком времена обичајна правила бивају укључена у међународне уговоре, чиме губе свој искључиви обичајни карактер, те уз извесну модификацију постају мешовите норме. Једна од тих мешовитих-интермедијарних норми је и норма о забрани трговине људима. Такав њен карактер у погледу извора којим је одређена, не умањује већ само потврђује њену перемпторност а тиме и чињеницу да је то норма *ius cogens*.

²⁴⁷ М. Крећа, *Апсолутно обавезен норме (ius cogens) у међународном јавном праву*, Научна књига, Београд, 1989. стр.85

III - ДЕО

ТРГОВИНА ЉУДИМА И ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ

1. Појам, елементи и карактеристике организованог криминала

Различита су мишљења у погледу одређења појма организованог криминала, те отуда нема општеприхваћене дефиниције тог појма. Разлике у гледиштима организованог криминала резултат су разлике у схватањима битних услова за постојање тог облика криминалне активности.²⁴⁸

Већина аутора који се баве истраживањем организованог криминала сматра да та појава, без обзира на њене облике,²⁴⁹ обухвата четири основна елемента: тајност организације, са циљем прибављања профита, уз коришћење силе или претње и потреба за корупцијом како би се сачувала организација и остварена добит од примене права.²⁵⁰

Према једној групи аутора,²⁵¹ организовани криминал обухвата постојање криминалне групе са високим степеном организованости, хијерархијом, подељеним задацима са циљем стицања добити уз присуство оређене везе криминалне организације са појединим органима државне власти. Друга група аутора²⁵² сматра да за постојање организованог криминала није потребно постојање везе између криминалне организације и структуре државне власти, већ

²⁴⁸ М. Шкулић, *Разумевање организованог криминалитета-криминолошки и кривичноправни приступ*, Научно-стручни скуп са међународним учешћем, Зборник радова, Тара 2013. године, стр. 351

²⁴⁹ У пракси се као активност организованог криминалитета истичу следећи облици: кријумчарење дроге, кријумчарење оружја и муниције, трговина људским бићима, проституција, кријумчарење и илегална трговина културним добрима, илегално уношење радиоактивног отпада и других отпадних материја, организовано коцкање, организовани криминалитет у привредно-финансијској области, организовани компјутерски криминалитет;

²⁵⁰ J.C.Albanese, *The causes of organized crime, Jornal of Contemporary Criminal Justice*, Thoused Oaks, 2000, стр. 412.

²⁵¹ Др М. Бошковић, *Организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 1998, стр.4

²⁵² J.C.Kiney, E.Rosman, H Schuler-Springourm, D.Vans, У: претходном извору-преузето

је довољно постојање криминалне организације која за циљ има стицање добити вршењем криминалне активности. Трећа група аутора сматра да организовани криминал представља погрешну примену и злоупотребу јавне власти и ауторитета ради стицања личне користи.²⁵³

У циљу реализације међународне сарадње у борби против организованог криминала, Интерпол је понудио дефиницију те друштвене појаве. Први покушај те дефиниције био је на Првом међународном симпозијуму о организованом криминалитету 1988. године, који није успео због неслагања неких држава. Други покушај је предвиђао да организовани криминалитет обухвата сваку групу која има структуру корупције, чији је превасходни циљ да вршењем противзаконите активности прибави новац и која се одржава на застрашивању и корупцији.²⁵⁴

Известан број америчких аутора сматра да је организовани криминал делатност без идеолошких примеса у коју је укључен већи број лица која су међусобно повезана и хијерархијски организована,²⁵⁵ са циљем богаћења и стицања моћи било уз нелегалне или пак законите активности.

До данас нема јединствене, општеприхваћене дефиниције организованог криминала. Многи научници су покушавали да одреде карактеристике различитих облика организованог криминала, како би из тога дошли до његове дефиниције. Иако нема јединствене дефиниције организованог криминала, постоји велика сагласност научника, у првом реду криминолога, о његовим конститутивним елементима односно карактеристикама.

Носилац сваког криминалног деловања, па и организованог криминалитета је човек. Међутим, за постојање организованог криминалитета није довољно деловање појединца. Организовани криминалитет је условљен постојањем организоване криминалне групе, као колективитета у коме се испољава деловање

²⁵³ F. Vila, *Organized crime and corruption*, Seventh International Anti-corruption Conference, Peking, str.1

²⁵⁴ C. Bakesley, *The Criminal Justice System Facing the Challenge of organized crime*, IDP/IRPL, бр. 3/1996, стр. 585.

²⁵⁵ H. Abadinsky, *Organized Crime*, Boston, str.21

појединца као актера криминалне активности. Кроз сагледавање односа појединца и криминалне групе долази се до идентификације битних елемената организованог криминалитета.

Тешко је одредити појам организованог криминала имајући у виду различита мишљења многих аутора, јер из мноштва услова и елемената треба у садржај овог појма унети оне садржаје који чине суштину ове појаве. У сваком случају, ова појава обухвата постојање криминалне групе са више од два члана, чији је циљ трајно вршење кривичних дела ради стицања добити и одговарајућег утицаја, а која се користи насиљем или другим средством застрашивања, уз успостављање одговарајуће спреге са државним, политичким, економским и финансијским субјектима, путем корупције, уцене, изнуде или другим начином.

Први конститутивни елемент организованог криминалитета је постојање *криминалне организације*.²⁵⁶ То је група људи која мора бити организована у формалном и материјалном смислу. Формална организованост криминалне организације подразумева организовани, независни и динамични криминални ентитет, који сам по себи представља вид друштвене структуре.²⁵⁷

Криминалне организације су групе људи, које су узајамно повезане, организоване по одређеном систему уз строга хијерархијска правила, чије деловање је најчешће тајно, а које делују према унапред постављеним циљевима који су претежно криминални. Криминална организација је у основи класично злочиначко удружење, без обзира на типове тих организација. Криминална организација има тајни карактер, што произилази из њених циљева, који су у основи криминалне природе. Тајност те организације може бити апсолутна, што је тешко постићи и релативна. Ако надлежни органи не знају да криминална организација постоји и да делује, ради се о фактичкој тајности, а ако надлежни органи не располажу са

²⁵⁶ Реч организација потиче од грчке речи „*ergon*“ што значи рад, дело, чин, док се у најширем смислу под организацијом подразумева узајамни однос делова у некој целини, однос делова и целине, који однос указује на правилности и законитости

²⁵⁷ Joseph L. Albin, *The American Mafia: Genesis of the legend*, New York, 1971, str. 37-38

било каквим степеном сумње о постојању и деловању криминалн организације, онда се ради о формалној тајности.²⁵⁸

Криминалне организације формирају своју организациону структуру у складу са циљем постављених задатака и средине у којој делују. Најчешће је та структура пирамидалног карактера са три нивоа: руководни, који је на врху пирамиде, непосредни извршиоци, као припадници криминалне организације и подршка криминалном деловању, који је задужен за логистику криминалном деловању те организације. На основу структуре и битних обележја организоване криминалне групе, криминолози идентификују различите типове криминалних група,²⁵⁹ што се чини у односу на систем међусобне повезаности, координације и контроле чланова организације и руководства. Хијерархијска структура криминалне организације подразумева дефинисану унутрашњу структуру са издиференцираним задацима деловања. Док су традиционалне криминалне организације хијерархијски устројене и делују непрекидно или у дужем временском периоду, модерне криминалне мреже устројене су децентрализовано, са постојањем више група (ћелија) које чине структуру. Многе криминалне организације модерног доба настоје да успоставе везу са државом, где се ради о прању новца односно легализацији нелегално стечене добити.

Криминалне организације имају своја правила понашања, писане или неписане форме. Њима су предвиђена деловања криминалне групе, те права и дужности чланова. Та правила предвиђају и санкције за њихово кршење, које су врло ригорозне, укључујући и убиство прекршиоца тих правила. Тим правилима омогућено је деловање криминалне организације, од одређивања статуса чланова у тој организацији до одржавања дисциплине истих.²⁶⁰ Чланови криминалне

²⁵⁸ Милан Шкулић: *Организовани криминалитет- појам и кривичнопроцесни аспекти*, Досије, Београд 2003. стр. 47

²⁵⁹ Тако је Центар за међународну превенцију криминала Уједињених нација који се односе на транснационалне организоване криминалне групе у Европи, идентификовао ове типове криминалних организација: стандардна хијерархија, регионална хијерархија, групна хијерархија, језгровита хијерархија и криминална мрежа (преузето из: Др Миле Шикман: *Криминолошки аспекти организованог криминалитета*, - карактеристике и узроци, Дефендологија, Бања Лука, 2009. стр. 12-13

²⁶⁰ Најзначајније правило криминалне организације које је уједно и доказни проблем у кривичним поступцима за кривична дела организованог криминалитета је правило „закон ћутања“ (omerta)

организације су професионални криминалци, што значи да активност те организације почива на професионалној основи, како у обављању нелегалних тако и у обављању легалних активности. Отуда се професионални карактер чланова организоване криминалне групе означава као њихова криминална каријера, како у погледу начина живота тако и у погледу стварања животних прихода.²⁶¹

Криминална организација има трајни карактер, јер се иста оснива ради деловања у дужем временском периоду, а њено трајање је условљено низом постојећих околности. То је организација која нема идеолошки карактер, јер иста нема за циљ остварење било каквих политичких, националних или идеолошких идеја. Њен циљ је стицање профита и економске моћи.

Криминална организација, поред напред наведене формалне организованости, има и организованост у материјалном смислу. То је садржајна организованост која се огледа у организованом криминалном деловању које је оличено у организованом, планском и систематском вршењу кривичних дела која имају обележје организованог криминала. Ту криминалну делатност чини систематско, планско и дуготрајно вршење кривичних дела, са циљем стицања профита, прибављањем добара и услуга велике потражње на нелегалан начин.²⁶² Припадници криминалне организације, поред кривичних дела примењују и друге облике нелегалног деловања, која нису кривична дела али су негативне друштвене појаве.

Криминалне организације делују према унапред одређеним плановима, са јасном поделом задатака и начином њиховог извршења. Планирање и извршење криминалне делатности организованих криминалних група су одвојене активности. Планови тих криминалних организација су еластични како би се криминалне активности прилагодили конкретним ситуацијама. Организованост криминалних група у материјалном смислу предстаља континуирано и трајно криминално деловање.

или „мушко ћутање“, које се састоји од низа дефинисаних клаузула, чије поштовање је обавезно

²⁶¹ Frank Tannenbaum, *Crime and the Community*, Columbia University Press, New York, 1957. str. 82

²⁶² Albanese S. Jay, *Organized Crime in Our Times*, Anderson Publishing Co, Cincinnati, 2004. str. 4-5

Полазећи од извршења кривичних дела организованих криминалних група, може се говорити о више начина организованог криминалног деловања.²⁶³ Један од тих начина је организовани криминалитет у вези са трговином људским бићима.

Друга битан елемент организоване криминалне групе је постојање *циља* исте. Основни циљ организованог криминалитета је усмерен на стицање профита, економског монопола и економске моћи, те накнадну легализацију тако стеченог профита и моћи. Остали циљеви, као што је стицање политичке моћи су споредни циљеви и јављају се као пропратни ефекти организованог криминалног деловања. Како је циљ организованог криминалитете стицање профита а касније и његово увећање, неки аутори организовани криминалитет називају и злочиначким предузећем.²⁶⁴ Са стицањем профита, организована криминална група постепено стиче и економски монопол, што представља основу за стицање економске моћи.

Монопол може бити усмерен на одређену територију или према одређеној врсти криминалне али и некриминалне активности. Остваривањем економског монопола и економске моћи,²⁶⁵ стварају се предуслови да носиоци организованог криминалитета стекну и остале облике моћи, пре свега политичке моћи. Моћ којој тежи криминална организација је моћ у општем поимању те речи.²⁶⁶ У својој основи криминална организација има корпоративни карактер, а како се иста служи насиљем а њени припадници врше кривична дела, то је разликује од других профитних организација. Однос између организованог криминалитета и легалног бизниса је компликован и није га лако дешифровати, тако да је то лавиринт невидљивих веза и међуутицаја.²⁶⁷

²⁶³ То су различити облици организованог криминалитета, као: нарко криминалитет, кријумчарење оружја и муниције, кријумчарење радиоактивним материјалом, финансијски криминалитет, криминалитет у вези фалсификовања новца и докумената и друго

²⁶⁴ Petrus van Duynе, *Definicions of Organized Crime from other countires, The Netherlands*, 1996, str. 53

²⁶⁵ Levi M., *The organizacion of Serious Crime* In: Maguire et al, 878-913. *The Oxford Handbook of Criminology* Oxsford, 2002.

²⁶⁶ Моћ представља изгледе да се у оквиру једног друштвеног односа спроведе сопствена воља упркос отпору, без обзира на чему се заснивају ти изгледи, Марк Вебер: *Привреда и друштво-II део*, Просвета, Београд

²⁶⁷ Милутиновић М., *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1990, стр. 234-235

Трећа карактеристика организоване криминалне организације је *остваривање утицаја* на државне органе, појединце и субјекте социјалне контроле. То се најчешће постиже успостављањем везе организованог криминалитета са појединим државним органима и субјектима социјалне контроле. Те везе могу бити чвршће или лабавије, зависно од тога да ли је та сарадња активна или пасивна. Повезивање организованог криминалитета са државним органима, појединцима и субјектима социјалне контроле остварује се путем корупције наведених субјеката, а коруптивне радње су пре свега усмерене на државне и политичке функционере, средства јавног информисања, невладине организације и друге. На пораст економске и политичке моћи организованог криминалитета утиче заштићена спрега коју тај криминалитет има са појединцима из разних институција. Корупција је основно средство које прати развој организованог криминалитета, што представља симбиозу која се тешко прекида.²⁶⁸

Утицај носилаца организованог криминалног деловања на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле врши се путем насиља и застрашивања. Насиље се испољава грубом употребе силе, путем различитих начина и средстава, па отуда може бити више врста насиља.²⁶⁹ Према облику реализовања насиље се манифестује као принуда или претња,²⁷⁰ а најчешће се комбинују различите форме и облици насиља. Насиље је врло честа карактеристика организованог криминалитета, било да је реч о насилном вршењу кривичних дела или о насиљу као начину вршења утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле.

²⁶⁸ Маслеша Р., *Савремени облици организованог криминалитета и сигурност полиције*, Међународно научно-стручно саветовање - Угрожавање безбедности припадника полиције-узроци, облици и мере заштите, *Зборник радова*, „Полицијска академија“, Београд, 2003. стр. 63-64

²⁶⁹ Тако насиље може бити: очигледно и латентно, активно и пасивно и тд.

²⁷⁰ М. Шкулић, оп. цит. 60

2. Узроци организованог криминала

Организовани криминалитет је негативна и инкриминисана друштвена појава, која је узрокована одређеним факторима. Узроци сваке друштвене појаве, па и организованог криминалитета су појаве и процеси који својим међусобним односом доводе до исте.²⁷¹ Узроци су објективно постојање друштвених стања и односа који доводе, како до појаве тако и до одржавања постојања организованог криминалитета. Истраживање узрока криминалитета бави се етиологија криминалитета, као посебна грана криминологије.

Узроци глобалног криминалитета су у дубоким и противуречним глобалним друштвеним променама у економској, политичкој, социјалној, нормативној и моралној сфери друштвеног живота. Организовани криминалитет је стални пратилац промена у светској политици, глобалном тржишту, транснационалним хетерогеним миграцијама, глобалном сепаратизму, сајбер технологији и другим глобалним појавама и променама.²⁷²

У литератури је најзаступљенија подела узрока организованог криминалитета на објективне и субјективне. Под објективним узроцима организованог криминалитета подразумевају се постојеће аномалије у економској бази и политичкој надградњи друштва. Ти објективни узроци леже у дубоким друштвеним променама насталим као последица процеса глобализације. Субјективни узроци организованог криминалитета настају из објективних узрока. Објективни узроци стварају друштвену климу која погодује ерозији државне власти, где појединци и одређене друштвене групе не могу да нађу своје место, што води губљењу поверења у политички систем и друштвене вредности. У таквој друштвеној клими појединци процењују да организовањем криминалних група ради вршења кривичних дела, могу доћи до профита, економског монопола и економске моћи, уз примену разних модалитета утицаја на органе власти,

²⁷¹ Albanese J., *The causes of organized crime*, Journal of Cotemporary Criminal Justice, 2000, 16(4) 409-423

²⁷² Cressey D., *Metodological Problems in the Study of Organized Crime as a Social Problem*, Annals of the American Academy of Political and Social Science(vol.374), 1967, pp. 101-112;

појединце и субјекте социјалне контроле. Организовани криминалитет условљен је економским, социјалним и политичким узроцима.

Економски узроци организованог криминалитета могу се посматрати у контексту економског развоја или пак назадовања једне земље, јер се економски развој једне земље доводи у везу са новим облицима организованог криминалитета.²⁷³ Слобода кретања људи, робе и капитала омогућује нове димензије криминала али актуелизује већ постојеће облике организованог криминалитета. Економска међузависност и економске реформе које се континуирано спроводе у већини земаља, посебно земаља у транзицији, такође су економски узроци организованог криминалитета.

Посебно су земље у транзицији, са економског аспекта, погодне за развој организованог криминала. У тим земљама, кроз трансформацију економског система у првом реду кроз власничку трансформацију, неминовно долази до економских криза великих размера, које погодују стварању слободног тржишта, где због слабљења државе иста није у могућности да усмерава одређене економске законитости и да у потпуности контролише тржиште. То оставља слободан простор за деловање организованог криминалитета који настоји да преузме контролу и да усмерава токове слободног тржишта. Тако се кроз појаву црног тржишта и сиве економије стварају повољни услови деловања организованог криминалитета у циљу стварања профита.

Социјални узроци организованог криминалитета су друштвене промене у свим сферама друштвеног живота. Њих чине нарочито социјална нестабилност, сиромаштво, отуђеност и изолованост појединца и друштвених група, стална урбанизација, пад друштвеног стандарда, као и моралне друштвене промене. Стална урбанизација праћена повећаном мобилношћу људи доводи до већег нивоа анонимности у друштву, те омогућава организовано криминално деловање. Недовољно образовање становништва, сиромаштво, отуђеност, изолованост појединаца и друштвених група, као и друге социјалне аномалије битно

²⁷³ М. Бошковић, *Организовани криминалитет и корупција*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2004, стр.55

доприносе настанку и развоју организованог криминала у земљама у развоју и транзицији.

Политички узроци организованог криминалитета представљају нови друштвени односи од почетка деведесетих година XX века. Ти односи су праћени многобројним и честим друштвеним променама на глобалном нивоу, које су се одразиле на све сфере друштвеног живота, па и на организовани криминалитет. Посебна политичка нестабилност земаља у транзицији, у првом реду кроз промену друштвених односа, доприноси настајању, развоју и ширењу организованог криминалитета.

И нова техничко-технолошка достигнућа, користе криминалне организације за своје криминалне активности. Та достигнућа криминалне организације у првом реду користе у процесу комуницирања и финансијских трансакција што олакшава криминалне активности и даје им потребну анонимност. Дошло је до знатног развоја рачунарске и штампарске технике, што носиоцима организованог криминалитета даје могућност да производе фалсификована документа и новац. Употреба мобилне телефоније даје могућност организованим криминалним групама да повећају међусобну комуникацију и мобилност уз коришћење пиратских или крадених мобилних картица.

3. Појам, елементи и карактеристике транснационалног организованог криминала

Конвенција о транснационалном криминалу одредницу «транснационални» употребљава да би се нагласио међународни елемент криминалне групе,²⁷⁴ која делује изван националних држава, међусобно се повезујући у стварању криминалне мреже. Ова одредница је први пут употребљена на Петом конгресу Уједињених нација за превенцију криминала и третмана преступника 1975.године. Конвенција квалификује кривично дело као «транснационално» када

²⁷⁴ Conklin J., *Criminology*, Boston, 2010;pp.52-57

је учињено у више држава; учињено у једној држави, али је већи део припрема, планирања, руковођења или контроле обављен у некој другој држави; учињено у једној држави, али је у њега укључена група за организовани криминал која се бави криминалним активностима у више држава; учињено у једној држави али су битне последице наступиле у некој другој држави.²⁷⁵

Конвенција је усвојила широку дефиницију организоване криминалне групе јер под истом подразумева организовану групу од три и више лица, која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу чињења једног или више тешких злочина или кривичних дела у складу са Конвенцијом, а све ради остварења финансијске или друге користи, било посредно или непосредно.

Транснационални организовани криминал, иако не представља безбедносну претњу по државу, на индиректан начин угрожава њене основне вредности, доводећи тако у питање њену унутрашњу стабилност.²⁷⁶ Отуда је транснационални организовани криминал безбедносна претња не само за државу већ и за човека. Како организовани криминал не остаје у границама једне државе, сузбијање овог деликта је задатак свих чинилаца међународне заједнице.

Транснационални организовани криминалитет постао је предмет многих криминолошких студија. Да би се одговорило на питање шта се подразумева под појмом транснационалног организованог криминалитета, потребно је да прво сагледамо када криминалитет постаје транснационалан.

Најпростије речено, криминалне активности које се простиру и повређују законе више земаља чине транснационални криминалитет.²⁷⁷ Транснационални криминалитет је комплексна друштвена појава. Елемент транснационалности код тог криминалитета је мултидимензионалан. Транснационални криминалитет се

²⁷⁵ M. Massari, Transnational organized crime between myth and reality: The social construction of a threat» In *Organized Crime and the Challenge to Democracy*, ed. Allum, F. and Siebert, R. New York, London: Routledge.

²⁷⁶ A. Hurrel, «Security in Latin America», *International Affairs*, 74 (3)

²⁷⁷ Williams P., Vlassis D., *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, 2001. London and Portland: Frank Cass, str. 61

може састојати из кривичних дела која врше појединци а може имати и облик организованог криминалитета.

Појам транснационалног организованог криминалитета у уговорној норми међународног права, налазимо у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала. Анализираћемо одредбу те конвенције у погледу одређења појма транснационалног организованог криминала.

За постојање транснационалног криминалитета је битна иностраност у погледу радње извршења, наступања последице или учешће лица разних држављана у истом.²⁷⁸ Такав став налази упориште и у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, која је посебно обрађена у овом раду. Према тој конвенцији, транснационално кривично дело је оно дело које је учињено на територији више држава, или је учињено у једној држави, али је већи део припрема, планирања, руковођења или контроле обављен у некој другој држави, или је пак једно дело извршено у једној држави али је у његово остварење укључена група за организовани криминал која се по свом злочиначком плану бави криминалним активностима у више држава, или је пак кривично дело учињено у једној држави, али су битне последице тога дела наступиле у некој другој држави.²⁷⁹

Конвенција даје дефиницију појма «групе за организовани криминал», затим «тешког злочина» а потом појма «организоване групе».²⁸⁰ Група за организовани криминал мора имати следеће елементе: организованост, број чланова, временско постојање и на крају циљ свог постојања.

Што се тиче организованости групе, Конвенција не даје посебно одређење, али се из језичког тумачења те одредбе може закључити да група мора имати своју

²⁷⁸ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2011, стр.666

²⁷⁹ Члан 3. ст.2. тач. а), б), ц) и д) Конвенције

²⁸⁰ Члан 2. тач. а), б) и ц) Конвенције

структуру која у хијерархијској уређености одговара структури коју смо навели за организовану криминалну групу при обради претходне тачке овог поглавља.

У погледу броја чланова организоване криминалне групе, Конвенција даје одређење да она представља групу од три или више чланова. О њиховој повезаности овај документ не говори посебно, али се задаци групе сагледавају кроз остварење циља њеног постојања. Није неопходно да чланови групе знају за задатке сваког од члана, као ни време извршења задатака, већ је битно да чланови исте делују у сврху остварења циља постојања те организоване групе.

Група за организовани криминал мора постојати у извесом временском периоду. То значи да време њеног постојања није ограничено, што зависи од циља који жели постићи као и од околности у којима делује.

Та група мора имати за циљ чињење једног или више тешких злочина у складу са тим документом, а све са намером прибављања финансијске или друге користи. У погледу користи која се прибавља тим деликтима, она се одређује као «добит од криминала» а уводи се и појам «предикативног кривичног дела».²⁸¹

Појам «тешког злочина» Конвенција дефинише као радњу која чини биће кривичног дела које је санкционисано казном лишења слободе од најмање четири године или неком тежом казном.²⁸² Државе потписнице ове конвенције својим националним законодавством се обавезују да утврде криминализацију прања добити стечене тим тешким злочином, уз истицање да се санкционише свака намера незаконитог претварања и прикривања имовине стечене тим делима као легално стечене имовине.

²⁸¹ Чланом 2. тач. х) Конвенције, као „предикативно дело“ сматра се било које кривично дело чијим извршењем је остварена добит, која може бити претворена или пренета у имовину другог лица као и прикривање праве природе власништва нечије имовине која порекло има у извршењу тих кривичних дела

²⁸² Члан 2. тачка б) Конвенције

Конвенција под «организованом групом» подразумева групу формирану ради непосредног извршења неког кривичног дела, која нема континуитет чланства и развијену структуру као што то има група за организовани криминал.

Од транснационалног кривичног дела треба разликовати транзитно кривично дело. Транзитно кривично дело је такво кривично дело које у току свог извршења односно остварења у спољнем свету пролази кроз територију две или више држава, где сам појам транзита, као преласка преко територије више држава не улази у биће тог кривичног дела, ни по радњи ни по последици.²⁸³ Такво кривично дело може бити предвиђено као самостално кривично дело и према закону транзитне државе.

4. Узроци транснационалног организованог криминала

Све што је напред речено о узроцима организованог криминалитета важи и за транснационални организовани криминалитет, с тим што за исти има и специфичних фактора.

Постоји читав спектар специфичних фактора за настанак, развој и одржање транснационалног организованог криминалитета. Пре свега ту треба истаћи повећање неједнакости у економском развоју на глобалном нивоу и развој глобалног тржишта. Развој демократских односа на глобалном нивоу и пропаст социјалистичког уређења на глобалном нивоу, довело је до миграција становништва. Те миграције, било легалне или илегалне, представљају економски, социјални, политички, виктимолошки, кривично-правни и међународни проблем, који погодује стварању транснационалног организованог криминала. Неприлагођеност новој средини код миграната води у дубоке социјалне проблеме, као што су оскудица, изолација, стресно стање, све до економских и социјалних притисака које мигранти доживљавају. Посебно су као жртве криминалних активности изложени илегални мигранти и избеглице.

²⁸³ Д. Јовашевић, оп. цит. стр.666

Ратна жаришта а у првом реду локални ратови погодују настанку транснационалног организованог криминалитета. У таквим условима, а у првом реду због немогућности редовне правне заштите, појачан је ризик настанка транснационалног организованог криминала. То је погодан терен за трговину оружјем, дрогама и трговину људским бићима.

Глобална трговина, развој технологије и комуникационо-информационог система, глобална тржишна култура кроз протежирање потрошачког друштва и комодификација сексуалности, представљају такође фактор транснационалног организованог криминалитета.

Транснационални организовани криминалитет је повезан са експанзијом прикривене економије и илегалних тржишта, а посебно илегалног тржишта рада, што представља погодност за овај криминала.

5. Трговина људима као облик транснационалног организованог криминала

Трговина људима се сматра обликом транснационалног организованог криминала, како са гледишта многих правних аутора тако и са гледишта међународних и националних правних докумената.

Како је трговина људима антисоцијална појава, која прелази националне границе, којом се повређују права човека утврђена релевантним међународним документима, тај деликт има карактер транснационалног организованог криминалитета.²⁸⁴

Друштвена опасност од ове појаве је изузетно велика. Учиниоци овог деликта се повезују са актерима других облика организованог криминала који имају међународни опсег (наркодилери, шверцери оружја, прање ноца и др.), као и са појединим облицима социјалне патологије (проституција, педофилија и сл.). Тиме

²⁸⁴ А. Bossard, став бившег Генералног секретара Интерпола (у књизи: Транснационални злочин и крично право, Чикаго, 1990-превод на српски језик)

овај феномен има све карактеристике које имају и други облици транснационалног организованог криминала са којима се преплићу.²⁸⁵

За трговину људима је, као и за остале облике организованог криминала, карактеристично стицање противправне имовинске користи.²⁸⁶ Поред тога, тим деликтом његови извршиоци, најчешће организоване криминалне групе, јачају свој положај, проширују „тржиште“, шире свој утицај и јачају своју криминалну организацију. Како се и овим деликтом настоји прикрити нелегално стечено порекло добити, то је у основи трговине људима и прање новца, што је карактеристика свих облика транснационалног организованог криминала.²⁸⁷

И према начину, средствима, којма се врши овај деликт, трговина људима се може сматрати обликом транснационалног организованог криминала.²⁸⁸ Један од тих начина је и отмица, којом се жртви не само ограничава слобода одлучивања, већ и слобода кретања. Циљ отмице није само лишење слободе другог лица, већ изнуђивање неке користи или чињења односно нечињења. Обзиром на начин извршења овог деликта и његов циљ, трговина људима се сматра типичним обликом организованог криминалитета.²⁸⁹

Трговина људим, као и други облици организованог криминалитета, структурално обухвата друге форме криминалитета кроз коришћење разних сектора и сфера илегалне економије, инфилтрирајући се у привредни и политичко-административни сектор.²⁹⁰

Трговина људима представља облик транснационалног криминалитета и на основу критеријума утврђених ставовима релевантних међународних

²⁸⁵ М. Бошковић, *Транснационални организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 2003. стр. 161-163

²⁸⁶ М. Шкулић, *Организовани криминалитет*, Досије, Београд, 2003. стр. 123

²⁸⁷ О прању новца је расправљала и Гнрална скупштина Интерпола, 1995. године, када је дата и дефиниција прања новца

²⁸⁸ М. Шкулић, оп. цит. стр. 140-143

²⁸⁹ Исто, стр. 162

²⁹⁰ З. Стојановић, *Организоване форме криминалитета*, Безбедност и друштвена санозаштита, Београд, број 5/1990, стр. 62-63

организација.²⁹¹ Како је трговина људима криминална делатност коју предузима група, која делује дужи временски период, а иста се врши у циљу стицања добити, уз примену разних облика застрашивања и насиља, то се ради о облику транснационалног организованог криминала.

Трговином људима се повређују норме међународног права, како уговорног тако и обичајног карактера, што ту делатност чини противправном, која повлачи одговорност њених починилаца. Тако је трговина људима облик транснационалног организованог криминала и према Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета. Посебо је трговина људима третирана обликом организованог криминала Протоколом за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета и који дефинише трговину људским бићима.

Многи национални прописи трговину људима третирају обичом организованог криминала. Тако и наши национални прописи,²⁹² трговину људима третира обликом организованог криминала, о чему ће бити више речи у одељку овог рада о националним прописима Републике Србије у сузбијању трговине људима.

Анализом свих карактеристика транснационалног организованог криминалитета из претходних тачака овог поглавља, несумњиво се може утврдити да се исте односе и на трговину људима, те следи закључак да је овај деликт један од облика тог криминалитета.

²⁹¹ Упутник о организованом криминалитету који је саставио Одбор стручњака за кривично право и криминолошке аспекте за 1998. годину

²⁹² То су: Национална стратегија за борбу против трговине људима и Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела

IV - ДЕО

МЕЂУНАРОДНА БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

1. Универзалне организације у борби против трговине људима

1.1. Уједињене нације

Један од основних задатака Уједињених нација, као универзалне међународне организације је старање о људским правима. Делотворност ове међународне организације је везана ставом већине њених чланица, па је у току свог постојања било и пасивности њених органа у овој области. Отуда су Уједињене нације морале да стварају нове помоћне органе. Ове функције су пре свега у надлежности Генералне скупштине и Економског и социјалног савета (ЕКОСОК).

Генерална скупштина одлучује о нацртима међународних уговора о људским правима и може да ствара помоћне органе за људска права. Уговорна тела су дужна да подносе извештај о људским правима овом органу.

ЕКОСОК²⁹³ је на основу Повеље снабдевен са најширим овлашћењима у области људских права. Он припрема међународне уговоре ради подношења Генералној скупштини, прати сва питања из ове области и даје одговарајуће препоруке и усклађује рад специјализованих установа.²⁹⁴ ЕКОСОК има право да образује помоћне органе у оквиру своје надлежности, у које спада и област људских права.²⁹⁵ Поред тих органа, ЕКОСОК образује и уговорна тела за заштиту људских

²⁹³ ЕКОСОК је политичко тело састављено од 54 државе чланице УН које бира Генерална скупштина

²⁹⁴ То се пре свега односи на Међународну организацију рада и УНЕСКО

²⁹⁵ У области људских права то су: Комисија за људска права, Комисија за заштиту жена и Комитет за економска, социјална и културна права. Комисија за људска права, је најважнији орган УН који се искључиво бави људским правима. Комисија је политичко тело кога сачињавају државе и може да образује радне групе. Најважнији орган подређен Комисији је Поткомисија за спречавање дискриминације и заштиту мањина, коју сачињавају експерти изабрани у личном својству

права,²⁹⁶ који се образују посебним уговорима о људским правима ради надзора над њиховом имплементацијом. Чланове тих тела бирају државе које су ратификовале одговарајући уговор или му приступиле.

1.1.1 Резолуција Генералне Асамблеје Уједињених нација о трговини женама и девојчицама 63/156

Овај документ²⁹⁷ се односи на трговину женама и девојчицама, и заснива се на свим међународним конвенцијама које се баве проблемом трговине женама и девојчицама као и претходним резолуцијама ГС и њихових помоћних тела.²⁹⁸

Резолуцијом се потврђују одредбе које се односе на трговину женама и девојчицама, а које су садржане у документима релевантних међународних конференција и самита,²⁹⁹ а чији је циљ да оснаже делотворне мере у борби против свих облика трговине људима и елиминишу ту трговину.

Значај ове резолуције је што се указује на обавезу свих држава да се са дужном пажњом посвете превенцији, истражном поступку и кажњавању починилаца овог деликта, а у циљу спречавања и заштите жртава те трговине. Резолуцијом се констатује да неиспуњавање тих обавеза представља кршење, занемаривање и поништавање људских права и основних слобода жртава.

Документом се указује на факторе који погодују трговини људима, затим на транснационални карактер овог деликта, на недостатке детерминације према роду и старосној доби ради адекватног одговора на трговину женама и девојчицама, те утицајем глобализације на ову трговину. Указује се на потребу међународне

²⁹⁶ Од свих уговорних тела најширу надлежност има Комитет за људска права који је почео да ради 1978.г.од. Ту су и следећа уговорна тела: Комитет за укидање расне дискриминације, Комитет за људска права, Комитет против мучења, Комитет за укидање дискриминације према женама, Комитет о правима детета и Комитет за права радника-миграната

²⁹⁷ Резолуција је донета на 63. заседању ГС УН 30.01.2009. године на основу извештаја Трећег комитета А63/452

²⁹⁸ Та тела су: савет за људска права и Економско социјални савет и његове комисије које се баве овим питањима

²⁹⁹ У те самите спадају: Четврта светска конференција о женама одржане у Пекингу 04-15. септембар 1995. и Бечки форум за борбу против трговине људима 13-15. фебруар 2008.

сарадње у борби против те трговине кроз закључење међународних уговора свих нивоа, коју покрећу владе, међувладине и невладине организације, те размену информација о најбољој пракси у тој области.

Резолуција позива државе на потписивање и ратификацију релевантних правних инструмената Уједињених нација који се односе на забрану ове трговине,³⁰⁰ те да примене делотворне мере у борби против тог деликта. Државе се охрабрују да јачају националне програме и да се укључују у све нивое међународне сарадње ради борбе против трговине људима, корупције и прања новца добијеног од те трговине. Апелује се на владе држава да националним прописима инкриминишу све облике трговине људима и да казне све починиоце тог деликта, уз примену било ког принципа кривичне одговорности.

Резолуцијом се посебан акценат ставља на заштиту жртава трговине људима, како би се избегла поновна виктимизација и да те жртве не буду правно гоњене због нелегалног уласка или боравка у земљи где се налазе као жртве. Владама се посебно налаже да организују или појачају програме обуке за све своје службенике ради превенције у борби против трговине људима, уз поштовање људских права жртава те трговине.

Овим документом се даје осврт на заштиту жена и девојчица као учесника и сведока у кривичноправним процедурама које се воде према починиоцима трговине људима. Посебан акценат се ставља на доступност информација и статистичких података о трговини људима, а посебно о трговини женама и девојчицама, националним комитетима како би се изграђивала заједничка методологија и статистика и тиме омогућило добијање упоредивих података те трговине.

³⁰⁰ Б. Милисављевић, *Преглед међународноправне регулативе у области спречавања насиља у породици*, Зборник радова-Том 1, Научно-стручни скуп са међународним учешћем, Тара 2014.

Овај документ је донет у виду резолуције ГС УН. Одлуке које доноси ГС УН на основу чл. 10. немају обавезну снагу саме по себи, али њихова снага почива на политичком ауторитету Организације и већине која је препоруку донела.³⁰¹

1.1.2. Остали документи органа УН у борби против трговине људима

У борби против трговине људима знатан допринос даје и Канцеларија Високог комесара за људска права. У том погледу Високи комесар за људска права препоручио је Принципе и смернице за питања људских права и трговине људима.³⁰²

У овом документу се указује на обавезаност држава међународним правом, како би својим деловањем спречиле трговину људима. Њиме се указује да су према међународном праву државе дужне да врше истрагу и суде трговцима људима, те да помогну и заштите жртве те трговине.³⁰³

Документ садржи две групе одредби: превенцију и заштиту и помоћ жртвама те трговине.

У домену превенције указује се на отклањање узрока који доводе до трговине људима, као што су неједнакост, сиромаштво и све врсте дискриминације. Посебан акценат је дат на елиминисању учешћа јавних званичника у трговини људима.

У домену заштите и помоћи жртвама трговине људима, указује се да жртве те трговине неће бити ухапшене, да ће се заштитити од даље виктимизације и да ће се жртвама пружити свака помоћ у току трајања поступака који се покрену против починилаца тог деликта. Деци која су жртве трговине људима даће се посебна помоћ и заштита. Жртвама ће се омогућити безбедан повратак у домовину. Државама се препоручује да успоставе правне и друге оквире како би се трговина

³⁰¹ М. Крећа, оп. цит. стр. 507.

³⁰² Високи комесар за људска права, Мери Робинсон, сачинила је Документ: *Препоручени принципи и смернице за питања људских права и трговине људима* (Додатак извештају Економском и социјалном савету Е/2002/68/Додатак 1)

³⁰³ Тачка 2. Препоручених принципа

људима и са њом повезани облици, предвидели националним прописима као кривично дело, а казне за учиниоце биле делотворне. У домену заштите предвиђено је и замрзавање имовине физичких и правних лица која су укључена у ту трговину. Препорукама су дате детаљне смернице ради заштите људских права, која су узрок и последица трговине људима.³⁰⁴

1.2. Међународна организација рада

Међународна организација рада³⁰⁵ има специфичну и дугу историју, везану за положај радника па самим тим и за права радника у савременом свету. Захваљујући постојању ове специјализоване организације државе су прихватиле велики број конвенција и препорука које се односе на права из радног односа и којима је положај радника постао бољи. Тим путем је извршена забрана принудног рада, забрана различитих облика дискриминације у области рада, уз регулисање права на правичну наплату за свој рад и права на правичне и повољне услове рада. Међународна организација рада доприноси да државе своје законодавство и праксу ускладе са међународним стандардима о раду а МОР има и адекватан систем надзора над извршењем преузетих обавеза у државама чланицама.

2. Регионалне организације у борби против трговине људима

Поред система заштите људских права у универзалним организацијама и одговарајуће регионалне организације успоставиле су тај систем заштите људских права. Овај процес нарочито је унапредовао у Европи.

³⁰⁴ Документ даје детаљну разраду 11 смерница о људским правима и трговини људима и то: унапређење и заштита људских права; идентификовање жртава трговине и трговаца људима; истраживање, анализа, процена и ширење информација; обезбеђивање адекватног правног оквира; обезбеђивање адекватног одговора органа који спроводе закон; заштита и помоћ лицима која су била жртве трговине; превенција трговине људима; посебне мере заштите и помоћи деци жртвама трговине; приступ правном леку, обавезе мировних снага, цивилне полиције, хуманитарног и дипломатског особља, сарадња и координација између држава и региона

³⁰⁵ МОР је основан на предлог посебне комисије Мировне конференције у Паризу 1919. а део XIII Версајског уговора о миру постао је Устав ове организације

2.1. Европа

Систем заштите људских права у Европи успостављен је под окриљем Савета Европе и у деловању ОЕБС-а. Поштовање људских права у оквиру Савета Европе представља једно од најпречих задатака и услова за пријем у њено чланство.³⁰⁶ Под окриљем Савета припремљен је нацрт Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, који је касније и усвојен.³⁰⁷ Овај процес је текао за време и непосредно после усвајања Универзалне декларација, те су резултати Комисије за људска права Уједињених нација служиле као узор састављачима ове Конвенције.

Овом Конвенцијом су установљени одговарајући органи међународног надзора,³⁰⁸ којима се обезбеђује пуна примена исте у случају кршења неких од заштићених права и слобода. Њоме је допуштена представка појединца Европској комисији за људска права, чиме је појединац стекао место у области које је до тада увек било резервисано за суверене државе.

2.1.1. ОЕБС-Организација за европску безбедност и сарадњу

Рад на заштити људских права у оквиру ове организације започет је усвајањем Завршног акта Хелсиншке конференције из 1975.године.³⁰⁹ Овај документ је омогућио успостављање веома значајних докумената и механизма из области људских права. Конференција у Бечу од 1986. до 1989.године, усвојила је документ³¹⁰ којим су се потписнице обавезале да своја законодавства ускладе са међународним правом и обавезама из докумената КЕБС-а.

³⁰⁶ Члан 1. и 3. Статута

³⁰⁷ Ову Конвенцију је у Риму 04. новембра 1950.г. потписало 13 држава чланица Савета, а данас су све земље чланице Савета Европе и потписнице Европске конвенције

³⁰⁸ Ти органи су: Европска комисија, Европски суд за људска права, Комитет министара и Генерални секретар Савета Европе

³⁰⁹ Овај документ је потписало 35 земаља источне и западне Европе заједно са САД и Канадом, и није имао снагу међународног уговора и углавном се бавио проблемима међународне безбедности и односима међу државама

³¹⁰ Закључни документ КЕБС-а од 1989.г. садржи одељак под називом «Људска димензија КЕБС-а»

2.1.2. Европска унија

Европска унија³¹¹ представља међународну организацију са елементима надржавности. Иако је, пре свега, економска унија она је већ у свом оснивачком уговору заштитила нека основна људска права.³¹² На основу Европског јединственог акта, донета је Повеља о основним социјалним правима радника.³¹³ Њоме су утврђена основна социјална права радника, посебно слобода кретања, запослења и награђивања, обезбеђење повољних радних и животних услова, једнак третман мушкараца и жена и друго. Европски парламент је усвојио Декларацију о основним правима и слободама,³¹⁴ која садржи највећи број основних грађанских, политичких и социјалних права.

2.2. Остале регионалне организације у борби против трговине људима

Заштита људских права на *америчком континенту* ослања се на два система. Један је Повеља Организације америчких држава а други Америчка конвенција о људским правима. Систем заснован на Повељи Организације америчких држава³¹⁵ се примењује на све државе чланице те Организације. Систем успостављен Америчком конвенцијом о људским правима,³¹⁶ обавезује само државе уговорнице. Она представља релевантан нормативни инструмент. И поред тога, ова два система заштите људских права се умногоме преклапају и често функционишу као један.

Регионални систем заштите људских права у *Африци* треба да прати све посебности овог континента. Носећу улогу у систему заштите људских права на

³¹¹ То је била Европска заједница која је од уговора у Мастрихту 1992. прерасла у Европску унију

³¹² То се пре свга односи на забрану сваке дискриминације с обзиром на држављанство, социјална и економска права радника, слободан саобраћај добара и услуга и слободу кретања и настањивања

³¹³ Ова Повеља није правно обавезујућа, јер су је усвојили шефови држава и влада

³¹⁴ Европски суд није обавезан да примењује ову Декларацију, али сваки грађанин може да упути писмену представку Европском парламенту поводом кршења исте, а Европски парламент поводом тих представки не може доносити правно обавезујуће одлуке

³¹⁵ Повеља гарантује основна права појединаца без разлике на расу, националност, вероисповест или пол без њиховог прецизног дефинисања.

³¹⁶ Ова конвенција је донета 1969. год. а ступила је на снагу 1978. године и садржи обимнију листу него Европска конвенција

овом континенту има Организација афричког јединства. Афричка повеља о правима човека и народа³¹⁷ има све карактеристике међународних пактова о људским правима. Особеност ове Повеље је и у томе што установљава и дужности појединца у односу на породицу, државну и друштвену заједницу.

3. Улога невладиног сектора у борби против трговине људима

Међународни уговори о људским правима остају без правног учинка ако се људи у једном друштву или држави не побрину да се исти примењују. Жртве кршења људских права често потичу из најсиромашнијих и најнеобразованијих друштвених слојева, те су ретко упознате са постојањем правне заштите из те области. Са друге стране, државе да би сачувале своју репутацију у међународној заједници, иако су те уговоре потписале и ратификовале, по правилу се труде да кршења људских права, која им се могу ставити на терет, прикрију и замагле.

Отуда су се савесни људи почели удруживати на националном и међународном нивоу, како би пратили поштовање људских права и указивали на њихово кршење и помогли жртвама. Такве организације су састављене не од државних службеника већ од независних и стручних људи, са циљем да се допринесе спровођењу међународно преузетх обавеза држава. Такве организације су невладине организације.

Неке невладине организације су одиграле кључну улогу у формулисању, усвајању и ступању на снагу многих међународних декларација и уговора из области људских права. Те организације могу много боље, него институционална тела, да прате на самом терену понашање чинилаца који су преузели међународне обавезе из домена људских права. Постоје бројне међународне невладине организације које се баве заштитом људских права.³¹⁸ Неким невладиним организацијама

³¹⁷ Ова Повеља је донета 1981.г. и позната је као Бангулска повеља, јер је усвојена у главном граду Гамбије, а ступила је на снагу 1986.године

³¹⁸ То су, пре свега, организације које прате спровођење међународних норми, односно поштовање људских права у разним земљама и залажу се за прихватање међународних обавеза из ове области, као што су: Међународна комисија правника, Међународни комитет

омогућено је пуно учешће у раду међувладиних организација.³¹⁹ И у Србији има велики број невладиних организација које се баве људским правима.³²⁰

4. Међународноправни документи против трговине људима

4.1. Универзални ниво

Трговина људским бићима има утицаја на различите гране друштва. Да би борба против тог деликта била делотворна, она мора бити координирана.³²¹ Те мере су различите и многобројне. Оне обухватају све активности од стварања «протективног окружења»,³²² мера којима се обесхрабрује потраживање, преко мера на граници и контроле исправа, до мера којима се врши заштита и унапређење права жртава.

Код трговине људима, као обликом организованог криминала, жртве су изложене кршењу људских права на свим нивоима процеса те трговине. Предуслов за трговину људима је кршење политичких, грађанских, економских и социјалних људских права одређених група људи у полазним земљама. У том процесу трговци људима крше бројне законе у односу на жртве те трговине. Жртве су изложене физичком, психолошком и сексуалном насиљу и лишени су контроле над сопственим телом. Са друге стране, државе су одговорне услед непредузимања адекватних мера за гоњење и кажњавање трговаца робљем. То значи да државе треба да, у складу са међународним стандардима људских права,

црвеног крста, Међународна амнестија, Светски савет цркава, Светска федерација друштава за људска права (FIDH), Међународни хелсиншки комитет и др.

³¹⁹ Према чл. 71. Повеље УН допуштено је Економском и социјалном савету да закључује одређене споразуме о консултацијама с невладиним организацијама по питањима из њихове надлежности

³²⁰ Најпознатије невладине организације код нас које се баве људским правима су: Фонд за хуманитарно право, Београдски центар за људска права, Хелсиншки одбор у Србији и др.

³²¹ Став.1. члана 5. Конвенције говори о унапређењу мултидисциплинарне координација на националном нивоу између различитих тела одговорних за спречавање и сузбијање трговине људима, као што су агенције са социјалним, полицијским, миграционим, царинским, судским органима, те невладине и др. организације са релевантним одговорностима и др. елементи цивилног друштва

³²² То подразумева специфичне превентивне мере које се тичу одрастања деце, како би била мање рањива у трговини људима; Концепт протективног окружења промовише и УНИЦЕФ

спрече њихово кршење и да истовремено обезбеде појединцима да могу уживати у тим правима. Да би се испунила ова обавеза, није довољна пука формална законска забрана ових дела. Државе морају деловати како превентивно тако и у истрази и кажњавању починилаца кршења људских права, те у обезбеђивању одштете за претрпљено. Мере које државе морају предузети на том плану нису само законског, већ политичког и административног карактера.

Најзначајнији међународни документ који садржи обавезу света да се уједини против трговине људима је Протокол Уједињених нација против трговине људима. Он обавезује све државне стране да кривично гоне трговце људима, испоручују осумњичене и размењују информације, а садржи и неке аспекте превенције и заштите. Он је важан корак како би се национална законодавства ускладила по питању трговине људима. Сматра се првим међународним обавезујућим правним инструментом који се изричито бави превентивним мерама против трговине људима, а обухвата и заштиту и помоћ жртвама те трговине.

Елементи кршења људских права у трговини људима садржи су и у великом броју међународних инструмената за заштиту људских права, а пре свега у оним документима који осуђују ропство, трговину робовима, служење,³²³ положај сличан ропству и принудни рад,³²⁴ или нехуман и деградирајући третман.³²⁵

Међународни споразум о економским, социјалним и културним правима (CESCR) садржи велики број одредби којима се државе обавезују да штите људска права жртава трговине људима. Њиме се утврђује да свако има право на рад, укључујући право на постојање могућности издржавања радом, слободно изабраним или прихваћеним послом, право на правичне и повољне услове рада уз одговарајуће плате, безбедне и здраве услове рада, те право на социјалну сигурност као и на одговарајући стандард живота уз обезбеђење највишег могућег степена физичког и менталног здравља.

³²³ Универзална Декларација о људским правима,, Генерална скупштина УН, од 10.12.1948

³²⁴ Допунска Конвенција о укидању ропства, трговине робљем, институција и праксе сличне ропству од 07.09.1956.године, оп. цит.;

³²⁵ ИЛО Конвенција бр. 29 о принудном раду, од 28.јуна 1930. године (члан 1. и 4.);

4.1.1. Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала

Државе потписнице су се обавезале да ће не само гонити и кажњавати учиниоце деликата, већ и да својим националним законодавствима усвоје мере ради конфискације добити стечене извршењем кривичних дела обухваћених том конвенцијом.³²⁶ У том циљу овим међународним документом је предвиђена и међународна сарадња у циљу те конфискације.³²⁷ Добит од продате конфисковане имовине намењена је, пре свега, ради компензације жртвама криминала, враћање имовине легитимним власницима а затим преносом одређених средстава међувладиним органима, специјализованим за борбу против организованог криминала.

Доношење овог међународног правног акта изазвано је транснационалном сарадњом организованих криминалних група последњих деценија двадесетог века. Генерална скупштина Уједињених нација је формирала *ad hoc* комитет са задатком да сачини Нацрт конвенције против транснационалног организованог криминала и додатних правних инструмената.³²⁸ Комитет је израдио нацрте текста Конвенције и два допунска протокола.³²⁹ Генерална скупштина је усвојила ову конвенцију и наведене протоколе 5. новембра 2000. године, а та документа су отворена за потписивање на конференцији у Палерму од 12. до 15. децембра 2000. године. Конвенцију и наведене протоколе наша држава је прихватила 2001. године.³³⁰ Државе могу ратификовати Конвенцију без обавезе да ратификују неки од протокола, док не могу ратификовати ниједан протокол ако не ратификују Конвенцију. Конвенција се односи и на сва кривична дела установљена тим

³²⁶ Члан 12 Конвенције

³²⁷ Конвенцијом је предвиђено да држава потписница, у складу са својим правним системом, изврши примљени захтев државе молиље која је имала јурисдикцију у односу на неко кривично дело из ове конвенције, а који захтев се односи на конфискацију добити од тог криминала. То исто важи и за захтев државе молиље у вези идентификовања, проналажења, замрзавања и заплене добити од криминала

³²⁸ Резолуција Генералне скупштине Уједињених нација бр. 53/111 од 09.септембра 1998.год. пар. 10

³²⁹ Протокол о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, нарочито женама и децом и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом

³³⁰ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 6/2001

протоколима, док се протоколи морају тумачити и примењивати у светлу општих одредби Конвенције.

Циљ ове конвенције је унапређење међународне сарадње ради спречавања транснационалног организованог криминала и ефикасније борбе против те појаве.³³¹

У погледу *ratione materiae*, ова конвенција се односи на одређена кривична дела и то на: учешће у организованој криминалној групи, прање новца, корупција и ометања правде.³³² Поред тога, ова конвенција се односи и на тешке злочине³³³ уз кумулативно испуњење два услова: прво, да ти злочини имају транснационални карактер и друго, да су извршени од стране организоване криминалне групе.³³⁴

Конвенција захтева од стране држава уговорница да учешће у организованој криминалној групи, прање новца, корупцију и ометање правде, уврсте у ред кривичних дела, без обзира да ли имају транснационалну природу или су искључиво унутрашњег карактера.

Конвенција даје одређење транснационалног кривичног дела.³³⁵ То је дело које је извршено у више држава. Такав карактер има и дело које је извршено у једној држави, а већи део припрема, планирања, руковођења или контроле тог дела је обављен у некој другој држави. Дело је транснационално и када је радња извршења учињена у једној држави а већи део осталих радњи (планирање, припрема, контрола) предузете су у другој држави. Најзад, ту спада и дело које је учињено у једној држави, али су битне последице истог наступиле у другој држави.

³³¹ Члан 1. Конвенције

³³² Члан 3. ст.1. у вези чл. 5, 6, 8. и 23 Конвенције

³³³ Према чл. 2. рачка б) Конвенције „тежак злочин“ означава радњу која представља кривично дело кажњиво казном лишења слободе у трајању од најмање четири године или неком тежом казном

³³⁴ Члан 3. ст.1. тач. б)

³³⁵ Члан 3. ст.2. Конвенције

Конвенција даје дефиницију организоване криминалне групе, сматрајући да је то група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно ради вршења злочина из ове конвенције, ради стицања материјалне користи.³³⁶ Анализом дефиниције криминалне групе, да се закључити да су њени битни елементи: структура, број чланова, трајање и циљ.

Структуру групе, треба тумачити на флексибилан начин. Постојање не значи потпуно дефинисану улогу сваког члана или пак сталност чланства. Међутим, појам организоване групе искључује групу створену на *ad hoc* принципу за вршење кривичног дела непосредно по њеном стварању.

Што се тиче броја чланова организоване криминалне групе, ту се подразумева учешће најмање три особе. У погледу временског трајања групе, тај услов је флексибилно постављен. Довољно је да та група постоји извесно време. У погледу последњег елемента битног за постојање ове групе, а то је циљ, битно је да оне за исти имају стицање финансијске или друге материјалне користи. То говори да у ту групу не спадају оне групе које врше кривична дела из неких других разлога.³³⁷ Та корист није само финансијска односно новчана или друга еквивалентна корист, већ може бити и лична корист, као што је сексуално задовољење.

У погледу броја чланова јасно је одређено да таква група мора имати најмање три особе. У погледу трећег услова, који се односи на временско трајања групе, исти је постављен широко. Довољно је да група постоји извесно време. Четврти елемент указује на мотиве постојања те групе. Тим одређењем се из овог појма искључују групе које врше кривична дела из других побуда а не због финансијске или друге материјалне користи.

³³⁶ У члану 2. тачка а) Конвенције се каже: „група за организовани криминал“ означава организовану групу од три или више лица, која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу чињења једног или више тешких злочина или кривичних дела утврђених у складу са овом конвенцијом, ради задобијања, посредно или непосредно, финансијске или друге материјалне користи“

³³⁷ У те групе могле би спадати терористичке или побуњеничке групе које кривична дела чине из политичких, идеолошких или верских побуда

Конвенција доста широко поставља кривична дела организованог криминала.³³⁸ Дужност је држава чланица да својим законодавним и другим мерама установе, као кривична дела, оне акте који су предузети са намером, која по тежини, према извршиоцима и начину извршења представљају деликте по тој Конвенцији. Поред тога, кривичним делом има се сматрати и узимање активног учешћа у криминалним активностима групе за организовани криминал.

Конвенција садржи норме које регулишу различита кривичнопроцесна питања, као што су: правна помоћ, конфискација имовине, екстрадиција и друге облике међудржавне сарадње. У погледу екстрадиције, ова конвенција предвиђа минималне стандарде екстрадиције за кривична дела из Конвенције. Да би се извршила екстрадиција, неопходно је да дело буде кажњиво како у држави у којој се лице налази, тако и у држави која тражи изручење. Уколико одбије да изручи осумњиченог извршиоца кривичног дела само из разлога што је он њен држављанин, тада држава мора, на захтев уговорнице која тражи изручење, покренути кривично гоњење пред домаћим судовима.

Конвенцијом је уређено и питање јурисдикције држава потписница у погледу кривичних дела из ове конвенције. Свака држава потписница је у обавези да усвоји неопходне мере како би установила своју јурисдикцију за та дела, полазећи од усвојених принципа међународног права у погледу тог питања.³³⁹

4.1.2. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала

Овај међународни уговор закључен је у Палерму од 12 до 15 децембра 2000. године. Он је донет ради допуне Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, са циљем да допринесе у превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људским бићима, нарочито женама

³³⁸ Види чл. 5,6,8 и 23 конвенције

³³⁹ То су следећи принципи јурисдикције у међународном праву: територијални, реални, заштитни и универзални

и децом. Иако је и пре овог међународног документа постојало низ међународних инструмената којима су установљена правила и мере за борбу против експлоатације људских бића, Протокол је први универзални инструмент који се бави проблемом трговине људским бићима.

Протоколом се допуњује Конвенција, те се његове одредбе морају тумачити заједно са одредбама Конвенције, док се одредбе Конвенције имају применити *mutatis mutandis* на Протокол, а кривична дела установљена према одредбама чл. 5. Протокола имају сматрати кривичним делима установљена Конвенцијом.³⁴⁰

Протокол је први међународни документ који дефинише појам трговине људским бићима.³⁴¹ Да би борба против трговине људима била делотворна, од велике је важности одређење тог појма. Протоколом је утврђено да ће се примењивати на спречавање, истрагу и гоњење кривичних дела трговине људима у којој је то дело по својој природи међународно и укључује неку групу за организовани криминал.³⁴² Да би одредили значење ове норме Протокола, поћи ћемо од његове одредбе из чл. 1. ст.1. по коме се он тумачи заједно са Конвенцијом. Према одредби те Конвенције, она се не односи на случајеве ако је починилац и жртва држављан исте државе. Дакле, битно је да је за њену примену, а тиме и за примену Порокола битно да постоји било који ино елемент код тог деликта.

Протокол садржи дефиницију трговине људима,³⁴³ што представља прву дефиницију овог кривичног дела у једном међународноправном документу. Ту се наводи да је основни циљ трговине људима њихова експлоатација. Њиме се даје и одређење појма експлоатације, истичући да он најмање обухвата стицање користи од проституције или других облика сексуалног искоришћавања других лица,

³⁴⁰ Члан 1. Протокола

³⁴¹ Члан 3. Протокола,

³⁴² Одредба чл. 4. Протокола

³⁴³ Према чл. 3. Протокола, трговина људима је „врбовање, превоз, пребацивање, смештај и пријем лица, помоћу претње силом или употребе силе или других облика принуде, отмице, преваре, злоупотребе овлашћења или злоупотребе тешког положаја лица или путем давања или примања новца или осталих користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације“

принудни рад или служење, ропство или положај сличан ропству те уклањање људских органа.³⁴⁴

Полазећи од дефиниције трговине људима према овом документу, да тај појам садржи три елемента: **радњу** (врбовање, превоз, пебацивање, смештај и пријем лица), **средства** (претња или употреба силе или других облика принуде, отмица, превара, обмана, злоупотреба овлашћења или злоупотреба тешког положаја лица,³⁴⁵ или давање и примање новца, односно осталих користи лицу које има контролу над другом особом) и **циљ** (експлоатација проституције других лица или други облици сексуалне експлоатације, принудни рад или служење, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа). Отуда ће ово кривично дело постојати уколико садржи сва три конститутивна елемента³⁴⁶ из ове дефиниције. За постојање овог кривичног дела није од утицаја да ли је циљ остварен, већ је битно да су предузете радње и употребљена средства у циљу реализације неког од наведених облика експлоатације. Трговина људима неће постојати уколико је жртва дала релевантан пристанак за неку од радњи као првом елементу овог појма из наведене дефиниције. Међутим, пристанак жртве није релевантан ако је исти дат услед коришћења било ког недопуштеног средства из дефиниције.³⁴⁷ Када су у питању особе испод 18 година живота, њихов пристанак на трговину никада се не може сматрати релевантним па ни када није примењено ниједно недопуштено средство. За постојање овог деликта у случају особа испод 18 година живота, довољно је доказати да је према тој особи предузета нека од наведених радњи у циљу њене експлоатације.

Циљ трговине људима је у Протоку широко постављен, јер је тим појмом обухваћен сваки облик сексуалне експлоатације, принудни рад или служење, ропски или њему сличан положај те уклањање органа. Протокол не даје одређење појма експлоатације протистиуције и сексуалне експлоатације.

³⁴⁴ Члан 3. Протокола

³⁴⁵ Тежак положај лица је сваки положај у којој особа нема реалну и прихватљиву алтернативу осим да се подвргне понуђеној злоупотреби (Report of the Ad Hoc Committee –fusnota 16. para.63. p.12.)

³⁴⁶ Уколико постоји само неки од тих елемената одна се не ради о трговини људима, већ о некој радњи које државе могу утврдити као кривично дело (нпр. кривично дело отмице)

³⁴⁷ Члан 3. тач. б Протокола

Како трговину људима изводе организоване групе, које обављају различите активности³⁴⁸ у организацији трговине људским бићима, неке од ових активности саме по себи нису довољне за постојање кривичне одговорности за овај деликт. Отуда се поставило питање увођења кривичне одговорности за помагање, подстрекавање и подстицање трговине људима, како би сви учесници у процесу трговине били кривично гоњени. Протокол обавезује државе да под кривичном одговорношћу уведу, како покушај и учествовање у трговини људима, тако и организовање и давање упутстава другим лицима у тој трговини.³⁴⁹

Обухватањем покушаја трговине људима кажњивим деликтом, представља кључни елемент за кривично гоњење трговаца људима, чак и у случајевима да круг трговине људима није дошао до последње фазе. Одговорност за учешће у трговини људима може имати и лице које неизврши обавезе да трговину спречи. Отуда и та лица треба подвести под кривичну одговорност. Протокол као и Конвенција захтева од држава да предузимају казнене мере ради гоњења организованих група криминалаца.

Поглавље II овог документа носи наслов «заштита жртава нелегалне трговине људима». Сматрамо да је такав назив неадекватан, било због самог превода на српски језик или због редакцијске грешке у изради документа. Логично би то значило да заштиту имају само жртве «нелегалне» трговине људима, те да постоји и «легална» трговина људским бићима.

Протокол намеће државама обавезу да умишљајно понашање предвиђено у чл. 3. Протокола, а то је трговина људима, прогласе кривичним делом. За разлику од члана 4. не тражи се да то дело буде транснационално и извршено од стране организоване криминалне групе. Национални законодавац има обавезу да инкриминише трговину људима и када је она извршена од стране појединца и унутар граница једне државе. Национална законодавства су у обавези да предвиде одговорности за извршење овог кривичног дела, те да инкриминишу и покушај, саучесништво, организовање или наређење извршења тог дела.

³⁴⁸ Ту спадају: регрутовање, превоз, обезбеђивање смештаја или праћења жртава којима се тргује;

³⁴⁹ Члан 5. ст. 2. Протокола

Протокол предвиђа мере и активности које ће државе својим прописима уредити, а у циљу помоћи жртвама трговине људима. Те мере су разноврсне и крећу се од поверљивих вођења поступака који се односе на ову трговину до обезбеђења жртвама надокнаде на име претрпљене штете.³⁵⁰ Тим документом предвиђене су оквирне мере које ће државе потписнице предузети ради спречавања трговине људима, а које мере ће се предузимати или јачати путем билатералне или мултилатералне сарадње. Предвиђена је размена информација у циљу унапређења борбе против трговине људима.

Овај међународноправни документ у свом главном делу садржи одредбе о заштити трговине људима, спречавање трговине људима и унапређивање сарадње између држава уговорница ради остварења циљева из овог протокола.

Протокол одређује да ће се његове одредбе примењивати и на спречавање, истрагу и кривично гоњење деликта трговине људима само у случају када је то дело транснационално и укључује организовану криминалну групу. Отуда је материјални домен примене Протокола постављен на исти начин као и домен примене Конвенције.³⁵¹

4.1.3. Протокол против кријумчарења миграната

Кријумчарење миграната је уско повезано са трговином људима, иако се суштински разликују.

Кријумчарење миграната се обавља уз сагласност односно пристанак миграната, док код трговине људима изостаје пристанак жртве или је пак он дат услед примене недопуштених средстава од стране починилаца тог деликта. Код кријумчарења мигрантима увек је присутан елемент транснационалости, док се трговина људима може извршити и на територији само једне државе. Профит код

³⁵⁰ Ту пре свега спадају следеће мере: обавештење о релевантним судским и административним поступцима; помоћ да се заштите интереси жртва у кривичним поступцима; обезбеђење физичког, психичког и социјалног опоравка жртве; одговарајуће становање; лекарска и материјална помоћ; запослење и обука и др.

³⁵¹ Члан 3. ст. 1. Протокола

кријумчарења људима остварује се од накнаде коју плаћа кријумчарена особа, док се код трговине људима профит остварује експлоатацијом жртава те трговине. Полазећи од тих разлика између ова два одвојена а ипак повезана деликта, јавила се потреба да се усвоји посебан међународноправни документ у вези кријумчарења миграната.

Што се тиче односа овог међународног документа прма Конвенцији, то питање је уређено на идентичан начин као у Протоколу за спречавање трговине људима, што значи да је он саставни део Конвенције и да се има тумачити у духу одредби исте. Циљеви који се имају остварити тим документом су: спречавање кријумчарења мигрантима и борба против те појаве, унапређење међународне сарадње у тој борби, те заштита права кријумчарених особа.³⁵²

Протокол одређује појам кријумчарења миграната као обезбеђивање нелегалног уласка једног лица у другу државу које није њен држављанин нити у њој има стални боравак, у циљу стицања било какве материјалне користи.³⁵³ Кријумчарење миграната обухвата само омогућавање илегалног уласка неког лица у страну земљу,³⁵⁴ док тај појам не обухвата илегални боравак тог лица у страниј земљи. Омогућавање илегалног борава миграната у страниј земљи се овим Протоколом инкриминише као посебно кривично дело.³⁵⁵ Под кријумчарењем мигрантима сматрају се само они акти који су предузети ради стицања финансијске или друге материјалне користи. Отуда се под кријумчарењем мигрантима не може сматрати подршка коју мигранту приликом нелегалног уласка у страну државу пружају чланови породице, невладине или верске организације из хуманитарних и других непрофитабилних разлога.

У погледу примене Протокола,³⁵⁶ одрђено је да се исти примењује на спречавање, истрагу и гоњење деликта кријумчарења миграната и са њима повезаним делима

³⁵² Члан 2. Протокола

³⁵³ Члан 3. Протокола

³⁵⁴ Члан 3. тач. б) Протокола, илегалним уласком се сматра прелазак граница без испуњења потребних захтева за легалан улазак у државу пријема

³⁵⁵ Ради се о случају када је улазак у страну земљу био регуларан, али су касније валидни документи коришћени на неодговарајући начин

³⁵⁶ Члан 6. Протокола

само у случају ако су она транснационалне природе и у чије извршење је укључена организована криминална група. Протокол не предвиђа да мигранти подлежу кривичном гоњењу јер су они објекат кривичног дела, а кажњавају се она лица која су имала намеру стицање профита из те миграције. То међутим не спречава да се националним прописима предвиди и одговорност миграната према националним прописима. Међутим, овим међународним документом предвиђена је обавеза држава да националним прописима инкриминишу сва дела и када немају транснационални карактер нити су извршена од организоване криминалне групе. Та дела су: кријумчарење миграната и омогућавање нелегалног боравка миграната.³⁵⁷

Због повећане опасности коју носи, посебно је регулисано кријумчарење миграната морем. Протоколом се предвиђа појачана међународна сарадња ради откривања кријумчарења на мору, која сарадња треба да буде усклађена са међународним правом мора.³⁵⁸

У циљу сузбијања кријумчарења миграната, државе су обавезне на размену бројних информација.³⁵⁹ Протокол у вези међународне сарадње у тој борби предвиђа и обуку државних службеника, техничку сарадњу између држава као и обављање програма тренинга државних службеника.³⁶⁰ Протокол садржи извесне превентивне мере у сузбијању овог деликта. Пре свега, то је подизање јавне свести о забрањености кријумчарења мигрантима које је усмерено на стицању профита за криминалне групе те да је то кривично дело које носи велики ризик за саме мигранте. Поред тога, државе треба да учине потребне напоре како би отклониле социјално-економске узроке кријумчарења миграната, у првом реду елиминисање сиромаштва и економске неразвијености.

³⁵⁷ У циљу спречавања та два дела, Протоколом се установљава неколико кривичних дела у вези са путним исправама и другим идентификационим исправама

³⁵⁸ Члан 8. Протокола предвиђа да држава може затражити помоћ друге уговорнице ако посумња да њен брод или брод без националности, или брод који носи страну заставу или одбије да покаже заставу, а све у циљу спречавања употребе брода у ту сврху. Укрцавање у брод и вршење претраге могу предузимати само војни бродови и ваздухоплови или други бродови и ваздухоплови који имају такво овлашћење

³⁵⁹ То су информације као: мере на граници, сигурност и контролу докумената, валидност идентификационих докумената и др.

³⁶⁰ Програм тренинга обухвата: побољшање сигурности и квалитета путних исправа, препознавање лажних исправа, унапређење поступака за откривање кријумчарених лица и др.

Протокол регулише заштиту и пружање помоћи кријумчареним мигрантима.³⁶¹ За разлику од Протокола о спречавању трговине људима, овај документ не сматра жртвама лица која су предмет извршења овог деликта. Држава треба да предузме одговарајуће мере како би заштитиле права кријумчарених лица, а у првом реду мере на заштити живота лица и спречавање нехуманих поступака и казни према њима. Ова одредба се не односи на све мигранте, већ само на оне чији су живот и сигурност угрожени. За разлику од тога, Протокол о спречавању трговине људима не прави међу жртвама такву поделу.

Уговорнице су обавезне да прихвате повратак својих држављана или лица са сталним боравком на њиховој територији, који су били предмет кријумчарења.³⁶² За разлику од Протокола о трговини људима, овај протокол не пружа могућност кријумчареним мигрантима да остану на територију одредишне ни транзитне државе.

4.1.4. Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена

Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена усвојена је под окриљем Генералне скупштине Уједињених нација,³⁶³ 18. децембра 1979. године, а ступила је на снагу 03. септембра 1981. године. Саставни део исте чини Опциони протокол уз Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације жена.³⁶⁴

Циљ ове Конвенције је да искључи или ограничи сваку разлику између полова у погледу уживања у свим људским правима и слободама на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу.³⁶⁵ Државе чланице су се обавезале да својим националним законима забране све видове дискриминације жена те да предвиде инкриминацију за такву дискриминацију и

³⁶¹ Члан 16. Протокола

³⁶² Члан 18. Протокола

³⁶³ Резолуција Генералне скупштине Уједињених нација бр. 34/180 од 18. децембра 1979. године

³⁶⁴ Опциони протокол је усвојен од стране Генералне скупштине Уједињених нација, Резолуцијом 54/4 од 06. октобра 1999. године, а ступио на снагу 22. децембра 1999. године

³⁶⁵ Преамбула Конвенције

санкције за њене починиоце.³⁶⁶ Обавеза чланица је да предузимају адекватне мере у свим областима деловања како би се женама гарантовало остваривање и уживање у правима човека и основним слободама, равноправно с мушкарцима.³⁶⁷

Конвенција садржи одредбу којом се државе чланице обавезују да женама гарантује право на рад, као неотуђиво право свих људи, право на једнаку награду за рад, право на социјалну, здравствену и заштиту на раду. Конвенцијом је образован Комитет за елиминисање дискриминације жена,³⁶⁸ као контролни орган ради праћења напретка у примени ове конвенције. Надзорни механизам на спровођењу ове конвенције остварује се путем годишњих извештаја.³⁶⁹ Овај извештај Генерални секретар доставља Комисији за положај жена, ради информисања.

Опционим протоколом предвиђена је могућност комуникације појединца или групе појединаца који се налазе под јурисдикцијом државе потписнице, са Комитетом који у својим саопштењима тврде да су жртве кршења неког права из ове конвенције. Комитет остварује надзорни механизам са квази-судским карактером.³⁷⁰ Резерва која није спојива са предметом и циљевима ове конвенције није дозвољена.³⁷¹

³⁶⁶ Члан 2. конвенције

³⁶⁷ Конвенција предвиђа обавезу држава чланица да женама омогући: једнаке услове у погледу каријере и професионалног усмеравања, доступност једнаких наставних програма, једнаких могућности коришћења стипендија, једнаке могућности перманентног образовања, једнаке могућности бављења спортом, осигурање здравља и благостања у породици и друго (чл. 10. Конвенције)

³⁶⁸ Комитет броји 35 чланова, које бирају државе чланице, у личном својству, из реда стручњака за ову област са високим моралним квалитетима, а са списка који сачини Генерални секретар Уједињених нација, након номинације од држава чланица својих држављана на ову дужност. Чланови Комитета се бирају на период од 4 године

³⁶⁹ Комитет преко Економског и социјалног савета годишње извештава Генералну скупштину о свом раду. Он може давати предлоге и препоруке на основу размотрених извештаја и информација добијених од држава чланица

³⁷⁰ На бази разматрања примљених саопштења у складу са Протоколом, Комитет доставља своје ставове заинтересованим странама у којима може изнети и своје препоруке

³⁷¹ Члан 28. тач.2. Конвенције

4.1.5. Конвенција о праву детета

Конвенција о праву детета усвојена је 20. новембра 1989. године на 44. заседању Генералне скупштине Уједињених нација у Њујорку, а наша земља је исту ратификовала.³⁷² Овај међународни документ, полазећи од прокламованих принципа о урођеном достојанству и слободи сваке личности садржаних у Повељи Уједињених нација, Општој декларацији о правима човека и Међународним пактовима о правима човека, утврђује минималне критеријуме како би се на унивезалном плану обезбедили интереси детета без икакве дискриминације.

Конвенција дететом сматра савко људско биће које није навршило осамнаест година живота, уколико се националним законом који се односи на дете, пунолетство не стиче раније.³⁷³ Државе чланице признају сваком детету право на живот самим рођењем, и обавезују се да обезбеде у највећој могућој мери услове за опстанак и развој детета.

Конвенција садржи експлицитне одредбе које забрањују трговину децом. Пре свега, државе чланице су се обавезале да ће предузети мере за борбу против нелегалног трансфера и невраћања детета из иностранства.³⁷⁴ Тиме се постиже остварење права детета да не буде одвојено од својих родитеља и од своје породице, у складу са националним прописима. Тако се елиминишу услови који погодују трговини децом или стварњу ропског односа у који се дете може наћи. Чланице су обавезне да свим мерама, од законодавних до социјалних, заштите дете од свих облика физичког и менталног насиља. Те мере се посебно односе на онемогућавање сваког облика експлоатације деце укључујући и сексуалну злоупотребу. Конвенцијом се забрањује усвојење деце које је супротно условима и процедурама националних закона, док се међудржаво усвојење сматра алтернативном могућношћу, које по стандарду мора бити једнако усвојењу у

³⁷² Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, “Сл. лист СФРЈ-Међународни уговори” бр. 15/90

³⁷³ Члан 1. Конвенције

³⁷⁴ Члан 11. Конвенције

оквиру једне земље. Забрањује се усвојење које за последицу има неоправдану финансијску корист.³⁷⁵

Конвенција забрањује економску експлоатацију деце, уз забрану рада на послу који може бити опасан или који омета свеопшти развој детета или штети његовом здрављу. Изричито се забрањује сексуално изабљивање као и сексуална злоупотреба деце у свим облицима.³⁷⁶

Иако су напред наведене радње само неки од облика трговине децом, Конвенција у члану 35. предвиђа изричито термин „трговине децом“ и изриче забрану те радње.³⁷⁷ Сваки од тих облика је трговина децом, како продаја тако и други облици експлоатације. Издавање термина трговине децом од других облика тог деликта није најбоља језичка формулација, која не утуче на суштину питања. То најбоље говори одредба Конвенције према којој су државе чланице дужне да штите дете од свих облика експлоатације.³⁷⁸

Конвенција установљава и стандарде које треба да обезбеде државе чланице како би се елиминисали услови за трговину децом. То су у првом реду издржавање од родитеља или других лица финансијски одговорних за дете, обезбеђење социјалне заштите укључујући социјално осигурање и проглашење основог образовања обавезним и бесплатним, уз подстицање развоја виших облика образовања. Ту спада и одређивање минималне старосне границе за запошљавање, те регулисање услова рада и радног времена.

Конвенција установљава образовање Комитета за права детета,³⁷⁹ чији је задатак разматрање напретка држава чланица у извршавању обавеза из Конвенције.

³⁷⁵ Члан 21. тач. Д.

³⁷⁶ Ту се подразумевају: навођење или присиљавање детета да учествује у незаконитим сексуалним активностима, учествовање деце у проституцији те коришћење деце у порнографским активностима

³⁷⁷ Члан 35. Конвенције гласи: “Државе чланице предузимају све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мере за спречавање насилног одвођења, продаје или трговине децом у било ком циљу или било ком облику”

³⁷⁸ Члан 36. Конвенције

³⁷⁹ Комитет за права детета има 18 чланова, који се бирају у личном својству. Њих бирају државе чланице на период од 4 године, са могућношћу поновног избора. Чланови Комитета се бирају

Државе чланице подnose Комитету, преко Генералног секретара Уједињених нација, извештаје о мерама које су усвојиле а које доприносе остваривању права детета признате овом Конвенцијом.

Конвенција предвиђа да резерва коју изразе државе при неком од облика обавезивања на овај документ, није дозвољена уколико није у складу с циљем и наменом ове конвенције. То говори о карактеру норми ове конвенције.

4.1.6. Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета

Факултативни Протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета, усвојен је резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација, 25. маја 2000. године, а наша земља је исти ратификовала.³⁸⁰

Преамбулом овог међународног акта се наводи да се исти доноси у околностима озбиљне и растуће међународне трговине децом, у свим облицима, у нади да ће усвајањем овог документа утицати на самњење тих деликтних облика.

Протоколом се прецизније одређују облици трговине људима у односу на Конвенцију о правима детета. Тим актом се одређују облици трговине децом у виду продаје деце, дечје проституције и дечје порнографије.³⁸¹ Даје се и дефиниција сваког од ових облика трговине децом уз навођење радњи којима се остварује биће овог деликта.³⁸²

Продаја деце обухвата сваку радњу појединца или групе лица којом се неко лице пребацује другом лицу за новчану или било коју другу накнаду. Ту се не одређује

тајним гласањем са листе номинованих лица, коју саставља Генерални секретар Уједињених нација, након што прими номинацију чланова од стране држава чланица и свака чланица може номиновати једно лице из реда својих држављана

³⁸⁰ Закон о потврђивању протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, уз Конвенцију о правима детета, „Сл. лист СЈ-Међународни уговори“ бр. 7/2002

³⁸¹ Члан 1. Протокола

³⁸² Члан 2. Протокола

начин пребацивања, али из контекста овог акта се подразумева не само пребацивање неког детета са полазног места на друго одредиште, већ и његово испоручивање неком другом лицу ван свог редовног пребивалишта односно боравишта, на националном или транснационалном нивоу. Ту се ради о потпуној контроли кретања над испорученим дететом и његовим лишењем слободе.

Дечја проституција се одрђује као коришћење деце у сексуалним активностима, за било који облик накнаде. Тако широко постављена формулација не одређује облике сексуалне активности, препуштајући то прецизирање националним законодавствима држава чланица. Тиме се постиже могућност прихватања овог акта од стране већине чланица међународне заједнице, чиме се отвара могућност да овај деликт буде не само предмет уговорног међународног права већ и обичајног међународног права. Тиме се ствара основа да забрана овог деликта буде означен нормом *ius cogens*.

Дечја порнографија се одређује као представљање детета било којим средством у стварним или симулираним изричитим сексуалним активностима и представљање делова тела у сексуалне сврхе.

Протокол даје оквирне радње које представљају биће овог деликта, препуштајући да државе чланице уреде да се таква дела, извршена у земљи или транснационално, индивидуално или организовано, означе као инкриминисана дела.³⁸³ Конвенција обавезује државе чланице да и покушај ових радњи својим националним законодавствима одреде као инкриминисана дела. Чланице се обавезују да за те деликте предвиде одговарајуће казне, узимајући у обзир тежину истих. Протоколом се предвиђа и утврђивање одговорности правних лица за дела која су као инкриминисана одређена овим протоколом.

Државе чланице се обавезују да предузму мере ради заплене и конфискације свих врста робе које су коришћене у извршењу наведених деликата или прихода који су остварени извршењем тих деликата. Посебан аспект се даје на ширењу

³⁸³ Члан 3. Протокола

обавештености о законима, управним мерама и социјалној политици како би се спречили деликти из Конвенције, а све у циљу спровођења превентивних мера ради сузбијања наведених деликата. Протокол предвиђа и обавезу држава чланица да Комитету за права детета достављају свеобухватне информације о предузетим мерама на спровођењу Протокола.³⁸⁴

4.1.7. Римски Статут Међународног кривичног суда

Да је трговина људима међународни деликт потврђује и Статут Међународног кривичног суда.³⁸⁵

Већ у Преамбули овог акта се наводи да се тај суд оснива као део система Уједињених нација, који би био надлежан за вођење кривичног поступка поводом најтежих кривичних дела која су таквим проглашена од стране целокупне међународне заједнице,³⁸⁶ односно за кривична дела од међународног значаја.³⁸⁷

Код навођења кривичних дела која су у надлежности Суда, Статутом се наводи да у надлежност тог органа спадају и кривична дела регулисана као „злочин против човечности“.³⁸⁸ У таксативном набрајању радњи које чине злочин против човечности, Статут наводи, поред осталог и сексуално ропство и присилну проституцију те сваки други облик сексуалног злостављања.³⁸⁹

Поставља се питање да ли се деликт трговине људима може сврстати у надлежност овог Суда. Језичким тумачењем целовитости оредбе чл. 7. Статута, не би се могао дати потврдан одговор на ово питање. Да би се радње које обухвата одредба овог члана могле сматрати бићем наведеног деликта-злочина против човечности, оне треба да су предузете као део „ширег или систематског напада“ упереног против цивилног становништва. Дакле, само овај деликт који би у

³⁸⁴ Члан 12. Протокола

³⁸⁵ Закон о потврђивању римског Статута Међународног кривичног суда, „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 5/2001

³⁸⁶ Став 9. Преамбуле и чл. 5. Статута

³⁸⁷ Члан 1. Статута

³⁸⁸ Члан 5. тачка б. Статута

³⁸⁹ Члан 7. ст. 2. тач. г. Статута

квантитативном смислу имао обележје „ширег“ а по начину предузимања имао карактер „систематског“, могао представљати злочин у надлежности овога суда. Сататут не даје ближе одредбе ових правних стандарда, а одговор на исте треба да да судска пракса Суда. Сматрамо да би трговина људима могла бити деликтом из надлежности овога суда ако би се у животним околностима тај деликт спроводио на ширем подручју од стране међународних криминалних група које би формално или неформално систематски спроводиле тај деликт.

4.2. Регионални ниво (Европски ниво)

4.2.1. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода

На регионалном новоу- Европског подручја, значајно је напоменути да о забрани трговине људима говори и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, сачињена у Риму, 4. новембра 1950. године, измењена у складу с Протоколом бр. 11. Наша земља је ову конвенцију ратификовала.³⁹⁰

Конвенција се темељи на Универзалну декларацију о људским правима која има за циљ да осигура права човека прокламованих у том документу. Она је вишестрани међународни уговор регионалног типа, с обзиром да је отворена за потпис чланицама Савета Европе. Поред тих држава, као изворних субјеката међународног права, предвиђено је да Конвенцији може приступити и Европска унија.

Конвенција садржи изричиту забрану ропства или ропског положаја.³⁹¹ Тиме је потврђена норма о забрани ропства из Конвенције о ропству донете под окриљем Друштва народа из 1926.године. Конвенција такође забрањује принудни или обавезни рад,³⁹² а сваком лицу се гарантује право на слободу, безбедност и

³⁹⁰ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, са Протоколом бр. 11 и 14, „Сл. лист СЦГ-Међународни уговори“ бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005-испр.

³⁹¹ Члан 4. ст.1. Конвенције

³⁹² Члан 4.ст.2. Конвенције

слободу кретања. Тиме се елиминишу услови који погодују односима сличним ропству или погодности да се врши трговина људима.

Појам ропског односа према овом акту не разликује се од класичног појма ропства, јер је у ропству оно лице над којим се врше овлашћења која потичу од права својине. То значи да је роб објекат нечије својине. Међутим, нејасно је одређење ропског положаја. Појам ропског положаја, у примени ове Конвенције, дао је Европски суд за људска права у случају Силијадан.³⁹³ Суд је ту направио разлику између ропства и ропског положаја. Док је роб објекат нечије својине, ропски положај је шире постављен. Ту се ропски положај схвата као обавеза пружања услуга под принудом за коју се не добија никаква накнада.³⁹⁴ Иако се ропство у класичном смислу данас све мање среће у пракси, то није случај са ропским положајем, како га је у наведеном случају одредио Суд. Стављање неког лица у ропски положај је деликт према овој Конвенцији.

Што се тиче принудног или обавезног рада, Конвенција прихвата одређење принудног рада како то наводи једна конвенција закључена у оквиру Међународне организације рада. Према том акту, рад је принудан ако се одвија под претњом казне. Ако се обавеза рада заснива на друштвеној солидарности и ако обавеза није нерационална, онда нема ни принудног или обавезног рада, како је то Суд закључио у случају Ван дер Муселе.³⁹⁵ Принудног рада нема у случају када је неко лице у обавези да врши уобичајене грађанске дужности. Ти изузеци обухватају: рад у склопу лишења слободе, служба војне природе и рад који је неопходан у случају какве кризе или несреће која прети опстанку или добробити заједнице.³⁹⁶

³⁹³ Siliadin v. France, ECHR 2005-VII; Ради се о представци држављанке Тогоа, која је у Француску доспела с непуних 16 година а која је била принуђена да бесплатно ради код једног француског баронског пара, уз претходно одузети пасош, са радним временом од 15 сати. Тврдила је да се налазила у ропском положају (преузето из: Д. Поповић, *Европско право људских права*, Службени гласник, Београд, 2012. стр. 208)

³⁹⁴ Види параграф 122. пресуде Силијадан, оп. цит.

³⁹⁵ Van der Mussele v. Belgium, Judgments and Decisions A 70 (1983) (преузето из: Д. Поповић, оп. цит. стр.210.

³⁹⁶ Види чл.4. ст.3. Конвенције

Конвенција предвиђа и образовање посебног судског органа-Европског суда за људска права, како би се обезбедило поштовање Конвенције. У надлежност тог Суда је и разматрање појединачних представки појединца, невладиних организација или група лица које су жртве повреде права датих Конвенцијом или њеним протоколима.³⁹⁷

Овим документом државе чланице Европског савета су се обавезале да обезбеде мере и услове како би се појединцима омогућило да уживају своја основна права гарантована Конвенцијом.

4.2.2. Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима

Ову Конвенцију је усвојио Савет Европе, 16. маја 2005. године у Варшави, а наша земља је ратификовала исту.³⁹⁸ Реч је о регионалном међународном уговору³⁹⁹ који већ у свом називу садржи термин «борба против трговине људима» како би се означио свеобухватан приступ том проблему, од нормативног одређења тог појма, преко спречавања трговине људима, до помоћи жртвама и мере за кривично гоњење учинилаца тог деликта.

Конвенција предвиђа да трговина људима представља кршење људских права, у првом реду слободе, достојанства и интегритета људског бића. Овај документ усваја дефиницију «трговине људским бићима» како је то одређено Протоколом.⁴⁰⁰ Преко ове Конвенције, Савет Европе одређује трговину људима као облик кршења људских права уз истицање потребе заштите жртава те трговине. Циљ је да се побољша заштита људи уз развијање стандарда те заштите.

Конвенција се примењује на сваки облик трговине људима, био он националан или транснационалан, било да је повезан са организованим криминалом или не.

³⁹⁷ Члан 34. Конвенције говори о појединачним представкама за овај Суд. Надлежност тог суда и поступак пред истим регулисан је Делом II, одредбом чл. 19-51. Конвенције

³⁹⁸ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, «Сл. гласник РС-Међународни уговори», бр. 19/2009

³⁹⁹ Навести како се деле међународни уговори

⁴⁰⁰ Протокол који допуњује Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала, оп.цит.

Отуда овај документ има шири предмет своје примене од Палермо протокола. Конвенција важи за све особе које су жртве трговине људима. Њоме се унапређује међународна сарадња у борби против трговине људским бићима. Главни циљ Конвенције је заштита права жртава трговине људима и кривично гоњење лица одговорних за трговину људима.⁴⁰¹

Конвенција има за циљ да се трговина људским бићима прогласи за кривично дело. Обавеза држава⁴⁰² које прихвате ову Конвенцију је идентична обавези из Палермо протокола као и обавези из Оквирне одлуке од 19. јула 2002. године о борби против трговине људским бићима.

Конвенција предвиђа одговорност правних лица за кривична дела која у њихово име изврши било ко са руководећим положајем у њима. Предвиђена је и одговорност када неко са руководећим положајем не успе да изврши надзор или проверу службеника или представника правног лица, услед чега су ови имали могућност да изврше било које кривично дело наведено у Конвенцији. Њоме су предвиђени услови за кривичну одговорност правних лица.⁴⁰³ Конвенција тражи од чланица да ускладе своје националне кривичне законе према овом документу, полазећи од озбиљности дела и усвоје одговарајуће казнене мере.⁴⁰⁴

Овим документом предвиђена је међународна сарадња чланица Конвенције. Та сарадња није ограничена на судску сарадњу по кривичним питањима,⁴⁰⁵ већ се односи и у домену спречавања трговине људима и пружања помоћи и заштите жртвама. Њоме су утврђени принципи сарадње, јер иста треба да буде у складу са

⁴⁰¹ То је истакнуто у члану 1. Конвенције

⁴⁰² Према члану 18 Конвенције, од чланица се тражи да криминализују трговину људским бићима онако како је дефинисано у чл. 4, било као јединствено кривично дело или комбинацију неколико кривичних дела која покривају сва понашања која могу потпасти под ову дефиницију

⁴⁰³ Према чл.22.ст.1. морају се испунити ови услови за одговорност правних лица: прво, да је извршено неко од дела из Конвенције, друго, да је дело извршено у корист правног лица; треће, да је дело извршено од стране особе на руководећем положају; четврто, да је особа на руководећем положају поступала на основу неког од својих овлашћења;

⁴⁰⁴ Те мере треба да буду „ефективне, сразмерне и обесхрабрујуће» како се наводи у чл. 22. Конвенције

⁴⁰⁵ Овде треба поменути Европску конвенцију о изручењу (ETS бр. 24), Европску конвенцију о међусобној помоћи у кривичним питањима (ETS бр.30), Протоколе на ове конвенције (ETS бр.86, 96 и 182) и Конвенцију о прању новца, истрази, заплени и одузимању прихода од криминала (ETS бр.141)

релевантним међународним и регионалним инструментима, споразумима по основу реципроцитета и домаћим законима. Предвиђен је и маханизам за ефикасно спровођење Конвенције од стране чланица, а формирани су и одређена тела у том циљу, као што су ГРЕТА и Комитет чланица.⁴⁰⁶

Већ у тексту Преамбуле се наводи да трговина људима представља кршење људских права, повреду достојанства и интегритета човека, која погодује стављању жртава у ропски однос. Конвенција се темељи на више међународних правних докумената⁴⁰⁷ или пак докумената „меког права“,⁴⁰⁸ а који се односе на област сузбијања трговине људима. Циљ јој је спречавање и сузбијање трговине људима, заштита права жртава трговине, те да се унапреди међународна сарадња у сузбијању трговине људима.⁴⁰⁹

Што се тиче области примене Конвенције, она треба да се примени на све облике трговине људима. Док Конвенција Уједињених нација не предвиђа облике трговине људима, ова Конвенција⁴¹⁰ наводи два облика те трговине: национални и међународни. Национални облик трговине се одвија унутар граница државе док међународни облик подразумева трговину ван националних граница државе. Међународни облик те трговине је онај облик у коме има један од елемената иностраности, било у погледу починилаца деликта, жртве трговине људима или територије где се иста обавља. Конвенција у се има применити на све облике трговине људима без обзира да ли је повезана са организованим криминалом, чиме овај документ сагледава трговину људима у најширем могућем облику.

⁴⁰⁶ ГРЕТА је експертска група за сузбијање трговине људима састављено од независних и високо квалификованих експерата из области људских права, а која има задатак да усвоји извештај и закључке како чланце спроводе Конвенцију; Комитет чланица, као политичко тело, састављено је од представника у Комитету министара чланица конвенције и представника чланица које нису у Савету Европе.,

⁴⁰⁷ Конвенција се заснива на следећим међународним правним документима: Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и њен Протокол за спречавање и сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом и Конвенцију о заштити људских права и основних слобода из 1950. године и њених Протокола

⁴⁰⁸ Конвенција се заснива на прописима „меког права“ и то: Изјаве министара иностраних послова држава чланица 112. и 114. заседању Комитета министара; Препоруке Комитета министара државама чланицама бр. R (91)11, R(97)13, R P(2000)11, Rec(2001)16, Rec(2002)5, те више оквирних Одлука Савета Европске уније

⁴⁰⁹ Члан 1. Конвенције

⁴¹⁰ Члан 2. Конвенције

4.2.3. Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма

Конвенција је усвојена од стране Савета Европе 16. маја 2005. године у Варшави, а наша земља је исту потврдила.⁴¹¹ Циљ ове конвенције је да се, кроз превенцију и борбу против трговине људима, заштити друштво од тешког криминала кроз лишавање њихових починилаца прихода стечених од тих недозвољених аката. Њоме се настоје заштитити људска права жртава трафикинга, уз гарантовање родне равноправности, постављањем разумљивог оквира за заштиту и помоћ жртвама и сведоцима, као и обезбеђење ефикасне истраге и прогона починилаца тог деликта. У циљу обезбеђења успешне имплементације ових мера од потписница Конвенције, овим документом је установљен посебан механизам надгледања овог процеса. Конвенцијом се жели ојачати сарадња држава у креирању и усвајању ефикасних мера за спречавање извршења тешких кривичних дела, у које мере спада и одузимање сваке имовине и прихода који проистекну из тих деликата.

Овај међународни документ говори о трговини људима, као облику тешког кривичног дела на који се има применити Конвенција.⁴¹² Документ се примењује на све жртве трговине људима,⁴¹³ на све облике експлоатације⁴¹⁴ и на све облике трговине људима.⁴¹⁵

Државе чланице су обавезне на основу ове конвенције да својим националним законима предвиде кривично дело прања новца. То је свако оно дело почињено са намером да се прибави, сакрије, прикрије, трансферише или користи имовина

⁴¹¹ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма, „Сл. гласник РС-Међународни уговори“ број 19/2000

⁴¹² Додатак Конвенције, тачка в.

⁴¹³ Жртве трговине људима могу бити сва људска бића: жене, мушкарци и деца

⁴¹⁴ Као облици експлоатације истичу се: сексуална експлоатација, принудни рад, сервитуд, одстрањивање органа и друго

⁴¹⁵ Ова Конвенција се односи како на националну тако и на транснационалну трговину људима, без обзира да ли је она везана за организовани криминал или није

стечена извршењем кривичног дела, које се у овој конвенцији означава као „предикатно кривично дело“.⁴¹⁶

Конвенција широко поставља појам имовине коју извршиоци могу стећи извршењем деликата из тог документа. То је приход и имовина сваке врсте, материјална или нематеријална, покретна или непокретна, као и правни документи или инструменти у било ком облику којим се доказује својина на тој имовини као и средство настало извршењем кривичног дела а чији је извршилац поступао са намером да ту имовину стекне извршењем кривичног дела.⁴¹⁷

Конвенција предвиђа и корпоративну одговорност правних лица.⁴¹⁸ То је одговорност правних лица за кривична дела прања новца, када дело почини физичко лице ради њихове користи а то лице делује појединачно или као члан неког органа правног лица на руководној позицији.⁴¹⁹ Правно лице је одговорно за кривично дело прања новца ако је физичко лице, које је починилац предикатног кривичног дела, у том правном лицу имало право заступања правног лица, овлашћење за доношење одлука тог правног лица или пак да врши контролу унутар правног лица.

Чест је случај да организоване криминалне групе оснивају правна лица која се привидно баве легалним пословима, а суштински се баве криминалним радњама. Организовани криминал неретко има уплив и у правна лица која регуларно послују. На неопходност законског регулисања овог питања поред ове конвенције, говоре и други међународни документи. То је Кривичноправна конвенција о корупцији,⁴²⁰ Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма,⁴²¹ Конвенција Уједињених нација против транснационалног

⁴¹⁶ Члан 1. тачка д. Конвенције

⁴¹⁷ Члан 1. Конвенције

⁴¹⁸ Значајан допринос ширењу концепта одговорности правних лица дала је Препорука R (88) 18 Комитета министара Савета Европе од 20. октобра 1988. године

⁴¹⁹ Члан 10. Конвенције.

⁴²⁰ Закон о потврђивању Кривичноправне конвенције о корупцији, „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 2/2002 и „Сл. лист СЦГ-Међународни уговори“ бр. 18/2005

⁴²¹ Закон о потврђивању Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 7/2002

организованог криминала са допунским протоколима,⁴²² Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима и друге.

Овај документ предвиђа и формирање јединица FIU, тј. Финансијско обавештајне јединице за приступ финансијским и управним информацијама у циљу одржавања реда у финансијском смислу, а ради спречавања и откривања послова прања новца. Посебан акценат дат је на утврђивање начела међународне сарадње у истрагама и поступцима, који имају за циљ конфискацију⁴²³ средстава и прихода стечених криминалом.

Као надзорни механизам у извршавању ове конвенције, предвиђена је Конференција страна уговорница, чији је задатак надзирање над применом овог акта те давање мишљења на захтев стране уговорнице по било ком питању које се тиче тумачења и примене Конвенције.

У погледу мониторинга, овај документ прописује које су све мере неопходне за надгледање процеса борбе против трговине људима. Предвиђено је формирање Грпе експерата за ту борбу (ГРЕТА),⁴²⁴ која ће обављати и процес мониторинга. Чланови те групе морају бити високих моралних квалитета, препознатљиви стручњаци на пољу остваривања људских права и са професионалним искуством у овој области, који су независни и непристрасни у спровођењу својих дужности. ГРЕТА има посебан задатак у поступку евалуације, посебно кроз израду упитника, који доставља чланицама, у циљу имплементације одредби Конвенције. Извештаји и закључци ГРЕТЕ о сарадњама са земљама уговорницама су доступни јавности.

⁴²² Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и Допунских протокола, „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 6/2001

⁴²³ „Конфискација“ је казна или мера коју изриче суд по спроведеном поступку у вези са једним или више кривичних дела, којом се правоснажно одузима имовина (чл. 1. тачка г. Конвенције)

⁴²⁴ Ова група се састоји од 10 до 15 чланова, при чему се уз примену родне и географске заступљености представника потписника као и мултидисциплинарност стручњака који је чине

Како је основни елемент трговине људима стицање добити од стране починилаца тог деликта, одна је јасно што су чланице ове конвенције сагласне да се иста односи и на овај облик криминала.

4.2.4. Оквирна одлука Савета Европске уније о борби против сексуалне експлоатације деце и дечије порнографије

Овај регионални међународни документ донео је Савет Европске уније.⁴²⁵ Исти се темељи на претходно усвојеним документима Европске уније,⁴²⁶ који се односе на борбу против трговине људима и сексуалне експлоатације деце. Усмерена је на спречавању трговине децом кроз борбу против свих облика сексуалне експлоатације деце. Циљ овог документа је да се путем националног кривичног законодавства свих држава чланица и њихове правосудне сарадње предвиде делотворне мере које ће превентивно и репресивно утицати на спречавање овог деликта.

Одлука даје одреднице: детета, сексуалне експлоатације деце и дечије порнографије. Под дететом се подразумева свако лице које није навршило 18 година живота.⁴²⁷ При одређењу појма дечије порнографије дата је лепеза могућности којима се кроз визуелни опис, представљање или кроз компјутерски систем, може учинити овај деликт,⁴²⁸ као и које радње државе чланице треба да предвиде у својим националним прописима кажњивим.⁴²⁹ Наводе се облици те експлоатације, у које спада присиљавање на проституцију или учешће у порнографској представи, врбовање детета за проституцију или учешћа у порнографској представи те упуштање у сексуалне активности са дететом уз коришћење силе, претње, новца као награде или накнаде, те злоупотребе положаја, поверења или утицаја над дететом.

⁴²⁵ Оквирна одлука (2004/68/JHA) је донета 22.децембра 2003. г. објављена у Службеном гласнику Европске уније од 20.јануара 2004. године

⁴²⁶ То су: Заједничка акција Савета 97/154/JHA д 24.02.1997.(која се овом одлуком опозива) и одлука Савета 2000/357/JHA од 29.05.2000.

⁴²⁷ Члан 1. (а) Одлуке

⁴²⁸ Члан 1. (б) , (ц), (д)

⁴²⁹ Члан 2. (а), (б), (ц)

Одлука предвиђа одговорност правних лица за деликте у вези са сексуалном експлоатацијом деце и дечјом порнографијом, укључујући и подстицање, помагање, наговарање и покушај тих преступа. Правно лице је одговорно за те деликте у случају да исте почини било које лице у корист тог правног лица или пак лице које делује у име и за рачун тог правног лица као део његовог органа или има водећи положај у том правном лицу. Отуда су предвиђене и ригорозне санкције за таква правна лица.⁴³⁰

Овим документом је предвиђен широк дијапазон могућности да државе чланице заснују своју надлежност за кривично гоњење и судско поступање према учиниоцима наведених деликата, како исти не би остали некажњени. То значи да државе могу засновати своју надлежност по било ком од већ поменутих принципа кривичног гоњења.

Одлука предвиђа и обавезу држава чланица на заштиту и помоћ жртвама свих облика сексуалне експлоатације и дечје порнографије, истичући да су деца као жртве те трговине нарочито рањива. Спровођење ове одлуке од стране држава чланица уређено је подношењем текста националних закона Генералном секретаријату Савета, како би се оценило да ли су у исте имплементиране преузете обавезе из ове одлуке.

4.2.5. Оквирна одлука Савета Европске уније о положају жртва у кривичном поступку

Овај документ⁴³¹ предвиђа инструменте заштите интереса жртве како током кривичног поступка, тако и помоћ жртвама пре и након кривичног поступка, како би се ублажиле последице кривичног дела у односу на жртву.

⁴³⁰ Санкције се крећу од одузимања користи правном лицу, преко стављања под судски надзор до привременог или трајног затварања правног лица

⁴³¹ Ова Одлука је донета у Бриселу, 15. марта 2001. године и објављена је у *Службеном гласнику Европске заједнице* од 22. марта 2001. године

Одлуком се даје дефиниција жртве, под којом се подразумева свако физичко лице које је претрпело штету.⁴³² Поред тога, даје се и одређење појма „организације за подршку“ под којом се сматра невладина организација регистрована у држави чланици, која жртвама пружа бесплатну помоћ у адекватним условима,⁴³³ чиме се надопуњује активност државних органа на овом пољу.

Државе чланице се овим документом обавезују да жртвама дају одговарајућу улогу у кривичном поступку, у циљу пружања доказа и окончања тог поступка, уз заштиту жртава од даље виктимизације кроз сам тај поступак. Жртвама се омогућава приступ информацијама од значаја за њихов интерес, као и право на накнаду трошкова услед њиховог учешћа у кривичном поступку у статусу заинтересоване стране или сведока. Документом је предвиђена сарадња држава чланица у циљу ефикасније заштите интереса жртава у кривичном поступку.

4.2.6. Оквирна одлука Савета Европе о превенцији и борби против трговине људима којом се ван снаге ставља Оквирна одлука 2002/629/JNA

Ову одлуку усвојио је Савет Европе 2009. године,⁴³⁴ на предлог групе експерата Европске комисије из домена трговине људима, а на бази потреба за израду адекватног правног оквира који би омогућио да се стимулише истраживање трговине људима и надгледа дејство мера за сузбијање те трговине. Овом одлуком обухваћене су одредбе дотадашње Оквирне одлуке,⁴³⁵ али је иста допуњена новим мерама које нису законодавне, већ политичке.⁴³⁶

Циљ ове одлуке је да се на нивоу Европске уније свеобухватније регулише кривично дело трговине људима, те да се то питање усклади са другим политикама и циљевима Европске уније. Одлуком се желе створити услови

⁴³² Термин „штета“ дефинише чл.1. Одлуке, наводећи да се под штетом подразумева физичка и ментална повреда, емоционална патња или економски губитак, као директна последица чињења или нечињења који представљају кршење кривичног закона земље чланице

⁴³³ Члан 1.(б) Оквирне Одлуке

⁴³⁴ Оквирна одлука је донета у Бриселу, марта 2009. године и објављена је у *Службеном гласнику Европске уније* од 25.маарта 2009. године

⁴³⁵ Ранија Оквирна одлука Савета Европе, 2002/629/JNA, од 19. јула 2002, SC L 203,1.8.2002, стр.1.

⁴³⁶ Те мере обухватају усвајање најбоље праксе, стандарда и процедура у борби и превенцији те трговине

делотворне борбе против свих облика родно заснованог насиља. Овај документ се заснива на Повељи Европске уније,⁴³⁷ која експлицитно забрањује трговину људима. Право на заштиту од ропства, присилног рада и служења признато је и од стране Европског суда за људска права. Оквирна одлука дозвољава приближавање националних регулатива. Тим документом се унапређује спровођење мађународног права и правосудна сарадња држава.

Оквирна одлука обухвата шест области. Прву област чине одредбе материјалног кривичног права. Ту спада дефиниција трговине људима, казне и отежавајуће околности, укључујући и одговорност правних лица и непримењивање санкција на жртву.

Друга област је надлежност и гоњење. Шире је дефинисано и у већој мери обавезујуће правило екстериторијалне надлежности. Државе чланице се обавезују да гоне своје држављане и сталне становнике који су починили кривично дело трговине људима ван територије државе чланице.⁴³⁸ Предвиђена је координација држава чланица у поступку доношења одлуке која ће држава чланица гонити починиоце кривичног дела.

Трећа област обухвата права жртве у кривичном поступку. Жртвама се даје посебан третман у циљу превенције секундарне виктимизације. Заштита жртве се заснива на процени ризика по жртву. Предвиђена је и надокнада и помоћ државе како би се жртве опоравиле и побегле од утицаја починилаца кривичног дела

Четврта област обухвата подршку жртвама, која се огледа у успостављању механизма за рану идентификацију и помоћ жртвама. Ту спада приступ неопходном медицинском третману, саветовању као и помоћ психолога.

Пета област обухвата превенцију. Предвиђене су активности са циљем да се сузбије потражња за сексуалним услугама и јефтином радном снагом. Уређено је питање обуке за званичнике држава чланица који ће долазити у контакт са

⁴³⁷ Члан 5 (3) Повеље ЕУ

⁴³⁸ Члан 8. Оквирне одлуке

жртвама, све у циљу откривања жртава односно потенцијалних жртава трговине људима.

Шеста област обухвата надзор над спровођењем ове одлуке. Савет ће на основу извештаја Комисије извршити процену у којој мери су државе чланице предузеле неопходне мере у циљу усклађивања националне регулативе са овом одлуком.

Оквирна одлука се заснива на два начела. Прво начело је субсидијарности. Наиме, постављене циљеве из Одлуке не могу у довољној мери постићи државе чланице индивидуално, јер борба против трговине људима захтева координирано деловање држава чланица, као и сарадњу на међународном нивоу. Различити правни третман овог проблема у државама чланицама шкоди спровођењу међународних правних норми и правосудној сарадњи. Деловање Европске уније допринеће бољем постизању задатих циљева из ове одлуке.

Друго начело је пропорционалности. Оквирна одлука садржи неопходни минимум за постизање постављених циљева на европском нивоу.

Заштиту жртава трговине људима предвиђа и Оквирна одлука Савета Европске уније о борби против сексуалне експлоатације деце и дечије порнографије. Њоме се предвиђа обавеза држава чланица на заштиту и помоћ жртвама свих облика сексуалне експлоатације и дечије порнографије, истицањем да су деца, као жртве те трговине нарочито рањива. Спровођење ове одлуке од стране држава чланица уређена је подношењем текста националних закона Генералном секретаријату Савета, како би се оценило да ли су у исте имплементирани преузете обавезе из ове одлуке.

4.3. Пракса Европског суда за људска права

Европски суд за људска права установљен је Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода,⁴³⁹ у циљу обезбеђивања поштовања обавеза за уговорнице те конвенције и протокола уз њу.⁴⁴⁰

Конвенцијом се изричито гарантује право на живот сваке особе, те се забрањује мучење, нечовечно или понижавајуће поступање, ропство и принудни или обавезни рад.⁴⁴¹ Њоме је установљено право на слободу и безбедност личности. Отуда се надлежност Суда протеже на све предмете који се тичу тумачења и примене Конвенције и њених протокола. Захтев Суду поводом кршења одредби Конвенције могу поднети стране уговорнице,⁴⁴² као и појединац, невладина организација или групе лица које сматрају да су жртве повреде права из Конвенције и њених протокола од стране држава уговорница.⁴⁴³

Суд из своје надлежности одлучује пресудама, када доноси мериторне одлуке по представкама у вези повреде права човека из Конвенције и њених протокола, док саветодавна мишљења даје на захтев Комитета министара. Државе уговорнице су обавезне да се повинују правоснажним пресудана Суда. Старање о извршењу правоснажних пресуда Суда спада у надлежност Комитета министара.⁴⁴⁴

Своје пресуде Суд објављује у Билтену, који излази месечно и обухвата сажетак нових пресуда Суда, са кратким коментарима. Кроз те пресуде се изграђују и уједначавају европски стандарди у области људских права, а тиме и заштита људских бића од трговине људима. Европска конвенција и Суд утврђују стандарде и обезбеђују механизме заштите људских права, чиме заузимају кључно место у успостављању демократије и владавине права широм Европе. Из

⁴³⁹ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода „Сл.лист СЦГ-Међународни уговори“ бр. 9/2003, 5/2005, 7/2005 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“ бр.12/2010

⁴⁴⁰ Члан 19. Европске конвенције

⁴⁴¹ Члан 2,3. и 4. Европске конвенције

⁴⁴² Члан 33. Европске конвенције

⁴⁴³ Члан 34. Европске конвенције

⁴⁴⁴ Члан 46. Европске конвенције

тог разлога дајемо у овом раду приказ неких одлука Европског суда за људска права у вези заштите личности од трговине људима.

1. Силиадин против Француске

Прва пресуда Европског суда за људска права у којој је размотрен проблем трговине људима у целини према Конвенцији о борби против трговине људима, јесте пресуда Силиадин против Француске. Подносилац представке је петнаестогодишња држављанка Тогоа, госпођица Силијадин, која је дошла у Француску 1994. године, у пратњи госпође Д., француске држављанке пореклом из Тогоа. Договор је био да она помаже госпођи Д., у кућним пословима док не отплати трошкове авионске карте, а госпођа Д. се обавезала да ће јој решити имиграциони статус и уписати је у школу. По доласку у Француску госпођа Д. је одузела пасош госпођици Силиадин, да би је потом исте године „позајмила“ брачном пару Б. како би им помагала око њихово двоје деце, док се госпођа Б. не породила. Силиадин је постала њихова кућна помоћница. Код тог брачног пара Силиадин је радила дневно по петнаест сати, седам дана недељно, без слободног дана одмора, без икакве накнаде за рад. Носила је само стару одећу а спавала на мадрацу да поду у дечјој соби. Недељом је добијала дозволу од тог брачног пара да у цркви присуствује мисама.

Крајем 1995. године, госпођица Силиадин успела је да побегне уз помоћ једне држављанке Хаитија, која ју је примила код себе, где је живела пола године. Ту је госпођица Силиадин имала одговарајући смештај и храну и добијала је 2500 франака месечно, јер се старала о двоје деце те госпође.

Госпођица Силијадин се потом, по наговору свога стрица, који је све време био у контакту са брачним паром Б., враћа код њих. Они су јој обећали да ће се ангажовати да јој обезбеди боравишну дозволу. Међутим, ситуација за госпођицу Силијадин се није променила. Међутим, Силиадин је успела да дође до свог пасоша. Своју ситуацију је саопштила једној комшиници која је о томе обавестила

Комитет против модерног ропства. Тај комитет је доставио одговарајући захтев надлежном тужилаштву у Француској.

Године 1998. полиција улази у стан брачног пара Б., где налази Силиадин. Против тог брачног пара покреће се кривични поступак, уз оптужбу да су од јула 1995. до јула 1998. користили услуге госпођице Силиадин без накнаде или уз накнаду која је била у очигледној несразмери са извршеним радом, при чему су искористили рањивост те особе а посебно стање зависности у коме се она налазила. Њима је стављено на терет и то што су Силиадин држали у животним и радним условима којима се крши људско достојанство, те да су користили радне услуге стране држављанке која није имала радну дозволу.

Првостепени суд је брачни пар Б. осудио на по годину дана затвора и одредио им новчану казну од 100.000 франака и обавезао их да госпођици Силиадин исплате износ од 100.000 франакана име накнаде штете. Апелациони суд је брачни пар Б., ослободио свих оптужби. Госпођа Силиадин је поднела представку Европском суду да људска права.

У представци том суду, подносиатељица се позвала на члан 4. Конвенције за заштиту људских права, која одредба се односи на забрану ропства и присилног рада. Представком је истакнуто да подносиатељици француско кривично законодавство није омогућило довољну и делотворну заштиту против служења у којем је држана, односно да јој није пружена делотворна заштита против обавезујућег рада који је морала обављати а који је практично учинио робом у домаћинству.

Суд је том пресудом констатовао да члан 4. Конвенције садржи једну од основних вредности демократског друштва Савета Европе. Став суда је да је обавеза држава чланица Конвенције да донесе одговарајуће прописе и да њихова примена буде делотворна како би се примерено казнили починиоци казненог дела у смислу одредбе члана 4. Конвенције.

Суд констатује да не само Конвенција већ и бројни међународни уговори имају за циљ заштиту људског бића од ропства и присилног рада. Отуда државе имају обавезу кривичног гоњења и кажњавања особа чије активности имају за циљ довођење особа у ситуацији супротну члану 4. Конвенције.

У својој пресуди поводом овог случаја, Суд је констатовао да је госпођица Силиадин била подвргнута присилном раду, полазећи од утврђене чињенице да је она против своје воље била држана код брачног пара Б., да је годинама радила без прекида и без надокнаде, да је у то време била малолетна, да је противзаконито боравила у Француској те је отуда била у страху да ће бити ухапшена од органа власти. Суд је стао на становиште да је брачни пар Б. одржавао страх код госпођице Силиадин да ће бити ухапшена од органа Француске а надала се да ће јој тај брачни пар регулисати њен статус. Отуда је закључак Суда да је Силиадин била изложена присилном раду у смислу одредбе члана 4. Конвенције.

Суд је у овом случају требало да утврди да ли је госпођица Силиадин имала статус роба или служавке. Иако је подносиатељици представке била одузета лична слобода, суд закључује да она није била у статусу роба у правом значењу тог појма, јер брачни пар Б. није према њој вршио изворно право власништва, те да Силиадин није имала статус објекта. Суд је закључио да Силиадин није била у статусу роба према традиционалном схватању тог појма.

Суд је стао на становишту да је госпођица Силиадин обављала код брачног пара Б., служење јер је обављала радне услуге под присилом те је тај статус суд повезао са појмом „ропства“. Суд је утврдио да је подносиатељици представке наметнут присилни рад у трајању од петнаест сати дневно а седам дана у недељи. Када је била доведена у Француску са петнаест година живота, она није одлучила да ради за брачни пар Б., обзиром да је била малолетна, да није имала приходе, госпођица Силиадин је била рањива и изолована, без средстава за живот осим оних у дому тог брачног пара. Она није имала личне документе, а веровала је у обећање брачног пара Б., да ће јој решити имигрантски статус. Силиадин није имала слободу, у првом реду није имала слободу кретања нити еј имала слободно

време. Она није похађала ни школу и била је потпуно зависна од тог брачног пара. Те чињенице су биле основ да суд утврди да је госпођа Силиадин била слушкиња у смислу одредбе члана 4. Конвенције.

Суд је пресудом одлучивао и о томе да ли је француско законодавство обезбедило подносиоци представке адекватну заштиту у складу са обавезом Француске као потписнице Конвенције а све у складу са одредбом члана 4. исте. Суд је констатовао да Парламентарна скупштина својом Препоруком⁴⁴⁵ изразила жаљење да ниједна чланица Савета Европе није изричито прописала ропство у домаћинство као кривично дело. Тако ни Француска својим кривичним националним законодавством није утврдила да је служење у домаћинству кривично дело. То потврђује и чињеница да брачни пар Б. нису осуђени према кривичном законодавству Француске, те да је тај брачни пар правоснажно ослобођен од кривичне одговорности у овом случају.

Европски суд да људска права је у овом случају закључио да француско кривично законодавство у релевантно време није госпођи Силиадин омогућило посебну и делотворну заштиту против радњи брачног пара Б., које су је учиниле жртвом. Суд је нагласио да се од стране држава чланица Конвенције захтева врло висок стандард заштите наведених људских права и основних слобода што условљава већу одговорност државе при оцени да ли се ради о повреди основних вредности демократског друштва. Тако је Суд у овом случају утврдио да Француска није испунила преузету обавезу утврђену чланом 4. Конвенције. Суд је применом члана 41. Конвенције, досудио госпођици Силиадин 26.209,69 ЕУР-а на име трошкова поступка. Суд јој није досудио накнаду штете јер исту није ни потраживала, а суд је по том питању везан захтевом странке-подносиоцице представке.

⁴⁴⁵ Препорука 1523 (2001)

2. Ранцев против Кипра и Русије

Подносилац представке⁴⁴⁶ је држављанин Русије, отац Оксане Ранцеве, која је живот изгубила на Кипру у марту 2001. године. Она је почетком 2001. године дошла на Кипар на основу „визе за артисте“ и почела је да ради у једном кабареу. Међутим, она је тај кабаре и стан напустила после три дана, оставивши поруку да се враћа у Русију. Менаџер кабареа је пронашао у једном ноћном клубу у Лимасолу 28. марта те године, око четири сата ујутру и одвео је у полицију где је затражио да је прогласе за особу која илегално борави у земљи и да је лише слободе. Његова намера је била да се она протера из Кипра, како би јој он могао да пронађе замену у свом кабареу.

Полиција је провером базе података, утврдила да госпођица Ранцев није особа која илегално борави у земљи и одбила је да је лиши слободе и затражила од менаџера кабареа да је одведе из полицијске станице те да се са њом врати касније како би се детаљније испитао њен статус. Менаџер је одвео Ранцеву око 5,20 сати у кућу другог запосленог лица, где су је сместили у једну просторију на шестом спрату стамбене зграде а менаџер је остао у стану. Беживотно тело госпођице Ранцев нађено је тога јутра око 6,30 сати на улици испред зграде у којој се налази стан. На лицу места је нађен и прекривач који је у виду ужета спуштен кроз ограду балкона.

Сусед из те зграде је видео како тело госпође Ранцев пада на тле, те је оављен разговор у полиицији са њим као и свим службеним лицима која су тога дана била на дужности тога дана када је она доведена у полицијску станицу. Обдукцијом њеног тела је установљено да су повреде г-це Ранцев последица њеног пада а да је пад узрок њене смрти. Порота је закључила да је она изгубила живот под чудним околностима, које личе на њен покушај да побегне из стана у коме је боравила као гост, те да нема доказа који би указивали на било чију кривичну одговорност за њену смрт.

⁴⁴⁶ Представка бр. 25965/04

На захтев подносиоца представке, у Русији је обављена још једна обдукција. Закључено је да је неопходна додатна истрага поводом њене смрти. Тај обдукциони налаз са предлогом додатне истраге достављен је кипарским властима, са захтевом за узајамну правну помоћ на основу уговора Русије и Кипра. У извештају омбудсмана Кипра поводом случаја г-це Ранцев, примећује се да је реч „артисткиња“ на Кипру постала синоним за „проститутку“.

Подносилац представке, отац г-це Ранцев се позвао на одредбе чл. 2, 4, 5. и 8. Конвенције и навео да подноси тужбу због истраге поводом смрти кћерке, као и то да ни кипарске ни руске власти нису заштитиле његову кћерку од трговине људима. Представку је темељио и на поступку судскомедицинске расправе пред поротом као и на чињеници да је онемогућен да приступи суду на Кипру.

Суд је закључио да кипарске власти нису могле да предвиде ток догађаја који је довео до смрти г-це Ранцев, те нису имале никакву обавезу да предузму практичне мере за спречавање опасности по њен живот. Међутим, у истрази коју су спровеле кипарске власти било је извесних мањкавости. Постојали су супротстављени искази сведока који нису свестрано размотрени а нису предузете никакве мере како би се разјасниле чудне околности смрти г-це Ранцев, а суд је донео пресуду у судскомедицинској истражној расправи пред поротом. Подносилац представке није обавештен о датуму расправе пред поротом из ког разлога није није био присутан када је пресуда изречена. Суд констатује да подносиоцу представке до дана доношења судске одлуке није дато јасно објашњење шта се стварно догодило са његовом кћерком. Тиме суд закључује да кипарске власти нису делотворно истражиле смрт г-це Ранцев. Суд је утврдио да је Кипар одговоран за овај случај јер његове власти нису успоставиле одговарајући законски и управни оквир за борбу против трговине људима, што је имало да последицу постојање режима издавања виза за артисте. Поред тога, полиција Кипра није предузела оперативне мере како би заштитила г-цу Ранцев од трговине људима иако су постојале околности које су давале основ за сумњу да је она жртва те трговине.

У односу на Русију, Суд је закључио да руске власти нису биле у обавези да истраже смрт г-це Ранцев, јер се иста догодила ван подручја њене јурисдикције. Међутим, Русија је прекршила Конвенцију јер њене власти нису истражиле како је г-ца Ранцев била регрутована и што није предузела мере за идентификовање свих лица која су била умешана у регрутовање г-це Ранцев односно откривање метода регрутовања која су том приликом била примењена.

У овој пресуди Суд је навео да је трговина људима, као и ропство, по својој природи и сврси експлоатације, засновано на вршењу оних овлашћења која се везују за право својине. Ради се о ситуацији где се људска бића третирају као роба која се може купити и продати или им се може наметнути принудни рад, чеме та делатност обухвата примену насиља и претња жртвама. Отуда Суд закључује да је сама трговина људима забрањена чланом 4. Конвенције. У овом случају, за разлику од случаја Силиадин, Суд није правио разлику положаја у коме се лице које је жртва трговине налази. То значи да сваки случај који се односи на трговину људима аутоматски подразумева одређене позитивне обавезе државе. Те позитивне обавезе се крећу од спровођења свеобухватне истраге до успостављања одређеног законодавног и управног оквира за спречавање те трговине.

Суд је одлучио да је Кипар у обавези да подносиоцу представке плати 40.000 евра на име нематеријалне штете и 3.150 евра на име судских и осталих трошкова, док је Русија обавезана да му плати 2.000 евра на име нематеријалне штете.

После пресуде у овом случају, све одредбе о заштити жртава из Конвенције о трговини људима обухваћене су позитивним обавезама држава према жртвама или потенцијалним жртвама трговине људима, према члану 4. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Ту пре свега спадају обавезе државних власти свих врста да идентификују жртве или потенцијалне жртве те трговине, да им пружи материјалну и другу подршку док се налазе на територији дате државе, те обавезу враћања жртава у друге државе уз поштовање права, безбедности и достојанства тих лица.⁴⁴⁷

⁴⁴⁷ Конвенција о трговини људима- чл. 10-16

3. Предмет Зорица Јовановић против Србије

У овом предмету ради се о представци ⁴⁴⁸ г-ђе Зорице Јовановић, држављанки Србије, која представка је заснована на члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Подноситељка представке се породила 28. октобра 1983. године у Медицинском центру у Ћуприји, државној установи и родила је здравог дечака. Она је као мајка редовно виђала свог сина у периоду од 28. до 30. октобра 1983. године. Мајка је била са својим сином до 23 сата на дан 30. октобра 1983. и лекари су јој рекли да ће сутрадан она и њен син бити отпуштени из болнице.

Дежуни лекар је на дан 31. октобра 1983. године, око 6,30 сати обавестио подносиољку да је њена беба преминула. Надлежи те болнице нису дозволили подносиољки представке да види своју бебу, те је она отишла из Медицинског центра кући. Она и њена породица су добили уверавања из Медицинског центра да ће обдукција бебе бити извршена у Београду. Наводно је то био разлог што нису добили тело бебе како би је сахранили.

Српски медији су током 2001. и 2002. године, почели да извештавају о бројним случајевима као што је случај подносиољке представке, што је утицало да се подносиољка представке 24. октобра 2002. обратила захтевом Медицинском центру у Ћуприји којим је затражила сву релевантну документацију у вези смрти њеног сина. Дана 12. новембра 2002. године Медицински центар Ћуприја је известило подносиољку представке да је њен син преминуо 31. октобра 1983. године у 7,15 сати, те да је његова смрт без назнаке узрока (*exitus non signata*). Општина Ћуприја је обавестила подносиољку представке да је рођење њене бебе регистровано у општинској евиденцији а да смрт није регистрована. Супруг подносиољке представке је поднео 10. јануара 2003. године кривичну пријаву против медицинског особља Медицинског центра у Ћуприји, сматрајући да су они одговорни за отмицу његовог сина. Тужлаштво је 15. октобра 2003. године

⁴⁴⁸ Представка бр. 21794/08 од 22. априла 2008. године

одбацило пријаву подносиоце као непоткрепљену доказима. Тужилаштво није пружио доказ да је обављена истража поводом овог случаја. Тело подносиоцекиног сина никада није њој нити њеној породици пренето. Они никада нису добили обдукциони извештај нити су добили обавештење где је наводно сахрањено тело бебе. Подносиоца представке је више пута болнички лечена, између осталог, због разних симптома депресије који датирају од 1999. године.

Након састанка Министарства здравља од 17. јуна 2003. године, са здравственим установама Београда и ЈКП „Погребне услуге“, све здравствене установе су прихватиле одређену процедуру у погледу извештавања и сахране новорођенчади. Скупштина Републике Србије је формирала Анкетни одбор ради утврђивања истине о несталој новорођеној деци из породилишта у више градова Србије. Скупштина је 14. јула 2006. године усвојила извештај Анкетног одбора. У том извештају се наводи да је било озбиљних недостатака у важећем законодавству у релевантном периоду, као и у поступцима пред државним органима и у здравственим организацијама. Та ситуација је чинила оправдану сумњу родитеља шта се стварно збило са њиховом децом. У извештају се наводи да је кривичноправна заштита сада неделотворна због важећих одредаба о застарелости дела. Тиме је указано да су неопходне измене релевантног законодавства, како би родитељи из наведених случајева добили одговарајуће обештећење. Медији су пренели да је председник Скупштине Србије изјаснио да треба да се припреми нови законски пропис како би се обезбедило обештећење родитеља „несталих беба“.

Заштитник грађана је поводом овог питања указао да у релевантном периоду није било доследних процедура и законских прописа у случајевима смрти новорођенчади, те да је било преовлађујуће мишљење да у случајевима смрти новорођенчади родитеље треба поштедети душевног бола да сахрањују новорођенчад, што је чинило могућим да се поједини парови намерно лише могућности да то чине. Такође је указао да су обдукциони извештаји по тим питањима најчешће бивали непотпуни, неубедљиви и сумњиви. То је резултирало закључку да су поједине бебе заиста биле незаконито одузете од њихових биолошких породица. Реакција Владе Републике Србије у периоду од 2006. до

2010. године биле су неадекватне, па родитељи имају и даље право да сазнају истину о стварној судбини њихове деце, што се могло постићи једино усвајањем *lex specialis*.

Радна група Скупштине Србије у извештају Скупштини је навела да је дошло до измене у законодавству о евиденцијама из области здравства и Закона о здравственој заштити, те да је утврђен детаљан поступак који онемогућава да се из болнице од родитеља незаконито одузму њихова новорођенчад. Радна група је утврдила да Устав онемогућава продужење застарног рока за кривично гоњење дела почињених у прошлости.

Подноситељка представке је тврдила да јој тужена држава у континуитету није пружила било какве информације о стварној судбини њеног сина. Она је сумњала да јој је син ипак жив и да је незаконито дат на усвојење.⁴⁴⁹ Такође је указала да повреда њених права да сазна истину о свом сину траје те да се она жалила разним инстанцама током година.

Тужена Република Србија је изнела став да се релевантни догађај десио пре 3. марта 2004. године, што значи пре времена од када је Конвенција ступила на снагу у односу на Србију. То значи да је Србија истакла приговор ненадлежности тога суда у односу на *ratione temporis*.

У односу на временску надлежност, тај суд је стао на становишту да његова надлежност *ratione temporis* покрива период после ратификације Конвенције или њених протокола од стране тужене државе. Став је суда да поступци и пропусти државе морају бити у складу са Конвенцијом и њеним протоколима, те отуда све касније чињенице спадају у надлежност Суда, макар те чињенице биле само наставак већ постојеће ситуације. У конкретном случају, нестанак односно неизвесна судбина сина подносиољке представке је непрекидно стање неизвесности те да јој тужена држава није давала било какве информације о њеном сину већ је, штавише скривала и заташкавала догађај. Тако је заузет став

⁴⁴⁹ Узимање деце ради незаконитог усвојења је један од облика трговине људима

на нестанак деетта није тренутно стање, већ трајно стање бриге и патње породице нестале бебе. Тиме постоји позитивна обавеза државе да се утврди судбина нестале особе, па и када се на крају може претпоставити и смрт те особе. У овом случају Суд је утврдио да се притужба подносиољке представке односила на трајну ситуацију, због које чињенице је Суд утврдио своју надлежност у овом случају. Та трајна односно непрекинута ситуација настала је и после ратификације Конвенције од стране Републике Србије, која ситуација је релевантна за разумевање чињеница насталих после те ратификације.

Суд је одбио приговор тужене Републике Србије који се односио на чињеницу да подносиољка представке исту није поднела у року од шест месеци од ступања на снагу Конвенције у односу на Србију. Став подносиољке представке је био да је извештај Скупштине од 14. јула 2006. те Извештај омбудсмана од 29. јула 2010 године, чинили су њену наду да ће добити обештећење од државе, а да је крај њеним надама престао када је радна група Скупштине 28. децембра 2010. године поднела свој извештај Скупштини.

Суд је одбио овај приговор тужене државе, сматрајући да је наведени рок установљен ради правне сигурности, како би се питања из Конвенције обрађивала у разумном року и како не би била непрекидно отворена за спорење. Наведено је да тај период од шест месеци тече од дана правоснажности којом су исцрпљена домаћа правна средства. Став је Суда да се рок од шест месеци не односи на ситуације које трају и где постоји непрекидна повреда заштићеног добра.

Суд је утврдио да је тужена држава повредила одредбу чл. 8. и чл. 13. Конвенције⁴⁵⁰, те је досудио подносиољки представке износ од 10.000 евра као правичну накнаду за повреду њеног прав од стране тужене државе. Такође јој је досудио и износ од 2.750 евра на име трошкова насталих пред тим судом.

⁴⁵⁰ Члан 8. Конвенције установљава право на приватни и породични живот, а чл. 13. Конвенције установљава право на делотворни правни лек

4. Случај М. и други против Италије и Бугарске

Подносиоци представке ⁴⁵¹ су грађани Бугарске, ромског порекла. Исту су поднели, кћерка, отац и мајка. Подносиоци представке су истакли да је та породица 2003. године отишла у Италију како би радили као момоћ у домаћинству. Кћерка се у Италију удала за држављанина Србије, а младожења је требало да плати неколико хиљада евра младином оцу. Указали су да су родитељи младе приморани да се врате у Бугарску а да је кћерка остала у Италији, где је изложена мучењу и била је принуђена да ради за свог мужа. Мајка је, по повратку у Италију, поднела жалбу полицији на случај своје кћерке. Поред тога, мајка и кћерка су поднеле притужбе властима у Бугарској и Италији. Након што је провером случаја утврдила да је брак кћерке и држављанина Србије склопљен уз обострану сагласност, полиција није покренула било какав поступак за кривично гоњење у вези овог случаја.

У овом случају Суд је утврдио да је Италија прекршила одређене процесне аспекте члана 3. Конвенције,⁴⁵² који се односе на недостатак ефикасне истраге у вези злостављања прве подносиоце представке. Суд није утврдио да је ту одредбу Италија починила у односу на жалбе исте подносиоце да италијанске власти нису предузеле довољне кораке како би је ослободиле од наводног облика ропства.

Италијанске власти нису имале довољно доказа како би ваљано размотриле и одлучиле у овом случају. Суд је одлучивао на основу различитог приказа стања ствари и чињеница од учесника овог догађаја. Околности на које су указали подносиоци представке, могли су указати на постојање сумње да се ради о трговини људима. Међутим, није било довољно доказа да би се на поуздан и несумњив начин утврдило да постоји тај деликт. Како није утврђено да се ради о трговини људима, то није постојала ни позитивна обавеза у односу на одредбу члана 4. Конвенције, која одредба се односи на истрагу и кажњавање у случајевима трговине људима. У погледу обавезе државе да предузме делотворне

⁴⁵¹ Представка број 40020/03, пресуда је донета 31.07.2012.год.

⁴⁵² Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, оп. цит.

мере за заштиту лица од опасности у складу са одредбом члана 3. Конвенције, Суд је утврдио да су италијанске власти предузеле све неопходне радње како би се помогло првој подносиоци представке, да се ослободи ситуације у којој се нашла, а која ситуација ју је довела у потенцијални ризик од трговине људима.

Суд је разматрао и чињеницу на коју су подносиоци представке указали а односи се на то да је отац прве подносиоке добио извесну суму новца за брак кћерке. Требало је ценити да ли је та готовинска трансакција могла бити основ за пренос власништва над кћерком, што би значило да се ради о институту ропства. Суд је, полазећи од начина и количине новца, стао на становишту да се ту ради о поклону везаном за породичну традицију, или пак о уобичајеном поклону карактеристичном за многе културе. Суд није имао доказа да је предлагач односно првоподносиока била изложена мучењу и да није била укључена у принудни или обавезни рад. Прибављена медицинска документација првог апликанта није на несумњив начин указивала да је исти био изложен било ком облику злоупотребе или експлоатације у смислу трговине људима, те да се једнокртани трансфер новца оцу за удају кћерке није могао третирати као доказ о тој трговини. Није било доказа да је брак закључен у сврху било које експлоатације те није било разлога да је тај брак заснован у друге сврке осим оних које су повезане са традиционалним схватањем брака. Није имало доказа да је први апликант био приморан да закључи брак, те да кћерка није изјавила да се противила том браку

У односу на одговорност Бугарске у овом случају, Суд је стао на становиште да би у случају постојања случаја који би се могао подвести под деликтом трговине људима, та би држава била одговорна у складу са обавезама те државе да заштити првог апликанта од те трговине, као и обавезу државе да испита све околности случаја да ли се ради и како је спроведена та трговина. Поред тога, Суд је указао да је обавеза држава да сарађују у случајевима прекограничног криминала, те да истражују догађаје који су се одиграли изван њених територија. У конкретном случају апликанти се нису жалили да бугарске власти нису успеле да истраже потенцијалну трговину људима. У конкретном случају власти ове земље су помогле апликанте и биле су у сталној сарадњи са италијанским властима.

У овом предмету Суд је одлучио да је жалба против Италије и Бигарске недопуштена односно неоснована.

5. Случај ЦН против Велике Британије

Подноситељка представке ⁴⁵³ је рођена 1979. године и отпутовала је 02. септембра 2002. године из Уганде у Велику Британију. Тврдила је да је била неколико пута силована у Уганди те да је њен циљ да отпутује у Велику Британију био да побегне од сексуалног и физичког насиља које је доживела. Навела је да су јој лица С., и Г.А., помогла да набави лажни пасош и визу како би ушла у велику Британију. По доласку у Велику Британију, С., јој је узео пасош и путна документа и није их вратио њој. По доласку у Велику Британију, она је неколико месеци живела по различитим кућама рођака С., у Лондону. За то време С., је стално упозоравао да она не би требало да разговара са људима о свом статусу и положају, јер би могла бити ухапшена јер нема уредне путне и боравишне исправе. На телевизији је приказивано насиље над женама, а С., јој је предочио да би то могло да се деси и њој ако не буде опрезна.

У јануару месецу 2003. године С. је довео апликанткињу код особе М. који се бавио пружањем помоћи немоћним и старијим особама, те на тај начин прибављао профит. Подносиатељка је у кратком времену научила да обавља пружање тих услуга старања и бриге око трећих особа, а да су исплате услуга корисници вршили преко банковних рачуна М. који је радио као обезбеђење на више локација у уверењу да ће новац добити апликанткиња. Међутим, она је тврдила да никаву исплату за тај рад није примила.

Почетком 2003. године апликанткиња је почела да ради као у кући ирског старијег брачног пара К. Господин К., је боловао од Паркинсонове болести па је С., имала обавезу да му промени одећу, да га нахрани, очисти и да га у случају потребе подигне. Била је у обавези да увек буде доступна на телефон. Једанпут недељно С. је имала неколико сати слободног времена, када би по њу долазио М. и одвозио је

⁴⁵³ Случај је заснован на Представци бр. 4239/08 од 24. јануара 2008. године, а пресуда је донета 13. фебруара 2013. године

С. кући. Након неколико година М. је прихватио да С. користи јавни превоз али је упозорио да не треба да разговара са било ком, јер у том превозу наводно није безбедна.

Апликанткиња је тврдила да је брачни пар К. месечно исплаћивао за пружене услуге око К. износ од 1.600 евра, те да је то плаћање извршено чеком М. С. је уверавао апликанткињу да ће јој исплатити тај новац, по одбитку одређеног процента. Она је тврдила да никада није примила од М.нити С. односно да није примила никакву значајну исплату. Повремено би јој брачни пар К., давао половну робу, а С., би јој повремено давао 20 фунти или 40 евра, када би месечно имала поподневни одмор. С.је уверавао апликанткињу да за њу примљени новац штеди како би се она школовала и како би јој уштедео новац потребан за њену егзистенцију.

У августу 2006. године брачни пар К. је отишао на породично путовање у Египат. Апликанткиња није отишла са њима је није имала пасош. За то време апликанткиња је одведена кући која припада С где је била са својим партнером из Уганде Х. Тај партнер је апликанткињу спречавао да напусти кућу уз упозорење да не разговара ни са ким. Дана 18. августа 2006. године апликанткиња је напустила кућу С., и отишла до локалне банке уз молбу да позове полицију. Пре него је полиција стигла, апликанткињи се снемогло и она је одвезена у месну болницу, где јој је дијагностикован ХИВ вирус. Утврђено је да она болује од психозе као и од звучне халуцинације. У болници је остала месец дана. Њен партнер Х је посетио у болницу уз покушај да је убеди да се врати кући С. Истакла је да је морала да плати лек за анти-вирус, те ако се не би вратила кући код С., била би на улици.

По отпусту из болнице, смештај апликанткињи је обезбедила локална власт. Она је 21. септембра 2006. године поднела молбу за азил. Њен захтев за азил је одбијен 16. јануара 2007. године. У одлуци о одбијању захтева за азил се наводи да је апликанткиња могла приступити заштити од сексуално мотивисаног насиља у Уганди. У тој одлици се наводи да је апликанткиња, ако се заиста плашила С.,

могла покушати побећи од њега раније. На ту одлуку подносиоца представке се жалила, али је жалба одбијена 20. новембра 2007. године.

У априлу месецу 2007. године, адвокат подносиоца представке затражио је од полиције да се истражи њен случај. Полицијски тим специјализоване полицијске јединице за борбу против трговине људима започео је истрагу, како би се утврдило да ли је апликанткиња била жртва тог кривичног дела. Затражено је и мишљење Центра за борбу против трговине људима из Шефилда. Констатовано је да није било доказа који би потврдили наводе апликанткиње да је експлоатисана кроз рад у кући код брачног пара К., и о томе је обавештен њен адвокат. Адвокат подносиоца представке се обратио полицији тражећи разлоге за обуставу истраге. Полиција је обавестила адвоката да није било доказа да је апликанткиња жртва трговине људима те да је одлучено да даља истрага није оправдана.

Дана 05. децембра 2008. године адвокат подносиоца представке је захтевао од полиције да размотре могућност кривичног гоњења одређених лица због других кривичних дела према апликанткињи, укључујући и *ius cogens* дело ропства и принудног рада. Дана 18. децембра 2008. године једна невладина организација за људска права⁴⁵⁴ је закључила да је апликанткиња била изложена присилном раду према пет од шест индикатора којима је била подвргнута.⁴⁵⁵ Истакнуто је да је апликанткињи била ускраћена слобода кретања, да јој је зарада била ускраћена на име дуга и да за четири године рада није примила зараду, да јој је пасош био одузет те да је била подвргнута претњом казни од власти. Полиција је након тога почела са даљим вођењем истраге, да би на крају известила адвоката да није утврђено дело трговине људима према апликанткињи, те да није било њене експлоатације.

Касније је утврђено да је ујак апликанткиње, организовао њено пребацивање у Велику Британију и да је узео сав новац који је она зарадила. Обављено је и вештачење апликанткиње од стране клиничког психолога, који је утврдио да она

⁴⁵⁴ Мака Пројекат

⁴⁵⁵ Ради се о индикаторима који су дефинисани од МОП-а

пати од врло високог пост трауматског стресног поремећаја као жртва трговине људима кроз сексуално злостављање и принудни рад.

Суд се утврдио да је апликанткиња жртва повреде људских права из члана 4. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, јер је иста била подвргнута сили, претњи и обманама, како би се од ње стекла корист било које врсте. Суд ближе означаје принудни или обавезни рад, коме је била изложена апликанткиња, па том приликом наводи да је то сваки рад или услуга која се добије од неког лица изнудом или претњом казне, односно да је то сваки рад на који лице није дало добровољни пристанак. Пресудом се указује да је МОР дао индикаторе принудног рада, који служе као репер идентификације принудног односно присилног рада.⁴⁵⁶

Суд се позива на изворе којима се регулише питање трговине људима, као што је Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, указујући да је Велика Британија ратификовала исту, те да је дужна да спроведе позитивне мере из тог документа. Суд је указао на обавезу Велике Британије из Конвенције о ропству из 1926. године, коју је она ратификовала 1927. године. Као правна документа која је применио у овом случају, Суд наводи и Препоруке⁴⁵⁷ Прламентарне скупштине Савета Европе, као релевантне у овом случају. Тим препорукама се захтева од држава чланица да ревидирају своје имиграционе и депортационе политике, те да израде нормативни оквир којим би се ближе уредили услови обављања рада у домаћинству како би се ти радници адекватно заштитили и како би се смањили ризици њихове радне експлоатације.

Суд је у овом предмету закључио да постоји много суптилних начина на који неко лице не може пасти под контролу другог лица. Суд је стао на становиште да у Великој Британији ије било адекватно регулисано питање обаваљања послова у

⁴⁵⁶ Ови показатељи према тој пресуди су: претња или физичко зло раднику; ограничење кретања или чување на радном месту или ограниченом простору; рад за отплату дуга; нелажање за обављени рад; за државање плата или њихово превелико смањење; задржавање пасоша и других личних докумената; претња отказима или властима где радник ради због имиграционог статуса и друго

⁴⁵⁷ Препоруке 1523(2001) и 1663(2004)

кући од стране трећих лица. Суд сматра да у законодавству Велике Британије није било дефинисано кривично дело незаконитог и принудног рада у домаћинству, што је условило непостојање деловодног правног лека за апликанткињу у овом случају. Суд је подносиољки представке досудио 8.000 евра на име накнаде нематеријалне штете, као и 20.000 евра на име накнаде трошкова за поступак пред Судом.

5. Сарадња држава у гоњењу и кажњавању учинилаца деликта трговине људима

Због природе трговине људима која се одвија преко државних граница, кривично гоњење трговаца људима не може се одвијати искључиво на државном нивоу, те је неопходна билатерална и мултилатерална сарадња релевантних државних институција и међународних организација. Ту пре свега треба истаћи сарадњу ЕУРОПОЛ-а и ИНТЕРПОЛ-а. Сарадња на правном а пре свега на законодавном нивоу има неколико аспеката. У првом реду ту је размена информација, стручна обука запослених у државним институцијама, узајамна правна помоћ и заједничка истрага. Међудржавна сарадња је кључни аспект мера против трговине људима.

Протокол позива државе да елиминишу узроке трговине људима,⁴⁵⁸ у ком циљу установљава обавезу превентивног деловања у спречавању тог деликта и заштите жртава од поновне виктимизације. У том циљу државе треба да врше истраживања, информисања и кампање преко средстава јавног информисања.⁴⁵⁹ Државе треба да предузимају мере ради ублажавања чинилаца који особе, а нарочито жене и децу чине погодним за трговину људима, како би се обесхрабрила тражња која доводи до експлоатације људи због кога се и врши та трговина.

⁴⁵⁸ Узроци трговине људским бићима су разноврсни: сиромаштво, прогањање, оружани сукоби, низак степен развоја, одсуство једнаких могућности и друго

⁴⁵⁹ Члан 9. ст. 2. Протокола

У оквиру међународне сарадње ради спречавања овог деликта Протокол предвиђа и друге мере, као што су јачање граничне контроле, онемогућавање злоупотребе путних исправа те спречавања коришћења саобраћајних средстава комерцијалних превозника за вршење трговине људима. Државе могу, према својим националним законодавствима, забранити улазак лицима умешаним у трговину људима. Државе су у обавези да сарађују у погледу давања информација о правоваљаности и валидности путних и других идентификационих докумената које су издале, а у случају сумње да се иста користе за остварење овог деликта.

Протокол предвиђа међународну размену информација и обуку органа задужених за спречавање трговине људима. Информације се размењују у вези путних исправа, те средстава, путева, метода и веза које организоване криминалне групе користе при трговини људима. Што се тиче обуке, државе уговорнице треба да обезбеде обучавање државних службених лица која раде на спречавању нелегалне трговине људима, при чему та обука треба да буде усмерена на превенцију, гоњење починилаца тог деликта и заштиту жртава трговине људима.

Посвећеност Републике Србије борби против трговине људима потврђује се и чињеницом да се у нашој земљи у континуитету одржавају научно-стручни скупови са међународним учешћем,⁴⁶⁰ како би се указао на проблем трговине људима, одредили теоретски правци деловања и досегли практични и применљиви оквири борбе против трговине људским бићима.

Сталну и озбиљну претњу стабилности и развоју европског региона представља организована криминална активност, како својом суштинском динамиком, тако и појавним облицима. Отуда је европско друштво изнедрило две међународне полицијске организације, као својеврсне начине међународне сарадње у борби против савремених облика криминалитета. Те организације су: ЕУРОПОЛ и СЕЦИ Центар за организовани криминалитет. Тиме је дат европски одговор на савремене трендове криминалних активности.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Научно-стручни скупови са међународним учешћем, Тара, 2010, 2011, 2012, 2013. и 2014. год.

⁴⁶¹ М. Опарица, Д. Ђукановић, С. Уљанов, *Европски одговори на савремене трендове криминалних активности*, Зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем, Тара 2010,

ЕУРОПОЛ је у прво време своју активност испољавао као организационе јединица Европског савета за сузбијање кријумчарења опојним дрогама. Међутим, његова делатност је проширена ступањем на снагу Конвенције ЕУРОПОЛ од 01.10.1998. године, чиме он постаје Уред европске полиције. Тиме се надлежност ЕУРОПОЛ-а протеже на све облике организоване криминалне делатности у које спада и трговина људима у свим својим облицима.⁴⁶² ЕУРОПОЛ као организација Европске уније и Уред европске полиције, представља међународну полицијску сарадњу *per se*, без оперативног полицијског карактера, који својим аналитичко-обавештајним капацитетом доприноси побољшању сарадње својих држава чланица, чиме се поспешује њихова ефикасност.

Ради ефикасније борбе против организованог криминала, ЕУРОПОЛ има посебну стратегију сарадње са државама које нису чланице Европске уније. Та сарадња се остварује на основу споразума о сарадњи који се закључују у складу са Конвенцијом ЕУРОПОЛ-а. Таква сарадња постоји и са Републиком Србијом, која није чланица Европске уније.⁴⁶³ Тај документ сарадњу одређује као размену оних информација које не садрже личне податке, али се могу односити на околности и чињенице које указују на врсте, облике и трендове криминалних активности и деловања носилаца организованог криминала.⁴⁶⁴

За нашу земљу је од важности и међународна сарадња регионалног обима. То се пре свега односи на СЕЦИ Регионални центар за борбу против прекограничног криминала.⁴⁶⁵ Седиште тог Центра је у Букурешту, а Република Србија је његова чланица.⁴⁶⁶ Правни основ његовог деловања је Споразум о сарадњи у

стр. 19-25

⁴⁶² Исто

⁴⁶³ Споразум о стратешкој сарадњи Србије и ЕУРОПОЛ-а је потписан 2008. године

⁴⁶⁴ Ти подаци се могу односити на количине заплене опојне дроге, фалсификоване новчанице у валути евро, утврђене руте кријумчарења људима и недозвољене трговине акцизном робом, број изгубљених и украдених докумената и друго

⁴⁶⁵ Види: *Web site-SECI Regional Center for Combating Transborder Crime*, Internet, <http://www.secicenter.org>.

⁴⁶⁶ Чланице СЕЦИ Регионалног центра су: Албаније, Босна и Херцеговина, Бугарска, Грчка, Мађарска, Молдавија, Македонија, Румунија, Словенија, Србија, Турска, Хрватска и Црна Гора

активностима спречавања и борбе против организованог криминала.⁴⁶⁷ Чланице тог органа су се обавезале да размењују информације и податке, да заједнички воде истражне радње и да кажњавају дела прекограничног криминала.

У погледу међународне регионалне сарање у области организованог криминала, значајно место има Регионална антикорупцијска иницијатива⁴⁶⁸ Пакта за стабилност у Југоисточној Европи, чији је циљ сузбијање свих видова корупције, прања новца и злоупотреба јавних овлашћења. Основана је и Асоцијација шефова полиције Југоисточне Европе,⁴⁶⁹ а седиште Секретаријата те организације је у Београду

5.1. Просторно важење националних кривичних права

Трговина људима најчешће се одвија ван националних граница једне државе. Отуда је могућност да држава кривично гони и суди починиоцима тог деликта која се нису збила на њеној територији (екстериторијална надлежност) кључна да би се онемогућило починиоцима кривичних дела избегавање кривичног гоњења и премештање својих активности из једне државе у другу.

У практичном поступању неопходно је утврдити односе у којима се налазе различита национална кривична законодавства, када се нађу у ситуацији могуће примене међународне кривичноправне норме. Ради се о случају решавања одређеног међународног кривичноправног односа. Међународна заједница је подељена на већи број држава у чијим надлежностима је вршење репресивне власти у домену кривичног законодавства. Отуда је неопходно утврдити границе и дomet репресивне власти појединих држава, како би се у што већој мери избегли међусобни сукоби у том погледу.

⁴⁶⁷ Споразум о сарадњи је потписан у Букурешту маја 1999. године (Види: “*Agreement on Cooperation to Prevent and Combat Transborder Crime*” Internet, [http://www.seicenter.org/p160/SECI Agreement 16/04/10](http://www.seicenter.org/p160/SECI%20Agreement%2016/04/10))

⁴⁶⁸ Регионална антикорупцијска иницијатива –РАИ- основана је 2000. године

⁴⁶⁹ Ова Асоцијација-СЕПЦА-формирана је јануара 2002. године у Пули, као аутохтона иницијатива лидера полиције држава регије, а њен Статут је усвојен на конференцији у Букурешту октобра 2002.

Полазећи од разлика у националним правним системима (инкриминација, санкције), није без значаја који ће од потенцијално заинтересованих правних система у конкретном случају примењивати своје право. Правилно одређење националног кривичног права које ће бити примењено у пракси, отклања и проблем евентуалног вишеструког кажњавања учиниоца за исто дело у различитим правним системима.⁴⁷⁰ То је утицало на настанак правила о просторном важењу националних кривичних права,⁴⁷¹ како би се знало које кривично право ће бити у конкретном случају примењено. Наведеним правилима се најчешће решава и питање надлежности суда одређене државе. Отуда државе чланице међународне заједнице у својим законодавствима утврђују конкретна решења, полазећи од четири усвојена принципа.

5.1.1. Територијални принцип

Територијални принцип још увек представља основни принцип према коме се одређује како важење националног кривичног права, тако и надлежности националних судова. То значи да се на злочин учињен на територији одређене државе суди у тој држави и примењује се њено кривично законодавство (*lex loci delicti commissi*). Потврда овог принципа учињена је кроз одлуку Међународног суда правде у случају Лотус. Међутим, овај принци не представља апсолутно начло међународног права и не поклапа се са територијалним суверенитетом.

Позитивне стране овог принципа су те што је његовом применом олакшано прикупљање доказа, који су везани за територију где је дело учињено, да су њиме најбоље заштићена права окривљеног и што држава, примењујући своје право потврђује свој аутоитет и одвраћа потенцијалне извршиоце од вршења кривичних дела. Недостатак овог принципа је у дефинисању територије одређене државе као и одређење места извршења кривичног дела у случају кад је место радње и место последице на територији других држава.

⁴⁷⁰ В. Камбовски, *Основни проблеми примене међународног казненог права од стране међународних и националних судова*, Међународни научни скуп, Тара, 2006. године, стр. 13

⁴⁷¹ М. Мајкић, *Примена међународног кривичног права у националним правним системима*, Сл. гласник, Београд, 2009. стр. 140-145

Примена територијалног принципа има посебан значај са становишта примене међународног права у национални правни систем. Примена међународног права се у знатној мери ослања на националне механизме спровођења. Национално законодавство, као један од могућих начина примене међународног права, користи и територијални принцип, примењујући међународно право на лица која су на његовој територији извршила међународни деликт. При томе се само међународно право примењује, било као део унутрашњег права (након имплементације), било путем директне примене. Одређени међународни уговори у области међународног кривичног права изричито предвиђају примену територијалног принципа на националном нивоу у њиховој примени.⁴⁷²

5.1.2. Персонални принцип

Персонални или принцип активног држављанства, успоставља надлежност суда одређене државе и примену њеног кривичног права у односу на држављане те државе који су извршили одређена кривична дела у иностранству.⁴⁷³ Познат је у већини правних система, а могуће су одређене разлике у конкретним решењима. Неки правни системи не захтевају да је односно дело кажњиво и према *lex loci*, док други системи изричито захтевају обострану кажњивост.

У основи персоналног принципа налази се тежња државе да не остану некажњени они учиниоци који, услед ограничења наметнутих домаћим правним поретком, не би за иста дела могли бити екстрадирани страном држави у којој је дело извршено. Овај принцип је значајан са становишта примене међународног кривичног права посредством националних правних система. Прихватајући обавезе предвиђене међународним уговорима којима се установљавају међународна кривична дела, државе прихватају и овај основ надлежности. У том смислу постоји знатан број међународних конвенција које изричито предвиђају овај основ надлежности.⁴⁷⁴

⁴⁷² Такав случај је код Конвенције о геноциду

⁴⁷³ М. Крећа, *Међународно јавно право*, Службени гласник, Београд, 2009. год. стр.191

⁴⁷⁴ То су, поред осталих: Конвенција о транснционалном организованом криминалу, Конвенција о сузбијању финансирања тероризма и Конвенција о спречавању терористичких напада бомбама

5.1.3. Реални принцип

Реални принцип или принцип пасивног држављанства, омогућава надлежност судова одређене државе и примену њеног кривичног права у односу на кривична дела која су извршена над њеним држављанима у иностранству. У неким законодавствима овим принципом су регулисани и случајеви кривичних дела извршених у иностранству на штету осталих интереса државе.⁴⁷⁵ Најчешћи услов који захтевају национални правни системи који примењују овај принцип као основ надлежности, јесте да постоји двострука кажњивост. Услов двоструког кажњавања се сматра испуњеним и када је дело предвиђено као деликт по међународном праву, без обзира да ли је инкримисано у територијалној држави. Овај принцип за успостављање надлежности националног правосуђа и примену домаћег права коришћен је у значајном броју случајева код извршења међународних кривичних дела, као што су злочин против човечности, мучење или тероризам. У тим случајевима постоји израженија повреда националних интереса, што се истиче као разлог примене овог принципа.

5.1.4. Универзали принцип

Овај принцип промовише надлежност националних судова и кривичног права у погледу извршилаца међународних кривичних дела, без обзира на место злочина и на држављанство извршиоца и жртве. Овај принцип надлежности се често дефинише негативно, као основ надлежности код кога се не захтева било каква веза између учињеног дела, права које ће бити примењено и суда који ће применити то право. Тако су пирати били проглашени непријатељима целог човечанства (*hostis humani generis*) и свака држава која је била у могућности да их задржи била је овлашћена на примену домаћег права и суђења. Универзални принцип је прихваћен и изричито предвиђен у значајним међународним конвенцијама.⁴⁷⁶ Прихватајући овај принцип, држава поступа као агент

⁴⁷⁵ Члан 9. ст.1. Кривичног законика Републике Србије, «Службени гласник РС» бр. 85/2005

⁴⁷⁶ То су, поред осталих: Конвенција о транснационалном организованом криминалу, Женеуске конвенције о заштити жртава рата из 1949. године и Конвенција против тортуре из 1984. године

међународне заједнице. То значи да национални правни системи имају обавезу спровођења како националог тако и међународног правног поретка у оквирима своје власти.

5.2. Екстрадиција и трговина људима

5.2.1. О појму екстрадиције

Екстрадиција је инструмент у правном супротстављању међународних деликата, укључијући и трговину људима. Она је акт сарадње држава у борби против криминала и старија је од опште међудржавне сарадње.⁴⁷⁷ Екстрадиција је постојала и пре времена Вавилонаца, Египћана и Кинеза и била је везана религиозним формулама у име националних божанстава.⁴⁷⁸ Као најстарији акт о екстрадицији који је до данас сачуван, у теорији се сматра Уговор о миру и савезу између египатског фараона Рамзеса II и хититског владара Хаттусилиа из 1280. године пре н.е. Тако се постепено развијао овај правни институт, као међусобно поступање држава на исти начин, па се тако развијало и начело реципроцитета као традиционално начело међународног права.⁴⁷⁹

Појам екстрадиције се у доктрини одређује као процес помоћу кога једна држава, на основу законске процедуре, изручује другој држави појединца, оптуженог или проглашеног кривим за дело извршено ван јурисдикције државе молиље и у оквиру јурисдикције државе која захтева изручење, а која је компетентна да му суди и казни те отуда захтева његово изручење.⁴⁸⁰ Екстрадиција се дефинише и као формално изручење особе једне државе другој за судски поступак или

⁴⁷⁷ Daniel P. King, *The political Offense Exception in International Extradition*; CILSA 13 (1980), str.247

⁴⁷⁸ International Extradition: A Summary of the Contemporary American Practice and Proposed Formula by M. Ch. Bassiouni:»Wayne Law Review» Vol. 15-1996. str. 733

⁴⁷⁹ Juraj Andrasy, *Међународно право*, Школска књига, Загреб 2010. стр. 352.

⁴⁸⁰ M. Ch. Bassiouni, оп. цит. стр. 64, 733

кажњавање,⁴⁸¹ или као средство којим једна земља изручује појединца другој земљи која га је оптужила или прогласила кривим за злочин.⁴⁸²

Услов за њену примену је чињеница да је дело за које се појединац терети, учињено ван јурисдикције земље која изручује а у оквиру земље која потражује. Сврха екстрадиције је омогућавање држави молићи да проведе судски поступак сагласно свом законодавству и привођења починиоца дела законској казни. Отуда је сврха екстрадиције кажњавање злочина. Неки аутори сматрају да екстрадиција, сама по себи није кривични поступак, већ начин да се утврди да ли постоје основи које би гарантовале да осумњичени за деликт буде у притвору код државе која га потражује.⁴⁸³ Екстрадиција се заснива на интересу држава у спречавању злочина, тако да злочини не могу проћи некажњено. Тиме се потврђује доктрина *aut dedere aut iudicare*, што значи *изручити или гонити*. Уколико државе нису спремне тако да поступају, онда екстрадиција излази из оквира права и постаје политичко односно спољнополитичко средство.

Екстрадиција се јавља у условима када једна држава нема или не жели да има јурисдикцију над избеглим починиоцем деликта из друге државе а да та друга држава има над њим јурисдикцију и жели да га казни. Држава има надлежност над појединцем на осниву одређених принципа међународног права.

5.2.2. Основ екстрадиције

Екстрадиција се може заснивати на билатералним, мултилатералним и унутрашњим правним актима.

⁴⁸¹ James G. Clark, *Political Offense in Extradition: Time for Judicial Abstinence*:»Higsting Intl and Comparative Law review» vol.5.No.1. str. 132

⁴⁸² Eric H.Singer: *Terrorizm, Ekstradition and FSIA Relief: The leterier Cas*; Vanderbilt Journal of Trans national Law» vol. 19:56-1986. str. 59.

⁴⁸³ Alona E. Evans, *Reflection Upon Political Offense in International Practice*; «The American Journal od Internat. Law» vol 57,1963, str. 21

Билатералним уговорима државе потписнице регулишу међусобне односе по питању екстрадиције починилаца деликта. То су уговори који се односе на питања правне помоћи у кривичним поступцима.

За разлику од билатералних, број међународних уговора о екстрадицији је много мањи. Међутим, њихов значај за међународно право је већи, јер се њима унифицира екстрадиционо право и пракса различитих унутрашњих правних система. Тиме се позитивно утиче на ствањање општег права екстрадиције.⁴⁸⁴

Вишестрани међународни уговори о екстрадицији донети су и на другим континентима. На америчком континенту потписано је више екстрадиционих докумената,⁴⁸⁵ док су арапске земље⁴⁸⁶ приступиле екстрадиционом споразуму.

Унутрашњи екстрадициони правни акти су посебни екстрадициони закони држава, којим се прописује и контролише екстрадициони поступак. Ти акти су обавезујући за службе које примењују национално право и за националне судове. Национална правила екстрадиционог права могу бити и међународно обавезна, јер је са становишта међународног права држава дужна да се придржава властитих правних правила, што је у одређеним пресудама потврдио и Међународни суд правде.⁴⁸⁷

Претходно излагање је показало да екстрадиција има свој уговорни и вануговорни аспект. Уговорни аспект произилази из контрактуелног аспекта екстрадиције, садржаног у бројним билатералним и вишестраним уговорима о екстрадицији између држава. Вануговорни аспект екстрадиције произилази из њеног постојања у унутрашњим правним актима држава. У пракси држава је уобичајено да постоји билатерални уговор о екстрадицији и да те државе имају своја унутрашња екстрадиционална правила. Постоје ситуације где нема екстрадиционог уговора

⁴⁸⁴ Evans Alona, *The New Ekstradition Treaties of the U.S.A.* J.I.L., 59, 1965. str. 353.

⁴⁸⁵ Ту спадају: Конвенција о екстрадицији, Централноамеричка конвенција, Уговор за екстрадицију злочинаца и за заштиту од анархизма, Кодекс приватног међународног права и др.

⁴⁸⁶ Екстрадициони споразум Арапске лиге донет 1952.године а ступио на снагу 28.08.1954.године

⁴⁸⁷ Пресуда у спору око правног статуса Источног Гренланда и спор око нуклеарних проба (Аустралија против Француске)

између две државе, али оне имају своја унутрашња екстрадициона правила. Уколико између две државе постоји билатерални екстрадициони уговор, онда између њих постоји правна обавеза изручења. Одсуство уговора о екстрадицији неке државе сматрају да се екстрадиција не може извршити, док друге државе стоје на становиште да се екстрадиција може извршити и ако не постоји међународни уговор.

5.2.3. Екстрадиција према Међународној конвенцији о транснационалном организованом криминалу

Према овој Конвенцији екстрадиција ће се односити на сва кривична дела утврђена тим међународним документом,⁴⁸⁸ уз два услова. Први услов је да је кривично дело резултат умешаности групе за организовани криминал и лица чије се изручење тражи. Други услов је да се лице чија се екстрадиција тражи налази на територији замољене државе и да је кривично дело због којег се тражи издавање, кажњиво по законима државе молиље и замољене државе потписнице.⁴⁸⁹ Конвенција предвиђа да су сва кривична дела из ове Конвенције, укључена у кривична дела за која се дозвољава издавање сваким уговором о екстрадицији који постоји између држава потписница. Отуда су се потписнице Конвенције обавезале да ће предвидети таква дела као дела за која је дозвољено издавање сваким међусобно закљученим уговором о екстрадицији.

Да би се олакшало питање екстрадиције, у циљу да извршиоци тешких деликата из Конвенције не остану некажњени, она прописује да се у случају непостојања међусобног уговора две стране о екстрадицији, овај документа сматра правним основом за екстрадицију у односу на деликте предвиђене истим.⁴⁹⁰ Ако државе потписнице екстрадицију не условљавају постојањем међусобног уговора, оне су прихватиле да деликти из Конвенције подлежу издавању. Уколико не прихватају издавање без закључења уговора, потписнице Конвенције су дужне да при

⁴⁸⁸ Члан 16 Конвенције

⁴⁸⁹ Према одредби чл. 16. ст.2. Конвенције, ако је захтевом обухваћено више различитих кривичних дела а нису сва предвиђена овим чланом, замољена држава потписница може да примени овај члан и према таквим кривичним делима

⁴⁹⁰ Члан 16. ст. 4. Конвенције

прихватању исте обавесте Генералног секретара Уједињених нација да ли Конвенцију узимају као правни основ за сарадњу у области екстрадиције са другим државама. Уколико не прихватају Конвенцију као правни основ за сарадњу са другим државама у погледу екстрадиције, потписнице исте ће настојаће да са другим државама закључе билатералне уговоре о екстрадицији, све у циљу спровођења ове конвенције.

Конвенција предвиђа да ће екстрадиција зависити од националног законодавства замољене државе или од важећих уговора о екстрадицији. Обавеза држава потписница Конвенције је да тај поступак убрзају и поједноставе. Уколико држава потписница не изручи тражено лице држави молиљи, искључиво из разлога што је тражено лице њен држављанин, тада је замољена држава дужна да на захтев државе молиље случај преда без одлагања својим надлежним органима ради судског гоњења.⁴⁹¹

Поред питања изручења осумњичених лица за деликте из Конвенције, овај међународноправни документ предвиђа и екстрадицију ради извршења пресуде донете на основу закона државе молиље.⁴⁹² Екстрадиција се неће обавити ако се тражено лице гони или кажњава због свог полног, расног, верског, националног или етничког порекла или политичког уверења.⁴⁹³

Протокол⁴⁹⁴ уз Конвенцију има за циљ допуну исте, а не њену измену. Како у Протоколу нема посебних одредби о екстрадицији, то питање остаје непромењено у односу на Конвенцију. Протокол само експлицитно говори да је кажњив деликт трговине људским бићима те да за његово спречавање и кажњавање важе одредбе Конвенције и тог протокола.

⁴⁹¹ Члан 16. ст.10. Конвенције

⁴⁹² Члан 16. ст.12. Конвенције

⁴⁹³ Према чл. 16.ст.14. Конвенције, држава потписница нема обавезу издавања уколико има довољно основа да верује да је захтев за изручење поднет у циљу гоњења или кажњавања неког лица због његовог пола, расе, вере, нације, етничког порекла или политичких уверења.

⁴⁹⁴ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом

Из анализе наведених конвенција може се закључити да оне указују на «тешку» или «озбиљну» природу дела, на која се односе. Тиме се на међународном плану настоји да се дела назначана у конвенцијама ставе ван закона. Наведене конвенције настоје да се чини покушај да се репресивно делује на међународне деликте којима се нападају опште вредности међународне заједнице. Наведене конвенције садрже принцип *aut dedere aut iudicare*. Ако је судско гоњење стварни циљ конвенција и уједно једина сврха екстрадиције, онда нагласак треба бити не само у држави места извршења већ и у свакој држави где се починилац дела нађе. Наведени принцип садржи два суштинска односа држава по питању екстрадиције. То су: поверење међу државама и универзална јурисдикција. У та два односа садржана је и природа и сврха екстрадиционог захтева. Екстрадиција се појављује као ствар сарадње међу државама, јер државе имају дискрециону снагу да одлуче о екстрадицији, без обзира на карактер злочина за који се појединац тражи.

5.2.4. Регионалне организације и екстрадиција (Европски ниво)

Министарски комитет *Савета Европе* препоручује⁴⁹⁵ државама спровођење екстериторијалне јурисдикције, без обзира на то у којој је држави кривично дело трговине људима почињено, укључујући случајеве у којима се ово кривично дело одиграло у више држава. Слична обавеза чланица Европске уније садржана је у Здруженој акцији Савета.⁴⁹⁶

Међу постојећим вишестраним конвенцијама о екстрадицији, знатан број потписан је на европском континенту.⁴⁹⁷ Ту се издваја Европска конвенција о екстрадицији,⁴⁹⁸ са два додатна протокола.⁴⁹⁹ Европска конвенција о екстрадицији је донета 13. децембра 1957. године, а ступила је на снагу 18. априла 1960. године. Конвенција предвиђа екстрадицију за дела која су кажњива по праву државе

⁴⁹⁵ Препорука R (2000) 11, поглавље 48, Министарски комитет СЕ

⁴⁹⁶ Здружена акција Савета 97/154/ ЈНА (поглавље ПА, f)

⁴⁹⁷ Европска конвенција о екстрадицији, Бенелушка конвенција о екстрадицији, Нордијски уговор, Берлинска конвенција о предаји особа осуђених на казну лишавања слободе у земљи њиховог држављанства и др.

⁴⁹⁸ Европска конвенција о екстрадицији, „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“ бр. 10/2001

⁴⁹⁹ Први протокол је од 15. октобра 1975. а Други протокол је од 17. марта 1978. године

молиље и замољене државе (принцип двоструког криминалитета). Екстрадиција сопствених држављана је ствар слободе воље држава потписница.

Државе су једино у обавези на екстрадицију лица у својој надлежности уколико постоји билатерални или мултилатерални споразум о томе. За европски регион најважнији споразум је Европска конвенција Савета Европе о екстрадицији (1957).⁵⁰⁰ Многе државе су додатно закључиле билатералне или мултилатералне споразуме који могу да допуне одредбе Конвенције, или омогуће њену лакшу примену, али који не могу ограничити или смањити обавезе у оквиру Конвенције.⁵⁰¹ Отуда степен обавезе државе за екстрадицију, разликује се од државе до државе или групе држава, у зависности од тога да ли постоје такви додатни билатерални споразуми.

Европска конвенција о екстрадицији обавезује државе уговорнице на екстрадицију лица једна другој, и то «свих лица која компетентне званичне власти државних страна траже ради кривичног процеса, или ради примене казне за почињено кривично дело или притварања осумњиченог лица». Ова обавеза односи се на кривична дела за која је предвиђена казна затвора од најмање једне године, у складу са законима државе молиље и замољене државе (принцип двојног криминалитета). Екстрадиција се отуда не ограничава на списак кривичних дела, већ обухвата сва кривична дела за која предвиђене казне прелазе одређени минимум.⁵⁰²

Конвенција дозвољава и екстрадицију својих држављана. Државе уговорнице могу да одбију екстрадицију својих држављана, под условом да преузму случај на захтев стране која захтева екстрадицију и то од компетентних државних институција (обавеза: *aut dedere, aut iudicare*-испоручи или суди). Држава уговорница може одбити захтев за екстрадицију из следећих разлога: ако је

⁵⁰⁰ Европска конвенција о екстрадицији, “Службени лист СРЈ-Међународни уговори“ бр.10/2001

⁵⁰¹ Члан 16 Европске конвенције о екстрадицији

⁵⁰² Европска конвенција и екстрадицији, (чл. 1,2, пара.1.); Државе чији закони не предвиђају могућност екстрадиције за неке од ових кривичних дела, могу искључити таква кривична дела из примене Конвенције, уколико списак кривичних дела поднесу Генералном секретару СЕ (чл.2.пар.3) Конвенција искључује екстрадицију за политичка кривична дела и војна кривична дела (чл. 3,4.)

кривично дело почињено на њеној територији; уколико је кривично дело почињено ван њене територије а њени закони не дозвољавају екстрадицију за поменуто кривично дело, или уколико њени закони не дозвољавају екстрадицију у случајевима те категорије кривичних дела уколико су почињена ван њене територије; уколико компетентне државне институције поведу судски процес против траженог лица; ако компетентне државне институције одлуче да не поведу или не заврше кривично гоњење у вези са истим кривичним делом, уколико под одређеним околностима трећа држава изрекне коначну пресуду против лица које је у питању (*ne bis in idem*), или уколико тражено лице стекне имунитет у односу на кривично гоњење или изрицање казне, истеком времена, и то у складу са законом било стране молиље или замољене државе.⁵⁰³

Уколико држава молиља одбије захтев за екстрадицију, дужна је да изнесе разлоге за одбијање.⁵⁰⁴ Захетви за екстрадицију морају бити у писаном облику и морају бити пренесени дипломатским каналима или кроз министарства правде.⁵⁰⁵

Први додатни протокол Европској конвенцији о екстрадицији је допуна те Конвенције посебно у односу на изузимање политичког дела од екстрадиције, методом изузетак изузетка, набрајањем аката који се неће сматрати политичким делима. Други додатни протокол Европске конвенције о екстрадицији је допуна те конвенције јер се њиме екстрадиција проширује и на друга дела у односу на Први протокол.⁵⁰⁶

Препоруком R(2000)11, Министарски комитет Савета Европе, сугерише државама чланицама да испоручују трговце људима, у земљама где су се појавили докази о почињеним кривичним делима.⁵⁰⁷

⁵⁰³ Ибид, чл. 7-10

⁵⁰⁴ Ибид, чл.18. параграф 2

⁵⁰⁵ Ибид, чл. 18. параграф. 2.

⁵⁰⁶ Њиме се екстрадиција проширује и на дела повезана са порезима, царинама, царинским и другим прописима

⁵⁰⁷ Препорука Министарског комитета R(2000)11,поглавље 47.

Државе *Европске уније* су 1996. године усвојиле Конвенцију која се односи на екстрадицију између њених чланица.⁵⁰⁸ Она допуњује конвенцију Савета Европе и снижава праг за кривична дела везана за екстрадицију. Екстрадиција ће бити обавезна за кривична дела кажњива законом државе молиље, затворском казном од једне године, док ће екстрадиција бити омогућена за кривична дела за која је у замољеној земљи предвиђена затворска казна од најмање шест месеци.

Конвенција омогућава изузимање принципа двојног криминалитета, па је екстрадиција дозвољена код дела где постоји «намера злочиначког удруживања», као што су кривична дела за која се сматра да су нарочито озбиљан, као што су то кривична дела против живота, физичког интегритета или слободе личности или дела која представљају колективну опасност за људе.⁵⁰⁹ Конвенција утврђује да екстрадиција не може да се одбије на основу чињенице да је тражено лице држављанин замољене државе. Државе чланице могу да изразе резерве у вези са овим правилом. Конвенција обавезује државе чланице да именују и овласте званичне представнике одговорне за упућивање и пријем захтева за екстрадицију.

Здружена акција Савета из 1997. године, обавезује државе чланице да уведу кривичне казне за трговину људима, као услов за екстрадицију. Тако су све државе чланице обавезне у случају непримене екстрадиције на своје држављане, да успоставе јурисдикцију и кривично гоне учиниоце деликта трговине људима а који деликт су починили њихови држављани ван територије њихове државе.⁵¹⁰

⁵⁰⁸ Конвенција у вези са екстрадицијом између земаља ЕУ, 27.9.1996, Службени гласник С 313, 23.10.1996; постоји и конвенција ЕУ, потписана 10.03.1996.г. која се односи на процесе екстрадиције и која уводи поједностављену процедуру у случају да лице чија се екстрадиција тражи даје пристанак на предају; SCHENGEN Конвенција од 19.06.1990.г. такође садржи одредбе о екстрадицији

⁵⁰⁹ D. Poncet, P. Gully, *The European Approach*, 1999. str.280

⁵¹⁰ Предлог оквирне одлуке Савета, 21.5.2001, члан 6. параг. 3

6. Идентификација жртава трговине људима

6.1. Значај идентификације жртава трговине људима

Препознавање виктимизације код трговине људима је врло отежано. То је условљено из два разлога. Прво, трговина људима је врло комплексна појава и тешко се открива и друго, неизграђеност индикатора.

Један од услова да би се друштво ефикасно борило против трговине људима, јесте препознавање те појаве, благовремена и адекватна заштита и помоћ жртвама. Досадашња научна истраживања а ни теоретске расправе нису резултирале утврђењу коначне листе индикатора тог деликта.

Трговина људима се врло тешко препознаје, а и када се препозна, најчешће се то поистовећује са трговином женама и децом женског пола у циљу сексуалне експлоатације. У одређеним, а најчешће традиционалним срединама, трговина женама ради сексуалне експлоатације се поистовећује са проституцијом, а не као виктимизација тих жена. У страху од стигме, жене као жртве трговине људима у циљу сексуалне експлоатације не приказују праву страну догађаја те трговине.

Важност препознавања жртава трговине људима истакнута је и на универзалном нивоу, о чему говори и Смерница Високог комесара Уједињених нација за људска права-Препоруке принципа и смерница о људским правима и трговини људима.⁵¹¹ Том смерницом се указује да трговина људима није само организовано премештање људи у циљу профита, већ да ту трговину карактерише употреба силе, принуде и преваре кроз неки или цео процес те трговине, а све у циљу експлоатације људи. Неправилно и неблаговремено идентификовање трговине људима најчешће доводи до даљег кршења људских права тих лица. Отуда се сугерише државама да обезбеде могуће и спроводљиво идентификовање жртава трговине људима, кроз изразу смерница и процедура за своје службенике, у првом реду припаднике полиције, граничне службе, службе за имиграцију, као и

⁵¹¹ *Recommended principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, United Nations High Commissioner for Rights, Report to the Economic and Social Council, E/2002/68/Add.1.

службе за азил, како би исти, кроз адекватну обуку и тренинг били оспособљени да благовремено идентификују жртве трговине људима.

Индикатори могу бити општег карактера, који се односе на све облике трговине људима и посебног карактера, који се односе на одређене типове ове појаве.⁵¹² Индикатори морају бити независни елементи од самоидентификације жртве трговине. Жртве трговине не могу из објективних а ни из субјективних разлога да се самоидентификују као жртве. Жртве су ретко када свесне намераване експлоатације, те је редак случај пријављивање овог дела од стране жртве.

Општи индикатор представља одсуство моћи, како у социјалном, економском, образовном, тако и у било ком другом облику. Жртве радне експлоатације најчешће се јављају у привредним гранама које карактеришу тежак, опасан и прљав посао, као што су области грађевинарства, пољопривреде, домаћих послова и друго. То су слабо плаћени послови који изискују велики број сезонских радника.

Ни Конвенција⁵¹³ ни Протокол,⁵¹⁴ не садрже конкретна ни стандардизована упутства за идентификацију жртава трговине људима. Утврђивања индикатора виктимизације трговином људима је основни предуслов успешне и благовремене идентификације жртава у пракси. Тако је Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал, утврдила листу општих и специфичне индикаторе трговине људима.⁵¹⁵ Наведени индикатори нису савршени алати за идентификацију жртава трговине људима, па из тог разлога треба бити обазрив како при њиховој примени тако и при проширивању листе индикатора, како би се избегле могуће странпутице.⁵¹⁶

⁵¹² Б.Симеуновић-Пантић, *Препознавање виктимизације трговином људима*, "Темида" Београд, децембар 2008, стр.73

⁵¹³ Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала

⁵¹⁴ Протокол којим се допуњује Конвенција под 451

⁵¹⁵ Б. Симеуновић-Пантић, оп.цит. стр.77-82

⁵¹⁶ Олако проглашавање неких активности као трговина људима може довести до тога да се трговина људима посматра као проблем миграције а не тешко кршење људских прав, или пак да се неке од наводних мера за заштиту од трговине људима искористе као средство за контролу нежељених економских миграција

У Општем прегледу МОР-а од 2007. године, даје се квалификаторна одредба према којој је пристанак жртве трговине небитан у односу на намеравану експлоатацију, ако је коришћена претња, сила, отмица, превара, обмана, злоупотреба службеног положаја или тежак положај, од којих сваки појединачно искључује добровољну понуду или пристанак. Посебно треба истаћи да средства принуде нису релевантна када се ради о деци, јер се у тим случајевима не поставља питање пристанка.

Показатељи МОР-а су од великог практичног значаја како би се препознала трговина људима у сврху радне експлоатације и принудног рада. Сврха тих индикатора је да се препозна жртва трговине људима. Они представљају методологију према којој се добијају показатељи трговине људима, што је познато као *Delphi* метод.

Није редак случај да саме жртве трговине људима не препознају себе као жртву трговине. То изискује потребу да државе својим смерницама и плановима акција предвиде формалне механизме и процедуре потенцијалних жртава. У том циљу универзални⁵¹⁷ и регионални⁵¹⁸ међународни акти дају ближа одређења појма жртве те трговине.

Отуда су жртве лица, која су индивидуално или колективно, физички или ментално повређена, како на емоционалном, економском или основном људском плану, што представља повреду кривичног закона одређене државе.⁵¹⁹ Дакле, жртва је свако физичко лице које је физички или ментално повређено и које је због тих повреда доживело емоционалну патњу, економски губитак због тих дела што представља кршење кривичног закона у одређеној држави.⁵²⁰ Најкраће речено, жртва трговине људима је свако физичко лице које је предмет те трговине.⁵²¹ Државе могу користити ове уопштене дефиниције појма жртве

⁵¹⁷ Декларација о основним принципима правде за жртве кривичних дела и злоупотребе овлашћења

⁵¹⁸ Оквирна одлука Савета Европске уније 2001/220/ЈНА од 15.марта 2001.

⁵¹⁹ Декларација, оп. цит.

⁵²⁰ Члан 18 а) оквирне одлуке СЕ, оп. цит.

⁵²¹ Члан 4. подстав (е) Конвенције Савета Европе о акцији против трговине људима

тровине људима, као основ за формулисање сопствених смерница којима ће одредити тај појам.

Поред лица које је непосредна жртва трговине људима, постоје и посредне жртве те трговине. То су најчешће чланови породица и зависних лица непосредних жртава, које су одлучиле да сарађују са органима гоњења учонилаца тог деликта. То могу бити и лица која су одлучила да помогну непосредној жртви трговине људима или пак да спрече њену виктимизацију.

Питању жртве трговине у националним прописима, државе ће се руководити тиме да су жртве трговине најчешће рањиве особе. Под рањивошћу особа се подразумева свака ситуација или положај једне особе, где то лице нема реалну ни прихватљиву алтернативу осим да се покори датој злоупотреби.⁵²² Жртве су рањиве јер се налазе у положају⁵²³ да морају прихватити односно да се морају покорити експлоатацији, због чега не могу одговорати за кривична дела извршена под принудом или као резултат чињенице да се њима тргује.

Рана идентификација жртава трговине људима је предуслов за примену принципа некажњавања жртава трговине људима за дела учињена у процесу те трговине, као и ради оставрења других права жртава.

6.2. Врсте индикатора

Уобичајена је подела индикатора на непосредне и посредне. Тако постоји више непосредних показатеља трговине децом. Указаћемо на неке од тих непосредних индикатора. *Трговина децом ради сексуалне експлоатације* је најчешћи облик трговине децом. Поред сексуалне експлоатације, ту спада и експлоатација путем деце порнографије и педофилије. Трговина децом се одвија на више начина.

⁵²² Полазне основе за преговоре о изради Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (Travaux Preparatoires)

⁵²³ „Рањив положај је положај у коме жртва зависи: материјално или на други начин, од другог лица, при чему, услед физичке или менталне немоћи није способна да реално сагледа постојећу ситуацију и када нема другу реалну могућност осим да се повинује насиљу којем је изложена“ - Члан 3 (ц) Закона о борби против трговине Грузије

Постоји више начина врбовања деце ради трговине децом. То може бити: продаја деце од стране родитеља, киднаповање, нуђењем посла у земљи или иностранству и преваром у вези са радом. *Трговина ради просјачења и принудног рада*, је непосредни показатељ овог облика трговине људима.

Поред показатеља који непосредно указују на појаву трговине децом, постоје и индикатори који указују на одређени облик експлоатације деце и који представљају велики ризик од трговине децом. У тим случајевима тешко је утврдити да ли се ради о трговини децом. Ту пре свега спада: просјачење и скитничење, рад на црно и присилни рад деце, отмица, нестанци и кријумчарење деце те принуда деце на вршење кривичних дела.

Секс индустрија и проституција су тесно повезане са трговином женама. Основна разлика је у томе да трговина женама подразумева ропски однос, односно одсуство слободе одлучивања и кретања. Жена жртва трговине је власништво особе која ју је купила и не може својом вољом престати да се бави проституцијом. Проституција, без обзира што укључује различите облике принуде и експлоатације, подразумева могућност располагања сопственим телом и зарадом, слободу кретања и слободу одлучивања о бављењу проституцијом. Распрострањеност секс индустрије и проституције⁵²⁴ у једној земљи представља значајан фактор ризика од трговине људима.

Проституција је вишеструко повезана са трговином људима. Проституција односно сексуална експлоатација је један од видова експлоатације трговине женама. Границу између добровољне и принудне проституције некад је тешко повући. И код добровољне проституције жене су често изложене различитим облицима виктимизације.

⁵²⁴ Тако у истраживању трговине људима у Србији које је обавило Виктимолошко друштво Србије и ОЕБС, 2004.год. ISBN 86-903283-94 , на стр. 84. наводе се следећи појавни облици проституције: улична, хотелска, агенцијска, по становима, елитна, спортска и проституција ради попуњавања кућног буџета

Жене жртве трговине изложене су различитим облицима виктимизације, односно контроле и експлоатације. Ту спадају: одузимање или уништавање путних исправа или новца од жртве, ограничавање слободе кретања, принуда на бављење проституцијом, дужничко ропство, неплаћање или плаћање далеко испод уговореног износа, стварање зависности од дроге и алкохола, рад у веома лошим условима, продаја или препродаја.

Просјачење и бескућништво су у блиској вези са појавом трговине женама. Жене просјаци и бескућници изложени су разним облицима експлоатације и принуде чиме су у високом ризику од трговине женама. У многим стручним часописима, који су поткрепљени валидним истраживањима, се истиче да је организовано просјачење врло уносан посао, те да се организована мрежа просјака сматра обликом организованог криминала.

Рад на црно и присилни рад су такође посредни показатељ трговине женама. Девојке и жене које илегално раде изложене су различитим облицима виктимизације. Најчешћи облици те виктимизације су: неисплаћивање зараде, неплаћени прековремени рад, насиље, сексуално узнемиравање и друго.

7. Некажњавање жртава трговине људима

Врло је чест случај да се жртве трговине људима кривично гоне и кажњавају, чак и затворском казном, за кривична дела, а чије извршење је директна последица да су жртве трговине људима. Жртве се најчешће кажњавају за кршење законских одредби о усељавању, за коришћење лажних исправа и неовлашћено стављање у промет опојних дрога. Кажњавањем тих лица која су била експлоатисана кроз трговину људима, угрожава њихову слободу и смањује њихову рехабилитацију и уклапање у друштво.

Протокол о трговини људима не предвиђа изричито некриминализацију жртава те трговне. Међутим, шире гледано, Протокол имплицитно утврђује такав принцип,

полазећи од циљева због којих је и донет, а у које спада заштита и помоћ жртвама, уз поштовање њихових људских права.⁵²⁵ Принцип некажњавања жртава трговине људима предвиђен је низом међународних докумената, који су обавезујући како у правном⁵²⁶ тако и у политичком смислу,⁵²⁷ како на ширем међународном плану тако и на регионалном нивоу.⁵²⁸

При утврђивању принципа некриминализације дела која учине жртве трговине људима, присутна су два модела: модел принуде и каузални модел. Модел принуде се заснива на присуству принуде у склопу дефиниције трговине људским бићима. Под принудом треба подразумевати сва средства која се користе у трговини људима.⁵²⁹ Принуда подразумева лепезу чињеничних околности у којима жртве трговине људима губе могућност да поступају према својој слободној вољи. Каузални модел је резултат некажњавања жртава трговине људима за инкриминисана дела која су директни резултат трговине тим лицима. Ту се кривично дело које учини жртва трговине људима, јавља као непосредна односно директна последица трговине тог лица и неодвојива је од те трговине.⁵³⁰

Препоручене смернице и принципи људских права и трговине људима, које је усвојила Канцеларија Високог комесара Уједињених нација за људска права, као „меко право“ наглашавају да жртве те трговине неће бити затваране, кривично гоњене ни осуђиване за она кривична дела која су директна последица њиховог положаја због трговине људима. То значи да државе треба да осигурају да жртве трговине људима не буду кривично гоњене за кршење имиграционих закона, боравка у земљама транзита и крајњег одредишта, те за незаконите активности у

⁵²⁵ Члан 2. (б) Протокола

⁵²⁶ Члан 26. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

⁵²⁷ То је тзв. „меко право“ или „soft law“, коју чине широка група инструмената између права и неправда (нпр. резолуције Генералне скупштине УН и др.)

⁵²⁸ Council of Europe, *Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, CETS No.197 (Warsaw, 2005); European union, *Direktive 2011/36/EU*

⁵²⁹ Та средстав су: претња, употреба силе, други облици принуде, отмица, превара, обмана, злоупотреба моћи или рањивог положаја

⁵³⁰ Тако, УНМИК-Косово, Регулатива 2001/14 о забрани трговине људима на Косову, у одељку 8 пише: „Лице није кривично одговорно за проституцију или илегални улазак, боравак или рад на Косову уколико то лице пружи доказе у прилог разумном уверењу да су он или она жртва трговине људима“

којима такво учешће представља директу последицу њиховог положаја као жртава трговине људима.

Некажњавање жртава трговине људима је дискреционо право држава, јер је предвиђена као могућност, а не обавеза држава да је уреди својим прописима.⁵³¹ Међутим, одређени органи из неких међународних уговора, дају изричито тумечење да је некажњавање жртава трговине људима услов за постојање делотворних мера којима се штите лица која су предмет трговине људима од незаконитог кажњавања за дела у вези са трговином људима.⁵³²

Принцип некажњавања жртава трговине људима је шири појам од ограничења кривичног гоњења. Жртве те трговине, услед тога што су жртве, могу починити протуправне радње које нису кривично дело. Отуда су жртве трговине људима изложене како кривичном гоњењу, тако и лишењем или ограничењем слободе од других органа државе. Отуда је битно да државе имају одговарајући механизам за ефикасно и прецизно идентификовање жртава трговине људима. Поред кажњавања, ограничавања или лишења слободе, жртве трговине људима могу бити изложене и присилној репатријацији. Таква репатријација може представљати кршење забране протеривања због постојања међународних обавеза да се пружи заштита лицу које је предмет трговине људима, било да је реч о избеглици или што се ради о лицу које испуњава услове за додатну заштиту.⁵³³

Међународни документи и стандарди посебну пажњу поклањају заштити деце која су жртве трговином људима. Отуда се од држава захтева да обезбеде посебне процедуре за брзо идентификовање деце жртава те трговине.⁵³⁴ Такође се

⁵³¹ Члан 26. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

⁵³² GREТА-Експертска група за борбу против трговине људима –орган Савета Европе задужен за надзор над спровођењем Конвенције за борбу против трговине људима, дао је изричито тумечење члана 26. Конвенције, према коме је инкриминација тих жртава противна обавези држава да помогну жртвама у остваривању њихових људских права, Стразбур, 30. јануар 2011.

⁵³³ Директива Европске уније, 2004/83/ЕЦ од 29. априла 2004. године

⁵³⁴ Препоручени принципи и смернице УН за питања људских права и трговине људима (смерница 8.2.)

изражава општа забрана да се деца, као жртве трговине људима излажу кривичном гоњењу односно кажњавању.⁵³⁵

Посебна рањивост и статус детета признати су Протоколом из Палерма, Конвенцијом Савета Европе о борби против трговине људима, као и Смерницама УНИЦЕФ-а за заштиту права деце жртава трговине људима. Да би се утврдио статус детета као жртве трговине људима није потребно постојање било ког средства те трговине (присила, обмана, претња). Деца не могу пристати да буду предмет трговине нити постоји основа по којој лица која су предмет трговине могу пристати да буду експлоатисана. Када су у питању деца као предмет трговине људима, државе треба да усвоје широко тумачење појма присиле. Отуда органи за спречавање трговине људима, у случају трговине децом, не треба да испитују да ли је дете дало пристанак за експлоатацију.

Напред истакнуто доводи до закључка да је некажњавање жртава трговине људима за кривична дела која су у вези са том трговином или су последица исте, делотворни услов за борбу против трговине људима и помоћ у заштити жртавама те трговине, што чини да је то некажњавање законско право жртве трговине људима. Незаконите активности жртава трговине људима морају бити директна последица положаја жртве трговине људима када се ради о пунолетним лицима, како би се та лица изузела од одговорности, иако учињено дело и даље остаје противправно.

Када је у питању некажњавања лица која су предмет трговине људима, треба да обухвати два сегмента. Прво, некажњавање треба да се односи на дела које је то лице учинило док је било предмет трговине људима, као дела по узрочно-последичној вези. Друго, некажњавање се такође односи и на она дела која нису у вези са чином трговине људима, али је то лице било присиљено да их учини, јер као предмет трговине људима није имало аутономију воље при извршењу тог дела.

⁵³⁵ Исто, смерница 8.3.

Широка је лепеза кривичних дела која жртве трговине људима могу учинити док су предмет те трговине или услед те чињенице. Најчешћа дела која жртве трговине могу учинити док су предмет исте, јесу кривична дела која се односе на незаконито усељавање, коришћење лажних путних исправа, илегани прелазак државне границе, рад противно националним прописима, крађа, просјачење, промет дрога, кривична дела са елементом насиља и друго. Ту свакао спада и ситуација када жртва трговине људима буде умешана у трговину других људи.⁵³⁶

Претходна излагања јасно указују да је принцип некажњавања жртава трговине људима за дела која су починила док су била предмет трговине или због ситуације што су жртве исте, установљен је ради заштите права жртава, у првом реду право да не буду лишена слободе, као и ради заштите поновне виктимизације, те права на сигурност и помоћ у процесу накнаде штете. Поред некажњавања, жртве трговине људима имају и друга права у циљу да им се помогне и да се заштите. Лепеза тих права је широка.⁵³⁷

8. Превенција и заштита трговине људима

Најбољи облик борбе против трговине људима је превенција те трговине. Како је трговина људима сложена и опасна друштвена појава, то мере превенције морају бити свеобухватне и спроводити се на координисан начин.

Најцелисходнији начин превенције је отклањање узрока или фактора који погодују тој трговини. У претходним излагањима овога рада навели смо најчешће факторе који доводе до трговине људима или јој погодују.

⁵³⁶ То је тзв. “циклус злоупотребе” када трговци људима манипулишу жртвама те трговине тако што жртве доведу у стање да постану њихови помоћници у експлоатацији других, чиме их и даље доводе у завијан положај од трговаца људима

⁵³⁷ Ту спадају и ова права: право на приватност, право на информације, право на правну помоћ, право учествовања у судском поступку, право на накнаду штете, право на помоћ ради опоравка, право на боравак, право на повратак и друго

Један од основних фактора који треба елиминисати у превенцији трговине људима је економско стање потенцијалних жртава. Да је то битан фактор трговине људима указује и Протокол о трговини људима кроз експлицитно помињање сиромаштва, неразвијености и непостојања једнаких могућности као основних узрока те појаве. Смањење незапослености и стварање могућности пристојне зараде је превентивни корак у тој борби. Са смањењем незапослености и сиромаштва, смањила би се и потреба за миграцијама људи, која погодује трговини људима.

Приступ социјалним правима, а у првом реду примања субвенција и неопходне новчане накнаде за време незапослености, те приступ свим слојевима друштва на благовремену и адекватну здравствену заштиту је такође превентивна мера у сузбијању ове појаве. Овде свакако спада и елиминисање свих облика дискриминације у образовању, запошљавању, социјалним службама као и приступ информацијама. Елиминисање друштвене искључености пре свега је превентивна мера а значајна је и у спречавању поновне виктимизације жртава.

Потребно је елиминисати одређена социјална или културолошка понашања карактеристична за одређене средине. Ту се пре свега мисли на уговорене, ране или принудне бракове, бракове по каталогу, као и све облике сексуалне експлоатације. Такође треба елиминисати културолошке обрасце неких средина који утичу на поступање са женама, чиме оне постају рањиве на ту трговину, а посебно на сексуалну експлоатацију.

У превенцији посебно место има доступност правосудном систему. У том сегменту треба елиминисати све облике корупције у правосудју, како би се благовремено открили организатори трговине људима и адекватно сакционисали у циљу генералне превенције.

Елиминисање политичке нестабилности код земаља у транзицији, битан је превентивни аспект у сузбијању трговине људима. Стабилност политичких

прилика, посебно елиминисање грађанских немира у вишенационалним земљама транзиције, битан је превентивни фактор борбе против те трговине.

Подизање нивоа свести јавности, истраживачки подухвати на овом плану и едукација о овој појави, од прворазредног је значаја за сузбијање ове опасне друштвене појаве.

Према Протоколу о трговини људима, државе имају одговорност да спрече трговину људима на територији која је под њиховом контролом,⁵³⁸ предузимањем опсежне политике, одговарајућих програма и других мера на уклањању фундаменталних узрока те трговине.⁵³⁹

8.1. Истраживање и прикупљање података о трговини људима у циљу превенције

Истраживање трговине људима је значајан инструмент за борбу против те појаве. Истраживањима се долази до тачних података о изложености људи овом проблему по свим класификацијама, како би се ти подаци могли класификовати⁵⁴⁰ по утврђеним међународним стандардима. Прикупљањем података о овој друштвеној појави на националном нивоу даје реалне показатеље стања у вези исте на подручју једне државе, а кроз правилну стандардизацију тих података омогућава се упоредивост истих на ширем, међународном плану. Проучавање и прикупљање података дају одговор на питање да ли су дотадашње мере на сузбијању ове појаве биле делотворне. Истраживање и прикупљање података у вези са трговином људима, служи за квантификацију броја жртава на националном, регионалном и међународном нивоу, како би се стандардизацијом истих дошло до упоредивости истих на тим нивоима.

⁵³⁸ Члан 9. ст. 1. Протокола о трговини људима

⁵³⁹ План акције ОЕБС-а у том циљу препоручује: прикупљање података и истраживање; мере на границама; економске и социјалне политике усмерене на уклањање узрока трговине људима; мере подизања свести јавности; законске мере

⁵⁴⁰ Ђ. Игњатовић, *Кирминологија*, Правни факултет у Београду, Београд, 2010. стр.115-116

8.2. Образовање у uloзи превенције против трговине људима

Образовање има велику улогу у спречавању трговине људима. Тако извесна међународна документа указују на потребу да се изграде и спроведу реалистични модели наставе и програми на средње, вишем и високом образовном нивоу, у циљу правилне едукације ученика и студената о питањима људских права и рода.⁵⁴¹ Такође је потребно, у истом циљу, образовати младе о опасностима које собом носи трговина људима, могућностима легалних миграција и запошљавања у иностранству те високог ризика скопчаног са нелегалним миграцијама. Многе земље својим националним законима о борби против трговине људима предвиђају увођење проблема трговине људима у наставне планове школа свих нивоа.

8.3. Информисање јавности у борби против трговине људима

Сектор информисања и медијске капамање су значајан фактор у превенцији трговине људима. Пре свега, информисање јавности доприноси упознавању широког круга људи са опасностима од трговине људима као и индикаторима значајним за препознавање ове појаве. Поред тога, информисање даје значајан допринос за спашавање жртава те трговине. У том погледу посебан значај имају телевизија, радио и новине, јер својим деловањем шире информације о трговини људима. Многе државе у своје политичке превентивне акције против трговине људима уградиле су и медије као инструмент те политике.⁵⁴² Медијским програмима се обавештава рањива популација о опасностима од трговине људима, а истовремено подиже свест јавности о повезаности трговине људима са другим повредама људских права.

⁵⁴¹ Бриселска декларација о спречавању и борби против трговине људима од 20. септембра 2002.године

⁵⁴² Тако је према Закону о заштити жртава трговине људима (одељак 3, поделељак д.) САД-а, председник у обавези да оснива и спроводи програме телевизијских и радио емисија у смислу обавештавања и подизања свести јавности о трговини људима

8.4. Смањење тражње за жртвама трговине људима у циљу превенције

У циљу превенције трговине људима важно је не подстицати или умањити понуду која подстиче све облике експлоатације лица или пак за резултат има трговину људима. Различно је схватање појма тражње. Под тим се обично сматра прохтев за одређеном робом, радом или услугом. У случају трговине људима, под тражњом се подразумева жеља за изабљивачким радом или услугом којима се крше људска права давалаца услуга. Тражење се обично односи на природу експлоатације или размену експлоатације жртава те трговине након њиховог доласка на крајње одредиште.

У пракси је тешко направити разлику између тражње за радом или услугама које су легалне и прихватљиве и оних који то нису. Тражилац рада или услуге не мора увек да је свестан да рад или услугу добија од лица које је жртва трговине људима. Државе чланице Протокола су у обавези да јачају законодавне, образовне, социјалне и културне мера, као и да билатерлно и мултилатерално сарађују у циљу елиминисања тражње која погодује било ком облика експлоатације, посебно жена и деце, што води трговини људима.⁵⁴³ Елиминисање тражње као фактор трговине људима препознају и међународне организације.⁵⁴⁴ Одређени међународноправни документи предвиђају обавезу држава да својим националним законодавством инкриминишу коришћење услуга које су предмет експлоатације људи, ако су корисници тих услуга знали да услуге потичу од лица која су жртва те трговине.⁵⁴⁵ Одредбу о инкриминизацији свесног коришћења услуга лица која су жртве трговине људима садрже и многи национални закони.⁵⁴⁶

⁵⁴³ Члан 9. ст.5. Протокола о трговини људима

⁵⁴⁴ Резолуција Генералне скупштине УН 61/144, као и Препоручене смернице и принципи људских права и трговина људима ОХЦХР-а

⁵⁴⁵ Члан 14. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

⁵⁴⁶ Члан 418-а. ст. 4. Кривичног законика Републике Македоније гласи: “Лице које користи или другоме омогућава коришћење сексуалних услуга од лица, знајући да су она жртве трговине људима, биће кажњено (...); Члан 323-А Кривичног законика Грчке гласи: “Лица, која потпуно свесно прихватају рад (жртве трговине људима) биће кажњене(...”

8.5. Улога приватног сектора у превенцији трговине људима

Овај сегмент превенције против трговине људима обухвата ангажовање у корпоративним активностима како би се прекинуле везе између законитог пословања и трговине људима. Према Протоколу о трговини људима, свака држава потписница је дужна да својим прописима предвиди потребне мере којима би се утврдила одговорност правних лица.⁵⁴⁷ То је корпоративна одговорност правних лица, о којој је више речи било у ранијем поглављу овога рада.

Превентивно деловање правних лица у овој области може се постићи тиме што ће иста изградити кодексе понашања како би се исказала нетолеранција на све видове нелегалне трговине, а посебно према трговини људима.

У блиској повезаности са одговорношћу правних лица за трговину људима, Протокол против трговине људима предвиђа и одговорност превозника. Отуда су државе дужне да предузму законске мере како би се спречило коришћење саобраћајних средстава комерцијалних превозилаца у сврху трговине људима. Тако су власници превозних компанија или пак власници или превозници саобраћајног средства у обавези да утврде да сва лица из превозног средства имају путни документ који је потребан за улазак у државу примаоца.⁵⁴⁸

Велику превентивну улогу у сузбијању трговине људима, а нарочито у сузбијању сексуалног туризма имају тур оператери, авио компаније и путничке агенције. Њихово превентивно деловање треба да се усмери на изради кодекса понашања, како би се обесхрабрили сви облици експлоатације људи. У погледу превенције радне експлоатације, велику одговорност имају агенције за запошљавање. Тако МОР указује на потребу агенција за запошљавање да раднике заштите од злоупотреба,⁵⁴⁹ указујући на обавезу држава да предвиде мере и казне за те агенције које се баве преварама и злоупотребама при запошљавању радника. И

⁵⁴⁷ Члан 10. Протокола о трговини људима

⁵⁴⁸ Члан 11. ст.3. Протокола

⁵⁴⁹ Конвенција МОР бр. 1811 од 1997. године (чланови 7, 8. и 9.)

друге агенције⁵⁵⁰ морају утврдити превентивне мере у сузбијању трговине људима у свим њеним облицима.

8.6. Борба против корупције у превенцији трговине људима

Државе су у обавези да обезбеде функционисање успостављеног правног оквира ради борбе против трговине људима. У том циљу, држава треба да предузима све мере како би ојачала свој ауторитет, а открила и казнила корупцију државних службеника.⁵⁵¹ Кажњавање корупције државних службеника у домену трговине људима, државе уређују својим националним законодавствима.⁵⁵²

Превенција против корупције обухвата низ мера и активности, као што је оснивање тела за борбу против корупције, израда кодекса понашања државних службеника, мере за јачање интегритета судства и обезбеђење транспарентности државне управе.⁵⁵³ У превентивне мере спада и мађународна сарадња, кроз дефинисање корупције као кривичног дело које подлеже изручењу као и конфискација имовине стечене вршењем корупције.

8.7. Контрола граница и путних исправа у превенцији трговине људима

Контрола граница као и контрола преласка путника и саобраћајних средстава између државних граница спада у неопходну меру државе на превентивном деловању у борби против трговине људима. Обавезе држава да предузимају те мере, превиђа и Протокол против трговине људима.⁵⁵⁴ Неопходно је успоставити и јачати комуникацију надлежних државних органа, те омогућити брзу размену поузданих информација између надлежних органа.

⁵⁵⁰ То су: агенције које омогућавају међународне бракове, агенције које се баве међународним усвајањем и друго

⁵⁵¹ Члан 9. ст.1. Конвенције о организованом криминалу

⁵⁵² Неке државе посебно инкриминишу корупцију у трговини људима (нпр. Индонезија) док друге корупцију државних службеника предвиђају као отежавајућу околност код кривичног дела трговине људима (нпр. УАЕ)

⁵⁵³ Конвенција Уједињених нација против корупције, “Сл. лист СЦГ-Међународни уговори” бр.12/05

⁵⁵⁴ Члан 10. ст. 1. Протокола о трговини људима предвиђа сарадњу држава у погледу размена информација о путним исправама које су покушали да користе појединци који се сумњиче за трговину људима

Међународна сарадња држава у превенцији трговине људима је неопходна да би борба против те појаве била делотворна. На основу билатералних и мултилатералних уговора, државе сарађују на елиминисању или ублажавању фактора који доводе до трговине људима, као што су сиромаштво, недовољна развијеност и друго.

8.8. Заштита жртава трговине људима према Протоколу

Протокол садржи одређена права жртава трговине људима. Пре свега, од држава се захтева заштита приватности и идентитета жртава,⁵⁵⁵ као и поверљиво вођење поступака који се односе на ту трговину.⁵⁵⁶ Државе уговорнице треба да жртвама трговине људима пруже обавештења о релевантним судским и административним поступцима и да им омогући да њихова становишта и интереси буду изнети и размотрени у одговарајућим фазама тих поступака. Државе треба да усвоје мере ради физичког, психичког и социјалног опоравка жртава трговине људима. Ова обавеза се односи како на државу у којој је жртва трговине људима доспела, тако и на државу чији је она држављанин.⁵⁵⁷

Свака држава уговорница треба да жртвама трговине људима пружи могућност да остваре накнаду претрпљене штете, настале услед тог деликта. Пре свега, државе треба да обезбеде физичку сигурност жртвама док су на њиховој територији, јер је ова заштита неадекватно одређена и у Протоколу и у Конвенцији.⁵⁵⁸ Степен физичке сигурности жртава трговине људима је једино задовољавајући када се жртва те трговине појављује као сведок, јер тада остварује заштиту из чл. 24. Конвенције.⁵⁵⁹

⁵⁵⁵ Члан 6.ст.1. Протокола

⁵⁵⁶ Ова обавеза није апсолутне природе већ је условљена могућностима домаћих законских прописа

⁵⁵⁷ Report of the Ad Hoc Committee (fusnota 16), para. 71, p.13

⁵⁵⁸ Протокол предвиђа израз „државе ће се трудити“ док Конвенција утврђује „да ће државе предузимати одговарајуће мере у оквиру својих овлашћења“

⁵⁵⁹ Једна од мера физичке заштите сведока-жртава трговине људима је пресељење и заштита њиховог идентитета (чл. 24. ст.2. тач. а) Конвенције)

Као једна од мера заштите жртава, Протокол предвиђа могућност ⁵⁶⁰ привременог или сталног останка жртава на територији државе где су откривене. За разлику од те могућности, државе имају обавезу да прихвате повратак жртава трговине људима које су њени држављани.⁵⁶¹

⁵⁶⁰ То је необавезна норма из чл. 7. Протокола, јер је миграциона политика и даље у надлежности националних законодавстава

⁵⁶¹ Држава порекла је према чл. 8.ст.4. Протокола дужна да изда потребне путне исправе, уколико су жртве без докумената, а све у циљу омогућавања и олакшавања њиховог повратка у државу порекла

V - ДЕО

ТРГОВИНА ЉУДИМА У ПРОПИСИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Утицај међународног права на националне приписе

Међународно право не уређује питање примене својих правила на државној територији.⁵⁶² Држава се не може позвати на своје унутрашње право да би избегла извршење својих међународних обавеза. Међународне обавезе се стварају међународним правом и важећим уговорима.

Према Бечкој конвенцији о праву међународних уговора, међународни уговор је „међународни споразум закључен писмено између држава и који је регулисан међународним правом, било да је садржан у једном инструменту или у два или више инструмената међусобно повезаних, без обзира на његов посебан назив“.⁵⁶³ Уговорне стране морају испуњавати уговорне обавезе сходно начелу *pacta sunt servanda*.

Република Србија је преузела значајне међународне обавезе у области спречавања трговине људима. Те обавезе произилазе прихватањем и потврђивањем Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и њених допуњујућих протокола,⁵⁶⁴ као и потврђивањем Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.⁵⁶⁵ Да би одговорила обавезама из тих и других међународноправних докумената, наша држава је приступила изградњи адекватног правног и институционалног оквира.

⁵⁶² М. Крећа, *Међународно јавно право*, Службени гласник, Београд 2009, стр. 67

⁵⁶³ Члан 2. тач.1а) Бечке конвенције о уговорном праву, „Сл. лист СФРЈ-Међународни уговори“ бр.30/72

⁵⁶⁴ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом

⁵⁶⁵ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, „Службени гласник РС- Међународни уговори“ бр.,19/2009

Примена правила међународног права регулише се националним прописима. Та примена се регулише кроз решење два питања. Прво питање се тиче односа националног и међународног права. Друго питање регулише повезивање националног и међународног права.⁵⁶⁶

Устав Републике Србије даје одговор на однос међународног и националног права. Њиме се општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори сматрају саставним деловима правног поретка Републике Србије.⁵⁶⁷ Поред тога, Уставом се јемче и непосредно примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима.⁵⁶⁸ Тиме се наш уставотворац определио за систем адопције,⁵⁶⁹ признајући правну снагу правила међународног права нормом унутрашњег права. Овај став се потврђује и опредељењем нашег уставотворца, да се одредбе о људским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно међународним стандардима и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење.⁵⁷⁰

Поред овог начина односно технике повезивања међународног и националног права, наш законодавац познаје и технику трансформације⁵⁷¹ норме међународног права. То је случај када норми међународног права недостају инструменти за предузимање санкције. У првом реду се то односи на кривична дела, која се одређују међународним правом, која се инкорпоришу у национална кривична законодавства која им обезбеђују санкцију.

Полазећи од ових начина примене односно повезивања међународног и националног права у овој области, Република Србија је донела одговарајуће

⁵⁶⁶ М. Крећа, оп. цит. стр. 68.

⁵⁶⁷ Члан 16. ст.2. Устава Републике Србије, „Службени гласник РС“ бр. 98/2006

⁵⁶⁸ Исто, чл.18. ст.2.

⁵⁶⁹ Адопција је техника повезивања међународног и националног права, признавањем правила међународног права нормом унутрашњег права, путем устава или закона, без промене адресата и садржине правила

⁵⁷⁰ Устав Републике Србије, чл. 18. ст.3.

⁵⁷¹ Трансформација је техника повезивања међународног и националног права, када се правила из међународног права, променом адресата и садржине, инкорпоришу у национални пропис

прописе у вези трговине људима. Они се могу сврстати у две групе. Први су политичкоправна документа а други су законски прописи.

2. Правно – политичка документа у борби против трговине људима

2.1. Устав Републике Србије

Устав, као највећи правно-политички акт, садржи одредбе о забрани трговине људима. Те одредбе су смештене у нормативном делу који се односи на људска права и слободе.⁵⁷² Тим актом се гарантују и непосредно примењују људска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, што смо истакли у претходном излагању. Устав забрањује ропство, положај сличан ропству и принудни рад.⁵⁷³ Њиме се изричито забрањује сваки облик трговине људима.⁵⁷⁴

Поред забране трговине људима, Устав гарантује судску заштиту сваком коме је повређено неко људско право. Сваком се гарантује живот, слобода и физички и психички интегритет. Тиме су постављене нормативне основе за борбу против трговине људима. Те нормативне основе се даље разрађују другим политичким и правним актима.

2.2. Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма

Циљ овог правно-политичког документа⁵⁷⁵ је да се на основу описа стања и анализе кретања криминалитета, сагледају сви нивои борбе⁵⁷⁶ против прања новца и финансирања тероризма како би се кроз давање одговарајућих препорука

⁵⁷² Устав Републике Србије, оп. цит. део други, тачка 2.

⁵⁷³ Исто, чл. 26.

⁵⁷⁴ Члан 26. ст.2. Устава Републике Србије гласи: “Сваки облик трговине људима је забрањен”

⁵⁷⁵ Национална стратегија против прања новца и финансирања тероризма, „Сл. гласник РС“, бр.89/2008

⁵⁷⁶ То су: законодавни, институционални и оперативни ниво

унапредило постојеће стање. Овај документ је стратешки приступ Републике Србије да, уз помоћ међународне заједнице, развије националне капацитете и потенцијале у боби против тероризма, међународног тероризма и организованог криминала. Њоме се дефинишу стратегијски циљеви, улога и одговорност државних субјеката у тој борби. Стратегијом је утврђено превентивно и репересивно деловање државних органа на том плану.

Овај првнopolитички документ Република Србија је донела на основу њеног чланства у релевантним међународним организацијама, а пре свега као чланица Манивала.⁵⁷⁷ Та организација се бави питањима спречавања прања новца и финансирања тероризма. Састоји се од експерата делегираних од стране земаља чланица, а ради по принципу међусобног оцењивања. Коначан извештај о стању борбе против прања новца и финансирања тероризма усваја се на пленарним заседањима, која се одржавају четири пута годишње.⁵⁷⁸ Манивал поседује механизме притиска, преко Савета Европе, како би државе чланице примениле издате препоруке ове организације и спровеле друге мере из ове области на државном нивоу. Најзначајније међународне финансијске организације користе за своје потребе извештаје Манивала.⁵⁷⁹ Једна од препорука Манивала је и израда националне стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма.

Република Србија је чланица и Егмонт групе. То је међународно удружење финансијско-обавештајних служби, чији је основни циљ подизање нивоа међународне сарадње и размене података који се односе на прање новца и финансирање тероризма. Управа за спречавање прања новца,⁵⁸⁰ као финансијско-обавештајна служба Републике Србије, је чланица те организације.

⁵⁷⁷ Манивал (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism) је Комитет Савета Европе, основан 1997. год. са циљем да врши процену усклађености система за борбу против прања новца и финансирања тероризма у државама чланицама с међународним стандардима; види: http://www.nbs.rs/Internet_stranica/ приступљено 20.01.2012.

⁵⁷⁸ Сваки извештај се састоји од анализе стања, оцене стања и препорука за унапређење система за спречавање прања новца и финансирања тероризма оцењиване земље

⁵⁷⁹ Међународни монетарни фонд и Светска банка у својим анализама и извештајима преузимају извештаје Манивала

⁵⁸⁰ Управа за спречавање прања новца је финансијско-обавештајна служба (FOS-FIU-Financial intelligence Unit) Републике Србије, надлежна за спровођење Закона о спречавању прања новца

Полазећи од потписаних односно ратификованих међународних конвенција из ове области, Република Србија је донела више закона којима се регулише материја борбе против прања новца и финансирања тероризма.⁵⁸¹ Успостављање савременог и свеобухватног законског оквира, у складу са релевантним међународним стандардима, представља један од кључних системских услова за ефикасну борбу против организованог криминала и тероризма у Републици Србији. Сви државни органи, који су надлежни за борбу против тероризма и организованог криминала, врше процену делотворности законског оквира и старају се о његовом унапређењу у складу са потребама.

Конкретне активности и мере које су препоручене овим документом, као и надлежност органа у спровођењу истих, те рокови за њихово извршење, одредиће се Акционим планом.

Овај документ је повезан са борбом против трговине људима из разлога што се односи на предузимање мера борбе против свих облика организованог криминала, у које свакако спада и трговина људима. Поред тога, трговина људима се предузима са циљем остварења добити, односно тај облик организованог криминала садржи намеру експлоатације људи као своју битну карактеристику. Отуда је и овај национални документ донет у циљу борбе против те друштвене појаве.

2.3. Национална стратегија за борбу против организованог криминала

Овај правно-политички акт⁵⁸² донела је Влада Републике Србије и представља стратегијски документ за развијање националних капацитета у борби против свих облика организованог криминала. Њоме се дефинишу стратегијски циљеви као и

и финансирања тероризма ; види: <http://www.ampl.org.rs/> страници приступљено 20.01.2012. године

⁵⁸¹ Ту пре свега спадају: Кривични законик, Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дели и други

⁵⁸² Национална стратегија за борбу против организованог криминала, »Сл. гласник РС«, бр. 23/2009

улога и одговорност државних органа за имплементацију тог документа ради ефикасне борбе против организованог криминала. Стратегијом се утврђује нормативно-правни и институционални оквир, те капацитети и средства за борбу против организованог криминала.

Вредности на којима се заснива Стратегија су поштовање основних људских права и слобода као и националних и међународних стандарда.⁵⁸³ Развијање проактивног приступа у борби против организованог криминала и хармонизација националног законодавства са међународним стандардима у тој борби, уз јачање сарадње на националном, регионалном и међународном нивоу, утврђени су као основни циљеви Стратегије.⁵⁸⁴

Овим документом дата је одредница појма организованог криминала као и организоване криминалне групе.⁵⁸⁵ Стратегијом је утврђено да је активност организованог криминала у Републици Србији, претња по националну безбедност земље.

Стратегијом су утврђени појавни облици организованог криминала у Републици Србији. Као облик организованог криминала наведена је и трговина људима.⁵⁸⁶ Наша земља је означена не само као земља транзита или одредишта, већ и као земља порекла жртава трговине људима. Наведено је да се Република Србија налази у центру транзитних рута сродних друштвених појава трговини људима, каве су илегалне миграције људи и кријумчарење домаћих и страних држављана. Њоме су одређени и фактори који погодују развоју организованог криминала, па

⁵⁸³ Тачка 1.2. Стратегије

⁵⁸⁴ Тачка 1.4. Стратегије

⁵⁸⁵ Тако се тачком 2.1. ст. 2. Стратегије одређује да организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване групе или њених припадника. Под организованом групом се подразумева група од три и више лица, која постоје одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге користи

⁵⁸⁶ Тачка 2.1. став 7. Стратегије, као појавне облике организованог криминала у Републици Србији означени су: трговина наркотицима, изнуде, отмице, уцене, **трговина људима**, кријумчарење људи, корупција, прање новца, злоупотреба службеног положаја, фалсификовање новца и других средстава плаћања, проституција, трговина оружјем и експлозивним материјама, међународно кријумчарење возила, кријумчарење акцизне робе и високотехнолошки криминал

самим тим и трговине људима, као што су: геотранзитни положај земље, генерално осиромашење нације, транзициони процеси у структури власништва, непримењивање прописа и друго.⁵⁸⁷ Како је Стратегија у вредносном смислу заснована на поштовању националних и међународних страндарда, то је она утемељена на билатералним и мултилатерарним уговорима као и на другим правним актима усвојеним до дана ступања на снагу ове стратегије. Тиме је успостављен законски оквир за борбу против организованог криминала, а самим тим и за борбу против трговине људима као његовог појавног облика, усклађен са релевантним међународним стандардима.⁵⁸⁸

Стратегија утврђује да су грађани главни објект њене заштите, а самим тим и њен актер. Тиме се пружа могућност да се тим документом развије свест грађана о значају последица организованог криминала, а тиме и о трговини људима. Посебно место дато је нормативно-правним мерама у борби против организованог криминала, како би се кроз јединствену законску дефиницију организованог криминала постигла усклађеност са европским и међународним критеријумима ради веће ефикасности у борби против те појаве.⁵⁸⁹ Доношењем овог документа, постављени су стратешки циљеви чија реализација је планирана кроз различите активности које су представљене у Националном плану акције против трговине људима.

2.4. Стратегија борбе против трговине људима

Овај политичко-правни документ⁵⁹⁰ који је донела Влада Републике Србије, израђен је према Смерницама за националне планове акције Пакта стабилности⁵⁹¹ и у складу са Програмом за израду и реализацију свеобухватног националног одговора на проблем трговине људима, припремљеног од стране међународног центра за развој миграционе политике (ICMPD).

⁵⁸⁷ Тачка 2.2. Стратегије

⁵⁸⁸ Тачка 3.1. ст. 1. и 2. Стратегије

⁵⁸⁹ Тачка 4. Стратегије

⁵⁹⁰ Стратегија борбе против трговине људима, *Службени гласник РС*, бр. 111/2006

⁵⁹¹ Ове смернице се налазе на: <http://www.stabilitypact.org/trafficking/default.asp>, приступ: 20.12.2013.г.

Стратегија се састоји од низа мера и активности које треба предузети у циљу правовременог и свеобухватног одговора на проблем трговине људима, са посебним освртом на заштиту права жртава те трговине.

Овај документ је донет на основу ратификованих међународних конвенција, ради спречавања транснационалног организованог криминала. Држава има право избора конкретне примене Конвенције о транснационалном организованом криминалу, или путем непосредне примене стандарда међународног права или путем њиховог уграђивања у национално законодавство. Тако је трговина људима санкционисана у својим основним облицима кривичним закоником, што је посебно обрађено у делу рада који се односи на законску регулативу овог проблема.

Стратегијом су одређени циљеви борбе против трговине људима, који су дефинисани кроз оследеће области: институционални оквир, превенција, помоћ и заштита жртава, међународна сарадња и праћење примене механизма за борбу против трговине људима и евалуацију резултата. Предвиђен је и национални механизам за борбу против трговине људима,⁵⁹² који окупља релевантне актере, који унапређују постојећу сарадњу на сузбијању те трговине и помоћ жртвама исте.

2.5. Национална стратегија против корупције

Прва Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији⁵⁹³ усвојена је од стране Народне скупштине Републике Србије.⁵⁹⁴ Имала је за циљ установљење правног и институционалног оквира за превенцију и сузбијање корупције, укључивање у регионалну и међународну борбу против корупције те

⁵⁹² О националном механизму за борбу против трговине људима детаљније се говори у делу рада који се односи на борбу против трговине људима

⁵⁹³ Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији, „Службени гласник РС“ бр. 109/2005

⁵⁹⁴ Стратегија је донета на 7. седници Другог редовног заседања у 2005. одржане 08.12.2005. године

успостављање етичких и правних стандарда за спречавање те појаве. На основу ове стратегије, донет је и Акциони план за њено спровођење.

Нова, Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године,⁵⁹⁵ донета је из разлога што поједина питања која су предмет ранијег стратешког документа, нису била или нису била довољно нормативно и институционално решена. Такође није било децидно одређено ни питање надлежности појединих институција и органа за спровођење тог документа.

Појам и конститутивни елементи корупције нису на јединствен начин дефинисани. Најчешће се под тим појмом подразумева коришћење државног и друштвеног положаја и моћи од стране одговорних носилаца јавних функција, ради стицања сопствене користи.⁵⁹⁶ Корупција се манифестује на разне начине. То је најчешће поткупљивање државних службеника или изнуђивање новца од грађана, ради невршења потребне дужности. Од корупције није имуно ниједно друштво ни држава. У неким државама она је увелико развијена, те чини практично друштвени поредак те државе.⁵⁹⁷

Овај стратешки документ везан је за тему овога рада, јер борба против трговине људима уско је везана за обавезу органа власти и носилаца јавних овлашћења да своја овлашћења и дужности врше у складу са важећим законским прописима и усвојеним националним и међународним стандардима. Из тог разлога је у овом раду дат краћи осврт на овај правно-политички документ.

⁵⁹⁵ Национална стратегија за борбу против корупције за период од 2013. до 2018. године, „Службени гласник РС“ бр. 57/2013

⁵⁹⁶ Овакав појам корупције даје Закон о Агенцији за борбу против корупције, „Службени гласник РС“ бр. 97/08, 53/10 и 66/11

⁵⁹⁷ Државе где је корупција веома распрострањена да чини посебан вид њеног државног поретка, називају се-клетократијама

3. Законска регулатива у борби против трговине људима

3.1. Кривичноправна заштита од трговине људима у националном законодавству Републике Србије

3.1.1. Трговина људима као кривично дело

До 2003.године, Република Србија у свом кривичном законодавству није предвиђала посебна кривична дела која би директно регулисала трговину људима. Тек прихватањем Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и Допунског протокола о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом,⁵⁹⁸ наша земља се обавезала да национално законодавство усагласи са међународним стандардима и одредбама предвиђеним у тим актима. Република Србија је 2003. године у свом кривичном законодавству први пут предвидела кривично дело трговине људима као посебно кривично дело.⁵⁹⁹ Наша земља је 2005. године донела Кривични законик којим је, у глави XXXIV у групи кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правомом, предвиђена нова инкриминација трговине људима, као посебно кривично дело.⁶⁰⁰

Кривично дело трговине људима из чл. 388. Кривичног законика, има основни, посебни и четири тежа облика.

Основни облик овог кривичног дела постоји када неко уз примену силе или претње, довођењем у заблуду или држањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односно зависности или тешких прилика другог врбује, превози, пребацује, скрива и прима лица, предаје, продаје, купује, посредује у предаји или продаји, скрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада,

⁵⁹⁸ Закон о потрђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и Допунског протокола о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом, «Сл. лист СРЈ-Међународни уговори», бр. 6/2001

⁵⁹⁹ Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, «Сл. гласник РС» бр.39/2003, члан 111б

⁶⁰⁰ Кривични законик, «Сл. гласник РС» бр. 85/2005, члан 388.

принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или коришћења у оружаним сукобима.⁶⁰¹

Основни облик овог кривичног дела карактерише : радња извршења, начин извршења и циљ који се жели остварити.

Радња извршења, је прописана алтернативно. Она може бити: врбовање, превозење, пребацивање, предаја, продаја, куповина, посредовање у продаји, сакривање или држање другог лица.

Врбовање подразумева подстрекавање пасивног субјекта било којом радњом која је подобна да код њега створи или учврсти одговарајућу одлуку да изврши ову инкриминацију. Оно се остварује указивањем на наводне добре стране пребацивања у другу земљу, бављења проституцијом или навођењем на друге радње које ће довести одређено лице да постане пасивни субјект овог кривичног дела.

Превозење представља транспортовање пасивног субјекта са једног на друго место.

Пребацивање означава омогућавање или обезбеђење илегалног уласка или изласка из једне земље. То у суштини значи обезбеђење или омогућавање илегалног преласка државне границе.

Предаја представља предузимање одређених активности којима се омогућава стављање пасивног субјекта на располагање другом лицу.

Порадаја је отуђење пасивног субјекта уз одређену новчану или другу накнаду, а куповина је стицање права својине над пасивним субјектом уз одређену накнаду.

⁶⁰¹ Члан 388. ст.1. Кривични законик Републике Србије, оп. цит.

Посредовање у продаји подразумева довођење у везу лица која су на одређени начин укључена у предају или продају пасивног субјекта. Код продаје, куповине и посредовања у предаји или продаји пасивног субјекта ради се о заснивању одређеног уговорног односа чији је предмет искључен из правног промета, те је исти ништав и не може имати правно дејство у смислу заснивања одређених права и обавеза.

Сакривање представља смештај и камуфлирање пасивног субјекта на погодном месту, које је непознато ширем кругу људи. Оно може бити извршено на различите начине.

Држање другог лица представља његово противправно лишење слободе, а пре свега слободе кретања пасивног субјекта. Том лицу се онемогућава да својом вољом промени место где се налази.

Начин извршења овог дела може се постићи: силом или претњом; довођењем у заблуду или држањем у заблуди; злоупотребом овлашћења, поверења односно зависности, тешких прилика другог; задржавање личних исправа; давањем или примањем новца или друге користи.

Сила је свака употреба физичке снаге или другог подобног средства којим се елиминише отпор пасивног субјекта како би се исти принудио на одређено понашање. Употреба хипнозе и омамљујућих средстава такође се сматра употребом силе. Сила мора бити одређеног интензитета, подобна да принуди пасивног субјекта на одређено понашање, што се процењује на основу физичког и психичког стања лица према коме се сила примењује.⁶⁰² Сила се примењује према пасивном субјекту или према њему блиским лицима.⁶⁰³

Претња је стављање у изглед неког зла пасивном субјекту уколико не прихвати одређено понашање. Она треба да буде озбиљна и стварна, како би се њој могла произвести последица дела.

⁶⁰² Дело је могуће извршити применом апсолутне или компулзивне силе, посредне или непосредне

⁶⁰³ То су пре свега: деца, брачни друг, родитељи, браћа и сестре и др.

Заблуда представља стварање погрешне представе код пасивног субјекта у односу на одређене чињенице које се односе на предузимање радње извршења. Одржавање у заблуди значи да се пасивни субјект већ налазио у заблуди по питању тих чињеница, а учинилац кривичног дела код њега ту заблуду само учвршћује.

Злоупотреба овлашћења, поверења, односно зависности или тешких прилика другог, постојаће као радња извршења, ако је учинилац за њено остварење искористио то овлашћење, поверење, прилику или стање у којима се налази пасивни субјект.

Циљ који се жели постићи извршењем овог дела може бити: експлоатација рада; принудни рад; вршење кривичних дела; вршење проституције или друге врсте сексуалне експлоатације; просјачење; употреба у порнографске сврхе; успостављање ропског или њему сличног односа; одузимање органа или дела тела; коришћења у оружаним сукобима.

Извршилац овог дела може бити свако лице. Уколико се радња извршења остварује злоупотребом овлашћења, поверења или односа зависности, тада радњу може извршити само лице које поседује одговарајућа овлашћења или са којим пасивни субјект има однос поверења, или према коме се пасивни субјект налази у односу зависности. За кривичну одговорност учиниоца потребан је директан умишљај уз намеру да се предузимањем одређене радње извршења постигне неки или више од алтернативно постављених циљева (стицање неке користи, експлоатација рада пасивног субјекта и друго).

Посебни облик овог кривичног дела постоји када се дело из основног облика врши према малолетном лицу.⁶⁰⁴ То дело постоји и када је основни облик остварен без употребе силе и претње, без довођења у заблуду или одржавања у заблуди, без злоупотребе овлашћења, поверења, односа зависности или тешких прилика пасивног субјекта, уколико је дело учињено према малолетном лицу. Ту

⁶⁰⁴ Став 2. члана 388. Кривичног законика

се као пасивни субјект појављује лице млађе од осамнаест година. Узрост пасивног субјекта мора бити обухваћен умишљајем учиниоца.

Први тежи облик овог дела постоји ако је основно дело учињено према малолетном лицу.⁶⁰⁵ Пасивни субјект код овог дела је лице млађе од осамнаест година.⁶⁰⁶ *Други тежи облик* постоји ако је услед дела из ст.1. и 3. овог члана наступила тешка телесна повреда неког лица.⁶⁰⁷

Најтежи облик овог дела постоји ако је услед дела из ст.1. и 3. овог члана наступила смрт једног или више лица.⁶⁰⁸ Под појмом «више лица» треба сматрати најмање два лица. Неопходно је да је учинилац у односу на смрт пасивног субјекта поступао нехатно. У случају умишљаја учиниоца према тој последици у односу на пасивног субјекта, постојао би стицај кривичног дела трговине људима и убиства.

Четврти тежи облик овог дела постоји ако се неко бави вршењем дела из ст.1. до 3. овог члана или је дело извршено од стране организоване групе. Ту су предвиђена два квалификована облика. Први облик подразумева бављење трговином људима у смислу одредаба из става 1. до 3. овог члана. Под тим се подразумева да неко континуирано, врши кривично дело трговине људима у виду колективног кривичног дела. Други квалификовани облик овог дела постоји када се трговина људима врши од стране организоване групе.

Сви тежи облици квалификовани су посебном околношћу те је за кривичну одговорност потребно да та околност буде обухваћена умишљајем учиниоца.

⁶⁰⁵ Став 3. члана 388. Кривичног законика

⁶⁰⁶ Кривичним закоником је прецизирано да се под малолетним лицем сматра лице које није навршило осамнаест година, малолетником, лице које је навршило четрнаест година а није навршило осамнаест година, док се дететом сматра лице које није навршило четрнаест година

⁶⁰⁷ Одређење тешке телесне повреде треба узети у значењу како је одређено чланом 121. Кривичног законика

⁶⁰⁸ Став 5. члана 388. Кривичног законика

3.1.2. Инкриминације које су у уској вези са трговином људима

Трговина људима има сличности са више других кривичних дела. Кривично дело трговине људима по својој природи обухвата обележја и многих других кривичних дела, услед чега се поставља питање њиховог међусобног односа, а посебно по питању стицаја.

Потребно је сагледати однос трговине људима са другим делима из групе кривичних дела против човечности⁶⁰⁹ и других добара заштићених међународним правом. Та дела имају одређене сличности са трговином људима. У те инкриминације спадају: трговина децом ради усвојења, заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу и расна и друга дискриминација.

Трговина децом ради усвојења⁶¹⁰ је једно од најсроднијих кривичних дела са кривичним делом трговине људима. Кривичним делом трговине људима инкриминисана је и трговина децом, а дело из члана 389 представља посебан облик посебног дела. Та два дела су веома слична у погледу радње извршења у основном облику. Код оба ова дела као радња извршења појављује се куповина, продаја, предаја, превозење, сакривање (прикривање). Специфичност овог кривичног дела је у пасивном субјекту, јер је пасивни субјект искључиво дете, док је код трговине људима реч о малолетном лицу. Друга разлика ова два дела је у циљу због кога се предузима радња извршења. Циљ предузимања радње код овог дела је искључиво ради усвојења. Постоји сличност ова два дела и код њихових тежих облика. Ово кривично дело има основни и тежи облик.

Радња извршења овог кривичног дела је противзаконито усвојење лица које није навршило четрнаест година или посредовање у таквом усвојењу. Појам усвојења

⁶⁰⁹ Ова кривична дела сврстана су у глави XXXIV Кривичног законика

⁶¹⁰ Ово кривично дело предвиђено је чланом 389. Кривичног законика, који гласи:

«Ко одузме лице које није навршило четрнаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима или ко усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу или ко у том циљу купи, прода или преда друго лице које није навршило четрнаест година или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива, казниће се затвором од једне до пет година».

треба разумети у његовом грађанскоправном значењу.⁶¹¹Под посредовањем се подразумева настојање да се дође до усвојења, што се може постићи на различите начине. То може бити: иницирање усвојења, успостављање контакта између будућег усвојιοца и усвојеника, вршење разних посредничких услуга и слично.

Начин извршења овог дела су : одузимање малолетног лица, куповина, продаја, предаја другом, превозење, обезбеђење смештаја или прикривање. Наведене делатности се предузимају ради противправног усвојења. Ове делатности углавном одговарају онима које су описане код кривичног дела трговине људима. Под обезбеђењем смештаја подразумева се стварање стамбених, материјалних и других услова који су неопходни за нормалан живот детета. Прикривање подразумева предузимање мера да се спречи сазнање о месту боравка детета а може се састојати у промени боравка детета, промени стана, смештаја код неке друге породице, давање неистинитих информација о месту где се дете налази и слично.

Пасивни субјект овог дела је дете, односно лице млађе од четрнаест година, без обзира на пол. Кривично дело је свршено када је предузета нека од наведених делатности са циљем противправног усвојења. За постојање овог дела није неопходно да је до усвојења и дошло. Свакако да постоји то кривично дело ако је до усвојења лица млађег од четрнаест година дошло на описани начин.

Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице, а за кривичну одговорност потребан је умишљај. Извршилац дела не мора имати тачну представу о старосном добу пасивног субјекта, али мора бити свестан да је реч о веома младом лицу.

Тежи облик овог дела постоји ако се учинилац дела бави трговином децом ради усвојења или је дело извршено на организован начин од стране више лица. Ове одредбе су, као што смо и навели, веома сличне одредбама кривичног дела трговине људима у његовом тежем облику.

⁶¹¹ Породичним законом «Сл. гласник РС» бр.18/2005. и то одредбом чл. 88. до 109. регулисан је начин усвојења, дејства усвојења и његов престанак

*Заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу*⁶¹² је кривично дело које је веома слично кривичном делу трговине људима у сва три облика. Пре свега сличност се односи на радње извршења код основног облика ових дела. И код овог дела, као и код трговине људима, радње извршења су: куповина, продаја, предаја другом лицу, превозење, посредовање у куповини, продаја или предаја лица и слично. Поред тога, трговина људима је често везана са кршењем правила међународног права и стављањем другог у ропски или њему сличан однос или држањем другог и таквом односу.

Сличност је и код тежег облика овог дела, јер се као квалификаторна околност и овде узима чињеница да се ради о малолетном лицу. Многи облици трговине људима су засновани на стављању другог у ропски или њему сличан однос или држањем у таквом односу.

Циљ оба ова дела је успостављање ропског или њему сличног односа према неком лицу. Предмет инкриминације код овог случаја је ропство или њему сличан однос у које спадају тзв. ропство због дуга, кметство, продаја женског лица од стране породице ради удаје, продаја или уступање без накнаде малолетног лица од стране родитеља или старатеља ради његове експлоатације, као и други облици из чл. 1. Допунске конвенције⁶¹³ о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличне ропству од 1956. године.⁶¹⁴

Када су у питању сличне инкриминације у упоредном праву, запажа се да се у складу са савременим тенденцијама у домену међународноправне регулативе, готово сва решења у погледу кривичног дела овога типа подразумевају постојање тежег облика дела у случају када је оштећено лице малолетно, а некада се праве

⁶¹² Ово кривично дело предвиђено је чланом 390. Кривичног законика, који гласи:
« Ко, кршећи правила међународног права, стави другог у ропски или њему сличан однос или га држи у таквом односу, купи, прода, преда другом лицу или посредује у куповини, продаји или предаји оваквог лица или подстиче другог да прода своју слободу или слободу лица које издржава или о којем се стара, казниће се затвором од једне до десет година».

⁶¹³ Допунска конвенција о укидању ропства и трговине робљем и установа и праксе сличних ропству (1956), www.unscjin.org, приступљено 22.07.2008.

⁶¹⁴ З. Стојановић, *Коментар Кривичног закона СРЈ*, пето издање, Службени лист, Београд 2002.

разлике између кривичноправних категорија деце и малолетника.⁶¹⁵ Кроз забрану овог дела штити се слобода људи, као и личност човека од било ког нечовечног поступања којима се та личност понижава и доводи у зависни положај преко ропства или трговине људима.

Основни облик овог дела чини лице, које кршећи правила међународног права, стави друго лице у ропски или њему сличан однос или га држи у таквом односу, купи, прода, преда другом лицу или посредује у куповини, продаји или предаји оваквог лица или подстиче другога да прода своју слободу или слободу другога лица које издржава или се о њему стара.⁶¹⁶ Заштитни објект овог дела је првенствено слобода људи, али се њиме штити и личност човека од било каквог нечовечног поступка којим се та личност понижава или доводи у подређени односно зависни положај преко ропства или трговине људима.

Радња извршења овог кривичног дела одређена је алтернативно, а основни облици испољавања су: стављање у ропски или њему сличан однос; држање у ропском или односу сличном ропству; трговање лицима која се налазе у ропском односу и подстицање другога да прода своју слободу или слободу лица која издржава или се о њему стара. Инкриминише се и сваки облик продаје, куповине или посредовања у куповини лица која се налазе у сличном односу. Стављање у ропски однос представља предузимање било које радње којом се једно лице ставља у ропство. Ропство у смислу овог кривичног дела је стање или погодба једне индивидуе над којом се врше атрибути права својине.⁶¹⁷

Ово кривично дело извршено је предузимањем сваке делатности којом се друго лице ставља или се држи у ропски или њему сличан однос или положај да над њим други могу остварити нека својинска права. За постојање овога дела није битно на који начин је заснован ропски однос. То може бити постигнуто

⁶¹⁵ О томе пишу: Ћопић С, Николић-Ристановић В.,: *Кривично дело трговине људским бићима - међународни документи, савремена законска решења и КЗ СРЈ*, «Темида» бр.1, Београд, 2002, стр.43-44

⁶¹⁶ Ова инкриминација се заснива на Конвенцији о ропству из 1926.год. која је ступила на снагу 1955. («Сл. лист ФНРЈ» бр. 7/1958) и на Допунској конвенцији о укидању ропства и трговине робљем и установа и праксе сличних ропству из 1956.године («Сл. лист СФРЈ» бр. 4/1965)

⁶¹⁷ Конвенција о ропству, оп. цит. члан 1. тач.1.

употребом силе, преваром или на други начин. Дело постоји и када је пасивни субјект пристао да га други стави у ропски однос или држи у таквом односу. Радње извршења могу имати фактички карактер: стављање или држање другог у ропски или њему сличном односу као и предавање тог лица другом лицу. Поред тога, радње извршења могу бити и квазиправног и квазиформалног карактера: куповина, продаја или посредовање у куповини или продаји другог лица. Ту спада и радња која има карактер подстрекавања-подстицање другог лица да прода своју слободу или слободу других лица према којима има одређене обавезе.⁶¹⁸ Овде је инкриминисано навођење другог лица да себе или лице које издржава односно о коме се стара, стави у ропски однос. Подстицање треба да се односи на продају слободе јер се стављање у ропски однос чини за новац или неку другу корист. Издржавано лице сматра се оно лице које је друго лице дужно да издржава или га фактички издржава. То су, пре свега, чланови породице, првенствено малолетна лица. Ту спадају и лица о којима се учинилац дела стара и она лица за која је учинилац дужан да се брине о њиховом развоју, школовању, здрављу и слично, без обзира како је настала та обавеза.

Ово кривично дело је свршено довођењем неког лица у ропски однос или трговањем лицима која се налазе у ропском односу, или подстицањем неког лица да се стави у ропски однос. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице које са умишљајем изврши неку од наведених радњи. За то дело је запређена казна од једне до десет година затвора.

Лакши облик овог кривичног дела састоји се у превозу лица која се налазе у ропском односу, из једне земље у другу. Радња извршења се састоји у превозу, односно транспорту лица која се налазе у ропском односу из једне земље у другу. Ово је лакши облик наведеног дела, јер учинилац врши само превоз тих лица.

Тежи облик овог кривичног дела постоји ако је то дело извршено према малолетном лицу. Извршилац може бити свако лице, а у погледу виности потребан је умишљај. За овај облик предвиђена је казна затвора од пет до петнаест година.

⁶¹⁸ М. Шкулић, *Организовани криминалитет*, Досије, Београд, 2003, стр. 158

*Расна и друга дискриминација*⁶¹⁹ за суштину има кршење основних људских права и слобода зајемчених општеприхваћеним правилима међународног права, а самим тим и међународним уговорима које је ратификовала. Основна сличност између овог дела и трговине људима је радња извршења која се састоји у кршењу основних људских права и слобода. Сличност ове две инкриминације се налази и у последици радњи извршења тих дела, а која се огледа у ускраћивању коришћења основних људских права и слобода.⁶²⁰

Према радњи извршења ово дело има три облика. Први облик дела чини лице које на основу разлике у раси, боји коже, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству крши основна људска права и слободе зајемчене општеприхваћеним правилима међународног права и међународним уговорима које је ратификовала наша земља. Радња овог дела је кршење основних људских права и слобода. То значи да се појединцима или групама онемогућава да користе слободе или права или им се ограничава њихово коришћење. Битно је да се дискриминација у овом случају врши на основу расне, националне или етничке припадности, односно боје. Дискриминација треба да се односи на основна људска права и слободе које признаје међународна заједница.⁶²¹

⁶¹⁹ Ово кривично дело предвиђено је чланом 387. Кривичног законика, који у ставу 1. гласи: «Ко на основу разлике у раси, боји коже, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству крши основна људска права и слободе зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима од стране СЦГ, казниће се затвором од шест месеци до пет година»

⁶²⁰ Тако се према Међународној конвенцији о укидању свих облика расне дискриминације, коју су Уједињене нације донеле 1965.год. под расном дискриминацијом сматра «свако разликовање, искључивање, ограничење или давање првенства заснованог на раси, боји, прецима, националном или етничком пореклу, који има за циљ или за резултате да наруши или компромитује признање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човека и основних слобода у политичкој, економској, социјалној и културној области или у свакој другој области јавног живота»

⁶²¹ Према Међународној конвенцији о укидању свих облика расне дискриминације из 1965.год. то су следећа права и слободе: право на једнак приступ пред судовима и другим органима; право на безбедност и заштиту од насиља и злостављања од стране службених лица; право гласања и кандидовања по систему општег и једнаког права гласа, право учешћа на изборима, право учествовања у влади и управљања јавним пословима на свим нивоима, право приступа јавним функцијама под једнаким условима и друга политичка права; право слободног кретања и избора боравишта, право напуштања земље и повратка у њу, право на склапање брака и избора брачног друга, право на својину и наслеђивање, право на слободу мишљења, савести и вере, слободу изражавања и дуга права; економска права, као што су нпр. право на рад и слободан избор рада, право на правичне и задовољавајуће услове рада, право на заштиту у случају неспособности, парво на једнаку зараду за једнак рад и друга права

Ово кривично дело је свршено предузимањем сваке радње којом се, по основу разлике у раси, боји коже, националности или етничком пореклу, крши неко од основних људских права и слобода које признаје мађународна заједница. Под појмом «кршење», међународна заједница подразумева онемогућавање или ограничавање коришћења неког од признатих права и слобода.

Други облик овог кривичног дела чини лице које прогони организације или појединца због њиховог залагања за равноправност људи. Прогањање се може вршити на различите начине. Ту сапада: забрана рада организације, хапшење њених чланова, оштећења имовине, малтретирање појединаца, позивање на одговорност и слично. Да би ово дело постојало потребно је да се прогањање врши због залагања за равноправност људи односно због супротстављања свим облицима расне и друге дискриминације. Предузимањем било које активности која значи прогањање појединаца или организација због њиховог залагања против расне или друге дискриминације, значиће свршен облик овог дела.

Трећи облик овог дела чини лице које шири идеје о супериорности једне расе над другом или пропагира расну мржњу или подстиче на расну дискриминацију. Као радње извршења овог дела наводе се ширење идеја, пропагирање или подстицање. Ове делатности се предузимају с циљем довођења у неравноправан положај припадника појединих раса, односно изазивање мржње међу њима.

Извршилац дела код свих наведених облика може бити свако лице. За кривичну одговорност потребан је умишљај, директни или евентуални. Прва два облика кривичног дела санкционисана су казном затвора од шест месеци до пет година, док је за трећи облик предвиђен затвор од три месеца до три године.

3.1.3. Инкриминације које су у широј вези са трговином људима

Постоји више кривичних дела која су са трговином људима у корелативном односу у ширем смислу. Навешћемо нека од тих дела и описати њихову повезаност са трговином људима.

Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи⁶²² је блиско кривичном делу трговине људима, без обзира што није сврстано у групу кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним парвом. Да би се реализовала трговина људима од земље порекла, преко транзитних земаља до земље дестинације, трговци људима жртве трговине илегално пребацују преко државне границе више земаља. Ова веза две инкриминације је евидентна код радње извршења, начина извршења и циља који се жели остварити. Ипак је учињено појмовно разграничење између трговине људима и кријумчарења људима, што се види и из назива овог кривичног дела.

Посредовање у вршењу проституције⁶²³ је у узајамној вези са трговином људима, а пре свега са аспекта радње извршења.⁶²⁴ Поред радње извршења, ова два дела су слична и према циљу извршења, јер се ово дело врши ради проституције, док се код трговине људима поред проституције наводе и друге врсте сексуалне експлоатације. Пасивни субјект код оба ова кривична дела су најчешће жене и деца. Као квалификаторна околност код оба дела јесте чињеница да се ради о малолетној особи као пасивном субјекту дела.

⁶²² Ово кривично дело спада у кривично дело против јавног реда и мира и одређено је чланом 350. Кривичног законика,. Став 1. истога гласи: »Ко без прописане дозволе пређе или покуша да пређе границу СЦГ, наоружан или употребом насиља, казниће се затвором до једне године», а став 2. истога члана гласи:»Ко у намери да себи или другом прибави какву корист, омогућава другом недозвољени прелаз границе СЦГ или недозвољени боравак или транзит кроз СЦГ, лицу које није држављанин СЦГ, казниће се затвором од три месеца до шест година».

⁶²³ Ово кривично дело сврстано је у групу кривичних дела против полне слободе и прдвђено је чланом 184. Кривичнох законика, а ст.1 тога члана гласи:» Ко наводи или подстиче другог на проституцију или учествује у предаји неког лица другоме ради вршења проституције или ко путем средстава јавног информисања и других сличних средстава пропагира или рекламира проституцију, казниће се новчаном казном или затвором до три године»

⁶²⁴ То се пре свега односи на радњу извршења основног облика овог дела, где је реч о навођењу или подстицању другог, што се код трговине људима може подвести под радњу врбовања.

Подвођење и омогућавање вршења полног односа ⁶²⁵ налази се у корелацији са трговином људима, имајући у виду да се људима тргује и ради проституције односно другог облика сексуалне експлоатације. Ако је пасивни субјект малолетно лице, дело добија тежи облик. Категорија пасивног субјекта је значајна за корелацију ова два дела. Када је у питању узраст пасивног субјекта код овог дела, лакше се могу употребити неки од начина извршења који су евидентни код трговине људима. Ту пре свега спада: сила, претња, довођења у заблуду или одржавања у заблуди, злоупотреба поверења, односа зависности, тешких прилика другог, давањем или примањем новца или друге користи.

Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију ⁶²⁶ налази се у узајамној вези са трговином људима, првенствено по питању циља радње извршења. Један од циљева трговине људима је употреба другог лица у порнографске сврхе, што је наведено у основном облику тог кривичног дела. Разлика је само у узрасту пасивног субјекта, јер се код трговине људима третира само малолетно лице (ст.2. и 3.). Код кривичног дела из чл. 185. Кривичног законика, као пасивни субјект се појављује искључиво дете, што значи особа млађа од четрнаест година.

Ставом 2. овога члана као радња извршења наводи се искоришћавање детета за производњу слика, аудио-визуелних или других предмета порнографске садржине или за порнографску представу. То искоришћавање се врши, између осталог, и на неки од начина извршења који се наводе код трговине људима. Ту се, пре свега подразумева: довођење у заблуду или одржавање у заблуди, злоупотреба овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, давање новца или друге користи и слично.

⁶²⁵ Ово кривично дело из групе кривичних дела против полне слободе, предвиђено чл. 183. Кривичног законика, а ст.1. истог гласи:» Ко подведе малолетно лице ради вршења обљубе, са њом изједначеног чина или друге полне радње, казниће се затвором од три месеца до пет година».

⁶²⁶ И ово кривично дело је из групе кривичних дела против полне слободе, а одређено је чланом 185. кривичног законика, а ст.1. тог члана гласи:»Ко детету прода, прикаже или јавним излагањем или на други начин учини доступним текстове, слике, аудио-визуелне или друге предмете порнографске садржине или му прикаже порнографску представу, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци»

Противправно лишење слободе⁶²⁷ има сличности са трговином људима у радњи извршења дела, јер је у основном облику код оба дела реч о ограничавању слободе кретања, што је истовремено једна од последица оба та кривична дела. Код овог дела се помиње противправност код затварања односно одузимања или ограничавања слободе кретања неког лица. Код трговине људима не помиње се противправност, али се она подразумева. Ова два дела су слична и у односу на теже облике и по могућим последицама⁶²⁸ у односу на пасивног субјекта. Код овог кривичног дела није унета квалификаторна околност ако је пасивни субјект малолетно лице. Ова два кривична дела налазе се у узајамној вези када се трговина људима врши с циљем проституције или друге врсте сексуалне експлоатације. У тим случајевима се као пасивни субјект појављује жена и малолетно лице.

Принуда⁶²⁹ као кривично дело налази се у корелативној вези са трговином људима. Принуда се састоји од силе или претње, те представља једно од средстава или начина извршења кривичног дела трговине људима. Принуда је присутна код трговине људима која се врши са циљем проституције или у друге облике сексуалне експлоатације, где се као пасивни субјект појављује жена или малолетно лице. Један од циљева трговине људима је принудни рад, који се између осталог, обезбеђује силом или претњом. Крајњи циљ вршења оба ова деле је прибављање противправне имовинске користи. Оба дела су слична и по последицама, јер се радњом извршења (силом или претњом), обезбеђује одређено чињење, нечињење или трпљење од стране пасивног субјекта. Ова два дела су слична и по њиховим тежим облицима. Као квалификаторне околности у оба случаја узима се настајање тешке телесне повреде или друге тешке последице.

⁶²⁷ Ово кривично дело сврстано је у групу кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а предвиђено је чланом 132. Кривичног законика, а ст. 1. истога ласи: »Ко другог противправно затвори или му на други начин противправно одузме или ограничи слободу кретања, казниће се затвором до три године»

⁶²⁸ Као последице по пасивног субјекта код тежих облика оба кривична дела јавља се лишење слободе која траје дуже, или се то лишавање слободе врши на свиреп начин или је лицу које је противправно лишено слободе услед тога тешко нарушено здравље па чак наступи и смрт пасивног субјекта

⁶²⁹ Ово кривично дело се налази у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а предвиђено је чланом 135. Кривичног законика, а ст.1. истог гласи: »Ко другог силом или претњом принуди да нешто учини или не учини или трпи, казниће се затвором до три године».

Злостављање и мучење⁶³⁰ са трговином људима има корелативну везу у начину извршења, радњи извршења и последицама дела. Код оба дела, као начин извршења, помиње се сила, претња или други недозвољени начин. Циљеви које се желе остварити овим начинима извршења су различити. Код трговине људима циљ је неки од облика експлоатације људи. Код овог кривичног дела, као циљеви се постављају: да се од пасивног субјекта или трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење, односно да се таква лица застраше или незаконито казне. То се чини из друге побуде засноване на било ком облику дискриминације. Ова два дела имају сличности и у погледу начина извршења. Злостављање је веома изражено код оба ова дела, с обзиром да се поједине радње и начин извршења код трговине људима могу сматрати чином злостављања. Постоји сличност и када су у питању последице оба ова дела. Реч је пре свега о физичким и психичким патњама пасивних субјеката, односно у повреди људског достојанства.

Злостављање и мучење је веома изражено код појединих облика трговине људима, а посебно оних који се врше с циљем проституције и друге врсте сексуалне експлоатације, принудног рада, просјачења, успостављања ропског или њему сличног односа. Код оба дела пасивни субјект је најчешће жена и малолетно лице.

Поред наведених, постоје и друга кривична дела са којима трговина људима има одређених додирних тачака.⁶³¹

⁶³⁰ Ово кривично дело сврстано је у групу кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а предвиђено је чланом 137. Кривичног законика, који у ст.1. предвиђа:»Ко злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство, казниће се затвором до једне године».

⁶³¹ То су следећа кривична дела предвиђена Кривичним закоником : лака телесна повреда (чл.122.), отмица (чл.134.), неовлашћено фотографисање (чл. 144.), неовлашћено објављивање и приказивање туђег списка, портрета и снимка (чл.145.), силовање (чл.178.), обљуба над немоћним лицем (чл. 179.), обљуба са дететом (чл. 180.), недозвољене полне радње (182.), превара (чл. 208.), изнуда чл. 214.), уцена (чл. 215.), преношење заразне болести (чл. 249.), преношење инфекције ХИВ вирусом (чл. 250.) и др.

Прање новца

Ово кривично дело је настало као последица прихватања међународних обавеза из усвојених конвенција, а део тих обавеза је и установљење мера за борбу против организованог криминала.

Ово кривично дело⁶³² има више облика, обзиром да је радња извршења предвиђена алтернативно. Радња извршења се може састојати у конверзији, преносу имовине, прикривању или лажном приказивању порекла имовине, стицању, држању или коришћењу имовине проистекле вршењем кривичног дела. Радњу извршења мора пратити знање да имовина потиче од кривичног дела, са намером да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине. Прикривање се може извршити на више начина.⁶³³ Лажно приказивање представља приказивање неке чињенице тако да она не одговара стварном стању. Код овог дела не врши се ни конверзија ни пренос имовине, већ су само прикривене односно лажно приказане чињенице у вези са имовином, јер се прикрива да та имовина потиче од кривичног дела.

Конверзија код овог кривичног дела представља претварање једног непуноважног правног посла у правно ваљан посао, уз задржавање економских ефеката који би се постигли првобитним, непуноважним правним послом. Под имовином се сматра добро сваке врста, као и правни инструменти којим се доказује власништво над том имовином.

Код свих облика овог кривичног дела, на субјективном праву потребан је умишљај, као и знање да имовина потиче од кривичног дела. Код основног облика потребна је и намера да се прикрије или лажно представи незаконито порекло имовине.

⁶³² Члан 231. Кривичног законика

⁶³³ Прикривање у овом делу може бити остварено: сакривањем учиниоца, или прикривањем трагова и других материјалних доказа како се учинилац кривичног дела не би открио, и др.

Радње и мере за откривање и спречавање прања новца дужни су да предузимају правна лица⁶³⁴ и одговорна лица у правном лицу

3.2. Остала законска регулатива у броби против трговине људима

3.2.1. Закон о одговорности правних лица за кривична дела

Доношењем овог закона,⁶³⁵ заокружен је систем казнене одговорности правних лица.⁶³⁶ Овим законом установљена је изведена субјективна кривична одговорност правног лица. Законом су уређени услови одговорности правних лица за кривична дела, кривичне санкције које се тим лицима могу изрећи и правила поступка и изрицање санкција.

Правно лице одговара за кривично дело које у оквиру својих овлашћења учини одговорно лице са намером да то правно лице прибави корист.⁶³⁷ То значи да је одговорност правног лица заснована на кривици одговорног лица, јер одговорност правног лица претпоставља да је претходно утврђено да је одговорно лице учинило кривично дело.

Појам одговорног лица обухвата физичко лице у правном лицу коме је правно или фактички поверен одређени круг послова у правном лицу као и оно лице које се може сматрати овлашћеним да поступа у име правног лица. Одговорно лице може бити и непосредни извршилац кривичног дела, али је битно да то дело учини у вршењу својих овлашћења у том правном лицу. Непосредни извршилац кривичног дела у смислу овог закона може да буде и физичко лице које делује под надзором и контролом одговорног лица.⁶³⁸

⁶³⁴ Према Закону о спречавању прања новца, то су банке и друге финансијске организације, ПТТ предузећа, берзе, осигуравајуће организације, које законодавац означава као „обвезници“

⁶³⁵ Закон о одговорности правних лица, „Сл. гласник РС“ бр. 97/2008.

⁶³⁶ У Републици Србији задржан је систем казnenих дела на прекршаје, привредне преступе и кривична дела

⁶³⁷ Члан 6. ст.1. Закона

⁶³⁸ Члан 6. ст.2. Закона

Код одређивања кривичних дела за која могу одговарати правна лица, овај закон прихвата систем генералне клаузуле, који предвиђа одговорност правних лица за сва кривична дела која се, с обзиром на њихову природу и врсту прописане санкције, могу ставити на терет правном лицу.⁶³⁹ Битан услов за кривичну одговорност правног лица јесте да је кривично дело од стране физичког лица учињено у намери да правно лице оствари корист. За одговорност правног лица није битна форма његовог организационог облика.

Што се тиче кривичних санкција, оне су прилагођене правном лицу.⁶⁴⁰ Од санкција које се могу изрећи правном лицу, овај закон предвиђа: казну,⁶⁴¹ условну осуду и меру безбедности.

3.2.2. Законик о кривичном поступку

Законик о кривичном поступку⁶⁴² садржи низ одредаба које су од значаја како за откривање и доказивање кривичног дела трговине људима, тако и за заштиту оштећених и сведока.

Када постоје основи сумње да су лица извршила кривична дела са елементима организованог криминалитета, међу којиме се експлицитно наводи и трговина људима, суд може, на писмени и образложени предлог државног тужиоца, наредити надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања тих лица.⁶⁴³ Ове мере су привременог карактера⁶⁴⁴ и одређује их истражни судија а извршавају надлежни органи унутрашњих послова.

Постоје посебна законска правила за кривично гоњење учинилаца кривичних дела организованог криминала, за поступак одузимања предмета и имовинске користи

⁶³⁹ Правна лица могу одговарати за кривична дела из посебног дела Кривичног законика и других закона ако су испуњени услови за одговорност правних лица (чл. 2. Закона)

⁶⁴⁰ Овај систем прилагођености санкција познат је у теорији као начело специјалитета

⁶⁴¹ Од казни су предвиђене новчана казна и престанак правног лица

⁶⁴² Законик о кривичном поступку,»Службени лист СРЈ» бр. 70/2001.

⁶⁴³ Исто, члан 232.

⁶⁴⁴ Те мере могу трајати најдуже три месеца, а због важних разлога могу се продужити за још три месеца

и поступак међународне сарадње у откривању и кривичном гоњењу учинилаца кривичних дела организованог криминала.⁶⁴⁵ Како трговина људима представља облик организованог криминала, то се ове законске одредбе треба да примењују и у случају трговине људима.

У ЗКП-у је предвиђено постојање сведока сарадника, што може да буде од великог значаја за доказивање кривичног дела трговине људима, јер особе укључене у ланац трговине људима често могу суду да пруже више информација о другим учесницима као и о самој криминалној организацији него саме жртве.

Трговина људима, као облик организованог криминала, кривично је дело са јасно израженим лукративним карактером, иако стицање добити није неопходан услов за постојање овог кривичног дела. Праћење токова новца или друге добити стечене његовим извршењем може да послужи за откривање и доказивање овог кривичног дела. Отуда је значајна одредба којом је предвиђено да државни тужилац може захтевати да надлежни државни орган, банкарска или друга финансијска организација обави контролу пословања одређених лица као и да му доставе обавештења о сумњивим новчаним трансакцијама у смислу Конвенције о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом.

Законик предвиђа и могућност примене одређених мера у циљу откривања, доказивања или спречавања кривичног дела организованог криминала. Ту спадају следеће мере: пружање симулованих пословних услуга, закључење симулованих правних послова и ангажовање прикривених иследника. Ове мере извршавају

⁶⁴⁵ Ове одредбе се примењују у случају постојања основане сумње да је извршено кривично дело као резултат организованог деловања више од два лица, чији је циљ вршење тешких кривичних дела ради стицања добити и моћи. Поред тога, за примену ових одредаба неопходно је истовремено испуњење још најмање три од следећих услова: да је сваки члан криминалне организације имао унапред одређен задатак или улогу; да је делатност криминалне организације планирана на дужи време или неограничено; да се делатност организације заснива на примени одређених правила интерне контроле и дисциплине чланова; да се делатност организације планира и врши у међународним размерама; да се у вршењу делатности примењују насиље или застрашивање или да постоји спремност за њихову примену; да се у вршењу делатности користе привредне или пословне структуре; да се користи прање новца или незаконито стечене добити; да постоји утицај организације или њеног дела на политичку власт, медије, извршну или судску власт или на друге друштвене или економске чиниоце

органи унутрашњих послова а извештај достављају истражном судији или државном тужиоцу.

Свакако да треба имати у виду и одредбе ЗКП-а које се односе на заштиту сведока и оштећеног у кривичном поступку.⁶⁴⁶

Овај Закон је са становишта теме овог рада битан и по питању *специфичности доказних радњи у сузбијању трговине људима*. Нови облици криминалитета и форме његовог испољавања, условиле су потребу за новим инструментима друштвеног реаговања на повреде и угрожавање друштвених добара. Отуда се јавила потреба да се новим формама друштвеног реаговања сузбије трговина људима, ради заштите људских права која су угрожена тим обликом савременог ропства. Нормама кривичног права санкционишу се посебна кривична дела, чије биће се испољава у трговини људима. У кривичнопроцесном погледу стварају се нормативне претпоставке за откривање и доказивање овог облика организованог криминалитета.

Конвенционална доказна средства нису довољна за откривање и расветљење најтежих кривичних дела. То се посебно односи на кривична дела у оквиру организованг криминалитета у које спада и трговина људима. Да би се открили организатори криминалног удружења, њихови учиниоци и саучесници његовог деловања, потребно је применити одређене оперативно-тактичке радње од стране надлежних државних органа.⁶⁴⁷ За сузбијање, расветљавање и процесуирање кривичних дела организованог криминалитета па тиме и трговине људима, полицијским и правосудним органима су на располагању специјалне истражне технике.⁶⁴⁸

За откривање и доказивање трговине људима могућа је примена свих посебних доказних радњи, предвиђених Закоником о кривичном поступку Републике

⁶⁴⁶ Члан 109. ст. 1. тач. 2. Законика о кривичном поступку

⁶⁴⁷ То су пре свега, Безбедносно информативна агенција, јаво тужилаштво и суд

⁶⁴⁸ Ове радње се примењују за доказивање кривичних дела извршених у оквиру организованог криминалитета (чл. 504а. ст.3. и 4.) и доказивање тешких кривичних дела (чл. 504. ст.6.ЗКП-а)

Србије. Те радње су: тајни надзор, инфилтрација у криминогену средину и мере финансијске истраге.

Мере тајног надзора су од значаја за откривање учинилаца трговине људима. У ове мере спада надзор и снимање телефонских и других разговора као и контролисана испорука. Надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација може бити корисна у откривању и доказивању кривичног дела трговине људима. Ова радња мора да буде усклађена са основним принципима заштите права грађана на приватност. Отуда ова мера мора бити у оквирима међународноправне⁶⁴⁹ и уставноправне заштите људских права. Она је предвиђена ради спречавања нереда или криминала те ради заштите морала, права и слобода других лица.

Закоником о кривичном поступку дат је нормативни основа за примену ове мере.⁶⁵⁰ Да би се она применила, морају постојати основи сумње да су извршена кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела. Према осумњиченом за кривично дело трговине људима ова мера се може применити по два основа. Прво, ако је то дело извршено у оквиру организованог криминала и друго, као мера на доказивању неког од изузетно тешких кривичних дела, енумеративно наведених у законској одредби.⁶⁵¹ На овај начин је по систему каталога кривичних дела, наш законодавац одредио кривична дела која представљају основ за примену ове мере, по угледу на неке националне европске законе.⁶⁵²

Мера тајног надзора и снимања разговора може се применити и у случају основане сумње да се припрема извршење кривичног дела организованог криминала или изузетно тешких кривичних дела, таксативно набројаних у закону, у која спада и трговина људима.

⁶⁴⁹ Одступања од начела неповредивости приватног живота предвиђа и Европска конвенција о људским правима као и пракса Европског суда

⁶⁵⁰ Члан 504е Законика о кривичном поступку

⁶⁵¹ Енумеративно навођење тих кривичних дела садржано је у одредби чл. 504а. ст6. ЗКП-а

⁶⁵² Наведени систем каталога кривичних дела познаје законодавство Немачке, Италије и САД-а

Предвиђањем основа сумње, као најнижег степена уверења о делу и учиниоцу, лествица легитимности за примену ове мере је постављена врло ниско. Ово је учињено из разлога што организовани криминалитет, кога карактерише висок степен конспиративности и узајамности интереса, изискује адекватну друштвену реакцију, те се инвентивна активност државе помера на најранију фазу сазнања о кривичном делу и учиниоцу.

Иницијативу за примену мере надзора и снимања телефонских или других разговора или комуникација осумњиченог има јавни тужилац, који би у образложеном предлогу требало да изнесе чињенице из којих проистиче неопходност примене ове мере.⁶⁵³

Одлуку о надзору и снимању телефонских и других комуникација, према законодавству Србије, доноси суд. Наредбом за употребу ове мере врши се и њено ограничење у погледу трајања исте. Надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација спроводи полиција, Безбедносно-информативна агенција или Војнобезбедносна агенција, док стварање техничких услова за примену ове мере спада у делокруг рада друштава или лица регистрованих за пренос информација.

Контролисана испорука представља посебну доказну радњу, која се састоји у дозволи државних органа да нелегалне и сумњиве пошиљке изађу, пређу или уђу на територију једне или више држава, уз знање и надзор органа надлежних за спровођење истраге и идентификовање учинилаца кривичног дела. За спровођење ове радње потребни су међудржавни уговори а испорука се врши према правилима Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета дрога и психотропних супстанци.⁶⁵⁴

⁶⁵³ Улогу иницијатора ове мере државни тужилац има у црногорском, хрватском и канадском праву, док у америчком праву захтев за праћење комуникација подноси официр полиције, са којим се сагласио државни тужилац

⁶⁵⁴ Члан 11. Конвенције

Имајући у виду да промет илегалне трговине могу бити и људи, поготово када то чине организоване криминалне групе, контролисана испорука може бити делотворна и за лишење слободе учинилаца овог кривичног дела. Примена ове радње је условљена чињеницом да се на други начин не би могли открити или лишити слободе учиниоци кривичног дела организованог криминалитета, у које спада и трговина људима. Формални услов за предузимање ове радње је одобрење надлежног јавног тужиоца, а спроводе је органи унутрашњих послова.⁶⁵⁵

Инфилтрација у редове криминалних група које се баве трговином људима је од значаја за успех у откривању кривичног дела трговине људима. Тај успех биће већи уколико државни органи убаце своје људе у редове групе која врши нелегалан промет људским бићима. Та инфилтрација може бити проактивна, убацивањем прикривеног иследника у време чињења кривичног дела или *post festum*, када се неком припаднику групе која је већ извршила кривично дело, додели статус сведока сарадника у кривичном поступку. Посебан вид инфилтрације у редове криминалне групе представља и пружање симулованих правних услуга и склапање симулованих правних послова.

Ангажовање прикривеног иследника на откривању трговине људима од значаја је како би се благовремено открила организована криминална група, која је основана ради вршења кривичних дела, или да би се гонили организатори, извршиоци или саучесници тих дела, када је потребно инфилтрирање полицијских службеника у редове организоване криминалне групе. Тиме је могуће спречити извршење кривичног дела, укључујући и трговину људима, или пак прикупити доказе за кривично гоњење криминалне организације.

Прикривени иследник је полицијски службеник, који са промењеним идентитетом у одређеном периоду, делује тајно у оквиру одређених криминалних група, прикупљајући информације у циљу откривања, разјашњења и спречавања кривичних дела, у првом реду оних дела из области организованог

⁶⁵⁵ Члан 504 н. ст. 1. и 2. Законика о кривичном поступку

криминалитета.⁶⁵⁶ Подаци које у току свог ангажовања прикупи тај иследник, могу се употребити као доказ у кривичном поступку. Поред тога, прикривени иследник може о чињеницама које је опазио ангажовањем у криминалној групи, бити саслушан и као сведок.

Ангажовање прикривеног иследника одређује судија за претходни поступак, на предлог јавног тужоца. Материјални услов за ангажовање прикривеног иследника је постојање основане сумње да је учињено дело организованог криминала и немогућност да се на други начин прикупе докази, или знатно отежана могућност прикупљања доказа. Формални услов за ангажовање прикривеног иследника је писмена и образложена наредба ⁶⁵⁷ судије за претходни поступак, којом се одређује ова мера.

Значајна је улога сведок сарадника у доказивању трговине људима. Припадник криминалне организације, који је учествовао у извршењу кривичног дела организованог криминала, укључујући и трговину људима, под условима прописаним законом, добија својство сарадника, с могућношћу блажег кажњавања а изузетно и ослобађања од казне.

Својство сведока сарадника не може стећи лице за које постоји основана сумња да је организатор криминалне групе. О стицању својстава сведока сарадника за неко лице иницијативу даје јавни тужилац а одлуку доноси суд.

Сведок сарадник има специфичну процесну позицију. Та позиција обједињује неке елементе статуса сведока али пре свега окривљеног. Тај сведок има дужност давања истинитог исказа и не може бити ослобођен дужности сведочења. Неиспуњавањем преузетих обавеза, сведок сарадник губи то својство.

⁶⁵⁶ G. Koriath, Verdeckte Ermittler-Ein europaweit taugliches Instrument, kriminalistik, No. 8-9/96, Heidelberg, 1996, str. 535, изложено према : Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2009, стр. 272.

⁶⁵⁷ Наредба садржи податке о лицима и групи према којима се примењује, опис кривичних дела, начин, обим, место и трајање те мере (чл. 504м ст. 3. ЗКП-а)

3.2.3. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела⁶⁵⁸ уређује услове, поступак и органе надлежне за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела.⁶⁵⁹ Одредбе овог закона односе се и на учиниоце кривичног дела трговине људима. Такав закључак произилази из две чињенице. Прво, изричито се тим законом каже да се његове одредбе односе на кривична дела организованог криминала,⁶⁶⁰ а трговина људима је облик организованог криминала. Друго, законом је експлицитно наведено да се он примењује на кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом,⁶⁶¹ у која дела спада и деликт трговине људима.⁶⁶²

Разумљиво је што се овај закон односи и на деликт трговине људима, јер се том криминалном активношћу стиче велика имовинска корист, без обзира што стицање имовинске користи није усов за биће овог кривичног дела. Закон је донет како би наша земља испунила своје обавезе које проистичу из њеног положаја државе која је прихватила Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола.

Закон одређује да се под појмом имовине подразумева добро сваке врсте или приход велике вредности који је остварен кривичним делом или у које добро је

⁶⁵⁸ Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, «Службени гласник РС» бр. 97/2008

⁶⁵⁹ Ибид, члан 1.

⁶⁶⁰ Исто, чл. 2. ст.1. тач.1.

⁶⁶¹ Исто, члан 2. ст.1. тач. 7.

⁶⁶² Овим законом, као кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, предвиђено је да се однеси и на следећа дела из Кривичног законика: члан 388. трговина људима; члан 389. трговина децом ради усвојења и члан 390. заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу

она претворена односно помешана.⁶⁶³ Законом су предвиђени органи за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела.⁶⁶⁴ Закон предвиђа специјализовану организациону јединицу Министарства унутрашњих послова, чији је задатак да, кроз финансијску истрагу, открива имовину проистеклу из кривичног дела. У саставу Министарства правде образована је Дирекција за управљање одузетом имовином.⁶⁶⁵ Одузимање имовине може бити привремено и трајно. Одлуку о томе доноси суд⁶⁶⁶ у облику решења. Средства која се добију продајом одузете имовине користе се за повраћај имовине и накнаду штете жртвама-оштећеним, као и ради намирена трошкова уништене имовине, ако је то потребно учинити из законом утврђених разлога. Средства од продаје трајно одузете имовине постају својина Републике Србије, а поједини предмети могу бити уступљени надлежним установама за чување таквих добара.

Наведене одредбе овог закона су значајне како у превентивном тако и у репресивном погледу, како би се учинила делотворном борба против организованог криминала, укључујући и трговину људима.

3.2.4. Закон о организацији надлежности државних органа у сузбијању организовано криминала, корупције и других тешких кривичних дела

Овим законом⁶⁶⁷ уређује се питање образовања, организације, надлежност и овлашћења државних органа и посебних организационих јединица државних

⁶⁶³ Члан 3.тач.1. закона гласи:

«Имовином се сматра добро сваке врсте, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво велике вредности и исправе у било којој форми којима се доказује право или интерес у односу на такво добро. Имовином се сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана»

⁶⁶⁴ Према чл. 5.ст.1.Закона, то су: јавни тужац, суд, организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и Дирекција за управљање одузетом имовином;

⁶⁶⁵ Према чл. 9. Закона, Дирекција управља одузетом имовином, врши процену одузете имовине и учествује у пружању међународне правне помоћи; Према чл.10. Дирекција има својство правног лица;

⁶⁶⁶ Одлука Посебног одељења Вишег суда у Београду, о одузимању имовине Дарку Шарићу, оптуженом за шверц дроге

⁶⁶⁷ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, «Службени гласник РС»БР.42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 45/05, 72/09

органа, ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривична дела која су тим законом одређена. Да се овај закон односи и на откривање, кривично гоњење и суђење за кривично дело трговине људима, произилази из изричите законске одредбе да се односи на кривична дела организованог криминала,⁶⁶⁸ као и на кривично дело прања новца, ако имовина која је предмет прања новца проистиче из кривичних дела организованог криминала.⁶⁶⁹

Закон даје уопштено одређење организованог криминала, сматрајући под истим вршење кривичних дела од стране организоване групе или њених припадника.⁶⁷⁰ Под организованом криминалном групом овај закон подразумева групу од три или више лица, која егзистира одређено време, која делује споразумно и чији је циљ вршење једног или више кривичних дела за која је запређена казна затвора од најмање четири године, а ради стицања користи било ког облика.⁶⁷¹

Полазећи од става да је трговина људима облик организованог криминала, којим се може прибавити финансијска или било која друга корист, те од висине запређене законске казне за то кривично дело, произилази да се одредбе овог закона примењују ради откривања, кривичног гоњења и суђења за кривично дело трговине људима.

Због специфичности у откривању, гоњењу и суђењу за кривична дела одређена овим законом, образовани су посебни државни органи за ту намену.⁶⁷² За поступање у предметима кривичних дела из овог закона, надлежан је Виши суд у Београду, као првостепени, за територију Републике Србије, док је за одлучивање у другом степену надлежан Апелациони суд у Београду. У Вишем суду у Београду, образовано је Посебно одељење⁶⁷³ за поступање у предметима

⁶⁶⁸ Исто, члан 2. тач. 1.

⁶⁶⁹ Исто, члан 2. тач. 6.

⁶⁷⁰ Исто, члан 3. ст.1.

⁶⁷¹ Исто, члан 3.ст. 2.

⁶⁷² Ту спада: Тужилаштво за организовани криминал, Служба за сузбијање организованог криминала у оквиру Министарства надлежног за унутрашње посове, Посебна притворска јединица за издржавање притовра одређеног за кривична дела из овог закона ;

⁶⁷³ Тај суд је познат под називом „Специјални суд“

кривичних дела из овог закона, а Посебно одељење образовано је и у Апелационом суду у Београду.

Доношењем овог закона, Република Србија је реализовала зацртане задатке из Националне стратегије за борбу против организованог криминала.

3.2.5. Закон о спречавању прања новца и финансирању тероризма

Овај законски акт ⁶⁷⁴ донет је као резултат имплементације међународних и регионалних конвенција које је ратификовала наша земља и као разрада начелних и стратегијских задатака државних и других органа у борби против прања новца и финансирања тероризма.

Како се вршењем организованог криминала, а тиме и трговином људима, могу стећи разна материјална добра и финансијска средства, која могу бити уведена у легалне новчане токове, то одредбе овог закона имају непосредну везу са наведеним деликтом. Поред тога, трговина људима се често врши уз примену насиља и застрашивања, а неретко и коришћењем терористичких организација, па отуда сматрамо упутним да се укратко анализирају и одредбе овог закона.

Закон под финансирањем тероризма сматра обезбеђивање или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целости или делимично, за извршење терористичког акта, или од терористе односно од терористичке организације.⁶⁷⁵ Под финансирањем тероризма се сматра и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење

⁶⁷⁴ Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник РС*, бр.20/09, 72/09

⁶⁷⁵ Исто, члан 2.ст.2.

терористичког акта. Тероризам је повезан са његовим финансирањем, те је та веза инкриминисана.⁶⁷⁶

Овим законом се утврђују радње и мере ради спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма, са посебним освртом на достављање информација, података и документације Управи за сузбијање прања новца. Закон уређује питање међународне сарадње у тражењу и достављању података према страним органима, те начин привремене обуставе извршења новчане трансакције на захтев надлежног органа стране државе. Посебно се уређује улога Управе за спречавање прања новца, при Министарству финансија, која је овлашћена да прибавља, анализира и размењује податке и информације у вези са прањем новца са надлежним државним органима и са сродним службама других држава и међународним организацијама. Одређени су задаци и других државних органа у сузбијању финансирања тероризма. За непоступање по одредбама овог закона предвиђене су високе новчане казне за привредне преступе или за прекршаје, како за правна лица, тако и за одговорна лица у тим правним лицима.

⁶⁷⁶ Према одредби чл. 2.ст.3. тог закона, терористичким актом се сматра свако дело које је као кажњив деликт утврђен споразумом Анексу уз Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма

VI - ДЕО

РЕПУБЛИКА СРБИЈА У БОРБИ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Устав Републике Србије изричито забрањује ропство, положај сличан ропству и принудни рад, односно сваки облик трговине људима.⁶⁷⁷ Законодавни оквир по први пут је код нас унапређен 2003. године, када је трговина људима предвиђена као посебно кривично дело.⁶⁷⁸ Поред тог законског, приступило се изради институционалног оквира за борбу против трговине људима. Прво је, уз подршку међународне заједнице, на нивоу тадашње Савезне Републике Југославије, формиран Национални тим за борбу против трговине људима,⁶⁷⁹ а касније је формиран и Републички тим за борбу против трговине људима.⁶⁸⁰ Наредних година је на републичком нивоу успостављен и дограђиван национални механизам за координацију активности и развијање политике супротстављања трговини људима.

1. Нормативни ниво борбе против трговине људима

У претходном поглављу обрађено је питање прописа Републике Србије који се односе на борбу против трговине људима. Сви ти прописи чине корпус нормативног карактера како би се на адекватан начин супроставили тој појави. Значај нормативног нивоа борбе против трговине људима је вишеструк. Пре свега, захваљујући нормативном нивоу, дате су одреднице те друштвене појаве.

⁶⁷⁷ Члан 26. Устава Републике Србије, *»Службени гласник РС»*, бр. 98/06,

⁶⁷⁸ Законом о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије (*»Сл. гласник РС»* бр.39/03) чланом 111б инкримисана је трговина људима

⁶⁷⁹ Национални тим за борбу против трговине људима је прво мултидисциплинарно тело за планирање активности у области борбе против трговине људима, формиран је 2001.године.

⁶⁸⁰ Републички тим за борбу против трговине људима је мултидисциплинарно тело састављено од представника државних институција, невладиних и међународних организација. Тим делује кроз четири групе: за превенцију и едукацију; за помоћ и заштиту жртава; за борбу против трговине децом и групе за спровођење закона

Посебно је дата одредница кроз инкриминацију трговине људима. Да би једна појава била сузбијена она мора бити дефинисана односно одређена или пак одредива. Такође се морају спознати фактори те појаве, како би њиховим елиминисањем била искорењена или сузбијена та деликтна радња. Нормативи ниво приказали смо кроз навођење правно-политичких и законских докумената у Републици Србији, који су посвећени сузбијању трговине људима.

Без нормативног нивоа не могу се успоставити институционални и оперативни нивои те борбе. Нормативно уређење овог питања је услов деловања не само јавног односно владиног сектора, већ и услов деловања невладиних организација у борби против трговине људима.

1.1. Породични закон у функцији превенције против трговине децом

Породични закон признаје цели корпус права детета, која су примерена узрасту и душевној зрелости деце. Поред тога што су тим законом призната одређена права детета,⁶⁸¹ њиме је уређен и поступак за њихову заштиту. Остваривање тих права детета доприноси заштити те младе популације а тиме елиминисање негативних услова који погодују трговини децом. Овде ћемо укратко указати о неким основним правима детета, чијим остварењем се елиминишу негативни предуслови за трговину децом.

Право детета да зна ко су му родитељи Породичним законом је нормирано на основу преузете обавезе наше земље прихватањем Конвенције о правима детета. Тим правом се штити сопствени идентитет детета а установљен је механизам којим се спречава отимање деце или пак незаконитог усвојења и поверавања на старање. Отуда је право детета на сазнање сопственог порекла, саставни део општег права личности.

⁶⁸¹ Породичним законом су утврђена следећа права детета: право детета да зна ко су му родитељи, право детета да живи са родитељима, право детета на личне односе са родитељем са којим не живи, право детета на правилан и потпун развој, право детета на образовање, право детета да предузима правне послове (пословна способност детета) и право детета на слободно изражавање мишљења

Дете има *право да живи са родитељима* и да се родитељи старају о њему, пре свих других лица. Деци је у редовним околностима, најбоље да живе са родитељима, што потврђује опште начело нашег Породичног закона и Конвенције о правима детета.

Дете има *право на правилан и потпун развој*, што подразумева да су му обезбеђени најбољи могући животни услови за такав развој. То подразумева да детету треба створити оптималне услове за живот и развој детета у физичком, менталном, духовном, моралном, психолошком и социјалном аспектима. Ту се пре свега мисли на право детета да буде васпитано у друштвеном, моралном, физичком, емоционалном и интелектуалном смислу.

Дете има *право на образовање* у складу са својим способностима, жељама и склоностима. То право је једно од најважнијих права сваког детета и представља предуслов општег развоја сваког друштва. Оно се остварује, пре свега, обавезним и бесплатним осмогодишњим основним школовањем, у складу са међународним и домаћим правним актима.⁶⁸²

Остварењем наведених основних права детета, која представљају уједно дужности родитеља, дете се морално, физички и интелектуално оспособљава за здравог, корисног и успешног члана друштва. Остварење тих права детета није само субјективно право родитеља према детету које од њих потиче, већ је то и правни инструмент помоћу кога родитељи испуњавају друштвени задатак у одгајању потомства.⁶⁸³ Отда је остваривање наведених права детета инкорпорирано у дужностима родитеља који остварују та права детета и штите његове интересе. Извршавајући те своје дужности према деци, родитељи остварују своје

⁶⁸² Ово право детета почива на чл. 43. Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама, чл. 32. ст.2. Устава Републике Србије, чл. 4. ст.2. Закона о основама система образовања и васпитања, чл. 28.ст.2. тач.а. Конвенције о правима детета те чл. 13. с.2. тач. а. Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима

⁶⁸³ М. Драшкић, *Породично право и права детета*, Службени гласник, Београд, 2009. стр. 278

родитељско право⁶⁸⁴ и тиме искључују сва трећа лица која би неовлашћено покушала да преузму вршење родитељског права.⁶⁸⁵

Кључну улогу у остваривању права детета Породични закон даје родитељима, који родитељско право⁶⁸⁶ извршавају заједнички. Родитељи су у обавези да се старају о детету, а то старање⁶⁸⁷ је у функцији елиминисања предуслова који погодују трговини децом. Полазећи од наведене чињенице да су деца ризична категорија људских бића за трговину, то држава преко својих органа има улогу у корективном надзору⁶⁸⁸ над вршењем родитељског права. Тим корективним надзором, држава исправља родитеље у њиховом вршењу родитељског права, доношењем одговарајућих одлука,⁶⁸⁹ а све у интресу правилног развоја детета.

Породични закон предвиђа и потпуно лишење родитеља у вршењу родитељског права, уколико врши злоупотребу тог права, у коју злоупотребу спада и искоришћавање детета⁶⁹⁰ које има битне елементе трговине људима.

Како се трговина децом често врши и ради незаконитог усвојења детета, Породични закон уређује поступак и услове за законито усвојење детета.⁶⁹¹ Усвојење се не може засновати без одлуке државног органа,⁶⁹² а дете се може усвојити једино ако је то у његовом интересу,⁶⁹³ уз сагласност детета одговарајућег узраста и способности.⁶⁹⁴

⁶⁸⁴ Родитељско право чине права и дужности родитеља које се односе на: старање о личности детета, заступање детета, старање о имовини детета

⁶⁸⁵ Ибид, стр.278

⁶⁸⁶ Према одредби чл. 67. Породичног закона, родитељско право је изведено из дужности родитеља и постоји само у мери која је потребна за заштиту личности, права и интереса детета

⁶⁸⁷ Према одредби чл. 68 ст.2.Породичног закона, старање детета обухвата: чување, подизање, васпитање, образовање, заступање, издржавање те прављење и располагање имовином детета.

⁶⁸⁸ Корективни надзор над вршењем родитељског права

⁶⁸⁹ О одлукама које може у том циљу доносити орган старатељства види одредбе чл. 80. ст. 2. Породичног закона

⁶⁹⁰ Одредбом чл.81. Породичног закона таксативно су наведени услови под којим родитељ може бити лишен родитељског права, а међу тим условима свакако се наводи и физичко, сексуално и емоционално злостављање детета, те изабљивањем детета претераним радом или пак радом који угрожава морал, здравље или образовање детета

⁶⁹¹ Питање усвојења детета Породични закон уређује у Четвртом делу својих одредби, чл. 88.-109.

⁶⁹² Према одредби чл. 88. Породичног закона, усвојење се заснива одлуком органа старатељства

⁶⁹³ Члан 89. Породичног закона

⁶⁹⁴ Према одредби чл. 98. Породичног закона, са усвојењем мора да се сагласи и дете које је навршило 10. годину живота и које је способно за расуђивање

Да би се заштитила деца без родитељског старања и да би се елиминисали предуслови који погодују трговини децом, Породични закон предвиђа институте хранитељства и старатељства.⁶⁹⁵ У оба ова института, при њиховом установљењу, посредује држава преко својих надлежних органа.

Заснивање хранитељстава установљава се ради оспособљавања детета за самосталан живот и рад. Старатељство над дететом се успоставља из истих разлога као и хранитељство с тим што се старатељство успоставља према детету без родитељског старања, док хранитељство може бити успостављено и према детету које има родитеље.

Породични закон уређује и питање имовине детета, што има додирних тачака са институтом спречавања трговине децом. Дете самостално располаже имовином коју је стекло радом. Истом могу располагати и родитељи уз услов да се она употреби за његово издржавање. У располагању непокретном и покретном имовином детета родитељи могу располагати само уз сагласност органа старатељства,⁶⁹⁶ чиме се штите интереси детета.

1.2. Правни положај странаца у вези са њиховим боравком у функцији спречавања трговине људима

Одговарајућим законодавним и другим нормама регулишу се одређени друштвени односи, чијим кршењем, може настати трговина људима. Ту спадају и односи који се тичу уласка, кретања и боравака странаца

Питање уласка, кретања, боравака и изласка странаца регулисано је Законом о странцима.⁶⁹⁷ Странац може да улази и борави у нашу земљу са важећом путном исправом, у коју је унета виза⁶⁹⁸ или одобрење боравака, уколико посебним

⁶⁹⁵ Питању хранитељства посвећен је Пети део Породичног закона а питању старатељства посвећен је Шести део тог закона

⁶⁹⁶ Члан 193. ст.3. Породичног закона

⁶⁹⁷ Закон о странцима, „Службени гласник РС“ бр. 97/2008

⁶⁹⁸ Виза је одобрење за улазак, боравак или транзит које странац прибавља пре уласка у нашу земљу, која се издаје странцу који има путну исправу на рок који је краћи од важења те

законом или међународним уговором није другачије одређено. Странцу се може ограничити или забранити кретање и боравак на одређеном простору из разлога заштите јавног поретка или безбедности државе и њених грађана или на основу међународног уговора.

Странац је дужан да се при уласку и изласку из земље, подвргне граничној контроли, која је успостављена ради откривања и спречавања незаконитог уласка у државу или изласка из ње. Незаконитим уласком у земљу се сматра улазак ван места или времена одређеног за прелаз државне границе, избегавање граничне контроле, употреба туђе односно лажне путне исправе, давање неистинитих података граничној полицији као и улазак за време трајања заштитне мере удаљење странца са територије државе или сличне мере.

Странац може слободно изаћи из Србије, а изузетно му се привремено може забранити тај излазак.⁶⁹⁹ Улазак у земљу странцу ће се одбити у складу са прописима државе, а то одбијање уписује се у путну исправу странца. Отказ боравка странцу у земљи надлежи орган даје ако наступи неки од разлога за одбијање уласка у земљу. Отказ боравка као и забрана уласка у земљу уписује се у страну путну исправу.

Боравиште, пребивалиште и евиденција странаца битне су околности у превенцији против трговине људима. Странцу се може одобрити привремени боравак⁷⁰⁰ у земљи, у складу са законом. Странцу који је жртва трговине људима, биће омогућен привремени боравак у Србији, осим ако постоје разлози за одбијање уласка. За време привременог боравка странцу који нема довољно средстава за издржавање, обезбедиће се одговарајући смештај, исхрана и основни животни услови. У овом случају странцу ће бити одобрен привремени боравак у

исправе. Виза може бити: аеродромска, транзитна, виза за краћи боравак и виза за привремени боравак

⁶⁹⁹ Странцу ће се привремено од стране граничне полиције забранити излазак из Србије ако исти поседује туђу, неисправну или лажну исправу, не поседује визу потребну за улазак у другу државу, као и ако постоји оправдана сумња да би изласком из земље избегао кривично или прекршајно гоњење односно издржавање казне затвора или извршења доспеле имовинско-правне обавезе, по налогу надлежног органа

⁷⁰⁰ Привремени боравак може бити: боравак до 90 дана, боравак до једне године и стално настањење

трајању које је неопходно за његово учешће у кривичном поступку. Одобрење привременог боравака за странца уноси се у његову путну исправу или издаје посебно решење, ако странац нема важећу путну исправу.

Странцу престаје боравак у Србији истеком рока одобреног боравака, отказом боравака и ако му је изречена заштитна мера удаљења или мера безбедности протеривања.

Боравак странца може бити и незаконит. То је боравак без визе, боравак без одобрења или без другог законског основа. Странац који незаконито борави у Србији, дужан је да исту одмах напусти или у року који му је одређен.⁷⁰¹ Постоји обавеза пријављивања незаконитог боравака странаца, утврђена за државне органе, физичка и правна лица.

Странац који незаконито борави у Србији или је не напусти у року који му је одређен, може бити принудно удаљен. Он не може бити принудно удаљен на територију где му прети прогон због његове расне, полне, верске, националне припадности или пак због његовог држављанства или политичког мишљења.

Странцу кога није могуће одмах принудно удаљити и странцу коме није утврђен идентитет, надлежни орган ће решењем одредити боравак у Прихватилишту за странце.⁷⁰² Странцу коме је познат идентитет и који има обезбеђен смештај и средства за живот, а не може одмах да се удаљи, надлежни орган му може одредити меру обавезног боравака у одређеном месту. Обавезни боравак може трајати најдуже 180 дана. Мера обавезног боравака за странца уноси се у путну исправу или му се издаје посебна јавна исправа о томе, уз решење надлежног органа.

⁷⁰¹ Рок за напуштање Србије странцу се одређује решењем надлежног органа, а по потреби може да буде одређено и место преласка државне границе уз обавезу пријављивања полицијском службенику на граничном прелазу

⁷⁰² Прихватилиште за странце се организује при Министарству унутрашњих послова. Боравак у том прихватилишту траје до принудног удаљења странца, али не дуже од 90 дана, а изузетно тај рок може бити и до 180 дана ако је странац поднео захтев за азил у циљу избегавања принудног удаљења

Правна и физичка лица, која пружају услуге смештаја странцима или код којих странци долазе у посету, дужна су да надлежном органу пријаве боравак странаца⁷⁰³ у року од 24 часа од часа доласка странца у посету. По извршеној пријави, странцу се издаје потврда о пријављеном боравишту односно пребивалишту.

О боравишту и пребивалишту странаца воде се евиденције, а подаци из тих евиденција се уносе у централну базу података. Евиденцију података води Министарство унутрашњих послова,⁷⁰⁴ као и Министарство спољних послова.⁷⁰⁵ Ту базу могу да користе само овлашћени службеници тих министарстава у обављању послова из своје надлежности.

Питање *путних исправа за странце* битно утиче на превенцију у спречавању трговине људима. Странац доказује свој идентитет страном путном исправом. Постоји више врста путних исправа.⁷⁰⁶ Странац је дужан да исправу о свом идентитету покаже полицијском службенику на његов захтев. Исправу о свом идентитету странац не сме давати другом лицу на послугу нити се сме служити неважећом или туђом исправом. У случају нестанка или губитка исправе за доказивање идентитета, странац је дужан да без одлагања обавести надлежни орган или најближе дипломатско или конзуларно представништво. Странцу се од стране надлежног органа, издаје потврда о нестанку или губитку исправе за доказивање идентитета. Странцу се неће издати путна исправа за странце односно

⁷⁰³ Начин пријављивања боравишта, пребивалишта, промене адресе стана и одјаве пребивалишта странаца, ближе је регулисано *Правилником о начину пријављивања боравишта, пребивалишта и промене адресе и одјаве пребивалишта странаца*, „Сл. гласник РС“ бр. 59/2009

⁷⁰⁴ Министарство унутрашњих послова води следеће врсте евиденција: странаца којима је одобрен привремени или стални боравак, лица којима је забрањен улазак, странаца којима је отказан боравак, забрана уласка и изласка странаца, странаца којима је на снази заштитна мера удаљења или мера безбедности протеривања, издатих путних исправа за странце, пријављених, несталих и пронађених путних и других исправа за странце, привремено задржаних путних исправа, пријава боравка странаца, странаца који су у транзиту, виза издатих на граничном прелазу и одбијених захтева за издавање граничних виза те превозника и организатора туристичких путовања којима је на снази забрана обављања делатности;

⁷⁰⁵ Министарство спољних послова води евиденције: издатих посебних личних карата, издатих виза, одбијених захтева за издавање виза, издатих путних листова за странце те пријављених, несталих и пронађених путних и других исправа за странце у складу са законом

⁷⁰⁶ Путне исправе за странце су: путна исправа за избеглице, путна исправа лица без држављанства и ако странац нема путну исправу њему се издаје путни лист ради одласка у иностранство

привремено му може бити одузета издата путна исправа, под условима ⁷⁰⁷ предвиђеним законом, о чему му се издаје потврда.

1.3. Социјална заштита становништва у борби против трговине људима

Закон о социјалној заштити ⁷⁰⁸ са становишта проблематике предметног рада је значајан, јер има за циљ да преупреди експлоатацију или пак да отклони последице експлоатације човека. ⁷⁰⁹ Да би се предупредила та експлоатација, овим законом се регулише начин и услови под којима се омогућава минимум материјалне сигурности појединаца и породице ради задовољавања њихових животних потреба, како би исти били социјално укључени у друштво.

Обезбеђивање социјалне заштите врши се кроз давање услуга социјалне заштите и преко материјалне подршке. Тиме се отклањају неповољне животне околности које утичу да појединац и породица буду социјално искључени из друштва, а које неповољне околности утичу као фактор трговине људима. Обезбеђење услуга социјалне заштите врше установе социјалне заштите, заводи за социлану заштиту и центри за социјални рад.

Као кориснике социјалне заштите, овај закон предвиђа држављане Републике Србије, странце и апатриде, у складу са законом и међународним уговорима. Социјална заштита се заснива на начелу социјалне правде, одговорности и солидарности. ⁷¹⁰ Тим законом је посебан акценат стављен на социјалну заштиту малолетних лица и млађих пунолетних лица. ⁷¹¹

⁷⁰⁷ Странцу ће бити одузета издата путна исправа за странце: ако се против њега води кривични или прекршајни поступак, ако је осуђен на казну затвора или новчану казну које није издржао или измирио, ако није измирио своју имовинскоправну обавезу према правоснажном акту надлежног органа, ако то захтевају разлози заштите јавног поретка или државне безбедности или ако то налажу међународне обавезе

⁷⁰⁸ Закон о социјалној заштити, "Службени гласник РС" Бр. 24/2011

⁷⁰⁹ Члан 3. Закона

⁷¹⁰ Члан 24. Закона

⁷¹¹ Члан 41. и 42. Закона

1.4. Здравствена заштита и трговина људима

Значај Закона о здравственој заштити⁷¹² у вези теме предметног рада произилази из циља самог закона. Циљ овог закона је обезбеђење здравствене заштите за све грађане Републике Србије као и за друга лица која имају пребивалиште или боравиште на подручју Републике Србије.⁷¹³

Закон предвиђа да друштвену бригу за здравље, под једнаким условима, на територији Републике Србије остварује и групација становништва која је изложена повећаном ризику оболевања, у коју групацију спадају и жртве трговине људима.⁷¹⁴

Закон обезбеђује здравствену заштиту као општи интерес за Републику Србију кроз хитну медицинску помоћ особама непознатог пребивалишта,⁷¹⁵ што има посебан значај за особе које су жртве трговине људима, а непознатог су пребивалишта.

Са становишта превенције борбе против трговине људима, значај овог закона је у томе што свако дете, до навршене 18 године живота ужива право на здравствену заштиту по највишем могућем стандарду.⁷¹⁶

Закон посебно уређује питање узимања и пресађивања органа и делова људског тела. Та делатност се може вршити само ако је то медицински оправдано, као најбољи начин лечења а све у складу са законом.⁷¹⁷ Закон предвиђа и да здравствену заштиту, у складу са овим законом, као и грађани Републике Србије, остварују и страни држављани, лица без држављанства или лица са сталим

⁷¹² Закон о здравственој заштити, „Службени гласник РС“ бр. 107/2005, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 1219/2012, 45/2013.

⁷¹³ Члан 3. Закона

⁷¹⁴ Члан 11. тач. 13. Закона

⁷¹⁵ Члан 18. тач. 7. Закона

⁷¹⁶ Члан 25. ст. 2. Закона

⁷¹⁷ Члан 224. Закона

настањењем или пак са привременим боравком, као и лица која уживају право азила, у складу са међународним и домаћим законодавством.⁷¹⁸

Наведене одредбе овог закона у вези обезбеђења здравствене заштите за наведене категорије лица, значајне су са становишта обезбеђења здравствене заштите жртава трговине људима.

1.5. Остали национални прописи у превенцији против трговине људима

Ради отклањања узрока који могу довести или погодovati трговини људима као и ради елиминисања последица те трговине, од значаја су и други национални прописи, који нису детаљније анализирани у овом раду. Овде ћемо укратко навести те прописе.

Полазећи од смерница релевантних међународних организација,⁷¹⁹ наша земља је приступила изградњи јединственог процеса заштите деце од трговине људима, како би у тај процес учествовало више друштвених чинилаца са својим специфичним улогама и дoметима. Ради усаглашавања праксе органа, служби и организација у заштити деце од злостављања, донет је и одговарајући документ Валде Републике Србије.⁷²⁰ Тим документом регулисано је поступање и међусобна сарадња социјалних, правосудних, полицијских, здравствених и образовних органа, служби и невладиних организација у заштити деце од разноврсних облика злоупотребе. Он треба да допринесе развоју и ширењу мреже мултидисциплинарних и интерресорских тимова за заштиту деце у локалној заједници. Даљи корак у том правцу представља Национална стратегија против насиља.

⁷¹⁸ Члан 238. Закона

⁷¹⁹ Пре свега: Смернице UNICEF-а за заштиту права деце-жртава трговине у југоисточној Европи и Мисије OEBS-а;

⁷²⁰ Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, усвојен од стране Владе Републике Србије - Министарство рада, запошљавања и социјалне политик, <http://www.minrzs.sr.gov.yu>

Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици је документ који је усвојен од Владе Републике Србије.⁷²¹ Документ има за циљ да ојача законодавни национални оквир у области заштите жртава од насиља, те подизања свести јавности и грађана о неприхватљивости насиља као модела понашања, како би се створио социјални амбијент који би имао превентивну функцију.

Општи протокол,⁷²² има за циљ пружање брзе и ефикасне заштите жртвама насиља, уз примену ресоцијализаторских мера према учиниоцима насиља. Његове одредбе су разрађене у *Посебном протоколу*.⁷²³

2. Институционални ниво борбе против трговине људима

Полазећи од чињенице да је трговина људима вишеслојан и динамичан процес, који захтева обухватни друштвени и правни приступ проблему и примену ефикасних мера на плану сузбијања и кажњавања учинилаца тог деликта, као и на плану заштите жртава и превенције, Влада Републике Србије је усвојила Стратегију борбе против трговине људима.⁷²⁴ Овим документом су постављени стратешки циљеви Републике Србије у борби против трговине људима у следећим областима: институционалном оквиру; превенцији, помоћи, заштити и реинтеграцији жртава; међинардној сарадњи и праћењу и евалуацији резултата. Влада Републике Србије је усвојила и Национални план акције за борбу против трговине људима,⁷²⁵ којим је предвиђено спровођење мноштва активности у спречавању трговине људима, ради јачања капацитета, помоћи и реинтеграције жртава, превенцији и међународној сарадњи.

⁷²¹ Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима, «Службени гласник РС» бр. 27/2011

⁷²² Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима (сајт Министарства правде)

⁷²³ Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима (пропис објављен на сајту Министарства правде)

⁷²⁴ Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији, «Службени гласник РС» број 111/06

⁷²⁵ Закључак Владе Републике Србије од 30.04.2009.године о усвајању Националног плана за борбу против трговине људима за период 2009-2011.

Проблем трговине људима предмет је и Стратегије супротстављања илегалним миграцијама у Републици Србији за период 2009.-2014. године.⁷²⁶ Тим документом предвиђено је више мера унапређења сузбијања илегалних миграција⁷²⁷ и успостављање националног концепта супротстављања илегалним миграцијама. Стратегијом је предвиђено развијање мера и активности према различитим категоријама илегалних миграната, укључујући и илегалне мигранте жртве трговине људима. Њоме се предвиђа унапређење људских и других ресурса, законске процедуре у области контроле илегалне миграције те мере у области профилисања лица у појачаном ризику, медијска кампања и сарадња са грађанима и локалном заједницом у супротстављању илегалним миграцијама.

Сузбијање трговине људима изискује стратешко партнерство државе са представницима невладиних и међународних организација у земљи и свету, у складу са међународним стандардима.⁷²⁸ У претходном поглављу овога рада обрађен је нормативни ниво ове борбе, према коме је Република Србија поставила правно-нормативну регулативу овог проблема. У овом делу рада ћемо указати како је наша земља уредила институционални ниво борбе против трговине људима.

2.1. Централно-стратешки ниво

Институционални оквир ове борбе обухвата, пре свега, успостављање Националног механизма за координацију активности и креирање политике против трговине људима. Уз подршку међународне заједнице, пре свега Мисије ОЕБС-а, 2001. године формирано је прво мултидисциплинарно тело за борбу против трговине људима у тадашњој Савезној Републици Југославији. Чланови тог тима били су представници државних институција, невладиних и

⁷²⁶ Стратегију супротстављања илегалним миграцијама у Републици Србији за период 2009-2014.године, донела је влада Републике Србије 26. марта 2009. године.

⁷²⁷ Стратегијом се предвиђа остваривање следећих циљева: развијање капацитете и компетенција субјеката који развијају стратегију, развијање сарадње са заинтересованим субјектима; развијање методологије супротстављања илегалним миграцијама; развијање система мера према ризичним категоријама илегалних миграната и успостављање националног концепта супротстављања илегалним миграцијама.

⁷²⁸ Тачка 4. Стратегије борбе против трговине људима у Републици Србији, оп. цит. стр.5.

међународних организација. Након усвајања Уставне повеље Србије и Црне Горе 2003. године, овакав модел рада преузет је и настављен на нивоу Републике Србије.

На републичком нивоу успостављен је Национални механизам за координацију активности и креирање политике борбе против трговине људима. Овај механизам има два нивоа: централно-стратешки и оперативни. Тим механизмом идентификовани су сви актери који могу доћи у контакт са жртвама те трговине, као и систем те помоћи.

Централно-стратешки ниво чине следећи субјекти: Савет за борбу против трговине људима, Координатор за борбу против трговине људима, Републички тим за борбу против трговине људима и Саветодавно тело за борбу против трговине људима. У институционални облик ове борбе спада и Национални механизам за идентификацију, помоћ и заштиту жртава.⁷²⁹

Савет за борбу против корупције је стручно и саветодавно тело Владе.⁷³⁰ Задатак му је да сагледава активности у борби против корупције и да предлаже Влади мере које треба предузети у циљу ефикасније борбе против корупције и да прати њихово спровођење.

Тај стратешки механизам обухвата: Савет за борбу против трговине људима,⁷³¹ Национални координатор за борбу против трговине људима⁷³² и Републички тим

⁷²⁹ Национални механизам за упућивање жртава базиран је на сарадњи различитих актера у борби против трговине људима, а пре свега кроз стратешко партнерство са невладиним сектором; види: National Referral Mechanisms, Joining Efforts to protect the Rights of Trafficked persons, A Practical Handbook, OSCE/odihr 2004.

⁷³⁰ Савет је основан одлуком Владе Републике Србије од 11.10.2007. године

⁷³¹ Савет је образован одлуком Владе Републике Србије од 14. октобра 2004.године. Председник Савета је министар унутрашњих послова, а чланови су министри: просвете и спорта; запошљавања и социјалне политике; здравља; правде и финансија. Улога Савета је да дефинише политику борбе против трговине људима («Службени гласник РС» бр. 113/04)

⁷³² Фебруара месеца 2004.године, формирано је Саветодавно тело Републичког тима за борбу против трговине људима који укључује националног координатора и његове сараднике, координаторе свих радних група и представнике организација ИОМ, ОЕБС и УНИЦЕФ. То тело треба да олакша размену информација односно пружања помоћи националном координатору у координацији и имплементацији различитих мера и активности

за борбу против трговине људима. У састав тог тима улазе представници десет државних органа и девет невладиних организација.⁷³³

При Националном механизму, у саставу Министарству рада, запошљавања и социјалне политике формирана је Служба за координацију заштите жртава трговине људима. Служба организационо делује у оквиру Завода за васпитање деце и омладине у Београду, а има задатак да заштити људска права жртава при њиховој идентификацији и током процеса пружања помоћи и заштите. При Министарству је формиран и Сектор инспекције рада, који има значајну улогу у спречавању трговине људима, нарочито у радној експлоатацији. У оквиру Министарства унутрашњих послова формиран су специјални полицијски тимови против трговине људима и специјализоване јединице у оквиру Управе криминалистичке полиције и Управе граничне полиције.

Републички тим за борбу против трговине људима је мултидисциплинарно тело које се састоји од представника државних институција, невладиних и међународних организација, планира и спроводи активности на превазилажење недостатака у законодавству, начинима рада или пружања услуга жртвама трговине људима. Републички тим своје задатке реализује кроз активности радних група.⁷³⁴

Потребно је истаћи да је невладин сектор равноправан партнер државним институцијама и органима у спровођењу владиних мера у борби против трговине људима. Тај сектор врши адекватну допуну државних мера у тој борби својим активностима, искуством и експертизом својих чланова и организација. Посебно

⁷³³ У саставу Републичког тима за борбу против трговине људима улазе представници 10 државних органа: Министарство унутрашњих послова, Министарство спољних послова, Министарство за људска и мањинска права, Министарство рада и социјалне политике, Министарство финансија, Министарство просвете, Министарство здравља, Министарство правде, Врховни суд Србије и Републичко јавно тужилаштво) и 9 невладиних организација: АСТРА, Беосупорт, Виктимолошко друштво Србије, Саветовалиште против насиља у породици, Атина, Центар за права детета, Антитрафинг центар, Save the Children UK и Christin,s Fund, организација Црвени крст, Експертско тело Савет за права детета и 4 међународне организације: ОЕБС-Мисија у Србији, ИОМ, УНИЦЕФ и УНХЦР.

⁷³⁴ Републички тим има следеће радне групе: радна група за спречавање трговине децом, радна група за превенцију и едукацију, радна група за помоћ и заштиту жртава и радна група за кривично гоњење учинилаца (група за правосуђе и полицију)

је невладин сектор ангажован у формирању склоништа против насиља у породици и смештаја жртава трговине људима, уз подршку домаћих и страних донатора.

2.2. Оперативни ниво

Оперативни ниво борбе против трговине људима чине : правосудни органи, полиција и Служба за координацију заштите жртава трговине људима. Подршку на оперативном нивоу пружају невладине и међународне организације.

Овај ниво борбе против трговине људима разрађен је у Акционом плану.⁷³⁵ Њиме су одређени оперативни задаци те борбе као и носиоци активности. Поред носилаца активности борбе против трговине људима, одређени су и рокови завршетка предвиђених оперативних активности. У даљем излагању сагледаћемо задатке појединих органа у тој борби.

2.2.1. Правосудни органи

Улога правосудних органа у сузбијању трговине људима је прворазредног значаја. Улога судова у том задатку одређена је пре свега Уставом Републике Србије.⁷³⁶ Судови суде на основу Устава, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Улога судова је пре свега, да пружи заштиту сваком коме је повређено неко људско право као и да уклоне последице које су повредом настале.

Надлежност судова у Републици Србији одређена је Законом о уређењу судова.⁷³⁷ Тим законом је предвиђено да за кривична дела против човечности и других добара

⁷³⁵ Акциони план за спровођење Националне стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма, тачка 3.3.

⁷³⁶ Устав РС, оп. цит. члан 172. ст.2.

⁷³⁷ Закон о уређењу судова, „Службени гласник РС“ бр. 116/08,104/09,101/10,31/11, 78/11,101/11 и 101/13

заштићених међународним правом, у које спада и трговина људима, поступа Виши суд, као стварно надлежан.⁷³⁸

Закон о организацији надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела,⁷³⁹ садржи специфичност и у погледу дела на која се примењује, те надлежности судова за одређена дела. Он се примењује ради откривања, гоњења и суђења за кривична дела организованог криминала и кривично дело прања новца који има порекло из организованог криминала.⁷⁴⁰ Тим законом је предвиђено да је за поступање у предметима за кривична дела организованог криминала и прања новца који порекло има из организованог криминала, надлежан Виши суд у Београду, односно Посебно одељење Вишег суда у Београду, као првостепени суд за територију Републике Србије. Као другостепени суд за та дела надлежан је Апелациони суд у Београду, односно Посебно одељење Апелационог суда у Београду, за територију Републике Србије.⁷⁴¹

Велики значај за ефикасност на пољу сузбијања транснационалне трговине људима има међународна сарадња, посебно регионална сарадња правосудних органа.⁷⁴² Тужилаштво, као орган за гоњење учинилаца кривичних дела, има посебан задатак у борби против организованог криминала. Тако је законом⁷⁴³ формирано Тужилаштво за организовани криминал, као тужилаштво посебне надлежности, за територију Републике Србије.

⁷³⁸ Исто, чл. 23. тач.2.

⁷³⁹ Закон о организацији надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, „Службени гласник РС“ бр.42/02,27/03,67/03,29/04, 58/04,45/05,61/05,72/09,72/11,101/11,32/13, члан

⁷⁴⁰ Исто, члан 2. тач.1. и 6.

⁷⁴¹ Исто, члан 12.

⁷⁴² Тако је формирана Саветодавна група тужилаца југоисточне Европе (SEEPAG), чији је циљ унапређење тужилаца из 11 земаља југоисточне Европе, ради јачања капацитета полиције, царине и тужилаца у региону у циљу решавања случајева прекограничног криминала

⁷⁴³ Закон о јавном тужилаштву, „Службени гласник РС“ бр. 116/08

2.2.1.1. Пракса домаћих судова у борби против трговине људима

У овом делу рада даћемо краћу анализи праксе судова Републике Србије у борби против трговине људима, кроз анализу одабраних правоснажних судских одлука.

Пример 1. Организовање криминалне организација ради трговине људима

Пресудом Окружног суда у Београду- Посебно одељење,⁷⁴⁴ оптужени Д.М., из БиХ, Д.В. из Србије, Д.Т. из Украјине са пребивалиштем у Србији и А.Д. из Србије, оглашени су кривим, што су:

- опт. Д.М. крајем децембра 2004. године у Србији и Црној Гори, Украјини и Италији организовао криминалну организацију, која има за циљ да ради стицања добити, на дуже време у међународним размерама и по унапред одређеним улогама врши кривична дела трговине људима, а припадници ове организације су поред више НН лица постали и Д.В., Д.Т. и А.Д.,

-опт. Д.М. као организатор описане криминалне организације, крајем децембра 2004. године и почетком јануара 2005. године, у циљу стицања имовинске користи за себе и припаднике криминалне организације, телефоном из Италије договарао са опт. Д.В. да опт. Д.В. и опт. Д.Т. као припадници криминалне организације, у Украјини пронађу више девојака, те да затим заједно организују пребацивање тих девојака преко Србије за Италију ради њиховог искоришћавања за вршење проституције.

* почетком фебруара 2005. године опт. Д.Т., у Украјини преко НН М., припадника криминалне организације, ступа у контакт са оштећеним Х1 и оштећеном Х2 и злоупотребљавајући њихове тешке економске прилике доводи их у заблуду да ће им обезбедити запослење у Њемачкој, лажно приказујући чињенице да се она зове Оксана Боден Владимировна, да живи у Њемачкој и да је удата за власника кафеа у Лубенбургу, да оштећеној Х1 може обезбедити посао беби-ситерке или радице у кафеу, а оштећеној Х2 посао егзотичне плесачице или

⁷⁴⁴ Ова пресуда је донета на дан 30. септембра 2005. по оптужници ОЈТ-а у Београду-Специјално тужилаштво КТС бр. 2/05 од 06.05.2005. и постала је правоснажна на дан 31.03.2006. године

раднице у кафеу, уз добру зараду, наводећи их тако да пристану да отпутују за Београд;

* да неутврђеног дана фебруара месеца 2005. године опт. Д.В., прибавља два лажна гарантна писма у циљу пребацивања оштећених из Украјине у СЦГ и та гарантна писма шаље опт. Д.Т., са неистинитим садржајем података да В.Г., позива у госте Х1 и Х2 и помоћу којих оштећене, следећи упутства опт. Д.Т. и НН М., у амбасади СЦГ у Кијеву добијају визе за улазак у СЦГ;

* почетком марта месеца 2005. године у Кијеву, опт. Д.Т. купује возну карту за оштећену Х1 и потом дана 10. и 11. марта 2005. године возом пребацује оштећену Х1 из Кијева за Београд, која у периоду од 11. до 14. марта 2005. године борави у Београду, у стану опт. Д.Т. и Д.В.;

* дана 11.03.2005. године у Београду, опт. Д.В. у договору са опт. Д.Т. у циљу пребацивања оштећене Х2 из Кијева за Београд, купује авионску карту на релацији Кијев-Београд, за износ од 24.000 динара, која се преузима у Кијеву;

* дана 14.03.2005. године НН М. као припадник криминалне организације, у циљу пребацивања оштећене Х2 за Београд, по договору са опт. Д.Т., доводи оштећену на аеродром у Кијеву, где оштећена преузима авионску карту и летом око 14,00 часова креће за Београд;

* дана 14.03.2005. године пот. Д.М. ангажује таксисту-сведока Ј.Г. да оштећену Х1 пребаци од бензинске пумпе „Змај“ у Београду до куће М.С. у Шапцу, где би је даље преузела НН лица, а опт. Д.В. око 16,30 часова, по налогу опт. Д.М. пребацује оштећену Х1 од његовог стана до бензинске пумпе „Змај“ где оштећену предаје таксисту-сведоку Ј.Г., који је потом у близини аеродрома Сурчин интервенцијом полиције заустављен, чиме је пребацивање оштећене спречено,

* дана 14.03.2005. године око 17,30 часова у Београду на сурчинском аеродрому Д.Т. сачекује оштећену Х2 и превози је до свој стана, где је даље пребацивање оштећене спречено интервенцијом полиције,

-чиме су оптужени извршили **кривично дело трговине људима** из чл. 111-б. ст.2. у вези са ст.1. КЗ РС.

Суд је оптужене осудио на казну затвора и то: оптуженог Д.М., на 8 година, оптуженог Д.В., на 6 година, оптужену Д.Т., на 4 године а оптуженог А.Д., на 3 године. Том пресудом суд је одузео имовинску корист од окривљених коју су они прибавили извршењем наведеног кривичног дела, и то новац од 1.450 евра, који је пронађен код опт. А.Д. Суд је упутио оштећене Х1 и Х2 на парницу ради остварења имовинскоправног захтева према оптуженима.

Анализом ове пресуде меже се констатовати да је суд огласио оптужене кривим, на основу утврђеног чињеничног стања, преко изведених доказа. Из пресуде се види да су коришћени докази који се користе у сваком кривичном поступку, а то су: саслушање оштећених и оптужених, увид у писане исправе, те саслушање сведока. Посебно желимо да укажемо да су у току овог поступка коришћене специјална истражна технике-мера тајног надзора, која се користе код дела из организованог криминала, а обухвата надзор и снимање телефонских разговора, преглед одлазних и примљених телефонских позива на телефоне оптужених, преслушавање аудио-видео записа о снимљеним прислушкиваним телефонским разговорима оптужених.

Суд је утврдио да су оптужени чинили организовану криминалну групу. За тај став постоје сви законом битни елементи: њу су чинила више од три лица, међу којима оптужени, где је као организатор означен провоосуђени Д.М. Та група је егизтирала дуже време, чији чланови су имали тачно утврђене задатке: од врбовања потенцијалних жртава, њиховог пребацивања у иностранство до предаје крајњим корисницима њихових услуга ради експлоатације. Суд закључује да је чланове те криминалне организације повезивао договор о вршењу трговине

људима, а та повезаност је егзистирала на познанству чланова, њиховој сарадњи и договору у подели задатка при извршењу тог дела. Пресудом се констатује да сви чланови наведене криминалне организације не морају да буду чврсто повезани нити се морају познавати, али је битно да су сви окривљени, као чланови те организације били свесни да се се ово дело може извршити само ако свако од чланова те криминалне организације предузима одређене радње у низу, које су потребне да се спроведе врбовање оштећених, њихово пребацивање у другу земљу и тиме се обезбедило њихово искоришћавање. Свако од оптужених је био свестан да припада криминалној организацији, а Д.М., је означен као организатор јер је по налжењу суда он организовао рад криминалне организације, давао налоге био тај који је требало да обезбеди пребацивање оштећених Х1 и Х2 у Италију и обезбеди њихово непосредно искоришћавање. Циљ ове групе суд је квалификовао као намеру да стичу добит кроз вршење кривичног дела трговине људима.

У овом случају ради се о трговини људима са ино елементом, како у погледу починилаца деликта, тако и у погледу жртава те трговине те у односи на чињеницу да се та трговина протеже на више националних држава. Како је ова организација деловала у међународним размерама, суд је утврдио да је њен рад планиран на дужи време како би њена криминална делатност постала сталан извор добити за оптужене.

Пресудом се наводи начин односно средство којим су осуђени остварили ово кривично дело. Тако суд констатује да припадник те организације Д.Т., која ступа у контакт са оштећенима Х1 и Х2, злоупотребљава њихове тешке економске прилике и доводи их у заблуду да ће им обезбедити адекватно запослење у Немачкој, лажно приказујући себе како у погледу личности тако и у погледу послова које обавља и позиције у којој се налази као власнице кафеа у Лубенбургу.

Карактеристично је да суд у овој пресуди указује на непосредну примену Протокола уз Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, те Конвенцију Савета Европе о борбе против трговине

људима, по питању заштите жтава трговине људима. Суд даје образложење да су, на основу тих ратификованих међународних докумената као и на основу пратећих законских и подзаконских аката,⁷⁴⁵ жртве трговине људима из овог случаја биле смештене у одговарајућа склоништа за жене као жртве трговине људима, те да су те оштећене први пут саслушане четрнаест дана након што су откривени починиоци овог деликта, а све у циљу адекватне заштите жртава те трговине.

У погледу облика кривице, суд је утврдио да су оптужени поступали са директним умишљајем

Суд је пресудом утврдио да су окривљени, као чланови организоване криминалне гупе извршили кривично дело трговине људима, са свим његовим субјективним и објективним елементима, а као облик експлоатације оштећених односно жртава те трговине, наводи њихово искоришћавање ради проституције односно сексуалну експлоатацију. Пресудом се указује да су сви оптужени знали да се пребацивање девојака врши ради њиховог искоришћавања за вршење проституције, да се оне врбују и пребацују коришћењем њихових тешких економских прилика и да су доведене у заблуду, а све са циљем стицања противправне имовинске користи.

Изречене затворске казне суд је изрекао ценећи све околности, како отежавајуће тако и олакшавајуће прма свим оптуженима, које околности утичу на врсту, висину и избор кривичне санкције. Изречене казне су у сразмери друштвене опасности и тежини кривичног дела, степену кривичне одговорности сваког осуђеног, како би се постигла сврха санкције а у оквиру ње и сврха кажњавања.

Пример 2. трговина малолетном особом *ради сексуалне и радне експлоатације*

Пресудом Вишег суда у Новом Пазару,⁷⁴⁶ оптужени О.М. из Новог Пазара, по занимању угоститељ, ожењен, отац четворо деце, више пута кажњаван, оглашен је

⁷⁴⁵ Један од тих подзаконских аката је и упутство Министарства унутрашњих послова о поступању са страним држављанима жртвама трговине људима

⁷⁴⁶ Пресуда К. бр.11/10 од 21.05.2010. год, донета по оптужници ОЈТа Нови Пазар Кт. бр. 136/09 од 26.11.2009. године

кривим, што је у Новом Пазару, у стању урачунљивости и са умишљајем, свестан да је његово дело забрањено, силом и претњом да ће непосредно напасти на живот и тело, принудио малолето лице на обљубу и силом и претњом предавао малолетно лице ради његове сексуалне експлоатације кроз бављање проституцијом, тако што је малолетну Х из Врњачке Бање, средином августа месеца 2009. године ангажовао за рад конобарице у његовој кафани у Новом Пазару у Ул. Б. а затим јој је исте вечери упутио претњу речима да мора безусловно да га слуша, јер у противном јој се може свашта десити, те претњом да ће напасти на њен живот и тело, малолетну Х принудио на обљубу, што је још учинио 7-8 пута наредних дана, настављајући са психичким претњама да може свашта да јој се деси, те да је при том примењивао силу према малолетној Х, вукући је за косу и шамарајући, а наредног дана претњом да ако не пристане да буде са гостом са којим јој он то каже, да ће јој делове тела тражити по Србији, принудио и предавао Х да са гостима кафане који њему предају новац у износу од по 20 евра на име полног односа, па је тако у периоду од средине октобра месеца 2009. године малолетна Х у хотелима, кућама и колима имала полне односе са већим бројем њој непознатих мушкараца од којих је окривљени претходно узимао новац у наведеном износу на име једног сата сексуалних услуга, а након тога је ова сексуална експлоатација и бављење проституцијом имало за последицу трудноћу малолетне Х, те је оптужени О.М., дозволио малолетној Х да напусти његову кафану и Нови Пазар,

* чиме је извршио продужено кривично дело силовања из чл.178. ст.3. у вези ст. 1. КЗ и *кривично дело трговина људима* из чл. 388. ст.3. у вези ст. 1. КЗ.

Суд је окривљеном, за кривично дело силовања у продуженом трајању изрекао казну затвора у трајању од три године, а за кривично дело трговине људима, казну затвора од четири године, да би га потом осудио на јединствену казну затвора од шест година и шест месеци.

Чињенично стање суд је утврдио на основу оцене сваког појединачног доказа те оцене њихове свеукупности.

У односу на кривично дело трговине људима, суд је констатовао да је окривљени користио силу, претњу и принуду према оштећеној,⁷⁴⁷ те да је злоупотребио њене тешке породичне⁷⁴⁸ и материјалне прилике⁷⁴⁹ како би је сексуално експлоатисао јер је њене сексуалне услуге наплаћивао од других лица. Тим средствима односно начином извршења дела, окривљени је оштећену држао у сталном страху како за њен живот тако и за њену материјалну егзистенцију, због чега она није била у стању да му пружи било какав отпор, плашећи се да ће окривљени остварити своје претње према њој. Суд је посебно ценио чињеницу да је окривљени овај вид експлоатације људског бића учинио према малолетној особи, која чињеница му је била позната, а посебно при околности да је од оштећене одузео њена лична документа-личну карту.

Суд је констатовао да је окривљени наведено дело извршио са директним умишљајем, јер је у време његовог извршења био свестан својих радњи и њихових последица те је хтео његово извршење, а све у циљу прибављања противправне имовинске користи кроз сексуалну експлоатацију оштећене.

У конкретном случају ради се о тежем облику овог кривичног дела, јер се ради о малолетном лицу као пасивном субјекту-жртви те трговине уз последицу-трудноћу те малолетнице са непознатим мушкарцем кроз учињену експлоатацију путем проституције. Што се тиче висине затворске казне у односу на пример бр. 1. видимо да је иста у овој случају за ово дело знатно блажа, јер је дупло мања, што говори о неуједначености казнене политике од стране судова.

⁷⁴⁷ Шамарао је, вукао је за косу, претио јој да ће јој делове тела скупљати по Србији и др.

⁷⁴⁸ Оштећена је била из дисфункционалне породице, а од 2007. као дете без родитељског старања била је под старатељством Центра за социјални рад

⁷⁴⁹ Оштећена је била без материјалних средстава за живот и једини извор прихода је остваривала радом код окривљеног

Пример 3. Трговина људима у циљу *експлоатације путем проституције*

Пресудом општинског суда у Панчеву,⁷⁵⁰ окривљени П.Ж. из Панчева оглашен је кривим што је у временском интервалу од маја 2003. године до 03. овегбра 2004. године у Панчеву, силом и претњом, довођењем у заблуду, злоупотребом односа зависности и тешких прилика другог, врбовао, превозио и предавао оштећену ХХ, из Панчева, у циљу стицања имовинске користи вршења проституције, на тај начин што је оштећеној позајмљивао новац за куповину опојне дроге „хероин“ и тиме је довео у однос зависности, врбовао је и убедио да се за његов рачн у Италији бави проституцијом, да би вратила позајмљени новац, па је почетком јула 2003. године повезао оштећену путничким возилом „дип“ марке „мицубиши“ рег. Бр. СД 684-42 до граничног прелаза СЦГ-Р Хрватска, где је исту преузео С.С., хрватски држављанин „Кића“, одвезао је у Славонску Пожегу до ВВ, па су заједно урадили фалсификовану личну личну исправу на име Цвете Цветић, са фотографијом оштећене, па су потом оштећену превезли до Трста где је преузео ЦЦ и одвео је у Венецију, где се оштећена за ПЖ бавила проституцијом на „Штрафти“ уз обавезу да дневно мора да заради од 500 евра. Оштећена је у Италији упознала туниског држављанина по имену Г.Т., побегла за Париз и средином јуна 2004. године отишла у Амбасаду СЦГ у Риму где је добила путну исправу и вратила се у СЦГ 15. јуна 2004. године, након чега је окривљени дошао у стан оштећене, напао њу и њену мајку, тражио од оштећене да се бави проституцијом и врати му дуг, те се оштећена бавила проституцијом за окривљеног на Смедеревском путу, чиме је окривљени извршио кривично дело-трговина људима из чл. 111/б ст.1. КЗ РС, те га је суд осудио на казну затвора у трајању од 9 (девет) месеци затвора, те обавезао окривљеног да оштећеној плати износ од 39.375,00 динара на име наканде трошкова које је она имала у току овог поступка.

Чињенично стање суд је утврдио наоснову исказа сведока, оштећене и окривљеног, као и увидом у јавне исправе које се налазе у списима предмета.

⁷⁵⁰ Пресуда К-756/2005 од 16.12.2005. године по потужници ОЈТ Панчево Кт. бр. 1392/2005 од 17.10.2005.

Пресудом се указује да је мотив окривљеног за извршење наведеног дела био лукративне природе, тј. имао је циљ да експлоатише оштећену кроз сексуално искоришћавање, како би стекао одговарајућу добит.

Пресудом се наводи да је окривљени искористио животну ситуацију оштећене, односно њену зависност од окривљеног, како би је сексуално експлоатисао, те да је то дело извршио путем алтернативно наведених радњи: силом, претњом, довођењем у заблуду те злоупотребом зависности и тешких животних прилика оштећене, уз њено врбовање, превозење и предавање другом.

Пример 4. Трговина људима ради *проституције*

Пресудом Вишег суда у Београду,⁷⁵¹ поступајући по оптужници Вишег јавног тужилаштва у Београду,⁷⁵² окривљени Т.М. из Београд и И.С из Сјенице, оглашени су кривим што су неутврђеног дана јуна месеца 2005. године, по претходном договору, у стању урачунљивости, јер су били свесни свог дела као и његове забрањености, а које дело су хтели,⁷⁵³ злоупотребом поверења и тешких прилика⁷⁵⁴ Ц.В. и то окр. Т.М. врбовао односно држао у циљу проституције а окр. И.С. превозио и држао у циљу проституције,

тако што је окр.Т.М. са оштећеном Ц.В. држављанком Молдавије, засновао ванбрачну заједницу по њеном доласку у Републику Србију 1999. године, бавећи се пребацивањем страних држављана преко Републике Србије у Црну Гору, Албанију и Македонију, са којом има двоје малолетне ванбрачне деце и са којом је живео у Београду до 2004. године, када се селе у Косовску Митровицу, где окр. Т.М., налази оштећеној посао у бару „Торни“ где се оштећена Ц.В., одаје проституцији,⁷⁵⁵ након чега окр. Т.М., злоупотребљава поверење⁷⁵⁶ које је

⁷⁵¹ Пресуда, К-3617/2010 од 30.11.2010. године

⁷⁵² Оптужница Кт-115/2010 од 15.07.2010.

⁷⁵³ Тиме су окривљени поступали са директним умишљајем при извршењу овог дела

⁷⁵⁴ Злоупотреба поверења и тешких прилика жртве представља средство (начин) извршења дела и чини његов конститутивни део

⁷⁵⁵ Проституција је један од видова трговине људима, јер представља сексуалну експлоатацију жртве

оштећена имала према њему јер је са њим имала двоје малолетне ванбарачне деце, а стављајући јој у изглед њихове тешке прилике и немање средстава за живот и издржавање малолетне деце, исту врбује⁷⁵⁷ за бављење проституцијом у Италију, што оштећена из наведених разлога пристаје, а Т.М. ступа у контакт са И.С. те се са њим и са оштећеном Ц.В. налазе у Нови Пазар, и постиже договор са окр. И.С. да тај организује пребацивање⁷⁵⁸ Ц.В. у Болоњу-Италију, уз помоћ НН лица уз договор да И.С. на сваких 10.500 евра које заради Ц.В. окривљеном Т.М. шаље износ од 2.000 Евра те да оштећеној обезбеди смештај и храну, након чега са оштећеном уз прибављање фалсификованог пасоша Ц.В. одлази у Италију јуна 2005. године, где борави у кући окр. И.С. без докумената,⁷⁵⁹ где се оштећена бави проституцијом и сав зарађени новац предаје⁷⁶⁰ окр. И.С. који по претходном договору са окр. Т.М. преко „Вестерн униона“ трансферише новац и шаље одређене износе новца и то за неутврђени временски период у укупном износу од 8.176 евра, а Т.М. борави у Србији и подиже новац и редовно контактира телефоном са Ц.В. а након што у новембру 2005. године губи телефонски контакт са оштећеном,⁷⁶¹ одлази у Болоњу, где оштећену налази у затвору, а након тога са њом одлази у Трст где изнајмљује стан, где се оштећена и даље бави проституцијом а паре предаје окр. Т.М. који у то време не ради, а где је оштећена током 2006. године пет пута хапшена због бављења проституцијом од стране италијанске полиције, без могућности да напусти Трст јер није имала лична документа,⁷⁶² а окр. Т.М. каже да му је дужна 15.000 евра за храну, стављајући јој у изглед потврду да шаље новац заједничкој ванбрачној деци, те оштећена и даље ради на улицама Италије, предајући сву зараду окр. Т.М., све до 03.07.2007. када је депортована из Италије у Молдавију, чиме су окривљени извршили кривично дело- *трговина људима* из чл. 388. ст.1. а у вези чл. 33. КЗ РС, па их је суд осудио на казну затвора са по 10 месеци.

⁷⁵⁶ Злоупотреба поверења почниоца овог деликта у односу на оштећено лице, је средство извршења

⁷⁵⁷ Врбовање је једна од радњи извршења овог дела

⁷⁵⁸ Пребацивање је такође радња извршења деликта трговине људима и представља елемент тог деликта

⁷⁵⁹ Одузимањем личних докумената ограничава се слобода кретања жртве те трговине, које ограничење је карактеристика трговине људима

⁷⁶⁰ Ту се огледа експлоатација жртве, која сав новац од проституције предаје починиоцу деликта

⁷⁶¹ Трафикант увек остварује контролу над трафикованим лицем

⁷⁶² Одузимањем личних докумената трафикант лишава могућност жртву да има слободу кретања и тако остварује контролу над жртвом

Пример 5.Трговина људима ради *радне експлоатације*

Пресудом Вишег суда у Београду,⁷⁶³ којом је одлучено по оптужници Вишег јавног тужилаштва у Београду,⁷⁶⁴ окр. М.Ј.К из Пакистана, окр. В.Д. из Шида и окр. О.С. из Београда, оглашени су кривим што су од 16. јануара 2004. године до 21. јануара 2004. године, злоупотребом тешких економских прилика,⁷⁶⁵ заједно са НН „Самиром“ у стању урачинљивости, свесни свог дела и његове забрањености, али су исто хтели, превезли и пребацили,⁷⁶⁶ девет пакистанских држављана у циљу експлоатације њиховог рада,⁷⁶⁷ са територије Пакистана на територију СЦГ а ради даљег пребацивања у земље Европске уније,

на тај начин што је окр. М.Ј.К. из Пакистана , преко свог предузећа „Н-М-Ш“ ступио у посебан контакт са предузећем „Инвест-Импорт“ из Београда, ради наводне куповине робе и тако обезбедио визе и гаранције за наводни долазак деветочлане делегације из Пакистана, ради закључења купопродајног уговора, па су дана 16. јануара 2004. године на основу овако обезбеђених виза у Београд допутовали М.А, М.К.Ч, Р.А, М.А, Ј.А.Ч, С.А, Г.Р, А.М, М.С, као представници предузећа⁷⁶⁸ првоокривљеног и сместили се у хотел „Мажестик“ у Београду, који су исто вече по упутствима првоокривљеног М.Ј.К. напустили, а након што је НН „Самира“ јавио окр. В.Ј. да могу да оду и да преузму људе из хотела „Мажестик“, окр. В.Ј. је јавио покојном М.Д. и окр. О.С. да наведена лица одвезу што су они и учинили и одвезли у Јајинце до куће В.С, где су их сместили и где су након 5 дана у кући од стране полиције-одељења за странце, пронађени,

чиме су извршили кривично дело-трговина људима из чл. 388. ст.1. КЗ у вези са чл. 33.КЗ.

⁷⁶³ Пресуда К-309/2010 од 13.04.2011. године

⁷⁶⁴ Оптужница Кт-161/2004 од 12.02.2004. године

⁷⁶⁵ Злоупотреба тешких економских прилика жртве је средство (начин) извршења трговине људима

⁷⁶⁶ Превожење и пребацивање су радње извршења деликта трговине људима, које су алтернативно дате

⁷⁶⁷ Радна експлоатација је један од видова трговине људима

⁷⁶⁸ Ово је случај када и правна лица бивају укључена у трговину људима, што је посебно обрађено у делу рада који се односи на одговорност правних лица и прање новца

Суд је окривљене осудио и то: првоокривљеног М.Ј.К., на казну затвора у трајању од 1 године и 6 месеци, другокривљеног В.Ј., на казну затвора у трајању од 10 месеци, а трећокривљеног на казну затвора у трајању од 10 месеци. Одлучујући по жалби ВЈТ, другостепени суд је преиначио првостепену пресуду,⁷⁶⁹ у делу длуке о казни, тако што је другокривљеног и трећокривљеног изрекао казну затвора у трајању од годину дана.

Пример 6. Трговина људима ради *просјачења и вршења кривичних дела*

Пресудом Вишег суд у Београду,⁷⁷⁰ којом је одлучео по оптужници Вишег јавног тужилаштва из Београда,⁷⁷¹ оглашен је кривим окр. Ј.З., из Младеновца, што је у периоду од краја 2000. године до 26.08.2005. године, силом, претњом, злоупотребом односа зависности и тешких прилика другог,⁷⁷² пребацио из Београда у БиХ и обратно и врбовао ошт. С.Ј.Н. и то у циљу просјачења и проституције⁷⁷³ и њене синове мал. С.Ј.М. и мал. С.М. у циљу посјачења и вршења кривичних дела,⁷⁷⁴

на тај начин што је крајем 2000. године у Београду, ошт. Ј.Н. са којом је био у ванбрачној заједници, претњом да ће одговарати за крађе које је у претходном периоду вршила с њим и претњом да ће њена мал. деца због тога отићи у дом и да их више неће видети, приморао да се бави проституцијом и нуди сексуалне услуге за новац, а што је он контролисао боравећи у њеној близини,⁷⁷⁵ при чему је била дужна да му преда сав новац који заради, да би је потом, по изласку из КП Пожаревац, одакле је пуштен након издржавања казне затвора дана 27.07.2001. године, батинама и претњом да ће је без деце одвести у Босну, приморао да узме децу из установе за социјалну заштиту-Стационар за мајку и дете из Београда, Ул. Звечанска бр 7, без сагласности и знања васпитача, а у чему јој је помогао и након

⁷⁶⁹ Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1-3616/2011 од 20.12.2011. године

⁷⁷⁰ Пресуда К-1441/2010 од 04.06.2010. године

⁷⁷¹ Оптужница бр. Кт-2377/08 од 22.07.2009.

⁷⁷² У овом случају извршилац овог деликат предузео је низ средстава (начина) за извршење овог дела: силу, претњу, злоупотребу односа зависности и тешких прилика другог

⁷⁷³ Проституција је најчешћи вид експлоатације особа женског пола

⁷⁷⁴ Просјачење и принудно вршење кривичних дела, су најчешћи видови трговине децом

⁷⁷⁵ Једна од карактеристика трговине људима је лишење или ограничење слободе жртве, у првом реду слободе кретања

чега их је окривљени помоћу лажних избегличких легитимација пребацио из Београда у БиХ, где је Ј.Н. и малолетне Ј.Н. и М.М. батинама приморао да се на улици баве просјачењем, што је он са оближњег места често контролисао, а када је био незадовољан износом испрошеног новца, тукао их је рукама, мотком и лопатом тражећи више, при чему је малолетне М.М., и М.М., приморао да из угоститељских објеката са столова одузимају туђе мобилне телефоне и новчанике, које су потом предавали окривљеном, који их је чекао у непосредној близини тих објеката, а затим након рођења мал. С.Б., дана 03.07.2003. године, приморао ошећену Ј.Н., да са бебом С.Б.,у наручју проси по разним крајевима БиХ и да се бави проституцијом, контролишући је тако што јој је као муштерије подметао људе које је познавао, да би по повратку у Београд, августа месеца 2005. године, а пре његовог лишења слободе 26.08.2005. године, приморао да се на раскрсницама у Новом Београду бави просјачењем и испрошени новац му предаје, боравећи непрекидно у њиховој близини, све у стању урачунљивости а са директним умишљајем,

чиме је извршио кривично дело-трговина људима из чл. 388. ст.3. у вези ст.1. КЗ РС,

па га је суд осудио на казну затвора у трајању од девет година, која казна је потврђена одлуком другостепеног суда.⁷⁷⁶

Пример 7. Трговина људима ради продаје

Пресудом Вишег суда у Београду,⁷⁷⁷ којом је одлучено по оптужници Вишег јавног тужилаштва у Београду,⁷⁷⁸ окр. Б.К. из Косовске Митровице и окр. Р.Б. из Београда, оглашени су кривим,

*што су, и то окр. Б.К. у периоду од краја маја 2008. године до 12. јуна 2008. године, у Суботици, довођењем и одржавањем у заблуду, врбовао ради продаје*⁷⁷⁹

⁷⁷⁶ Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1-5872/2010 од 04.11.2010. године

⁷⁷⁷ Пресуда К-3187/2010 од 17.09.2010. године

⁷⁷⁸ Оптужница Кт-1008/08 од 12.11.2008. године

⁷⁷⁹ Продаја лица ради вршења проституције је један од видова трговине људима

малолетно лице у циљу вршења проституције, а окр. Р.Б. дана 12.06.2008. године од мотела „Европа“ у Суботци до Београда код бензинске пумпе „Стеко“ на делу Ауто пута Београд-Ниш, са умишљајем помогао Б.К. да превезе врбовано лице у циљу вршења проституције, до Косовске Митровице, при чему је окр. Б.К. био свестан дела и његове забрањености, али је исто хтео,⁷⁸⁰ док је окр. Р.Б. био свестан да може учинити кривично дело па је на то пристао и био је свестан да је његово дело забрањено,⁷⁸¹

на тај начин што је окр. Б.К. крајем маја 2008. године, лажним приказивањем чињеница мал. оштећеној П.З. рођене 06.07.1991. године, да ће је оженити и са њом отићи да живи у Шпанију, довео у заблуду у којој је одржавао до 12.06.2008. године, а чиме јој је у циљу вршења проституције врбовао ради продаје по претходном договору А.И., званом „Тарзан“ за износ од 1.500 евра у циљу експлоатације кроз проституцију⁷⁸² у Косовској Митровици, и дана 11.06.2008. године ангажовао окр. Р.Б., који је дана 12.06.2008. године око 00,30 часова својим возилом марке „Фиат“ рег. бр. БА 497---4, дошао до мотела „Европа“ у Суботици одакле је требало да за договорени износ од 300 евра превезе окр. Б.К. и малолетну оштећену као врбовано лице у циљу вршења проституције до Косовске Митровице, у чему је спречен заустављањем од стране службеника полиције у Београду, код бензинске пумпе “Стеко“ на делу Ауто пута Београд-Ниш, чиме је окр. Б.К. извршио кривично дело-трговина људима из чл. 388. ст. 3. у вези ст.1. КЗ, а окр. Р.Б. кривични дело-трговина људима из чл. 388. ст.1. у вези чл. 35. КЗ.

Суд је окр. Б.К. осудио на казну затвора у трајању од 3 године, а окр. Р.Б. на казну затвора у трајању од 2 године.

⁷⁸⁰ Ради се о директом умишљају починиоца овог деликта

⁷⁸¹ Ради се о евентуалном умишљају починиоца овог деликта

⁷⁸² Експлоатација ради проституције је један од облика експлоатације људи, а сама експлоатација је циљ трговине људима и представља њен конститутивни елемент

2.2.2. Полиција

Изузетно важно место и улогу у институционалном оквиру сузбијања трговине њудима у Републици Србији има полиција. Њен делокруг рада представља владавину права кроз заштиту права и слобода људи.⁷⁸³ Основни задатак полиције је заштита живота, права, слобода и личног интегритета лица, те спречавање, откривање и расветљавање кривичних дела као и откривање и хватање извршилаца тих дела.⁷⁸⁴ Свакако да се ови задаци односе и на кривично дело трговине људима и остала дела која су у уској или широј вези са трговином људима. Полиција је дужна да се при обављању својих послова придржава националних и међународних стандарда полицијског поступања, а који међународни акти се односе на оствривање људских права, поштовање законитости и служења људима.⁷⁸⁵

Полиција има посебну улогу и задатак у борби против организованог криминала, укључујући и трговину људима. Отуда је образована и Служба за сузбијање организованог криминала,⁷⁸⁶ која обавља полицијске послове при Министарству унутрашњих послова, а која поступа по захтеву Тужилаштва. Поред тога што има водећу улогу у Републичком тиму за борбу против трговине људима, полиција је главна институција по питањима уласка и борава миграната у Србији и обавља задатак везан за контролу границе, визе, азил, боравак странаца у земљи и издавање држављанства. У оквиру Министарства унутрашњих послова формиран су специјални полицијски тимови⁷⁸⁷ за борбу против трговине људима. Сарадња са земљама у региону, која је од нарочитог значаја за сузбијање прекограничног криминалитета, укључујући и трговину људима, ово

⁷⁸³ Закон о полицији, „Службени гласник РС“ бр. 101/2005, 63/2009“, члан 1.

⁷⁸⁴ Исто, чл. 10.

⁷⁸⁵ Исто, чл. 12.

⁷⁸⁶ Исто, члан 10.

⁷⁸⁷ Тако је Законом о одузимању имовинске користи предвиђено формирање организационе јединице за финансијске истраге ради откривања имовине проистекле из кривичног дела, те фотмирање Дирекције за управљање одузетом имовином проистекле из кривичног дела.

министарство остварује кроз безбедносно партнерство, закључивањем регионалних међународних уговора⁷⁸⁸ и кроз учешће у регионалним организацијама.⁷⁸⁹

2.2.3. Други органи оперативног нивоа

Овде пре свега терба навести Службу за координацију заштите жртава трговине људима, која је предвиђена предлогом Акционог плана. Служба⁷⁹⁰ је задужена за идентификацију жртава трговине људима на читавој територији земље и координацију активности организација које им пружају непосредну помоћ. Она уводи жртву у систем заштите и подршке и координира израду плана помоћи у најбољем интересу жртве.

Служба терба да формализује сарадњу између надлежних државних органа,⁷⁹¹ на разним задацима у борби против трговине људима.⁷⁹² Поред наведене службе, у оперативни ниво борбе против трговине људима спада и формирање *ad hoc* радних група, који оставрују активност на конкретним предметима и представљају мобилне органе који се одмах могу активирати у извршењу постављених задатака.

У постојеће оперативне органе борбе против трговине људима спада Комисија,⁷⁹³ чији је задатак да усклађује деловање у области правосуђа и унутрашњих послова

⁷⁸⁸ Закон о потврђивању Конвенција о полицијској сарадњи у југоисточној Европи, «Службени гласник РС-Међународни уговори» бр.70/07

⁷⁸⁹ Тако: Регионални центар за борбу против прекограничног криминала у Букурешту (SECI центар) и Регионална иницијатива за питање миграција, азила и избеглица (MARRI).

⁷⁹⁰ Служба представља резултат сарадње ОЕБС-а и Министарства рада, запошљавања и социјалне политике Републике Србије, а формирана је као организациона јединица Завода за васпитање деце и омладине у Београду у складу са Правилником о изменама и допунама Правилника о ближим условима за оснивање и нормативима и стандардима за обављање делатности установа социјалне заштите за смештај деце без социјалног старања и деце и омладине са поремећајима у понашању («Службени гласник РС» бр. 121/03)

⁷⁹¹ То је сарадња између: УСНП, полиције, БИА, Пореске управе, Управе царина, Девизног инспектората и других органа

⁷⁹² Ти задаци су: рад на конкретним предметима, спровођење обуке запослених у обрзованим државним органима за ту борбу, оставривање међународне сарадње и координација учествовања у међународним организацијама и телима

⁷⁹³ Одлука о образовању Комисија за усклађивање деловања и даље побољшање сарадње у области правосуђа и унутрашњих послова у питањима од општег интереса, а нарочито борби против корупције, организованог криминала, тероризма, дроге, трговине људима, заплене имовине, прања новца и другим повезаним питањима, „Службени гласник РС“ бр. 114/2008.

од општег интереса, у које области спада и трговина људима. Поред тог органа, у овај ниво борбе спада и деловање Комисије за спровођење Акционог плана борбе против организованог криминала.⁷⁹⁴ Њен задатак је да координира активности како би се извршили задаци из Акционог плана борбе против организованог криминала земаља западног Балкана.⁷⁹⁵

Од осталих органа оперативног нивоа ове борбе треба навести Агенцију за борбу против корупције и Савет за борбу против корупције. Агенција је самосталан и независан државни орган са јаком превентивном улогом, чији је циљ да у сарадњи са другим органима јавне власти и цивилним сектором, побољша стање у овој области. Она има овлашћење да са државним органима ради на изради планова, који треба да осигурају смањење и отклоне ризике за настанак и развој корупције.

Када је у питању сузбијање трговине људима у циљу радне експлоатације, важну улогу има и Сектор тржишне инспекције Министарства трговине и услуга. У поступку обављања инспекцијског надзора над применом закона и других прописа којима се уређују услови за вршење услуга које обављају правна и физичка лица и предузетници, заштита потрошача и област оглашавања, овај Сектор има кључну улогу у забрани рада агенција које се баве недозвољеним посредовањем у запошљавању, као и спречавању њиховог оглашавања⁷⁹⁶ а тиме и врбовања потенцијалних жртава трговине људима.

Значајну улогу у спречавању трговине људима у циљу радне експлоатације има Инспекторат рада. Његова улога се испољава кроз вршење послова инспекцијског надзора у области рада, радних односа и безбедности и здравља на раду.

⁷⁹⁴ Одлука о образовању Комисије за спровођење Акционог плана борбе против организованог криминала, „Службени гласник РС“ бр. 132/2004

⁷⁹⁵ Акциони план борбе против организованог криминала, усвојен на Министарској конференцији земаља западног Балкана, одржаној у Бриселу 23. новембра 2003. године

⁷⁹⁶ Закон о оглашавању, „Службени гласник РС“ бр. 79/05, ступио на снагу 01. јануара 2006. године, изградио је механизме за спречавање недозвољеног оглашавања у запошљавању, јер предвиђа одговорност оглашивача, преносилаца огласних порука и свих у ланцу оглашавања

3. Заштита жртава трговине људима и превенција

3.1. Активности на заштити трговине људима

Полазећи од преузетих међународних обавеза из прихваћених међународноправних докумената, која смо у претходном излагању навели, Република Србија је упоредо са нормативним уређењем ове проблематике, приступила и изградњи и унапређењу система за заштиту жртава у оквиру националног механизма борбе против трговине људима. Централно тело заштите жртава је Служба за координацију заштите жртава трговине људима, а значајну подршку на оперативном плану пружају међународне и домаће невладине организације.

Основни предуслов заштите и помоћи жтвама трговине људима, сходно постојећим међународним стандардима, је правилна и брза идентификација жртава. Отуда је Република Србија учинила значајне напоре да се унапреди препознавање виктимизације и идентификација жртава. Служба за координацију заштите жртава трговине људима је национални институционални механизам за ту идентификацију и упућивање жртава на службе ради услуге помоћи и заштите. Поступак идентификације жртава одвија се по етапама. Прво се врши детекција. Њу најчешће врши полиција или други орган који долази у непосредан контакт са жртвом. Следећа фаза је препознавање, на нивоу сумње да се ради о жртви трговине људима. То врши Служба за координацију заштите жртава трговине људима. На крају следи коначна идентификација, коју врши Служба у склоништу за жртве трговине људима, уз сарадњу са центром за социјални рад и невладиним организацијама. Процедура идентификације је иста за жене и мушкарце, с тим што се одрасли мушкарци не упућују у склоништа, а деца се упућују у прихватилишта.⁷⁹⁷ Жртвама смештеним у склоништима су доступне медицинска⁷⁹⁸ и психолошка помоћ, као и правно саветовање и правна помоћ. Многе

⁷⁹⁷ Када су у питању деца жртве, одмах се обавештава центар за социјални рад који мора бити присутан а Служба предузима даље активности тек пошто представник центра за социјални рад да мишљење

⁷⁹⁸ Страним држављанима који су жртве трговине људима, имају у Републици Србији

невладине организације пружају помоћ у реинтеграцији жртава уз професионално оспособљавање.

Служба обавља послове према Правилнику интерног карактера.⁷⁹⁹ Она је приправна 24 сата свакога дана, укључујући викенде и државне празнике. Учествује на састанцима одговарајућих министарстава где иницира поступке и мере ради остваривања права жртава трговине људима. Служба контактира и сарађује са стручњацима разних области, било да су представници владиних, невладиних или међународних организација, у земљи и иностранству. Служба се у раду са жртвама придржава одређених стандарда, који су предвиђени пројектом Службе и Виктимолошког друштва Србије.⁸⁰⁰

Усвајањем Стратегије борбе против трговине људима у Републици Србији, као и Националног плана акције, значајно је унапређен домен заштите и помоћи жртвама трговине људима. Стратегија је изграђена према Смерницама за националне планове акције Пакта за стабилност и у складу са Програмом израде и реализације обухватног националног одговора на проблем трговине људима и најбоље праксе у региону, који је припремио Међународни центар за развој миграционе политике (ICMPD).

У домену помоћи, заштите и реинтеграције жртава трговине људима, Стратегија је предвидела следеће циљеве: побољшање идентификације жртава свих облика трговине људима; спречавање секундарне виктимизације жртава; израда дугорочних програма заштите и реинтеграције жртава трговине људима;

законску гаранцију бесплатног приступа здравственим услугама које покрива обавезно здравствено осигурање (Члан 241. Закона о здравственој заштити, *«Службени гласник РС»* бр. 107/05)

⁷⁹⁹ Послови Службе су описани у Правилнику о систематизацији послова и задатака Завода за васпитање деце и омладине васпитање

⁸⁰⁰ Ту пре свега спадају следећи стандарди: идентификација није условљена кривичним гоњењем учинилаца; заштита идентитета и приватност жртве; спречавање секундарне виктимизације; обезбеђење сигурности; процена и третман здравствених и психолошких проблема; пружање правне помоћи; развијање психолошке стабилности жртве, поштовање основних људских права и права жртве и др.

настављање школовања и професионалног усавршавања; проналажења смештаја и могућности за добијање месечне надокнаде у процесу реинтеграције.⁸⁰¹

3.2. Привремени боравак жртава страних држављана

Од великог значаја за заштиту жртава трговине људима који су страни држављани, су Инструкције⁸⁰² о привременом бораваку странаца. Инструкције су донете на основу Закона о кретању и бораваку странаца.⁸⁰³ Тим документом се предвиђа могућност одобрења жртви трговине људима, привремени боравак⁸⁰⁴ из хуманитарних разлога у нашој земљи, који боравак се може продужити у циљу спровођења судског поступка према починиоцима деликта трговине људима, у складу са домаћим прописима.⁸⁰⁵ Законом⁸⁰⁶ је прописано да ће се страном држављанину -жртви трговине људима одобрити привремени боравак у Републици Србији, ако је то у интересу вођења кривичног поступка за кривично дело трговине људима. За време тог привременог боравака, странцу који нема средстава за издржавање, обезбедиће се одговарајући смештај, исхрана и основни услови за живот. Тим законом је забрањено принудно удаљење жртве на територију где постоји ризик да ће бити подвргнута мучењу, нечовечном или понижавајућем поступку или кажњавању.⁸⁰⁷

3.3. Заштита жртава као оштећених и сведока у кривичном поступку

Република Србија је нормативним решењима унапредила заштиту жртава трговине људима као оштећених и сведока у кривичном поступку. Законом⁸⁰⁸ су

⁸⁰¹ Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији, оп. цит. стр. 9.

⁸⁰² Инструкције о условима одобрења привременог боравака страним држављанима жртвама трговине људима донео је министар унутрашњих послова 5. јула 2004.године.

⁸⁰³ Закон о кретању и бораваку странаца, «Службени лист СРЈ» бр.24/94, 28/96 и 68/2002

⁸⁰⁴ Боравак из хуманитарних разлога може трајати до 3 месеца, а рок се може продужити у трајању од 6 до 12 месеци

⁸⁰⁵ Упутство о процедури одобрења привременог боравака страним држављанима жртвама трговине људима, донето од стране заменика начелника Управе пограничне полиције за странце и управне послове 20.09.2004.године, Република Србија, Министарство унутрашњих послова, Управа пограничне полиције за странце и управне послове (б. 26-1658/04)

⁸⁰⁶ Закон о странцима, «Службени гласник РС» бр. 97/2008, члан 29. ст.5.

⁸⁰⁷ Закон о странцима, оп. цит.

⁸⁰⁸ Законик о кривичном поступку, «Службени гласник РС» бр. 58/04 и 85/05, 115/05 и 49/07

предвиђене мере заштите жртава које укључују могућност удаљења оптуженог из суднице за време давања исказа сведока,⁸⁰⁹ као и посебне заштите жртвама као сведоцима или оштећенима у поступку за кривична дела организованог криминала. Законом⁸¹⁰ је предвиђена могућност давања исказа сведока путем видео-конференцијске везе ако сведок није у могућности да приступи главном претресу.

Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку,⁸¹¹ Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁸¹² предвиђене су мере заштите посебно осетљивих оштећених и сведока, односно мере заштите од секундарне виктимизације. Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку прописане су посебне мере ванпроцесне заштите учесника у кривичном поступку и њима блиских лица који су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање изложени опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину.

3.4. Превенција трговине људима

Већина програма превенције трговине људима у Републици Србији су кампање информисања и подизања свести у општој јавности о тој друштвеној појави. Посебна пажња се посвећује активностима на плану подизања свести у општој и ђачкој популацији, коју спроводе стручњаци како владиног сектора тако и невладине организације.⁸¹³ Поред активности на подизању свести о трговини људима, невладине организације пружају и информације о легалним начинима миграције и проверу уговора о запослењу преко агенција за запошљавање.⁸¹⁴

⁸⁰⁹ Исто, чл. 324.

⁸¹⁰ Закон о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала, «Службени гласник РС» бр. 42/02... 72/09

⁸¹¹ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, «Службени гласник РС» бр. 85/05

⁸¹² Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица «Службени гласник РС» бр. 85/05

⁸¹³ Ту се посебно истиче невладина организација АСТРА из Београда, која је и координатор Радне групе за превенцију и едукацију Републичког тима за борбу против трговине људима

⁸¹⁴ Неке невладине организације путем СОС линије пружају те информације

Специјалну превенцију у овој области треба да врше центри за социјални рад. Превентивни рад требало би да се одвија са посебно рањивим категоријама људи, у првом реду са децом и омладином.

Ордеђени превентивни учинци могу се реализовати кроз имплементацију програма са додирним проблемима трговине људима, а то су: насиље, насиље у породици, дечја деликвенција, болести зависности и друго.

Стратегија борбе против трговине људима приступа превенцији свеобухватно, од подизања свести опште популације и група у ризику па до развијања посебних мера социјалне политике. Стратегија у домену превенције предвиђа два циља. Први циљ је повећање нивоа свести о проблему трговине људима, како најшире јавности и ризичних група, тако и потенцијалних експлоататора жртава трговине људима, те државних и невладиних представника који раде са групама под ризиком. Други циљ је редукација фактора ризика и подложности проблему путем побољшања знања група под ризиком о мерама опреза у циљу смањења ризика од трговине људима, преко побољшања социјалних и економских услова група под ризиком.⁸¹⁵

Стратегија као једну од институционалних мера превенције предвиђа и унапређење превенције путем анализе узрока и последица трговине људима у сарадњи са високообразовним установама и институцијама у земљи и иностранству.⁸¹⁶

Значајан превентивни учинак против трговине људима представља контрола рада агенција у Републици Србији, које посредују при запошљавању радника у иностранству. Стратегија предвиђа као проактивну меру у циљу превенције трговине људима и праћење оглашавања у средствима јавног информисања и на Интернету свих агенција и лица која посредују у запошљавању у иностранству, у циљу благовременог предузимања мера за спречавањ илегалних миграција посебно у оним случајевима који указују на сумњу да се ради о трговини људима.

⁸¹⁵ Стратегија борбе против трговине људима- Стратешки циљеви 5-6, оп. цит.

⁸¹⁶ Стратегија борбе против трговине људима, оп. цит. стр. 13

3.5. Идентификација жртава трговине људима

Непрепознавање жртава трговине људима је један од кључних проблема који онемогућава ефикасно супротстављање овој појави, као и благовремену заштиту жртава. Виктимизација трговине људима се још увек ректо препознаје у свим њеним облицима. И саме жртве те трговине нису у могућности или у стању да себе виде као жртве трговине људима. Многе жртве трговине људима страхују да би пријављивање виктимизације себе изложиле ризику депортације или другим репресалијама. Жртве су ретко када свесне намераване експлоатације у тој трговини, чиме се умањује шанса пријављивања виктимизације како у земљи дестинације тако и у земљи транзита. Отуда је препознавање виктимизације односно идентификација жртава нужан предуслов њихове заштите а тиме и ефикасне контроле трговине људима.

Важност идентификације жртава трговине људима апострофирана је и на универзалном плану.⁸¹⁷ Високи комесар Уједињених нација сматра да је идентификација жртава и учинилаца трговине људима услов да би се трговина људима разликовала од кријумчарења миграната, где су сила, принуда или превара у сврху експлоатације људи разделна линија тог деликта од других сличних појава. Отуда државе имају обавезу да то идентификовање буде могуће и да се одиста и врши.⁸¹⁸

Идентификација жртава трговине људима треба да се ослања на емпиријске чињенице о феномену виктимизације трговине људима, како оне општег карактера, тако и оне везане за одређене облике експлоатације. Генерални знак

⁸¹⁷ Смерница 2 Препоруке принципа и смерница о људским правима и трговини људима Високог комесара Уједињених нација за људска права (*Recommended principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, United Nations High Commissioner for Human Rights, Report to the Economic and Social Council, E/2002/68/Add.1.)

⁸¹⁸ Државама се сугерише: израда смерница и процедура за релевантне државне органе и службенике (полиција, граничне службе, службеници за миграцију и др.) ради брзе и лаке идентификације лица жртава трговине људима; обезбеђивање одговарајућег тренинга за идентификацију лица жртава трговине ради правилне примене смерница и процедура државних органа; обезбеђивање сарадње између одговарајућих државних органа, службеника и невладиних организација ради идентификације жртава и помоћи жртвама; разматрање захтева за азил жртвама трговине; осигурање да жртве трговине људима не буду кажњене за кршење имиграционих закона и друго

који указује на потенцијалну виктимизацију јесте одсуство моћи, као основно обележје свих категорија жртава трговине људима. Да би препознавање жртава трговине људима од стране надлежних у сузбијању те појаве било успешно, неопходно је да исти имају потпунија сазнања о дејству фактора, као што су: пол, имиграциони статус, страх од негативних последица и одмазде учинилаца, културно наслеђе, лична ситуација жртава и друго. У сваком случају, идентификација жртава трговине људима је сложена активност за коју је потребно и одређено време. Идентификација жртава трговине људима је скопчана са стереотипима о жртвама те трговине,⁸¹⁹ што отежава препознавање тог деликта.

Усаглашавање и утврђивање скупа индикатора виктимизације трговине људима данас се сматра важним предусловом успешне идентификације жртава у пракси. У циљу унапређења идентификације жртава трговине људима, у свету се све више ради на утврђивању базичних индикатора.⁸²⁰ То су општи и специфични индикатори виктимизације чија је сврха у стандардизовању услова и процедура ради унапређења идентификације жртава трговине људима.⁸²¹

Једна од најзначајнијих листа индикатора трговине људима је листа развијена коришћењем Delphi методологије,⁸²² која је имала за циљ естраховање група индикатора⁸²³ око којих је постигнута широка сагласност експерата на регионалном нивоу. Отуда нема разлога да се Delphi методологија односно листа индикатора не користи у домаћој пракси препознавања и идентификовања жртава трговине људима.

⁸¹⁹ Често се жртве сагледавају као илегални мигранти, да су потенцијални терористи, да су жене и девојке лаковерне кад је у питању трговина женама ради сексуалне експлоатације и друго.

⁸²⁰ Листу базичних индикатора последњих година развија Канцеларија за мониторинг и борбу против трговине људима САД (*Department of State, s Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons*) у сарадњи са Бироом за становништво, избеглице и миграцију (*Department of State, s Bureau of Population, Refugees, and Migration*) и другим организацијама

⁸²¹ Канцеларија Уједињених нација за дрогу и криминал (*UN Office Drugs and Crime*) развила је листе индикатора трговине људима, како оне које се односе на опште ситуације виктимизације, тако и специфичних индикатора појединих облика експлоатације

⁸²² Године 2008. спроведене су две електронске анкете међу стручњацима различитог профила у домену борбе против организованог криминала у 27 држава чланица Европске уније, а резултат се састојао у формирању четири сета операционалних индикатора за одрасле и децу, жртава трговине људима у циљу радне и сексуалне експлоатације

⁸²³ Индикатори,
адреса: <http://org./wcmsp5/group/public/...ednorm/...declaration/documents/publication/wcms-05884.pdf>

ЗАКЉУЧЦИ

1. Заштита права појединца, а пре свега његова слобода и право на живот уређен је са више међународноправних докумената. Многи међународни уговори а посебно они закључени под окриљем Уједињених нација, на адекватан начин су уредили питање слобода и основних права човека. Већина тих докумената је легислативног карактера, јер се ради о уговорима законима, који се са становишта међународног права сматрају изворима *ius cogens* норми. Та права човека представљају вредности целе међународне заједнице, које она штити нормама међународног права. Заштиту тих права појединца, преузеле су државе на основу својих националних прописа.

2. Ропство, као друштвени положај појединца, је правно одавно забрањено, како обичајноправним тако и уговорноправним нормама међународног права. Међутим, многи облици ропског облика у коме се може наћи појединац ни данас нису фактички елиминисани. У савременом добу јављају се перфидни односи којима се нарушава слобода и живот појединца, који у својој суштини представљају „савремено ропство“. Данас су у свету милиони људи заробљени у модерном ропству које се назива трговина људима.

3. Трговина људима представља вид насиља против човека, у првом реду против жана и деце. Временом је та трговина прешла националне границе држава и подручја ширих региона и тако постала међународни проблем. Отуда је уследила и реакција међународне заједнице, у циљу елиминисања односно сузбијања те појаве. У тој борби први корак је био нормативно уређење тог питања, односно дефинисање појма трговине људима.

4. Трговина људима и данас, по актуелности и последицама, представља глобални проблем који превазилази националне границе. Она није новијег датума, иако се тек у XX веку међународним докуменатима ближе одређује односно дефинише. Кључни међународни документ који је одредио основе дефинисања те појаве је Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог

криминала из Палерма 2000. године. Тим документом трговина људима је одређена као облик транснационалног организованог криминала. На основу те конвенције, државе су својим националним законодавствима регулисале појаве које су спадале у корпус организованог криминала и тиме санкционисале њене извршиоце. Ипак, том конвенцијом није била одређена прецизна дефиниција трговине људима, што је резултирало различитим схватањем о суштини и облицима те појаве, а резултат тога је била неусклађеност националних прописа држава по том питању. Тиме је и међународна сарадња у борби против те појаве била неефикасна.

5. Прву потпуну дефиницију појаве трговине људима дао је Протокол Уједињених нација за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, посебно женама и децом којим је допуњена Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала из Палерма. После његовог доношења, уследила је интензивна активност држава које су својим националним законодавствима регулисале ову појаву. Протокол је, као уговорни документ међународноправног система, кроз ту дефиницију, иако доста генерализовану и неадекватно операционализовану, покренуо борбу против те појаве кроз националне стратешке и законодавне норме.

У дефинисању појма трговине људима, Протокол даје елементе те појаве. То су радња извршења, средство (начин) извршења и циљ. Радња извршења је алтернативно и широко постављена (врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица), као и средства односно начин извршења те радње (претња силом или употреба силе, отмица, превара, обмана, злоупотреба овлашћења или тешког положаја). То је учињено из разлога сложености ове појаве. Као циљ те трговине наводи се експлоатација људи. У погледу облика експлоатације наводи се само они облици који представљају минимум те експлоатације (сви облици сексуалне експлоатације, сви облици ропства или принудног рада и узимање органа). Овом дефиницијом само је дат оквир за регулисање односно дефинисање те појаве у националним прописима држава. Оваква дефиниција је условила усклађивање националних прописа са овим

међународноправним документом и упоредно праћење и приказивање резултата борбе против те појаве на националном и међународном нивоу.

Трговина људима је вишеслојна друштвена појава, те су и њени узорци многобројни. Она је узрокована неравноправношћу полова, помањкањем једнаких могућности, великим економским разликама унутар држава и међу њима, корупцијом и неефикасним судским и полицијским системом, грађанским немирима и неспособношћу држава да заштите своје грађане и обезбеде им добар живот. Томе доприноси као фактор и потражња јефтине радне снаге и јефтина производња као и комерцијалне сексуалне услуге. Како су узроци трговине људима сложени и бројни, то проучавање ове појаве као и борба против исте захтева мултидисциплинарни приступ.

Трговина људима је специфична друштвена појава, односно појава *sui generis*. Таквом је чине њене карактеристике, које су резултат њених конститутивних елемената и њене природе. Пре свега, трговину људима карактерише противправност. Противправност налазимо у томе што је трговина људима забрањена бројним и релевантним правним документима како међународног тако и националног нивоа. Трговина људима има све карактеристике међународног кривичног дела. Како је трговина људима противправна и кажњива радња то многа међународна документа предвиђају обавезу држава да те радње забране и санкционишу њиховое починиоце. Тим документима је предвиђена и међународна сарадња држава на том плану, укључујући и питање екстрадиције, како се не би десило да починиоци овог деликта остану некажњени.

Трговина људима има све елементе и обилежје организованог криминалитета, без обзира да ли се иста одвија на националном или транснационалном нивоу. Као и други облици организованог криминалитета она је високопрофитна нелегална активност. Поред тога, трговина људима, као негација основних права човека, пре свега права на живот и слободу, супротна је међународноправним уговорним нормама, легислативног карактера. Међународноправни документи о забрани трговине људима су усвојени од већине држава међународне заједнице. Поред

тога, ти документи су усвојени од репрезентативне већине као и од држава свих географских подручја међународне заједнице. Трговина људима је забрањена делатност и са становишта међународног обичајног права. Та обичајно правна норма своје покриће има у пракси судова националних држава, проистекле из уговорних норми међународног права. Трговина људима је злочин против човечности и као такав је предвиђен у корпусу злочина Римског Статута Међународног суда правде. И актима релевантних међународних организација, како универзалног тако и регионалног нивоа, забрањена је трговина људима. Отуда је норма о забрани трговине људима норма **ius cogens** карактера.

6. Република Србија је својим националним прописима регулисала однос према трговини људима. Забрану трговине људима Република Србија је уградила у уставну норму. Уставом Републике Србије забрањена је трговина људима, као и сваки положај сличан ропству. Ради свеобухатног регулисања питања трговине људима, Република Србија је донела национални документ-Стратегију борбе против трговине људима. Поред одређења тог појма, тим документом се наводе узроци те појаве, као и правци борбе против исте. Утврђени су стратешки и оперативни задаци те борбе као и њихови носиоци. Стратегијом су постављени основи за доношење појединих закона из те области, што представља услов за делотворну борбу против трговине људима.

Кривичним закоником Република Србија је трговину људима означила као кривично дело и сврстала га у глави XX која се односи на повреду међународног права. Поред трговине људима, Кривични законик Републике Србије је инкриминисао и друге појаве које су у вези са трговином људима.

Република Србија је донела и низ других закона који су у вези превентивног деловања на сузбијању трговине људима. Поред тога, низ процесних закона је у функцији благовременог откривања починилаца тог кривичног дела и њихово кривично гоњење. Донето је и више закона који су у функцији отклањања последица трговне људима и помоћ жртвама те трговине.

У борби против трговине људима, Република Србија је утврдила три нивоа. Нормативним нивоом одређени су појам и облици испољавања ове појаве. Трговина људима је забрањена највишим правно-политичким актом Републике Србије- Уставом. Донети су и стратегијски документи који уређују ову појаву, како у њеним појавним облицима, тако и у погледу узрока који доводе до исте, те облика и задатака борбе против те трговине. Трговина људима је у законским прописима Републике Србије одређена као кривично дело и то кривично дело из материје против човечности и међународног права.

На институционалном нивоу одређени су органи и задаци истих у борби против трговине људима. Тај институционални ниво уређен је како стратегијским тако и законским документима. Стратешки ниво борбе против трговине људима спроводе: Савет за борбу против трговине људима, Координатор за борбу против трговине људима и Републички тим за борбу против трговине људима. Републички тим против трговине људима своје активности спроводи кроз радне групе, које су образоване по појединим областима те борбе.

Република Србија својим нормативним документима је уредила питање превентивног деловања у борби против трговине људима. Тим документима су означени фактори који условљавају или доприносе настанку те појаве. Предузимањем мера на отклањању тих фактора, утиче на сузбијања трговине људима.

Посебно место, како на нормативном тако и на оперативном нивоу, дато је питању заштите жртава те трговине. Поред институционалне надлежности државних органа по том питању, допринос у борби против ове појаве даје и невладин сектор кроз невладине организације.

7. Република Србија је на нормативном нивоу усагласила свој систем са међународноправним документима у вези спречавања ове друштвене појаве. Свој институционални и оперативни ниво те борбе мора редовно анализирати и унапређивати. Пракса домаћих судова потврђује да Република Србија извршава

своје међународно преузете обавезе по основу прихваћених међународних докумената.

8. Трговна људима је сложена друштвена појава, коју треба редовно пратити кроз анализу њеног испољавања, сагледавања промена њених облика, утацај појединих нових фактора на њено деловање, редовно је свеобухватно анализирати и прилагодити истој адекватне облике и нивое борбе, како на националном тако и на међународном плану, уз свеобухватну међународну сарадњу.

ЛИТЕРАТУРА

ОСНОВНА ЛИТЕРАТУРА

- Abadinski H., *Organized Crime*, Third Edition, „Nelson-Hall“, Chicago, 1990;
- Аврамов С., *Међународно јавно право*, Београд, 1976;
- Аврамов С., Крећа М., *Међународно јавно право*, Правни факултет у Београду, Службени гласник, 2008;
- Albanase J., *The causes of organized crime*, Journal of Contemporary Criminal Justice, 2000. 16(4):409-423;
- Amato D., *The Concept of Custom in International Law*, 1971;
- Андраши Ј., *Међународно јавно право*, Школска књига, Загреб, 1984;
- Андраши Ј., Бакотић Б., Сершић М., Вукас Б., *Међународно право I*, Школска књига, Загреб, 2010;
- Albanese J., *Organized Crime in Our Times*, Anderson Publishing Co, Cincinnati, 2004;
- Bassioni M., *Crimes Against Humanity in International Law*, Dordrecht, 1992;
- Бартош М., *Међународно јавно право-уговорно право*, Класици југословенског права, Београд, 1986;
- Бартош М., *Обавезно универзално међународно право*, МАНУ, 1974;
- Bayer V., *Југословенско кривично процесно право*, Књига прва-Увод у теорију кривичног процесног права, Загреб, 1980;
- Briggs H.W., *The Law of Nations*, New York, 1953;
- Brownlie I., *Principles of Public International Law*, Clarendon Press, Oxford, 2003;
- Бошковић М., *Актуелни проблеми сузбијања прања новца*, „Безбедност“ бр. 5/01, Београд, 2001;
- Бошковић М., *Трансанционални организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 2003;
- Boyle A., Chinkin C., *The Making of International Law*, Oxford University Press, 2007;
- Cassese A., *International Law*, Oxford, 2005;

- Cassese A., *Human Rights in a Changing World*, 1990;
- Cressy D., *Metodological problems in the Study of Organized Crime as a Social Problems*, Annals of the American Academy of Political and Social Science, (vol.374), 1967;
- Conklin J., *Criminology*, Boston, 2010;
- Вебер М., *Привреда и друштво-II део*, Просвета, Београд
- Водинелић В., *Криминалитет с мрежном структуром и организовани криминалитет профита*, „Безбедност“ бр.1/92, Београд 1992, стр. 13-27
- Вујаклија М., *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1966;
- Вучинић З., *Међународна кривична одговорност државе*, Београд, 2000;
- Gardiner R., *International Law*, Pearson Longman, 2003;
- Гершић Г., *Данашње дипломатско и конзуларно право*, Београд, 1988;
- Daillier P., Pellet A., *Droit International Law* 7th end, Paris, 2002;
- Donnelly J., *Universal Human Rights in Theor & Practice*, 2. izd., 2003;
- Димитријевић В., Пауновић М., Ђерић В., *Људска права*, Београдски центар за људска права, Досије, Београд, 1997;
- Димитријевић В., Рачић О., Ђерић В., Папић Т., Петровић В., Обрадовић С., *Основи међународног јавног права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005;
- Димитријевић В., Стојановић Р., *Међународни односи*, Београд, 1996;
- Ђорђевић С., *Схватање транснационалног организованог криминала као безбедносне претње и теорије безбедности*, научни рад, УДК: 343.9.02 (100); Београдска школа за студије безбедности, Београд, 2002;
- Етински Р., *Међународно јавно право*, Нови Сад, 2002;
- Игњатвић Ђ., *Криминологија*, Правни факултет, Београд, 2010;
- Јањевић М., *Трећи стуб Европске уније*», Сл. лист СЦГ, Београд, 2003;
- Jonathan R., White, *Terrorism*, Alexandria press, превод са енглеског на српски, Београд, 2004;

- Јовашевић Д., *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2011;
- Kartusch A., *Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern Europe*, Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights, OSCE/ODIHR, Warshaw, 2001;
- Kaiser g., *Криминологија* (превод), Скопље, 1996 ,
- Kelly R., *Organized Crime: A Global Perspective*, Tatowa, 1986;
- Kelsen H., *Principes of International Law*, New York (2nd edn.), 1967;
- Kelsen H., *The Law United Nations*, 1950;
- Klabbers J., *An Introduction to International Institutional Law*, Cambridge, 2002;
- Klabbers J., *Undesirability of Soft Law*, Nordic Journal of International Law, Volume 67, Number 4, April 1998;
- Крећа М., *Међународно јавно право*, ЈИП Службени гласник, Београд, 2009;
- Крећа М., *Апсолутно обавезујуће норме (Jus cogens) у међународном јавном праву*, Научна књига, Београд, 1989;
- Lauterpacht H., *International Law, Collected apers*, 1. General works 1970;
- Lauterpacht H., *The Development of International Law by the International Court*, 1982
- Levi M., *The Organizacion of Serious Crime*. In: Maguire et al, 878-913. *The Oxford Handbook Of Criminology*, Oxford, 2002;
- Lippman M., *Human Rights revisited: The protection of Human Rights under the International Covenant on civil and political rights*, Natherland International Law Review, 1979. No.3.
- Lowe V., *International Law*, Oxford University Press, 2007;
- Лукић Р., Кошутић Б., «Увод у право», Београд, 1988;
- Мајкић М., *Примена међународног кривичног права у националним правним системима*, Београд 2009;
- Милисављевић Б., *Исцрпљење унутрашњих правних средстава као услов за примену дипломатске заштите у међународном праву*, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2012, стр. 274-291;
- Милисављевић Б., *Предмет и циљ уговора у међународном јавном праву-нека основна запажања*- *Правни живот*, бр. 13/2008, стр. 623-641

- Милисављевић Б., *Преглед међународноправне регулативе у области спречавања насиља у породици*, Научно-стручни скупска међународним учешћем: Супротстављање организованом криминалу, правни оквир, међународни стандарди и процедуре, Том 1, Тара, 21-23. октобар 2014, стр.266
- Милутиновић М., *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1990;
- Mc Nair A. D., *The Law of Treaties*, Oxford, 1961;
- Мићовић В., *Глобализација и нови светски поредак*, Чигоја штампа, Београд, 2001;
- Мршевић З., *Организовани криминал, Актуелни проблеми сузбијања криминалитета*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1993;
- Николић-Ристановић В., Ћопић С., Миливојевић С., Симеуновић-Патић Б., Микић Б., *Трговина људима у Србији*, Виктимолошко друштво Србије и ОЕБС, Београд, 2004;
- Orakhelashvili A., *Peremptory Norms in International Law*, Oxford University Press, 2002;
- Petrus van Duine, *Definitions of Organized Crime from other countries, The Netherlands*, 1996;
- Рачић О., Димитријевић В., *Међународне организације*, Савремена администрација, Београд, 1988;
- Robertson A. H., *Human Rights in the World*, Manchester, 1972;
- Roth B.R., *Governmental Illegitimacy in International Law*, Oxford, 1999;
- Rousseau C., *Droit International Public*, Paris, 1974;
- Sulkowski P., *Competence of the International Labor Organisation under the UN System*, American Journal of International Law, 1951;
- Стојановић З., *Међународно кривично право-шесто допуњено издање*, Правна књига, Београд, 2007;
- Стојковић С., *Основи теорије о међународној одговорности држава*, Архив за правне и друштвене науке, број 3. Београд, 1997;
- Tannenbaum Frank, *Crime and the Community*, Columbia University Press, New York, 1957
- Тахировић Ј., *Кривично право, Општи део*, Београд, 1961;

- Trechs S., *Human Rights in Criminal Processdings*, New York: Oxford University Press, 2005;
- Huntington S., *The clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon & Schuster, 1997., превод на српски Бранимир Глигорић, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998;
- Чејовић Б., *Међународно кривично право*, Досије, Београд, 2006;
- Чомски Ноам: *Хегемонија или опстанак*, превод на српски Станко Маслеш, Рубикон, Нови Сад, 2008;
- Шкулић М., *Кривичнопроцесне могућности заштите жртава кривичних дела повезаних са трговином људским бићима*, „Темида“ бр. 2/02, Београд, 2002;
- Шкулић М., *Организовани криминалитет-појам и кривичнопроцесни аспекти*, Досије, Београд, 2003;
- Шкулић М., *Облици учествовања у остварењу кривичног дела-(са)извршилаштво и саучесништво у Римском Статуту*, Саветовање Удружења за међународно кривично право, „Примена кривичног права у националним законодавствима“, Тара, 2005;
- Шкулић М., *Основе кривичнопроцесне могућности за сузбијање организованог криминалитета*, Билтен Окружног суда у Београду, бр. 56/03, Београд, 2003.год.
- Шкулић М., *Кривично процесно право-општи део*, 2.издање, Службени гласник, Београд, 2010;
- Shabas W., *A Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge, 2003.
- Shaw M.N., *International Law*, 5th end, Cambridge, 2004;
- Schwarzenberger G., *International Law*, 3nd. end, London, 1958;
- Schechter A.H., *Interpretation of Agreements and World Public Order*, 1967;
- Schachter V.O., *International Law in Theory and Practice*, 1991.

МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

Међународни оквир

Повеља Уједињених нација, Службени лист ДФЈ бр.69/45, и Службени лист СФРЈ-Додатак бр.2/65 и Службени лист СФРЈ-Додатак бр. 12/66;

Универзална декларација о људским правима, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр. 7/1971 и *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 4/2001;

Статут Међународног суда правде, *Службени лист РС-Међународни уговори*, бр. 116/2007;

Конвенција о ропству, *Службене новине Краљевине Југославије*, бр.234-XCVII /29;

Протокол о изменама и допунама Конвенције о ропству, потписане у Женеви 25. септембра 1926.године, *Службени лист ФНРЈ-Међународни уговори*, бр.6/1955;

Завршни акт и Допунска Конвенција о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличних ропству, *Службени лист ФНРЈ-Међународни уговори*, бр.7/1958;

Бечка конвенција о представљању држава у њиховим односима са међународним организацијама универзалног карактера, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр. 3/1977;

Бечка конвенција о сукцесији држава у односу на уговоре, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр. 1/1980;

Римски Статут Међународног кривичног суда, *Службени гласник РС*, бр.5/2001;

Међународни пакт о грађанским и политичким правима, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр.7/1971;

Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 4/2001;

Други факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским правима који има за циљ укидање смртне казне, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 4/2001;

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр.7/1971;

Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунски Протокол, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.6/2001;

Протокол против незаконите производње и прометом ватреним оружјем, његовим деловима и муницијом, којом се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр. 11/2005;

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 6/2001;

Конвенција о грађанскоправним аспектима удате жене, *Службени лист ФНРЈ-Међународни уговори*, бр. 7/1958;

Препоручени принципи и смернице о људским правима и трговини људима Извештај Високог комесара Уједињених нација за људска права Економском и социјалном савету (E/2002/68/Add.1);

Бечка конвенција о уговорном праву, *Службени лист СФРЈ-Међународну уговори*, бр.30/72;

Конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања измењена и допуњена Протоколом 1 и Протоколом 2 уз конвенцију, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр. 9/2003;

Конвенција о правима детета, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр. 15/90;

Факултативни протокол о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији уз Конвенцију о правима детета, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.4/2001;

Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.4/2001;

Конвенција МОР број 182 о најгорим облицима децјег рада и Препоруке МОР број 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика децјег рада, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 2/2003;

Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (28.01.04);

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена , *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр.11/81;

Опциони протокол уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр.13/2002;

Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр.9/1991;

Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.16/05, 2/2006;

Опциони протокол уз Конвенцију против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.9/2003;

Међународна конвенција о заштити права радника миграната, *Интернет страница* www.mhrr.gov.ba;

Конвенција број 143 о миграцијама у условима злоупотребе и унапређења једнаких могућности и третмана радника миграната, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр. 12/1980;

Конвенција Међународне организације рада број 138 о минималним годинама старости за заснивање радног односа, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр. 14/1982;

Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.7/2002;

Додатни протокол уз Кривичну конвенцију о корупцији, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр.102/2007;

Конвенција која се односи на укидање принудног рада, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.13/2002;

Конвенција бр. 182 о најгорим облицима дечијег рада, 1999, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.2/2003;

Конвенција Уједињених нација против корупције, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр. 12/2005;

Међународна конвенција против узимања талаца, *Службени лист СФРЈ-Међународни уговори*, бр.9/1984;

UNODC, Трговина људима & Кријумчарење миграната, *Смернице за међународну сарадњу*, 2010;

Европски оквир

Статут Савета Европе, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.2/2003;

Уговор о Европској унији (пречишћен текст), *Службени лист ЕЗ* бр.Ц 325 од 24.12.2002;

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (са протоколима : 4,6,7,11,12 и13), „Сл. лист СЦГ-Међународни уговори“ бр. 9/2003,5/2005 и 7/2005 и „Сл. гласник РС-Међународни уговори“ бр. 12/2010);

Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр. 19/2009;

Конвенција о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр. 7/02 и *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.18/2005;

Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр.19/2009;

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода са Протоколима, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.9/03, 5/05, 7/05;

Протокол бр. 14 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, којим се мења контролни систем Конвенције, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр. 5/05, 7/2005;

Кривичноправна конвенција о корупцији, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.2/2002, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.18/2005;

Грађанскоправна конвенција о корупцији, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр.102/2007;

Ревидирана европска социјална повеља, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр.42-2009;

Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр. 1/2010;

Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима са додатним протоколом, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.10/2001;

Европска конвенција о екстрадицији са додатним протоколима, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.10/2001, (бр.12/2010-брисан чл.3.);

Други додатни протокол уз Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима, *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.2/2006;

Европска конвенција о међународном важењу кривичних пресуда са додацима, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.13/2002; и *Службени лист СЦГ-Међународни уговори*, бр.18/05, 2/2006;

Европска конвенција о незастаревању кривичних дела против човечности и ратних злочина, *Службени гласник РС-Међународни уговори*, бр.13/2010;

Европска конвенција о преносу поступка у кривичним стварима, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.10/2001;

Конвенција о трансферу осуђених лица, *Службени лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.4/2001;

Конвенција о формирању службе европске полиције (Конвенција Еурополис) на основу чл. К.3 уговора о Европској унији;

Конвенција о полицијској сарадњи у југоисточној Европи, *Службени лист РС-Међународни уговори*, бр.70/2007;

НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006;

Закон о Уставном суду, *Службени гласник РС*, бр. 109/07;

Стратегија борбе против трговине људима, *Службени гласник РС*, бр.111/2006;

Национална стратегија против корупције, *Службени гласник РС*, бр.09/2005;

Национална стратегија за борбу против организованог криминала, *Службени гласник РС*, бр.23/2009;

Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник РС*, бр.89/2008;

Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05; 88/05; 107/05; 72/09; 111/09; 121/12, 104/13

Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011;101/11;121/12, 32/13;45/13

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Службени гласник РС*, бр.85/2005;

Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр.85/2005;

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник РС*, бр. 20/09 и 72/2009;

Закон о одговорности за кршење људских права, *Службени гласник РС*, бр.58/2003; 61/2003;

Закон о одговорности правних лица за кривична дела, *Службени гласник РС*, бр.97/2008;

Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 101/05; 63/2009;

Закон о безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 24/02, 111/2009;

Закон о основама уређења служби безбедности, *Службени гласник РС*, бр.116/2007;

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, *Службени гласник РС*, бр. 20/2009;

Закон о сарадњи са Међународним кривичним судом, *Службени гласник РС*, бр.72/2009;

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, *Службени гласник РС*, бр.42/02, 27/03,39/03,67/03,29/04,58/04, 45/05, 61/2005;72/09

Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, *Службени гласник РС*, бр.72/09, 101/2010;

Закон о сарадњи са Међународним кривичним судом, *Службени гласник РС*, бр.72/2009;

Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, *Службени гласник РС*, бр.97/2008;

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник РС*, бр.20/09, 72/2009;

Породични закон, *Службени гласник РС*, бр.18/2005;

Закон о раду, *Службени гласник РС*, бр.24/05, 61/2005;

Закон о социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 24/11;

Закон о странцима, *Службени гласник РС*, бр.97/2008;

Закон о прекршајима, *Службени гласник РС*, бр.101/05, 116/08, 111/2009;

Закон о пребивалишту и боравишту грађана, *Службени гласник СРС*, бр.42/77, 24/1985, 6/89, 25/89 и *Службени гласник РС* бр. 53/93, 67/93, 48/94 и 101/2005;

Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009;

Закон о уређењу судова, *Службени гласник РС*, бр.116/2008;

Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Службени гласник РС*, бр. 116/2008;

Закон о јавном тужилаштву, *Службени гласник РС*, бр.116/2008;

Закон о заштити против дискриминације, *Службени гласник РС*, бр.22/2009;

Закон о забрани дискриминације особа са инвалидитетом, *Службени гласник РС*, бр. 33/2006;

Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр.51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05, 85/2005;

Закон о јавном информисању, *Службени гласник РС*, бр.43/03, 61/05, 71/09, 89/2010;

Закон о матичним књигама, *Службени гласник РС*, бр.20/2009;

Одлука о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник РС*, бр.104/2009 ;

Закон о путним исправама, *Службени гласник РС*, бр.90/07, 116/08, 104/09 и 76/2010;

Закон о пребивалишту и боравишту грађана, *Службени гласник СРС*, бр. 42/77-пречишћен текст, 24/85, 6/89, 25/89, и *Службени гласник РС*, бр. 53/93, 61/9348,94, 101/05-исправ.;

Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља, *Службени лист СФРЈ* бр. 43/82, 72/82 и *Службени лист СРЈ* бр. 46/96;

Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник РС*, бр. 32/0213;

ОСТАЛИ ИЗВОРИ

Зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем:
„Сузбијање криминала и европске интеграције“, Тара 2010., Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.

Зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем:

„Сузбијање криминала у оквиру међународне полицијске сарадње“ Тара 28-30. јун 2011, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2011;

Зборник радова са Научно-стручног скупа са међународним учешћем:
„Супротстаљање организованом криминалу-правни оквир, међународни стандарди и процедуре“, Тара, 27-29 мај 2013, Криминалистичко-полицијска академија Београд, 2013.

Зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем:
„Насиље у Србији-узроци, облици, последице и друштвене реакције“ Том 1-2, Тара, 21-23. октобар 2014, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014;

Пресуде Европског суда за људска права

- Силијадин против Француске-пресуда од јула 2005.
- Ранцев против Кипра и Русије (представка бр. 25965/04)
- Зорица Јовановић против Србије (представка бр. 21794/08)-пресуда од 26.марта 2013.
- Случај М. и др. против Италије и Бугарске (представка бр. 40020/03)-пресуда од 31.07.2012.
- Случај КН против Велике Британије(представка бр. 4239/08)-пресуда од 13.02.2013.

Пресуде националних судова

Пресуде Вишег суда у Београду:

К-309/2010; К-1441/2010; К-2116/2010; К-3187/2010; К-3617/2010; К-3780/2010;
К-4259/2010; К-872/2012; К-385/2012; К-4259/10

Пресуда Окружног суда у Београду-Посебно одељење, КС-15/2005 од 31.03.2006.

Пресуда Вишег суда у Новом Пазару, К-11/2010

Пресуда Општинског суда у Панчеву, К-756/05.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Бајо М. Цмиљанић је рођен 22. маја 1955. године у месту Поткрајци, општина Пљевља, Република Црна Гора. Основну школу је завршио у родном месту а гимназију у Пљевљима.

Дипломирао је на Правном факултету у Титограду 1978. године са просечном оценом 8 (осам). Правосудни испит је положио 1983. године при Министарству правде СР Србије. Године 1987. дипломирао је на Факултету политичких наука у Сарајеву, са просечном оценом 8 (осам). На Факултету физичке културе у Новом Саду дипломирао је 1995. године са просечном оценом 8,50 (осам кома педесет).

Од 1979. до 1990. радио је на пословима дипломираног правника у више радних организација. Од 1990. ради као адвокат и уписан је у именик Адвокатске коморе Београда.

Последипломске студије на међународном смеру уписа је на Правном факултету Универзитета у Београду 1980. године. Семинарски рад је одбранио на тему „Однос привремено запоседнуте територије и окупације према прописима СФРЈ“. Усмени магистарски испит је положио 25. јануара 2010. године. Академски назив магистра правних наука стекао је одбраном магистарске теза на дан 23. новембра 2010. под називом „Однос Републике Србије према међународном тероризму“ на Правном факултету Универзитета у Београду.

Објавио је тридесетак стручних радова из правне области у часопису „Судска пракса“ из Београда. До сада је објавио три научна рада у референтним часописима и то: „Забрана финансирања тероризма у светлу међународног права и прописа Републике Србије“, „Узимање талаца као деликт у међународном праву и прописа Републике Србије“ и „Специфичност међународноправне норме о забрани трговине људима“.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани Бајо М. Цмиљанић
број индекса _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике Србије

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, јул, 2015.године

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Бајо М. Цмиљанић

Број индекса _____

Студијски програм _____

Наслов рада: Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике
Србије

Ментор: Проф. др Бојан Милисављевић, ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Потписани Бајо М. Цмиљанић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, јул, 2015.године

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Трговина људима у светлу међународног права и прописа Републике Србије

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, _____ јул, 2015. године

1. Ауторство - Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. Ауторство – без прераде. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.